

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**OKULDA UYGULANAN ZORBALIĞI ÖNLEME
PROGRAMININ ZORBALIĞIN AZALTILMASINDA
ETKİSİ**

SEVİL ALBAYRAK
DOKTORA TEZİ

HALK SAĞLIĞI HEMŞİRELİĞİ ANABİLİM DALI

DANIŞMAN
Yard. Doç. Dr. Ayşe Yıldız

İkinci Tez Danışmanı
Yard. Doç. Dr. Saime Erol

İSTANBUL 2012

TEZ ONAYI

Kurum : Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü
Programın seviyesi : Yüksek Lisans () Doktora (X)
Anabilim Dalı : Halk Sağlığı Hemşireliği Anabilim Dalı
Tez Sahibi : Sevil Albayrak
Tez Başlığı: Okulda Uygulanan Akran Zorbalığını Önleme Programının Zorbalığın Azaltılmasında Etkisi
Sınav Yeri: Halk Sağlığı Hemşireliği Anabilim Dalı/Haydarpaşa Kampüsü/İstanbul
Sınav Tarihi : 16.04.2012

Tez tarafımızdan okunmuş, kapsam ve kalite yönünden Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

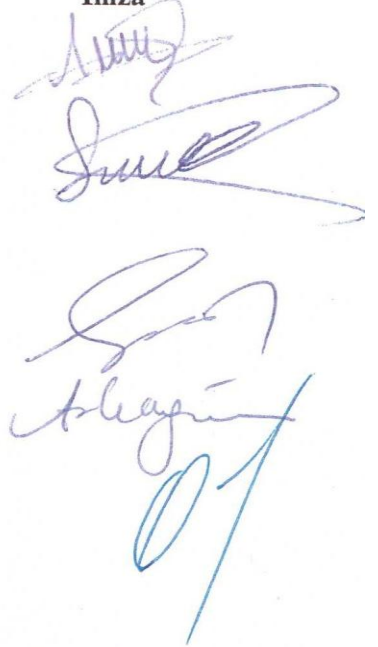
Danışman (Unvan, Adı, Soyadı)

Yard. Doç Dr. Ayşe Yıldız Haliç Üniversitesi
Yard. Doç. Dr. Saime Erol Marmara Üniversitesi

Sınav Jüri Üyeleri (Unvan, Adı, Soyadı)

Prof. Dr. Sevim Savaşer Emekli Öğretim Üyesi
Yard. Doç. Dr. Ayşe Ergün Marmara Üniversitesi
Prof .Dr. Ayşe Ferda Ocakçı Marmara Üniversitesi

İmza

Yukarıdaki jüri kararı Enstitü yönetim Kurulu'nun 17/05/2012 tarih ve sayılı kararı ile onaylanmıştır.

F. Arıcıoğlu
Prof. Dr. Feyza ARICIOĞLU

Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürü

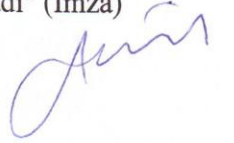
I. BEYAN

Bu tez çalışmasının kendi çalışmam olduğunu, tezin planlanmasından yazımına kadar bütün aşamalarda etik dışı davranışımın olmadığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, bu tez çalışmasıyla elde edilmeyen bütün bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi ve bu kaynakları da kaynaklar listesine aldığımı, yine bu tezin çalışılması ve yazımı sırasında patent ve telif haklarını ihlal edici bir davranışımın olmadığı beyan ederim.

Tarih: 17.05.2012

"Ad Soyadı" (İmza)

Sevil Albayrak

II. TEŞEKKÜR

Çok değerli danışman hocalarım Yrd. Doç. Dr. Ayşe Yıldız ve Yrd. Doç. Dr. Saime Erol hocama yoğun işlerinin arasında yardımlarını esirgemeyip bilgi ve deneyimlerini benimle paylaştıkları için, tezime başından itibaren bilimsel katkılar sağlayan çok değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Ayşe Ergün'e, beni eleştirileriyle zenginleştiren arkadaşım Arş. Gör. Eda Aktaş'a,

Uygulamalarımı yapmama destek olan Selimiye İlköğretim Okulu Müdürü Fikret Serilmez'e, okul uygulamalarında gazete ve slogan hazırlamada yardım eden resim öğretmeni Pelin Karadeniz'e, okulun web sayfasında akran zorbalığı bilgilendirme makalesinin yayımlanmasında yardımcı olan öğretmen Zeynep Tok'a ve benden yardımlarını esirgemeyen tüm Selimiye İlköğretim ve Gazeteciler Cemiyeti İlköğretim Okulu öğretmenlerine ve öğrencilerine,

Her zaman her durumda yanımda olan sevgili eşim Alişan Albayrak'a ve aileme teşekkür ederim.

Bu tez, Marmara Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Komisyonu Başkanlığı tarafından SAG-C-DRP-031210-0283 numaralı proje ile desteklenmiştir.

Sevil Albayrak

Nisan 2012

III. İÇİNDEKİLER

1.ÖZET	1
2. SUMMARY	2
3. GİRİŞ VE AMAÇ	3
4. GENEL BİLGİLER	6
4. 1. ERGENLİK DÖNEMİ ÖZELLİKLERİ	6
4. 2. ZORBALIK, ZORBALIK ÇEŞİTLERİ VE UYGULAMA ALANLARI	6
4. 2. 1. Zorbalık	6
4. 2. 2. Zorbalık Çeşitleri	9
4. 2. 3. Zorbalığın Yapıldığı Alanlar	10
4. 3. ZORBALIĞIN EPİDEMİYOLOJİSİ	11
4. 3. 1. Zorbalık ve Yaş	12
4. 3. 2. Zorbalık ve Cinsiyet	13
4. 3. 3. Zorbalık ve Ekonomik Durum	15
4. 4. ZORBA, KURBAN VE ZORBA-KURBANIN ÖZELLİKLERİ	15
4. 4. 1. Zorbaların özellikleri	17
4. 4. 2. Kurbanların özellikleri	21
4. 4. 3. Zorba-kurbanların özellikleri	24
4. 5. ZORBALIKTA AİLE, ÖĞRETMEN VE ÖĞRENCİ İLİŞKİLERİ	26
4. 6. AKRAN ZORBALIĞINI AZALTMADA KULLANILAN MODELLER	28
4. 6. 1. Akran zorbalığını azaltmada Neuman Sistemler Modeli	28
4. 6. 2. Akran zorbalığını azaltmada Çevresel Davranışsal Model	31
4. 7. AKRAN ZORBALIĞINI ÖNLEMEDE OKUL HEMŞİRESİNİN ROLÜ	33
5. GEREÇ VE YÖNTEM	37
5. 1. Araştırmanın Türü	37

5. 2. Araştırmanın Hipotezleri	37
5. 3. Araştırmanın Yeri ve Zamanı	38
5. 4. Araştırmaya Alınma Kriterleri	38
5. 5. Araştırmanın Evreni ve Örneklem	38
5. 6. Veri Toplama Araçları	41
5. 6. 1. Kişisel Bilgi Formu	41
5. 6. 2. Akran Zorbalığı Kurbanlarını Belirleme Ölçeği	41
5. 6. 3. Akran Zorbalarını Belirleme Ölçeği	43
5. 6. 4. Eğitimi Değerlendirme Formu	43
5. 6. 5. Zorbalığı Önleme Programı Uygulamaları İle İlgili Görüşleri Değerlendirme Formu	44
5. 7. Araştırmanın Değişkenleri	44
5. 8. Verilerin Toplanması	44
5. 9. Verilerin Değerlendirilmesi	45
5.10. Deney Grubuna Yapılan Hemşirelik Uygulamaları	47
5.11. Etik Açıklamalar	55
5.12. Araştırmanın Sınırlılıkları	56
6. BULGULAR	57
6. 1. Sosyo-Demografik Bulgular	58
6. 2. Deney Grubu Öğrencilerinin Ön Teste Bağımsız Değişkenler ile AZKBÖ ve AZBÖ Alt Boyutlarından Aldıkları Puan Ortalamalarının Dağılım Bulguları	67
6. 3. Deney ve Kontrol Grubunun Ön Test-Son Testte AZKBÖ ve AZBÖ Alt Boyutlarından Aldıkları Puan Ortalamalarının Dağılım Bulguları	75
6. 4. Deney Grubuna Verilen Akran Zorbalığı Eğitimi Değerlendirme Bulguları	79
6. 5. Deney Grubunun Okulda Zorbalığı Önleme Programında Yer Alan Uygulamalarla İlgili Görüşleri	80
7. TARTIŞMA VE SONUÇ	82
7. 1. Öğrencilerin Zorbalık Yaşama Durumlarının Tartışılması	83

7. 2. Deney Grubunun Ön Teste Bağımsız Değişkenler ile AZKBÖ ve AZBÖ Alt Boyutlarından Aldıkları Puan Ortalamalarının Karşılaştırma Bulgularının Tartışılması	86
7. 3. Deney ve Kontrol Grubunun Ön Test-Son Testte AZKBÖ ve AZBÖ Alt Boyutlarından Aldıkları Puan Ortalamalarının Karşılaştırma Bulgularının Tartışılması	93
7. 4. Deney Grubuna Verilen Akran Zorbalığı Eğitimini Değerlendirme Bulgularının Tartışılması	95
7. 5. Deney Grubundaki Öğrencilerin Okulda Zorbalığı Önleme Programında Yer Alan Uygulamalarla İlgili Görüşlerinin Tartışılması	97
8. KAYNAKLAR	101
9. EKLER	110
10. ÖZGEÇMİŞ	195

IV. KISALTMALAR ve SİMGELER

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

DSM IV: Mental Bozuklukların Tanısal El Kitabı

ZÖP: Zorbalığı Önleme Programı

AZBÖ: Akran Zorbalarını Belirleme Ölçeği

AZKBÖ: Akran Zorbalığı Kurbanlarını belirleme Ölçeği

ÇDM: Çevresel-Davranışsal Model

NSM: Neuman Sistem Modeli

V. ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1.	Araştırmanın Veri Toplama Akışı	40
Şekil 2.	ÇDM ve NSM Doğrultusunda Oluşturulan Okulda Zorbalığı Önleme Programı	52

VI. TABLO LİSTESİ

Tablo 6. 1. 1. Öğrencilerin Bazı Sosyo-Demografik Özellikleri	58
Tablo 6. 1. 2. Öğrencilerin Anne ve Babalarının, Eğitim Düzeyi, Çalışma, Anne- Babayla Birlikte Yaşama ve Ekonomik Durumları	60
Tablo 6. 1. 3. Öğrencilerin Günlük Televizyon İzleme, Haftalık Bilgisayar Oyunu Oynama Süreleri, Günlük Televizyonda İzledikleri Programların ve Bilgisayarda Oynadıkları Oyunların Türleri	61
Tablo 6. 1. 4. Öğrencilerin Şiddete Şahit Olma ve Şiddet Yaşama Durumları	62
Tablo 6. 1. 5. Öğrencilerin Son Aylarda Zorbalık Yaşama, Durumunu Bildirme, Zorbalığı Bildirdikleri Kişiler ve Zorbalığı Kimlerin Yaptığı İle İlgili Düşünceleri	63
Tablo 6. 1. 6. Deney ve Kontrol Grubunun Ön Testte AZKBÖ ve AZBÖ Alt Boyutlarından Aldıkları Puan Ortalamaları	64
Tablo 6. 1. 7. Öğrencilerin Zorbalığın Yapıldığı Alanlar ve Sınıf Öğretmeninin Akran Zorbalığını Azaltmakla İlgili Çaba Harcama Durumu İle İlgili Görüşleri	66
Tablo 6. 2. 1. Öğrencilerin Cinsiyete Göre AZKBÖ ve AZBÖ Alt Boyutlarından Aldıkları Puan Ortalamaları	68
Tablo 6. 2. 2. Öğrencilerin Sınıflarına Göre AZKBÖ ve AZBÖ Alt Boyutlarından Aldıkları Puan Ortalamaları	69
Tablo 6. 2. 3. Öğrencilerin Annelerinin Eğitim Durumuna Göre AZKBÖ ve AZBÖ Alt Boyutlarından Aldıkları Puan Ortalamaları	70
Tablo 6. 2. 4. Öğrencilerin Babalarının Eğitim Durumuna Göre AZKBÖ ve AZBÖ Alt Boyutlarından Aldıkları Puan Ortalamaları	71
Tablo 6. 2. 5. Öğrencilerin Ekonomik Durumlarına Göre AZKBÖ ve AZBÖ Alt Boyutlarından Aldıkları Puan Ortalamaları	73
Tablo 6. 2. 6. Öğrencilerin Protez Kullanma Durumuna Göre AZKBÖ ve AZBÖ Alt Boyutlarından Aldıkları Puan Ortalamaları	74

Tablo 6. 3. 1. Öğrencilerin Ön Testte ve Son Testte Zorbalığa ve Siber Zorbalığa Uğrama Durumlarının Karşılaştırılması	76
Tablo 6. 3. 2. Deney ve Kontrol Grubunun Ön Test - Son Test AZKBÖ Alt Boyutlarından Aldıkları Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması	76
Tablo 6. 3. 3. Deney ve Kontrol Grubunun Ön Test -Son Test AZBÖ Alt Boyutlarından Aldıkları Ortalamalarının Karşılaştırılması	78
Tablo 6. 4. 1. Öğrencilerin Akran Zorbalığı Eğitimi Önce ve Sonrasında Aldıkları Puan Ortalamaları ve Puan Ortalamalarının Cinsiyete Göre Dağılımı	79
Tablo 6. 4. 2. Öğrencilerin Akran Zorbalığı Eğitimi Öncesi ve Sonrası Aldıkları Puan Ortalamalarının Sınıflarına Göre Dağılımı	80
Tablo 6. 5. Deney Grubunun Okulda Zorbalığı Önleme Programında Yer Alan Uygulamalarla İlgili Görüşlerinin Dağılımı	81

ÖZET

Akran zorbalığı okullarda her geçen gün artan, kısa ve uzun dönemde insan sağlığını olumsuz etkileyen sonuçlar doğuran bir sorundur. Özellikle ilköğretim okulu ikinci kademedede daha sık görülen bu sorun erken dönemde hemşirelik girişimleriyle azaltılabilir, olumsuz sonuçları ortadan kaldırılabilir. Bu araştırma Okulda Zorbalığı Önleme Programının (ZÖP) zorbalığın azaltılmasında etkisini belirlemek amacıyla yapıldı. Araştırma ön test-son test kontrol gruplu araştırma tasarımı ile yarı deneysel olarak gerçekleştirildi. Araştırmanın evren ve örneklemini, İstanbul'daki iki ilköğretim okulu ikinci kademedede yer alan 583 öğrenci oluşturdu. Okullardan biri deney (145 öğrenci), diğeri kontrol grubunu (222 öğrenci) oluşturdu. Veriler Kişisel Bilgi Formu, Akran Zorbalığı Kurbanlarını Belirleme Ölçeği (AZKBÖ), Akran Zorbalarını Belirleme Ölçeği (AZBÖ), Eğitimi Değerlendirme Formu ve Okulda ZÖP Uygulamaları İle İlgili Görüşleri Değerlendirme Formu ile toplandı. Çevresel Davransal Model (ÇDM) ve Neuman Sistemler Modeli (NSM) stratejilerine göre hazırlanan ZÖP, okul çalışanları, öğrenci aileleri ve öğrencileri kapsadı. Araştırmanın bulgularına göre; öğrencilerin % 29,7'sinin zorbalığa uğradığı, en çok sınıfta öğretmen olmadığı (% 49,3) zorbalık yaşandığı görüldü. Öğrencilerin, AZKBÖ ve AZBÖ alt boyutlarından alaydan aldıkları puan ortalamasının en yüksek olduğu, açık saldırıyı erkeklerin ve 8. sınıfların daha çok yaptığı, ilişkisel saldırıya en çok 6. sınıfların uğradığı belirlendi. Baba eğitimi düşük olanlarla daha çok alay edildiği, ekonomik durumu düşük olanların düşük olmayanlara göre daha çok zorbalığa uğradığı ve açık saldırıda bulunduğu belirlendi. Deney grubunun kontrol grubuna göre son testte AZKBÖ tüm alt boyutlarından, AZBÖ korkutma sindirme alt boyutundan aldığı puan ortalamaları daha düşük bulundu. Bu farklar istatistiksel olarak anlamlıydı ($p < ,05$). ÇDM ve NSM doğrultusunda hazırlanan ZÖP'nin okulda zorbalığın azaltılmasında etkili olduğu ve hemşirelik uygulamalarında kullanılabileceği sonucuna varıldı.

Anahtar kelimeler: okul sağlığı, akran zorbalığı, okulda zorbalığı önleme programı, okul sağlığı hemşireliği

2. SUMMARY

THE EFFECT OF REDUCING BULLYING PREVENTION PROGRAM IN SCHOOL ON THE MINIMIZATION OF BULLYING, Peer bullying is a problem which is increasing at schools each day and which influences human's health negatively in both short and long term. This problem, which is especially observed in second grade of primary school can be reduced and its negative influences can be remove by nursing interventions in early period. In the present study reducing peer bullying at schools by using bullying prevention program was aimed. The study was conducted as pre-test-post-test control group semi-experimental design. Study population consisted of 583 students from two primary schools located in Istanbul. One school formed experimental group (145 students) and the other school formed control group (222 students). Collected data were Personal Information Form, Identifying Victims of Peer Bullying Scale (IVPBS), Identifying Peer Bullies (IPBS), Education Assessment Form, and Students Opinions about Bullying Prevention Program Form. The program based on Behavioral-Ecological Model (BEM) and Neuman Systems Model (NSM) included school personal, students' families, and students. According to the results 29.7% of students were exposed to peer bullying and peer bullying was observed mostly (49.3%) when the class teacher was absent in the classroom. Among IVPBS and IPBS subscales mocking had the highest average score, open attack was used mostly by males and by 8th grades, relational attack was mostly exposed by 6th grades. It was determined that students whose fathers' educations were lower were those who were being mocked more and who used open attack more. All subscale scores of IVPBS and threat and intimidation subscales of IPBS were lower for experimental group after the intervention than those for control group. These differences were statistically significant ($p < .05$). It was concluded that BEM and NSM based Bullying Prevention Program can be used to reduce peer bullying.

Key Word: school health, peer bullying, bullying prevention program at school, school health nursing

3. GİRİŞ VE AMAÇ

Okullarda yaşanan, sağlığı etkileyen, birçok sorundan birisi, akranların birbirlerine yaptığı zorbalıktır. Zorbalık şiddetin bir türüdür ve kötülük yapma niyetiyle olan, güç dengesizliğinin olduğu, defalarca tekrar eden saldırgan davranışlardır (Olweus 1994, Selekman and Praefer 2006, Ball and Bindler 2008). Zorbalık doğrudan ve dolaylı olabilir. Davranışa bağlı olarak ta sözel, fiziksel, ilişkisel ve bireyin mal ve eşyalarına zarar verme (Olweus 1994, Smokowski and Kopasz 2005, Ball and Bindler 2008, Arslan ve Savaşer 2009, Gökler 2009) olabildiği gibi son zamanlarda e-posta olarak aşağılayıcı mesaj göndererek de siber zorbalık yapılabildiği ortaya konmuştur (www.stopbullyingnow.hrsa.gov, Erişim tarihi: 05 Ağustos 2009). Zorbalık çocukların yaklaşık üçte birini etkiler ve zorbalığa uğrayan çocuklar da zorbalık yapabilirler (O'conner 2007).

Çocuklar arasındaki zorbalığın tek bir nedeni yoktur. Çoğunlukla bireysel, ailesel, okul ve arkadaş çevresi ile ilgili toplumsal faktörler akran zorbalığı için çocuk veya ergeni risk altına alabilir (Olweus 1994, www.stopbullyingnow.hrsa.gov, Erişim tarihi: 05 Ağustos 2009). Amerika'da 160.000'den fazla çocuk her gün zorbalık nedeniyle okuldan kaçmaktadır. Zorbalık, sıklıkla okullarda bildirilmesine rağmen, mahallede, okula gidip gelirken, okul aracında, spor sahalarında ve diğer alanlarda da ortaya çıkabilmektedir (Ball and Bindler 2008).

Zorba ya da kurban olmak sağlığı çeşitli yönlerden etkiler. Yapılan bir araştırmada bireylerin zorba ve kurban olması ile sağlık sorunları yaşama durumları arasında ilişki olduğu saptanmıştır (Karataş ve Öztürk 2010). Zorbalığın devam etmesi durumunda kurban depresyona girebilir, benlik saygısı düşebilir, asosyal olabilir ve intihar edebilir (Kapıcı 2004, <http://school-nursing.org/bullyindex.html>, Erişim tarihi: 03 Mayıs 2009, O'conner 2007, Çetinkaya, Nur, Ayvaz, Özdemir ve Kavakçı2009). Zorbalar daha fazla sigara, alkol almaktadır (Genç 2007, Ball and Bindler 2008), okul başarıları daha düşüktür (Bilgiç 2007, Genç 2007, Sukut 2009). Zorbalar diğer çocuklar için risk oluşturan silahı daha fazla okula getirmektedirler, suç oluşturan davranışlar daha sonraki yaşamlarında görülebilmektedir ve dört

zorbadan biri 30 yaşına geldiğinde suç işlemektedir (Ditzhazy and Burton 2003, Ball and Bindler 2008). Zorbalık, yaralanmaları da artıran bir faktördür (Laflamme et al. 2002).

Türkiye'deki okullarda zorbalığın var olduğu ve etkin zorbalık önleme programlarına ihtiyaç olduğu çeşitli araştırmalarda gösterilmiştir (Karaman Kepenekçi ve Çinkır 2006, Aydoğan ve Kılınç 2006, Kartal ve Bilgin 2007). Pişkin (2006) okula giden her üç öğrenciden birinin zorbalığa uğradığını, Alper-İlhan (2008) öğrencilerin yarından fazlasının fiziksel zorbalığa uğradığını belirlemiştir. Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından gerçekleştirilen "Okullarda Şiddetin Önlenmesi ve Şiddetle Mücadele İçin Yerel Ortaklıklar" adlı toplantıda; okulda şiddet ve zorbalığın ulusal bir sorun olduğu, kamuoyu ve ilgili tarafların okulda zorbalık olgusunun farkına vardıkları belirtilmiş ve değişik biçimlerde ortaya çıkan şiddet ve zorbalık olaylarıyla uygun biçimde ilgilenilmesi gerektiği, üzerinde durulmuştur (Utkulu, Tanrıkulu, Demirel ve Kuzucu 2007).

Zorbalığı azaltma çalışmalarında birçok strateji uygulanmıştır. Bu stratejilerden bazıları, okul çevresinde kabul edilemez davranışlar için yasaklar konulması, rol modeller olarak yetişkinlerin kullanılması, kurallara uymayanlara yumuşak bir şekilde davranılmasıdır. Bazıları da, yetişkinlerden nasıl yardım isteneceğini, zorbalığa direnmeyi, zorbalığa uğrayan öğrencilere yardım eli uzatmayı öğretmeyi hedeflemektedir (O'conner 2007). Okullarda şiddet ve saldırganlığı azaltmaya yönelik programlar, zorba olmayan öğrencilerin zorbalığı azaltmada işbirliği yapabilecekleri göz önüne alınarak, sadece zorba öğrencileri değil, zorba olmayan öğrencileri de kapsmalıdır (Aypay ve Durmuş 2008, Flaspohler, Elfstrom, Vanderzee and Sink 2009).

Ergenlik döneminin ilk yıllarında riskli davranışları erken belirlemek önemli bir başlangıç noktasıdır. Erken tanılama, etkin müdahale ve toplum boyutunda önleme çabaları zorbalıkla mücadelede önceliklidir (www.stopbullyingnow.hrsa.gov, erişim tarihi: 05 Ağustos 2009).

Okul hemşirelerinin, öğrencilerle iyi iletişim kurabilmeleri nedeniyle, zorbalıktan etkilenen öğrencilerin bakımında önemli rolleri vardır. Okul hemşireleri disiplin kurullarında yer almadıklarından öğrenciler hemşirelere sırlarını daha rahat

anlatabilirler. Bu nedenle okulda zorbalık ortaya çıktığında hemşireler zorbaya ve kurbanı yardım edebilirler (<http://www.nasn.org/Default.aspx?tabid=279> Erişim tarihi: 25 Mayıs 2010, <http://school-nursing.org/bullyindex.html>, Erişim tarihi: 03 Mayıs 2009, Arslan ve Savaşer 2009). Okullarda okul hemşiresi, kurban ve zorba olmayı değerlendirebilir, bu duruma yönelik girişim planlayabilir, aile, öğretmen ve okul idaresiyle birlikte çalışabilir (<http://www.nasn.org/Default.aspx?tabid=279> Erişim tarihi: 25 Mayıs 2010, <http://school-nursing.org/bullyindex.html>, erişim tarihi: 03 Mayıs 2009, Arslan ve Savaşer 2009). Okul hemşireleri şiddet karşıtı programları geliştirmede ve yaymada da liderlik edebilir (<http://www.nasn.org/Default.aspx?tabid=279> erişim tarihi: 25 Mayıs 2010, O'conner 2007). Zorbalık tanımlanabilir ve azaltılabilirse, zorbalığın olumsuz sonuçları beklenenden az olacaktır.

Okullarda zorbalık için gerçek çözüm, okul yetkilileri, veliler, öğrenciler ve toplumla işbirliği yapıp eyleme geçerek olabilir (Beaty and Alexeyev 2008). Hemşirelik girişimlerini uygulayabilmek için çeşitli programlara, standartlara ya da modellere gereksinim duyulmaktadır. Her program her okula ve topluma uygun olmayabilir. Bu nedenle programların denenmesi, okula ve topluma uygun hale getirilmesi gereklidir. Okullarda zorbalığı azaltmak için öğrenci davranışları değiştirilebilir, öğrenci öğretmen ilişkileri düzenlenebilir. Ancak buna rağmen zorbalık tamamen yok edilemeyebilir. Bunun nedeni zorbalığın dış etkenlerden de kaynaklanması olabilir (Yoneyama and Naito 2003).

Literatürde zorbalığı azaltmaya yönelik “Olweus Zorbalığı Önleme Programı” gibi programlar, çeşitli modeller ve çeşitli becerileri kazandırma uygulamaları yer almaktadır (Smokowski and Kopasz 2005, Ergül 2008, Ugürol 2010). Ancak Çevresel-Davranışsal Model (ÇDM) ve Neuman Sistemler Modeli (NSM) akran zorbalığını azaltmada hemşirelerin uygulayabileceği stratejiler önermektedir.

Bu araştırma ÇDM ve NSM doğrultusunda hazırlanan okulda zorbalığı önleme programının zorbalığın azaltılmasında etkisinin belirlenmesi amacıyla yapıldı.

4. GENEL BİLGİLER

4. 1. ERGENLİK DÖNEMİ ÖZELLİKLERİ

Ergenlik dönemi insan hayatının en sancılı dönemlerindedir. Bu dönem, Erikson'a göre duygusal bağımsızlığın kazanılması, cinsiyete uygun sosyal rollerin geliştirilmesi, kendine özgü değerler sisteminin oluşturulması, toplumsal rollerin belirlenerek bunların gerçekleştirilmesine yönelik kararların oluşturulmasını gerektirir. Bu dönemde temel sosyal öge akran, öğretmen ve ailedir. Ergenlik döneminde arkadaş grubu ailenin önüne geçer ve bu dönemde kimlik arayışı içinde olan ergen için akran grubu tarafından kabul edilmek ve onay görmek oldukça önemlidir (Senemoğlu 2004).

Ergenlerde dönemsel özelliklere bağlı olarak gelişen fiziksel ve duygusal değişiklikler, psikososyal düzeyde sorun olabilecek davranışlara da yol açmaktadır. Özellikle ergenler, bağımsızlık kazanmak ve yeni statüler edinmek için aileden duygusal olarak uzaklaşıp kendisine yeni ortamlar aramaktadır. Ergenlerin içerisine girdikleri yeni ortamlarda kendini ispat etme çabaları, yeni deneyimlerle birlikte yeni sorunları da beraberinde getirebilmektedir. Bu arayışlara bağlı olarak ergenlerde hastalık ve ölüme neden olabilecek riskli davranışlar gelişebilmektedir (Güler ve Akın 2006).

4. 2. ZORBALIK, ZORBALIK ÇEŞİTLERİ VE UYGULAMA ALANLARI

4. 2. 1. Zorbalık

Önceleri zorbalık davranışları normal kabul edilirken, 1982 yılında Norveç'te üç erkek öğrencinin zorbalığa uğraması nedeniyle intihar etmesi ve yapılan araştırmalar sonucunda, zorbalığın zararlı etkilerinin açıklanmasıyla bu düşünce değişmiştir. İntihar olayı Norveç'te ulusal çapta konu ile ilgili önlemlerin alınmasını ve bu konuda araştırmalar yapılmasını sağlamıştır (Smith and Brain 2000, Beaty and Alexeyev 2008, Pişkin 2009).

Zorbalık üzerine yapılan araştırmalar ilk olarak İskandinav ülkelerinde Norveç’li araştırmacı psikolog Olweus’un çalışmaları ile başlamış (Smith and Brain 2000, Beaty and Alexeyev 2008), Roland’ın önleme çalışmaları ile devam etmiştir. Bu çalışmaların başarısı başta İngiltere, Amerika, Japonya, Avusturya olmak üzere İrlanda, Kanada, İsrail, İtalya, Yunanistan, Hollanda gibi birçok ülkeyi etkileyerek, bu ülkelerde zorbalık ile ilgili kalitatif ve kantitatif araştırmaların yapılmasına, önlemeye yönelik programların hazırlanmasına öncülük etmiştir (Smith and Brain 2000).

Olweus, zorbalığı ilk olarak “mobbing” kavramı olarak tanımlamış ancak bu sözcüğün farklı anlamlar çağrıştırdığını düşünerek, bu kavramı “bullying” zorbalık olarak kullanmıştır (Olweus 1993,1994, Pişkin 2009). Olweus’un 1993’te yaptığı tanıma göre zorbalık; bir ya da daha fazla öğrencinin bir başka öğrenciye kasıtlı bir biçimde zarar verme ve rahatsız etme amacıyla sürekli olarak olumsuz eylemlerde bulunmasıdır (Olweus 1993).

Tüm dünyada kültürel bağlamı ve anlaşılabilirliği değişmekle birlikte yaygın olarak zorbalık; saldırganlık yoluyla güç elde etmeye çalışmak ve sosyal, duygusal ve fiziksel anlamda tekrarlı olarak zorbalığa uğrayan kurbanı zayıf düşürmeyi amaçlamak olarak tanımlanmaktadır (Ditzhazy and Burton 2003, Smokowski and Kopasz 2005, Vanderbilt and Augustyn 2010).

Amerikan Ulusal Okul Hemşireliği Derneği (NASN 2003) zorbalığı, bir ya da daha fazla çocuğun başka bir çocuğu, tekrarlayıcı özellikte, kasıtlı olarak, algılanan veya gerçek gücün varlığında, sözlü ve/veya sözsüz, fiziksel ve duygusal olarak istismar etmesi, şeklinde tanımlamaktadır.

MEB Şiddet İçermeyen Eğitim araştırma raporunda “zorbalık genel kullanımında, fiziksel veya sosyal olarak güçlü olanın güçsüz olana yaptığı taciz şeklidir; sözlü tacizle kasıtlı eziyet etmeyi, fiziki tacizi veya manipölasyon gibi tehdit metotlarını içerebilir” şeklinde yer almaktadır ve genel olarak aşağıdaki dört elemanı içermesi gerektiği belirtilmektedir (Utkulu, Tanrıku, Demirel ve Kuzucu 2007).

1-Eylem saldırgan ve negatiftir;

2-Eylem tekrar eden şekilde uygulanmaktadır,

3-Eylem ilgili iki grup arasında güç dengesizliği olan ilişkilerde gerçekleşmektedir,

4-Eylem belirli bir amaca yöneliktir.

Pişkin'in (2009) uluslar arası düzeyde yapılan çeşitli zorbalık tanımlarından çıkardığı tanım ise "Okul zorbalığı, bir ya da birden çok öğrencinin kendilerinden daha güçsüz olan öğrencileri bilerek ve isteyerek ve sürekli bir biçimde fiziksel olarak (tekme atma, tokat vurma, itme, çekme vb.), sözel olarak (sataşma, alay etme, dalga geçme, kızdırma, hoş gitmeyen isim takma, küçük düşürücü sözler söyleme vb.), dedikodu ve söylenti çıkarıp yayarak, para ya da diğer eşyalarını zorla alarak, almakla tehdit ederek, eşyalarına zarar vererek ya da arkadaş grubundan dışlayıp yalnızlığa terk ederek rahatsız etmesi ile sonuçlanan ve kurbanın kendisini koruyamayacak durumda olduğu bir saldırganlık türüdür" şeklindedir.

Zorba: diğerleri üzerinde gücünü kanıtlamak için saldırganlığı kullanan kişidir, kurban: zorbalığın hedefidir, zorba-kurban: zorbalık döngüsü içinde saldırgan ve hedef olabilen kişidir (Vanderbilt and Augustyn 2010).

Zorbalığın ayırt edici özellikleri:

- Zorbalık bilinçli ve istençli olarak yapılan ve kurbanı fiziksel, zihinsel, sosyal ya da psikolojik olarak zarar verme amacı güden söz ve eylemlerdir,
- Zorbalığın belli bir süre yinelenme özelliği vardır,
- Zorbaca davranışa maruz kalan kurbanın kendini koruyamayacak ve savunamayacak durumda olması söz konusudur.
- Zorbalar eylemlerini bireysel ya da grupla yapabilecekleri gibi, kurbanlarda bu eylemlerden birey olarak ya da grup olarak zarar görebilirler,
- Zorbaların bu tür eylemlerinden dolayı genellikle kendilerine bazı çıkarlar sağladıkları görülür,
- Zorbalar kurbanın acı çekmesinden genellikle haz duyarlar,
- Zorbalar, sıklıkla inatçı yapıdadırlar ve okul uyumu konusunda sıkıntı duyarlar (Smokowski and Kopasz 2005, Pişkin 2009, Gür ve Küçük 2010).

Yapılan bir meta analiz araştırmasında zorbalığın, zorba, kurban ve zorba-kurban olarak üçe ayrıldığı ortaya konmuştur. Zorbalık olayları içinde yer alanların zorbalığa karışmayan akranlarına göre daha fazla psikosomatik rahatsızlıklar açısından riskli olduğu sonucuna varılmıştır (Gini and Pozzoli 2009). Okul ve cinsiyetten bağımsız olarak içe atılan ya da yansıtılan ruh sağlığı sorunları zorbalıkla ilişkilidir (Marini, Dane, Bosacki and YLC-CURA 2006, Lien, Green, Welander-Vatn and Bjertness 2009). Davranış bozukluğunun DSM-IV sınıflandırmasına göre zorbalık problemleri ve yıkıcı davranışlar arasındaki ilişkiyi inceleyen bir çalışmada davranış bozukluğu olan çocukların zorba, kurban ya da zorba- kurban olabileceği ve bu açıdan incelenmesi gerektiği ortaya konmuştur (Kokkinos and Panayiotou 2004).

4. 2. 2. Zorbalık Çeşitleri

Zorbalık doğrudan ya da dolaylı olabilir. Vurmak, çalmak ve bir silah ile tehdit gibi fiziksel saldırganlık içeren zorbalık genellikle doğrudandır. Diğer doğrudan zorbalık davranışı ad takma, toplumsal alanda aşağılama ve korkutma gibi sözel saldırganlık olabilir. Dolaylı olan ise, çeşitli söylentiler yayarak, akranlar arasında dışlayarak, grupları görmezden gelerek olabilir (Ditzhazy and Burton 2003, Ural ve Özteke 2007, Vanderbilt and Augustyn 2010). Dolaylı zorbalığa uğramanın öğrencilerde somatik belirtilerin daha fazla ortaya çıkmasına neden olduğu çeşitli çalışmalarda gösterilmiştir (Ditzhazy and Burton 2003, Baldry 2004, Hokoda, Lu and Angeles 2006).

Zorbalığın genel olarak davranışsal açıdan dört türünden bahsedilmektedir. Bunlar:

1. Fiziksel zorbalık,
2. Sözel zorbalık,
3. Dışlama yalnızlaştırma (sosyal, ilişkisel zorbalık),
4. Bireyin mal ve eşyalarına zarar vermedir (Gökler 2009).

Sınıf arkadaşlarının hakaret etmesi, aşağılaması, şantaj yapması ve ilişkiyi kesmesi olan duygusal zorbalık, uygunsuz teklif, gösterimcilik, röntgencilik ve istismarı içeren cinsel zorbalık, bir zorbanın birileri için değerine zorbalık yaptığı durumlar olan vekaleten zorbalık ta zorbalığın diğer türleridir. Son zamanlarda öğrenciler bilgisayar başında eskisine göre daha çok zaman geçirmektedirler. Buna bağlı olarak yeni dönemde öğrencilerin dedikodu ve herkesin görebilmesi için resimleri yaydığı “siber zorbalık” ortaya çıkmıştır. Siber zorbalık okul alanında yapılan zorbalığın devamı şeklinde ortaya çıkabilir (Mason 2008). Bu oldukça saldırgan olabilir, çünkü zorba öğrenciler kurbanla yüz yüze gelmediklerinde kendilerini daha az sorumlu hissedebilirler (Selekman and Praefer 2006). Teknoloji, doğrudan ve dolaylı olarak, internet ve sosyal ağ üzerinden “siber zorbalık” için eşsiz bir fırsat yaratabilir (Vanderbilt and Augustyn 2010).

Zorbalık öğrenilen bir davranıştır (Mason 2008). Tüm saldırılar zorbalık olmasa da, tüm zorbalık türleri saldırıdır ve saldırı şiddetin bir şeklidir (Selekman and Praefer 2006). Zorbalık davranışları fiziksel, sözel ya da sözsüz olabilir (Mason 2008). Bunlardan öğrenci üzerinde etkisi en olumsuz olan ve uzun süre görünen sözel zorbalıktır. Çünkü duygusal incinmişlik öğrenci üzerinde daha çok olumsuz ve psikolojik etki bırakmaktadır. Bu tür zorbalık, fiziksel zorbalık gibi kolay tespit edilemese de yıkıcılık açısından fiziksel zorbalıktan daha güçlüdür (Baldry 2004, Mason 2008, Gökler 2009). Ne şekilde olursa olsun zorbalık davranışlarının tümünün psikososyal etkisi vardır (Mason 2008). Tüm zorbalık türleriyle depresyon arasında anlamlı bir ilişki vardır. Ancak siber zorbalıkta diğer zorbalık türlerine göre bu oran daha fazladır ve kurbanlarda, siber zorba ve zorba-kurbanlara göre depresyonun daha fazla olduğu bildirilmiştir (Perren, Dooley, Shaw and Cross 2010, Wang, Nansel and Iannotti 2010). Son yıllarda siber zorbalık nedeniyle çocuk intiharlarının arttığı da ortaya konmuştur (Vanderbilt and Augustyn 2010).

4. 2. 3. Zorbalığın Yapıldığı Alanlar

Öğrencilerin zorbalığı yaşadığı alanlar okula geldikleri yollar ve okul içindeki alanlardır (Selekman and Praefer 2006, Ural ve Özteke 2007). Pişkin (2006)’e göre öğrenciler zorbalığı en fazla sınıfta, koridorda, Yurtal ve Cenkseven (2006) ve Beaty

ve Alexeyev (2008)'ye göre okul bahçesinde yaşamaktadır. Öğrenciler en fazla tenefüs aralarında (Pişkin 2006, Ünalmiş 2010b) ve okuldan eve dönerken (Yurtal ve Cenkseven 2006, Beaty and Alexeyev 2008, Ünalmiş 2010b) zorbalığa uğramaktadır. Yapılan araştırmalarda zorbalığın çoğunlukla okul içinde gerçekleştiği bulgulanmıştır (Pişkin 2006, Yaman, Eroğlu, Bayraktar ve Çolak 2010). Ancak sınıfların kalabalık olmasının zorbalığa etkisinin olmadığı belirlenmiştir (Kabil 2010). Öğrenciler evden okula giderken ve dönerken kullandıkları servis otobüslerinde de zorbalık yaşamaktadırlar. Yapılan bir araştırmada bir ay boyunca kamera konularak izlenen servis otobüslerinde kalabalık olsun ya da olmasın zorbalığın her türünün yaşandığı belirlenmiştir (Raskauskas 2005),

4. 3. ZORBALIĞIN EPİDEMİYOLOJİSİ

Dünyada ergenlik döneminde olanlar için zorbalık önemli bir sorundur. 40 ülkede 53.249 ergen üzerinde yapılan bir araştırma sonucunda ergenlerin % 26,0'ının zorbalığa katıldığı görülmüştür (Craig et al. 2009). Zorbalığa katılım coğrafi ve kültürel sınırları aşmaktadır (Selekman and Praefer 2006, Craig et al. 2009). Kuzey İskandinavyalı çocuklar arasında 1984-1996 yıllarında yapılan bir araştırmada zorbalığın % 13,7'den % 16,4'e çıktığı belirlenmiştir (Nordhagen, Nielsen, Stigum and Köhler 2005). Zorbalığın giderek arttığı görülmektedir.

Türkiye genelinde 7 ve 8. sınıf öğrencilerinde yapılan şiddet araştırmasında öğrencilerin % 53,4'ü kendilerine istemedikleri cinsel hareketlerin yapıldığını belirtmişlerdir. Öğrencilerden sözel zorbalığa maruz kaldıklarını ifade edenlerin oranı % 42,8, fiziksel zorbalığa maruz kalanların oranı % 23,7, cinsel zorbalığa uğradıklarını belirtenlerin oranları % 2,7'dir (Özönder, Sağlam, Aksoy, Köktürk ve Uluocak 2005). Yapılan başka araştırmalarda sözel zorbalığın en yaygın zorbalık türü olduğunu bunu sırasıyla ilişkisel, fiziksel (Karatzias, Power and Swanson 2002, Ng and Tsang 2008, Wang et al.2010) ve siber zorbalığın izlediği bildirilmiştir (Wang et al.2010).

Ailelerin ve öğretmenlerinde zorbalık yaptığı gösterilmiştir (Chapell et al. 2006). İlköğretim okulu ikinci kademedede yapılan bir araştırmada öğrencilerin % 30,8'i

öğretmenlerinin kendilerine zorbalık uyguladıklarını belirtmişlerdir (James et al. 2008). Zorbalık yapan öğrencilerin % 12,7'si öğretmenlerine zorbalık yaptığını, kurban olan öğrencilerinde % 11,6'sı öğretmenleri tarafından zorbalığa uğradığını belirtmişlerdir (Karatzias et al. 2002).

İngiltere'de 1996 yıllarında (109 okul) ve 2002 yılında (148 okul) yapılan bir araştırmada okullardaki okul politikaları, zorbalık karşıtı uygulamalar ve zorbalık sıklığına bakılmıştır. Çoğu okulun önceden davranış ve disiplinle ilgili politikalar içine zorbalığı yerleştirdiği ancak sonradan zorbalık karşıtı politikaları ayırdığı görülmüştür. Okulların çoğunda zorbalık yaygınlığı araştırmaları için belli girişimleri kullanmada değişime gidildiği ve çoğu girişimin daha kullanışlı hale getirildiği belirlenmiştir. Bunun sonucunda da zorbalığa bağlı zarar görmenin % 88'den % 47'ye indiği görülmüştür. Ailelerin, öğretmenlerin ve öğrencilerin zorbalığı bildirme oranı da artmıştır (Samaraa and Smithb 2008).

4. 3. 1. Zorbalık ve Yaş

Zorbalığın görülme sıklığını belirleyen unsurlardan biri yaştır. Akran zorbalığı yaşın artışıyla birlikte azalma eğilimi göstermektedir (Güvenir 2005, Şırvanlı-Özen 2006, Yurtal ve Cenkseven 2006). Çünkü çocuklar büyüdükçe yeni baş etme yöntemleri geliştirebilir. Ayrıca çocukların yaşları büyüdükçe kendilerinden fiziksel olarak büyük çocuklarla karşılaşma olasılığı azalır (Güvenir 2005).

Yapılan bir meta analiz çalışmasında zorbalığın 7-16 yaşları arasında görüldüğü sonucuna varılmıştır (Gini and Pozzoli 2009). Restrospektif bir araştırmada 18 ile 42 yaşlar arasındaki yetişkinlerin hangi yaşlarda zorbalığa uğradıkları belirlenmiştir. Katılımcıların % 58'i hayatlarının bir döneminde zorbalığa uğradıklarını belirtirken, en çok 11-13 yaşlarında zorbalığa uğradıklarını ifade etmişlerdir (Eslea and Rees 2001). Yaşları 2-17 arasında olan Kuzey İskandinav çocukları arasında 1984-1996 yıllarında en çok 7-12 yaş arasındaki çocukların zorbalık yaptığı görülmüştür (Nordhagen et al. 2005). Daha sonraki yıllarda yapılan benzer bir araştırmada ise ilköğretim okulu birinci kademedede % 34,5, ilköğretim okulu ikinci kademedede % 37,9 ve lisede % 36,7 zorbalık olayının gerçekleştiği gösterilmiştir. Ancak okul seviyesi

artıkça kurban olmanın azaldığı, zorba ve zorba-kurban olmanın ise okul düzeyi artıkça arttığı görülmüştür. Lise öğrencilerinin zorbalıkla karşılaştıklarında diğer öğrencilere göre içsel sorun yaşama riski daha yüksekken, agresif davranış gösterme riski daha düşük bulunmuştur (O'Brennan, Bradshaw and Sawyer 2009).

İlköğretim okulu ikinci kademe öğrencileri birinci kademe öğrencilerine göre daha fazla fiziksel zorbalığa uğramaktadır (Pişkin 2006, Selekman and Praefer 2006). Yapılan başka araştırmalarda da zorba ve kurban olma durumunun en çok 11-15 yaşları arasında olduğu gösterilmiştir (Nansel et al. 2001, Chapell et al. 2006, Frisen, Jonsson and Persson 2007, Craig et al. 2009). Zorbalar genellikle kurbanlarını aynı sınıftan ya da daha küçük sınıflardan seçmektedir (Beaty and Alexeyev 2008, Ünalmiş 2010b). Siber zorbalık ise sınıf artıkça artmaktadır (Kowalski and Limber 2007).

4. 3. 2. Zorbalık ve Cinsiyet

Geleneksel olarak erkek çocuklar doğrudan ve fiziksel zorbalık gösterir (Baldry 2004, Hokoda et al. 2006, Ural ve Özteke 2007). Kızlar ise dolaylı yollardan ve duygusal baskı yöntemiyle zorbalık yaparlar. Ancak medya, teknolojinin gelişmesi sosyal faktörlerin değişmesi bu ayrımın netliğinin kaybolmasına neden olmuştur (Ural ve Özteke 2007).

Kız ve erkeklerin akran zorbalığı açısından karşılaştırıldığı bazı araştırmalarda kız ve erkekler arasında zorbalık yapmada fark olmadığı belirtilse de (Selekman and Praefer 2006, Beaty and Alexeyev 2008, O'Brennan et al. 2009) çoğu araştırmada erkek öğrencilerin kızlardan daha fazla zorbalık yaptıkları gösterilmiştir (Nordhagen, Nielsen, Stigum and Köhler 2005, Güvenir 2005, Genç 2007, O'conner 2007, Tura 2008, Craig et al. 2009, Sukut 2009, Chaux, Molano and Podlesky 2009, Şahin ve Sarı 2010). Erkekler kızlara göre daha fazla korkutma/sindirme, alay, açık ve ilişkisel saldırı türünde davranış sergilerler (Kenny, Mceachern and Aluede 2005, Pekel-Uludağlı ve Uçanok 2006). Bunun yanında kızlar erkeklere göre daha fazla kurban olurlar. Erkekler fiziksel, kızlarsa sözel ve dolaylı zorbalığa (dışlama, oyuna almama, dedikodu vb.) daha çok maruz kalırlar (Kenny, Mceachern and Aluede 2005,

Şirvanlı-Özen 2006, Pişkin 2006, Yurtal ve Cenkseven 2006, Beaty and Alexeyev 2008, Craig et al. 2009, Bayraktar 2009, Ünalmiş 2010a). Kızlar erkeklere göre siber zorbalığa da daha fazla maruz kalırlar ve daha fazla siber zorbalık yaparlar (Kowalski and Limber 2007). Ayrıca kızlar daha fazla alaya alınırlar ve ilişkisel saldırılara hedef olurlar (Kenny et al. 2005, Pekel-Uludağlı, Uçanok 2006). Bunun sonucunda da zorbalığa maruz kalan kızlarda daha fazla depresyon belirtileri görülür (Bond, Carlin, Thomas, Rubin and Patton 2001).

Erkek öğrenciler bir ya da bir grup erkek öğrencinin zorbaca davranışlarına maruz kalırken, kız öğrenciler hem erkek hem de kız öğrencilerin zorbalığına maruz kalırlar (Pişkin 2006).

Türkiye'nin tamamında 7 ve 8. sınıf öğrencilerinde yapılan bir araştırmada öğrencilerin % 67,2'si erkeklerin, % 29'u kızların, % 3,8'i de hem erkeklerin hem kızların cinsel zorbalık yaptıklarını düşündüklerini belirtmişlerdir. Öğrencilerin kendi ifadelerine göre, sözel zorbalık içinde en fazla rahatsızlık duydukları davranışlar arasında kız öğrenciler için 'saygısızlık', 'küçük düşürülme' ve 'emir verilmesi', 'iftira', 'yalan ve dedikodu' öncelikli olarak yer almaktadır. Erkek öğrenciler ise küfürden rahatsızlık duyduklarını belirtmişlerdir. Şakaya yönelik sözel zorbalık türlerinde; erkek öğrenciler en fazla rahatsızlık duydukları davranışı 'lakap takma' olarak belirtirken, kız öğrenciler için 'alay edilmesi' ve 'dalga geçilmesi'dir. Şakaya yönelik fiziksel zorbalık türlerinde yer alan 'saç çekme ve bozma' davranışlarından en fazla rahatsızlık duyanlar kız öğrenciler olurken, erkek öğrenciler en fazla 'tükürme' ve 'el şakaları' vb. davranış türlerinden rahatsızlık duyduklarını belirtmişlerdir (Özönder, Sağlam, Aksoy, Köktürk ve Uluocak 2005).

Ergenlerde, depresif belirti ve kaygı gibi içe yönelim türü davranış problemleri sergileme ile akran zorbalığına maruz kalma olasılığı arasında ilişki olduğu ve bu durumun, özellikle erkek ergenlerin, fiziksel saldırılara maruz kalmalarında etkili olabileceği gözlenmektedir (Şirvanlı-Özen 2010). Lise birinci sınıf öğrencileriyle yapılan bir araştırmada, kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre toplam sosyal beceri düzeyinde ve bazı alt boyutlarında (duyuşsal duyarlık, sosyal duyarlık, sosyal kontrol) anlamlı düzeyde daha yüksek puanlara sahip oldukları görülmüş ve bu durumun zorbalık yapma ile ilişkili olduğu düşünülmüştür (Ünalmiş 2010a).

4. 3. 3. Zorbalık ve Ekonomik Durum

Zorbalık sıklığında kent, kır ya da köy okullarında ya da ırk ya da sosyo ekonomik durumla ilgili olarak bir farklılık yoktur (Selekman and Praefer 2006). Zorbalık hakkında 11, 13 ve 15 yaşlarındaki ergenler üzerinde 35 ülkede yapılan bir araştırmanın sonuçlarına göre, düşük sosyo ekonomik düzeyi olan ailelerden gelen ergenlerin kurban olma prevalansının daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Zorbalığa maruz kalmadaki uluslararası farklılıklar ülkenin veya okulun ekonomik durumuyla ilişkili bulunmamış, ancak ulusal düzeydeki yaygın ekonomik eşitsizlik ve okullardaki yaygın gelir eşitsizliği zorbalığa maruz kalma prevalansının artışıyla ilişkili bulunmuştur (Due et al. 2009).

Türkiye’de liselerde yapılan araştırmalardan birinde ekonomik durumun zorbalık yapma ya da zorbalığa uğrama durumunu etkilemediği (Sukut 2009), diğerinde ise ekonomik durumu kötü olanların daha fazla zorbalığa uğradığı (Gürsoy 2010), bir diğerinde ise üst gelire sahip olanların daha fazla zorbalığa uğrarken zorbalık yapmada gelirlerin fark yaratmadığı (Kabil 2010) gösterilmiştir. İlköğretim okulu birinci kademedeki yer alan öğrencilerin saldırganlık eğilimlerine bakıldığı bir araştırmada çocukların sosyo-ekonomik düzeyi düşük olduğunda saldırganlıklarının arttığı belirtilmiştir (Dizman ve Gürsoy 2005). Başka bir araştırmada da aksi bir sonuç olarak sosyo ekonomik düzeyin yüksek olmasıyla zorbalığın fazla olması arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur (Chaux et al. 2009).

4. 4. ZORBA, KURBAN VE ZORBA-KURBANIN ÖZELLİKLERİ

Zorbalık erken yaşlarda öğrenciler arasında popüler olma, kendini kabul ettirme, sorun çözme ve empati kurma gibi becerilerden yoksun olma, devamlı kaygı yaşama, fiziksel ceza yöntemi kullanan ailelerden gelme gibi çok çeşitli nedenlerden kaynaklanmaktadır (Ditzhazy and Burton 2003, Güvenir 2005, Ural ve Özteke 2007, Gökler 2009, Chaux et al. 2009). Sosyal destek ve iletişim becerilerinde azalmayla birlikte zorbalıkta artma görülmektedir (Sönmezay 2010). Okul müdürleri ve öğretmenler zorbalığın nedenlerinin öğrencilerin iletişim becerilerinden yoksun olmaları, okulda kendilerini ifade edecek yeterli sosyal etkinliklerden

yararlanamamaları, sorun çözme becerilerine sahip olmamaları ve ailelerinin ilgisizliği olarak ifade etmişlerdir (Genç 2007).

Özellikle kızlarda, empati yeteneğinin az olması dolaylı zorbalığa karışmayı artırmaktadır (Jolliffe and Farrington 2006, Chaux et al. 2009). Erkeklerde ise empati yeteneğinin az olması, zorbalık olayında yardım etmeyi azaltmaktadır (Gini, Albiero, Benelli and Altoe 2007, Chaux et al. 2009).

Zorbalar, genellikle onaylanmak ve diğerlerine gösteriş için, eğlence olsun diye, diğer öğrenciler beni kızdırıyor diye, zorba olan birinin nasıl güçlü olduğunu göstermek için, diğer çocuklar zayıf diye ve para için zorbalık yapmaktadır (O'conner 2007). Ayrıca zorbalar, zorbalığı "sağlıklı bedene sahip olmayan", "çok zayıf olan", "aşırı kilolu olan", "çabuk sinirlenen", "giysileri yırtık olan", "çok kolay ağlayan" çocuklara yapmaktadır (Beaty and Alexeyev 2008). Okul başarısının düşük olması da zorbalığa uğramayı artırmaktadır (Bilgiç 2007, Tura 2008).

DSÖ okul temelli öğrenci sağlık anketinden yararlanılarak dokuz ülkede yapılan bir araştırmada 13-15 yaşlarındaki öğrencilerin sağlıklı yaşam davranışları ile zorbalığa uğrama durumları arasında ilişki olduğu belirlenmiştir. Örneğin öğrencilerin iyi beslenememesi sağlık durumunun bozulmasına neden olabilir. Bu durum da zorbalığa uğrama riskini artırabilir ya da kişisel hijyen alışkanlıkları iyi olmayan öğrenciler kötü görünüşleri nedeniyle daha çok zorbalığa uğrayabilir (Turagabeci, Nakamura and Takano 2008). Nordhagen ve ark. (2005) kronik hastalığa sahip olmanın zorbalık yaşamayı artırdığını ileri sürmüşlerdir.

Yapılan bir araştırmada ilköğretim okulu ikinci kademedeki öğrencilerde zorbalığa karışan öğrencilerin olumsuz sosyal davranışlarının, zorbalığa karışmayan öğrencilere göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Bunun yanında zorbalık yapan öğrencilerin "arkadaş, okul, aile, çevre, benlik ve yaşam doyumu" toplam puanı zorbalık yapmayanlara göre daha düşük bulunmuştur (Hilooğlu 2009). Yaralanma nedeniyle hastaneye gelen 10-15 yaşlarındaki çocukların % 3,3'ünün zorbalık nedeniyle yaralandığı, zorbalığın yaralanmanın tetikleyicisi olabileceği belirtilmiştir (Laflamme, Engström, Möller, Alldahl and Hallqvist 2002).

Okul zorbalığının fazla olması toplumdaki şiddet düzeyi ile ilişkilidir (Chaux et al. 2009). İlköğretim okulu ikinci kademedeki ve lisede yapılan araştırmalarda ev, okul ve toplumsal yaşam alanlarında hatalı davranış yapma ile zorba kişilik arasında anlamlı ilişki olduğu belirtilmiştir (Koç 2006, Kılıç 2009). Lise birinci sınıf öğrencileriyle yapılan bir araştırmada da öğrencilerin zorba puanları ve kurban puanları ile şiddete yönelik tutumları arasında düşük düzey, pozitif yönlü; öğrencilerin zorba puanları ve kurban puanları ile Sosyal Beceri Envanteri alt boyutlarından “sosyal kontrol” ile arasında negatif yönlü bir ilişkinin olduğu görülmüştür (Ünalmiş 2010a).

İlköğretim okulu ikinci kademedeki okuyan öğrencilerin % 70,6’sı okullarında yaşanan zorbalığı “orta düzeyde” ya da “büyük bir sorun” olarak gördüklerini, öğrencilerin % 73,2’si bu durumdan “orta” ve “çok” düzeyde rahatsızlık duyduklarını belirtmişlerdir (Ünalmiş 2010b). Ancak çoğu öğrenci, zorbalık yaşadığını kimseyle paylaşmamaktadır (Naylo, Cowie and Rey 2001, Hokoda et al. 2006, Pişkin 2006, Alper-İlhan 2008, Ünalmiş 2010b). Paylaşanların çoğunun bu durumu daha çok arkadaşları ile (Hokoda et al. 2006, Pişkin 2006, Alper-İlhan 2008, Ünalmiş 2010b) bazı araştırmalarda da aileleriyle paylaşabildiği gösterilmiştir. Zorbalık durumuyla başetmek içinde öğrencilerin çoğu bu kötü duruma aldırılmamakta veya katlanmaktadır. Çok az bir bölümü de zorba ya da zorbalarla yalnız kalmamaya çalışmaktadır (Naylo et al. 2001).

Zorbalığa uğrama ve kurban olma zihinsel ve fiziksel sağlığı etkilemektedir. Zorbalığın uzun dönem negatif etkileri bulunmaktadır (Baldry 2004).

4. 4. 1. Zorbaların özellikleri

Zorbaların genellikle saldırganlığın gücünü evlerinde öğrendikleri ve fiziksel disiplin şekillerine maruz kalarak yetiştirildikleri söylenebilir. Yaygın inanışların aksine, zorbaların özsaygı düzeyi düşük değildir; normal ya da normalin üzerindedir. Dışa dönük kişilik özellikleri sergilerler, yani arkadaşlık kurmayı ve sürdürmeyi seven, sosyal ilişkilerden hoşlanan kişilik özelliğine sahiptirler. Fakat kaygı düzeyleri ve sorun çözme becerileri oldukça düşüktür (Smokowski and Kopasz 2005, Gökler

2009). Yaşları 15-20 arasında olan 119 katılımcıya öğrencilik yaşantıları boyunca karşılaştıkları zorbalık olaylarında, zorbaların zorbalık yapma nedenlerinin neler olduğu sorulduğunda, katılımcıların % 28'i zorbaların benlik saygısının düşük olduğunu, % 26'sı zorbaların soğuk insanlar olduklarını, % 15'i problemleri olduğunu ve % 9'u akranları üzerine baskı yapmak istedikleri için zorbalık yaptıklarını düşündüklerini belirtmişlerdir (Frisen et al. 2007). Bilgiç ve Yurtal (2009) kurban ve zorba öğrencilerin, arkadaşlarıyla ilişkilerinde daha fazla sorun yaşadıklarını, Ergül (2009)'de zorba, yardımcı-destekleyici ve kurban çocukların akranları tarafından savunucu ve izleyici çocuklardan daha fazla reddedildiklerini belirtmişlerdir.

Zorbalık yapma şekli değişse bile zorbaların özellikleri birbirine benzerdir. Zorbalar diğer çocuklar üzerine güç kurmaktan hoşlanırlar ve kızgın, şiddet içeren davranışlar gösterirler. Hayal kırıklığına dayanmaları zayıftır ve genellikle sinirli ve kırıncı olma eğilimindedirler. Sosyal iletişimde karşıt görüşte olmasalar bile karşıt görüşteymiş gibi görüşlerini ifade ederek iletişimi zorlaştırırlar. Zorbalar akranları tarafından genellikle sevilmezler, bu nedenle kendileri gibi olanlar arasında popüler olmaya çalışırlar (Smokowski and Kopasz 2005, Atik 2006). İlköğretim okulu 7. sınıf öğrencileri üzerinde yapılan araştırma sonuçlarına göre, ait olma, güç ve temel ihtiyaçlar puanı ile zorbalık yapma davranışları puanı arasında negatif, özgürlük ve zorbalık yapma puanı arasında pozitif anlamlı bir ilişki vardır (Eşici 2007).

Zorbaların diğer öğrencilere karşı olumlu tavır sergileme güçlüğü çektikleri, başkalarının başarılarını kıskandıkları, eylemlerini sıkça savunma gereksinimi duydukları, dolayısıyla kurbanların onları kışkırttıklarını iddia ederek suçu hep kurbanı yükledikleri, yenilgiyi kabul edemedikleri, yaşamda yoğun kızgınlık yaşadıkları, kişiler arası ilişkilerde başarılı olamadıkları görülmektedir. Zorbaca davranışa sıkça başvuranların genellikle yetişkinlere de karşı geldikleri, anti-sosyal kişilik özellikleri sergiledikleri ortaya konmuştur (Smokowski and Kopasz 2005, Gökler 2009, Gür ve Küçük 2010). Zorbaların psikosoyal uyumları da zayıftır (Nansel et al. 2001).

Pek çok zorba sorunlarını çözmek ya da istediklerini elde etmek için şiddet kullanmayı tercih eder (Smokowski and Kopasz 2005, Bilgiç 2007, Şahin ve Sarı

2010). Aslında şiddet davranışları kendilerinin bazı durumlarla baş edemediğinin göstergesidir. Çoğunlukla zorbalık saldırgan davranışları sonucunda sigara, para ve itibar elde ederler. Kurbanları anlamada yetersiz oluşları ve onların üzerinde baskı isteği de zorbalık davranışını getirir (Smokowski and Kopasz 2005, Bilgiç 2007). İlköğretim okulu ikinci kademe yapılan bir araştırmada da öğrencilerin sınıf içinde empati yeteneklerinin azalmasıyla zorbalık davranışlarının arttığı ortaya konmuştur (Kandemir ve Özbay 2009). Birçok zorba saldırganlık düzeyinin farkında değildir (Smokowski and Kopasz 2005, Bilgiç 2007, Ball and Bindler 2008). Genellikle akademik başarıları düşüktür ve özellikle zorbalık ilköğretim okulunun ikinci kademesinde okul ortamını sevmediklerini belirtirler (Smokowski and Kopasz 2005, Bilgiç 2007).

Zorbaların benlik saygılarının düşüklüğüne çeşitli araştırmalarda bakılmıştır. Çıkan sonuçlara göre zorbalarda güvensizlik ortalama düzeyde ya da ortalamanın altındadır. İlköğretim ve sonrası çağlarda benlik saygısı puanlarında zorba olmayanlara göre farklılık vardır (O'Moore and Kirkham 2001, Smokowski and Kopasz 2005, Atik 2006, Beaty and Alexeyev 2008). Türkiye'de ilköğretim okulu ikinci kademe öğrencileriyle yapılan bir araştırmada benlik saygısı seviyesi yüksek olan kişilerde akran zorbalığı toplam puanının daha fazla olduğu bulunmuştur (Keskin 2010). Liselerde yapılan bir araştırmada da zorba öğrencilerin kurban olanlara göre, arkadaşlarıyla okul sonrası ve akşamları da birlikte oldukları için, arkadaşlık kurmada daha az zorlandıkları ortaya konmuştur (Alikaşifoğlu, Erginoz, Ercan, Uysal and Albayrak-Kaymak 2007).

4. 4. 1. 1. Zorbaların aile özellikleri

Araştırmalar zorbaların ailelerinin genellikle sorunlu olduğunu gösterir. Genellikle zorbaların aileleri çocuklarına karşı düşmanca davranan, kayıtsız olan ve onları reddeden ailelerdir. Çocuğun denetimi çok az yapılmaktadır. Ayrıca zorbalık, aile desteğinin ve sıcaklığının yetersiz olduğu ve çoğunlukla ebeveyn ilgisinin olmadığı ailelerden gelmektedir (Kılıç 2009). Ebeveynler çocuklarının saldırgan davranışlarının farkına vardıklarında onların erkek olmaya başladıklarını düşünmektedir. Araştırmacılar, zorbaların kardeşlerine yaptıkları zorbalık

davranışları durdurulmazsa zorbalıklarının artacağını göstermiştir (Smokowski and Kopasz 2005, Beaty and Alexeyev 2008). Liselerde yapılan araştırmalarda kardeşleriyle ve ebeveynleriyle kavga eden ergenlerin zorba ve kurban olma durumlarında artış olduğu belirtilmiştir (Genç 2007, Sukut 2009, Gürsoy 2010).

Zorba ve kurbanların yaşadığı evlerde disiplin genellikle tutarsızdır. Zorbaların aileleri, davranışları yönetmek için güç kullanmaktadır. Cezalar genellikle fizikseldir ya da öfke nöbetleri şeklindedir, sonrasında da çocuk uzun süre ihmal edildiğini hisseder. Çocuklar bu tür davranışları sorun çözme aracı olarak kullanmayı öğrenir (Smokowski and Kopasz 2005, Beaty and Alexeyev 2008, Kılıç 2009, Chaux et al. 2009). Şiddete şahit olma ve şiddeti yaşamamanın şiddeti arttırdığı çeşitli araştırmalarda da gösterilmiştir (Ditzhazy and Burton 2003, Chaux et al. 2009, Kaya 2009, Demirbağ-Bolat 2010).

4. 4. 1. 2. Zorbalık yapmanın kısa ve uzun dönem sonuçları

Zorbaların birçoğu ruhsal sorunlar yaşar. Hiperaktivite, dikkat eksikliği ve depresyon bunlardan bazılarıdır (Nordhagen et al. 2005, Smokowski and Kopasz 2005, Ball and Bindler 2008, Vanderbilt and Augustyn 2010). Zorbalar daha sık baş ağrısı, mide rahatsızlıkları ve uykusuzluk yaşarlar (Beaty and Alexeyev 2008). Ayrıca zorbaların agresif davranışlara ve fiziksel şiddete karşı pozitif bir tutum içinde oldukları gösterilmiştir. Bazı araştırmalarda da zorbaların, zorba-kurban ve kurbanlardan daha fazla madde kullandığı ve alkol aldığı belirlenmiştir. Dolayısıyla bir zorbanın yetişkinliğe geçişinde anti-sosyal olması beklenir (Smokowski and Kopasz 2005, Genç 2007, Bilgiç 2007, Ball and Bindler 2008, Vanderbilt and Augustyn 2010, Radliff, Wheaton, Robinson and Morris 2012).

Zorbaların ilerideki yaşantılarında daha az iş buldukları, 20 li yaşlara geldiklerinde diğerlerine göre dört kat daha fazla suça karıştıkları (Vanderbilt and Augustyn 2010), 30 yaşına kadar akranlarına göre daha fazla trafik suçu ve diğer suçları işledikleri tespit edilmiştir. Yetişkinlik döneminde eşlerine daha fazla şiddet uyguladıkları ve çocuklarına da şiddet içeren davranışlar gösterdikleri için zorbalık

nesilden nesile geçebilmektedir (Smokowski and Kopasz 2005, Ball and Bindler 2008).

4. 4. 2. Kurbanların özellikleri

Kurbanlar zorbaların aksine akran istismarına uğrayanlardır. Kurbanların çoğunluğu (yaklaşık üçte ikisi) pasif ya da itaatkar, geri kalan üçte biri ise saldırgan bir tutum göstermektedir. Zorbalarla karşılaştırıldığında kurbanların fiziksel olarak daha zayıf ve küçük oldukları ve bu yüzden kendilerini koruyamadıkları görülür. Kurbanlar acı çekme korkusu yaşarlar ve spor aktivitelerinde başarılı değillerdir. Saldırıya uğradıklarında ağlama ve kaçma gibi tepkiler verirler, daha sakin, temkinli, kaygılı, güvensizdirler ve çoğunlukla da diğer çocuklara oranla daha duyarlıdır (Smokowski and Kopasz 2005, Beaty and Alexeyev 2008, Gökler 2009). Benlik saygısı düzeyleri normalden düşüktür (O'Moore and Kirkham 2001, Karatzias et al. 2002, Smokowski and Kopasz 2005, Beaty and Alexeyev 2008, Gökler 2009). İçeride dönük kişilik özellikleri sergilerler, yani yalnız kalmayı, insanlardan uzakta olmayı tercih ederler. Ayrıca oldukça zayıf iletişim ve problem çözme becerileri vardır. Diğer çocuklarla ilk iletişimi başlatma ve yürütme becerileri oldukça zayıftır. Pek çok kurban, diğer çocuklar tarafından terk edilmiş durumdadır, bir kaç arkadaşı vardır ve genellikle oyun alanlarında ve öğle yemeğinde tek başınadır (Smokowski and Kopasz 2005, Beaty and Alexeyev 2008, Gökler 2009). Liselerde yapılan bir araştırmada da kurban öğrencilerin zorbalara göre, arkadaşlık kurmada daha çok zorlandıkları ortaya konmuştur (Alikasıfoğlu et al. 2007). Kendilerine zorbalık eden öğrencilerle karşı karşıya kaldıklarında genellikle kendilerini savunmaz ya da karşılık vermezler (Smokowski and Kopasz 2005, Gökler 2009).

Kurbanların kendine güvenleri yetersizdir. Kendilerini genellikle çirkin, akılsız ve yeteneksiz olarak görürler (Smokowski and Kopasz 2005, Şirvanlı-Özen 2006). Bu olumsuz algıları nedeniyle zorbalığa uğramalarını haklı bulabilirler. Atılganlıkları yeterli olmadığı ve kendilerine güvenleri tam olmadığı için zorbalığa uğradıklarını kimseye söyleyemezler. Bu durumu bilen zorbalar zorbalıklarını daha rahat devam ettirirler. Kurbanların akademik seviyeleri ilköğretim okulu birinci kademedede normal seviyede olabilir ancak ikinci kademedede genellikle düşer (Smokowski and Kopasz 2005, Atik 2006, Beaty and Alexeyev 2008). Kurbanlar genellikle sosyal desteklerini

az olarak algırlar (Flaspohler et al. 2009, Gürsoy 2010) ve yaşam doyumları zorbalara göre daha düşüktür (Flaspohler et al. 2009). İlköğretim okulu 7. sınıf öğrencileri üzerinde yapılan araştırma sonuçlarına göre, öğrencilerin sırasıyla ait olma, eğlence, özgürlük, güç ve temel ihtiyaçlar toplam puanı ile zorbalığa maruz kalma puanı arasında negatif ve anlamlı bir ilişki vardır (Eşici 2007).

Özel eğitime gereksinimi olan çocuklar zorbaların ilgi alanındadır. Özellikle kekemeliği olan, bazı engeli olan çocuklar kurban olmaya daha yatkındır (Beaty and Alexeyev 2008).

4. 4. 2. 1. Kurbanların aile özellikleri

Çocuklar genellikle endişeli ve güvensiz oldukları için aileleri korumacı tavır takınma eğilimindedir. Çocuklarının olaylarla baş etmelerinin zor olduğuna inandıkları için çocuklarıyla çatışmaktan kaçınabilirler. Ancak bu durum onların uygun sorun çözme becerilerinin gelişmesini engeller. Birçok anne baba çocuklarının sosyal aktivitelerini telafi etmek için onlarla aşırı oyun oynar. Araştırmacılar ailelerin, hem çocuklarının zorbalığa uğramasının nedeni, hem de zorbalığa uğradıklarında liman olma durumunda olduklarını belirtmektedir (Smokowski and Kopasz 2005, Beaty and Alexeyev 2008, Kılıç 2009). İlköğretim okulu 8. sınıf öğrencileriyle yapılan bir araştırma sonucunda otoriter anne- baba tutumunun ve zayıf sosyal destek algısının zorbalığa uğramayı arttırdığı gösterilmiştir (Tura 2008). Ebeveynler, çoğunlukla zorbalık davranışının farkında olmadıkları için çocuklarıyla bu konuyu sınırlı bir biçimde konuşur ya da hiç konuşmazlar (Kılıç 2009).

4. 4. 2. 2. Kurban olmanın kısa ve uzun dönem sonuçları

Kurbanlar yavaş yavaş kendilerini dışlanmış ve başarısız hissedebilirler. Çalışmalar kurbanlarla, anksiyete ve depresyon gibi birçok ruhsal bozukluğun arasında anlamlı pozitif bir ilişkinin olduğunu göstermektedir (Nordhagen et al. 2005, Sipahi-Tıpırdamaz 2008). Özellikle kızlarda yeme bozukluklarında artışın olduğu görülmektedir. Bir araştırma kurbanlarda dikkat eksikliği sendromunun daha fazla bulunduğunu göstermiştir. Bu ilişkinin nedeninin kurbanların sonraki zorbalık

olayının ne zaman geleceğini sürekli takip etmeleriyle ilgili olabileceği bildirilmiştir (Smokowski and Kopasz 2005).

Zorbalığın bulunduğu okullarda çocuklar okula gidip gelirken ve okulda kendilerini güvende hissetmemekte bu nedenle okula gitme istekleri azalmakta ve okul başarıları düşmektedir (Bilgiç 2007, Genç 2007, Sukut 2009, Yaman ve ark. 2010, Jacobson, Riesch, Temkin, Kedrowski and Kluba 2011). Zorbalığa uğrayanlar çoğunlukla sabahları karın ağrısı, baş ağrısı gibi somatik belirtiler gösterebilirler (Smokowski and Kopasz 2005, Vanderbilt and Augustyn 2010, Yaman ve ark. 2010).

Bazı araştırmalarda zorbalığa uğrama sıklığı ile mutsuzluk, anksiyete, karın ağrısı, boğaz ağrısı, soğuk algınlığı ve baş ağrısı gibi belirtiler arasında güçlü bir ilişki olduğu gösterilmiştir (Wolke, Woods, Bloomfield and Karstadt 2001, Løhre, Lydersen, Paulsen, Mæhle and Vatten 2011). Ayrıca kurbanda düşük sosyal statü, uçlarda olma (marjinalleşme), düşük benlik saygısı ve psikozda görülebilir (O'Moore and Kirkham 2001, Vanderbilt and Augustyn 2010).

Kurbanlarda, zorbalık sonucu fiziksel yaralanma (morluklar, kesikler, çizikler), yırtık giysiler ve eşyalarına zarar verilmesiyle de karşılaşılabilir. Yaralanmalardan ve zorbalıktan kurtulmak için kurbanlar ailelerinden daha fazla para isteyebilirler ya da para çalabilirler. Geceleri uykuya dalmada zorluk yaşayabilirler, uykularında kabus görebilirler. Kurbanlar kendilerini güvende hissetmek için kurban olmayanlara göre okula daha fazla silah getirebilmektedir (Smokowski and Kopasz 2005).

Kurban olmanın uzun dönem sonuçlarının olduğu ortaya konmuştur. Kurbanların okula devamsızlıkları daha fazla olduğundan akademik başarıları daha düşük olmaktadır (Smokowski and Kopasz 2005, Pekel-Uludağlı ve Uçanok 2006) ve yapabileceklerinden daha düşük seviyede işlerde çalışabilmektedirler. Çocukluklarında zorbalığa uğrayanlarda, 23 yaşına geldiklerinde eskiden kurban olmayanlara göre daha fazla düşük benlik saygısı ve depresyon görülmektedir. Erkek kurbanların yetişkinliklerinde karşı cinsle ilişkilerini iyi yönetemediği gösterilmiştir. Aşırı durumlarda da kurbanlar kendilerine sıkıntı yaratan kişileri ileriki yıllarda öldürerek cinayet işleyebilmektedir (Smokowski and Kopasz 2005). Çocukken zorbalığa uğrayan yetişkinde uzun dönemde psikoz, depresyon, düşük benlik saygısı

ve sapkın ilişkiler olabilir. Bu grupta psikiyatrik tanı genellikle anksiyete bozukluğudur (Smokowski and Kopasz 2005, Gökler 2009, Gür ve Küçük 2010, Vanderbilt and Augustyn 2010). Kurban ve zorba-kurban çocuklar zorbalığa katılmayanlara göre daha fazla yalnızlardır (Pekel-Uludağlı ve Uçanok 2006)

Zorbalığa maruz kalan çocuğa sahip anne babalar çocuklarına karşı aşırı korumacı davranırlar. Bu durumda çocukların doğru problem çözme davranışlarını öğrenmesini engeller ve ilerde yeni kurbanlar ortaya çıkar (Smokowski and Kopasz 2005).

4. 4. 3. Zorba-kurbanların özellikleri

Tepkisel (reaktif) ya da kışkırtıcı (proaktif) zorba diye adlandırılan bu çocuklar hem başkalarına zorbalık yaparlar hem de kendileri zorbalığa maruz kalırlar. Zorba-kurbanların özelliği sinirli oluşları ve saldırgan davranış göstermeleridir. Öğrenciler, zorba-kurbanların kavgaları genellikle kendilerinin başlattığını ve herkese sataştıklarını belirtmişlerdir. Bu gruptaki çocuklar genellikle kurbanken aynı zamanda zorbaları kızdırır ve kışkırtırlar. Bu kışkırtmalar sonucunda genellikle çocuklar arasında kavga çıkar. Zorba-kurbanlar kavga ettikleri halde kendilerini savunduklarını ifade ederler (Smokowski and Kopasz 2005, Vanderbilt and Augustyn 2010). Yapılan bir araştırmada zorba- kurbanların sadece zorba ve sadece kurbanlara göre sayılarının daha az olduğu, sınıf ilerledikçe sayılarının daha da azaldığı, sınıf açısından kurbanlarla, cinsiyet açısından zorbalarla benzer olduğu bulunmuştur (Solberg, Olweus and Endresen 2007).

Zorba-kurbanlarda dikkat eksikliği ve hiperaktivite sorunu, anksiyete ve anti sosyal kişilik bozukluğu daha fazla görülür. Sınıf içinde düzeni bozma ve diğer öğrencileri rahatsız etme eğilimindedirler. Zorba-kurbanlar “çabuk sinirlenen” olarak isimlendirilirler ve kendilerine tepki gösterenlere anlamsız bir düşmanlık besleyebilirler. Çocukların bu tavırları akranları tarafından kabul edilmez. Ayrıca, birçok öğretmen zorba-kurbanlardan hoşlanmaz ve sınıf içinde bir taşkınlıkları olduğunda diğerlerinin onlara zorbalık yapmasının kabul edilebilir olduğu mesajını verebilirler. Çoğu zorba-kurbanların düşük benlik saygısı, aşırı nevrotik davranışlar

ve sorun çözme yeteneklerinde ciddi bozukluklar vardır. Daha yüksek oranlarda depresyon, yalnızlık, (Smokowski and Kopasz 2005, Sipahi-Tıprıdamaz 2008, O'Brennan et al. 2009, Vanderbilt and Augustyn 2010), madde kullanımı, silah taşıma ve zayıf akran ilişkileri gibi sorunları yaşarlar (Smokowski and Kopasz 2005, Vanderbilt and Augustyn 2010).

Yaşları 12-15 arasında olan öğrencilerle yapılan görüşmeler sonrası öğrencilerin % 6,6'sının psikotik belirtilerinden en az birini deneyimledikleri belirlenmiştir. Psikotik belirti gösterdiklerini belirtenlerde, her hangi bir psikotik semptom göstermeyenlere göre çocukluklarında fiziksel olarak kötüye kullanılma, ev içi şiddete maruz kalma ve zorba-kurban olarak nitelendirilme durumlarının anlamlı derecede yüksek olduğu görülmüştür. Bu durumda çocuklukta yaşanan zorbalık gibi travmaların psikotik belirtileri artırabileceğini göstermektedir (Kelleher et al. 2008).

4. 4. 3. 1. Zorba-kurbanların aile özellikleri

Zorba-kurbanlar genellikle sorunlu ailelerden gelirler. Genellikle bu çocuklar ebeveynlerini tutarsız (aşırı korumacı ve ihmalkar) ve bazen de kötü niyetli olarak ifade etmektedirler. Zorba-kurbanların aileleri sevgi göstermede yetersiz ve aile yönetiminde beceriksizdirler. Bazı iddialara göre bu aileler çocuklarına karşı aşırı baskıcı tutum sergilerler (Smokowski and Kopasz 2005). İtalya'da yapılan geniş ölçekli bir araştırma zorba-kurbanların ailelerinin onların yerine karar verdiğini göstermiştir (Nation, Vieno, Perkins and Santinello 2008).

Zorba, kurban ya da zorba- kurban olduğuna bakılmaksızın zorbalığın sonuçları kötüdür. Zorbalığa katılmak psiko sosyal uyumun kötüleşmesine, daha büyük sağlık sorunlarının oluşmasına ve duygusal ve sosyal uyumun azalmasına neden olur. Eğer bir çocuk zorbalığa uğramışsa ya da zorbalık olayına karışmışsa erken yetişkinlikte bir psikiyatrik tanı alma olasılığı yüksektir (Smokowski and Kopasz 2005, Vanderbilt and Augustyn 2010).

4. 5. ZORBALIKTA AİLE, ÖĞRETMEN VE ÖĞRENCİ İLİŞKİLERİ

Zorbalık olaylarının yaşandığı yerlerin daha fazla okul olması, zorbalığın aileden ve okuldan etkilenmesi ve öğrencilerin zorbalığa şahit olmaları nedeniyle zorbalığın önlenmesinde öğretmenlerin, ailelerin ve öğrencilerin rolü önemlidir. Sınıf öğretmenleri okulda yapılan zorbalıkların daha çok kötü isim takma olduğunu, sınıfta ve kız öğrencilere yapıldığını, zorbalık yapan öğrencileri beğenmediklerini onlarla zorbalık yapmamaları konusunda konuştuklarını belirtmişlerdir (Tekin 2006). Ancak yapılan bazı araştırmalarda öğrenciler, öğretmenlerinin zorbalık durumuna hiç müdahale etmediğini ya da çok az müdahale ettiğini belirtmişlerdir. Öğretmenlerin bazı zorbalık olaylarını fark etmedikleri, doğal kabul ettikleri ya da tepkilerinde tutarsız oldukları belirlenmiştir (Beaty and Alexeyev 2008, Ünalmış 2010b). İlköğretim okulu 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıf öğrencileri ve öğretmenleri ile görüşülerek yapılan bir araştırmada öğretmenlerle öğrencilerin zorbalık konusunda aynı şekilde düşünmedikleri ortaya çıkmıştır. Öğretmenler en çok fiziksel zorbalık olduğunu belirtirken öğrenciler en çok sözel zorbalığın olduğunu belirtmişler, öğretmenler zorbalık durumunu öğrencilerin en çok okuldaki bir yetişkine anlattıklarını ifade ederken, öğrenciler arkadaşlarına anlattıklarını belirtmişler ve öğretmenler en çok zorbalığın koridor ve bahçede olduğunu belirtirken, öğrenciler en çok bahçede zorbalık yaşadıklarını belirtmişlerdir (Kaya 2009). Aynı zamanda liselerde yapılan bir araştırmada öğrencilerin yarıya yakınının en az bir veya iki kez zorbalığa maruz kaldıklarını belirtmiş olmalarına rağmen aynı okuldaki öğretmenler okulda zorbalık olaylarının neredeyse hiç gündeme gelmediğini belirtmişlerdir (İrfaner 2009).

Öğretmenler ve okul yöneticileri okullarda zorbalığın önemli bir sorun olduğunu, ailelerin zorbalık konusunda bilgilerinin az olduğu, dolayısıyla şikayet ve ilgilerinin de az olduğunu, zorbalığın daha çok sonradan okula katılan öğrenciler tarafından yapıldığını belirtmişlerdir (Genç 2007). Zorbalığa uğrayan öğrencilerin verdikleri duygusal tepkiler konusunda da öğrencilerle aileleri ve öğretmenleri aynı düşünmemektedir. Öğrenciler kurban olmaya mutsuzluk, baş ağrısı karın ağrısı gibi tepkiler verdiklerini belirtirken aileler ve öğretmenler bu şikayetlerin zorbalıkla ilişkisi olduğunu öğrencilere göre daha az düşünmektedirler (Løhre et al. 2011).

Öğretmenler ve diğer yetişkinler her zorbalık davranışı sergileyenleri ürkütücü bulurlarken (Smokowski and Kopasz 2005) İtalya’da yapılan geniş ölçekli bir araştırma öğretmenlerin öğrencileri zorbalıktan vazgeçirmede önemli rolleri olduğunu göstermiştir (Nation et al. 2008). Kurbanlar zorbalık içinde yer almayan öğrencilere göre okul çalışanlarının yanlış yaklaşımına daha çok uğradıklarını belirtmişlerdir. Çalışanların öğrencilere yanlış yaklaşması öğrencilerde kurban olma riskini artırmaktadır (Khoury-Kassabri 2009). Okul içindeki düzenlemelerin hem zorba olmayı hem de kurban olmayı azaltacağına dair bulgular vardır (Karatzias et al. 2002).

Bayraktar’ın (2009) “Ergenlerin zorba ve kurban davranışlarında birey, aile, akran ve okula dair özelliklerin rolü: bütüncül bir model önerisi” isimli araştırması zorbalığa maruz kalmada olumsuz öğretmen, ebeveyn ve akran niteliklerinin en belirgin riskler olduğunu ortaya koymuştur. Okul iklimi iyi olursa öğrencilerin zorbalık yapma durumları azalmaktadır (Wotorson 2001, Arıman 2007). Okul içinde öğretmenlerin yöneticileriyle iyi ilişkiler içinde, kendi aralarında işbirliği ve zorbalık hakkında fikir birliği olması (Roland and Galloway 2004) öğretmenlerin öğrencilere rol model olmaları zorbalık davranışlarının azalmasında etkili olmaktadır (James et al. 2008). Ayrıca öğretmenlerin öğrenci aileleriyle yakın iletişimi ve öğrencilerde zorbalık gördüklerinde müdahale etmeleri de zorbalığın azalmasında etkili olmaktadır (Wotorson 2001, Idsoe, Solli and Cosmovici 2008). Okuldan ve çevreden algılanan doyum, zorbalığı etkilemektedir (Hilooğlu 2009). Öğrencilerin zorba olma durumları öğretmenleriyle ve çevreleriyle ilişkilerini kötü etkilemektedir (Nation et al. 2008, Bacchini, Esposito and Affuso 2009).

Zorbalık davranışı ana baba tutum ve davranışlarından etkilenir. Aile içinde fiziksel ve çok yönlü istismar ve cinsel istismar, suça yöneltme ve uygun olmayan cezalandırma yapılanların zorba kişilik olabileceği ortaya konmuştur (Wotorson 2001, Ditzhazy and Burton 2003, Arslan-Özdiñer 2008, Chaux et al. 2009). Anne babası ayrı olan öğrencilerin, anne babası birlikte olanlara göre daha fazla zorbalık yaptıkları ve zorbalığa uğradıkları belirlenmiştir (Nordhagen et al. 2005, Genç 2007). Zorbalığın cezalandırılıp cezalandırılmadığı, nasıl cezalandırıldığı, kontrol derecesi ve sorunun çözümünde şiddetin kullanılıp kullanılmadığı önemlidir. Liselerde

yapılan bir araştırmada zorbalığa karışmayan öğrencilerin sağlıklı ailelere sahip oldukları ve öz kavramı puan ortalamalarının anlamlı olarak yüksek olduğu belirlenmiştir. Zorbalık sıklığı, aileler ve öğretmenler uygun rol model olduklarında ve zorbalığı görüp başarılı müdahalede bulduklarında azalır (Selekman and Praefer 2006, Sarıbeyoğlu 2007, Totan 2008, Yurttaş 2010).

4. 6. AKRAN ZORBALIğINI AZALTMADA KULLANILAN MODELLER

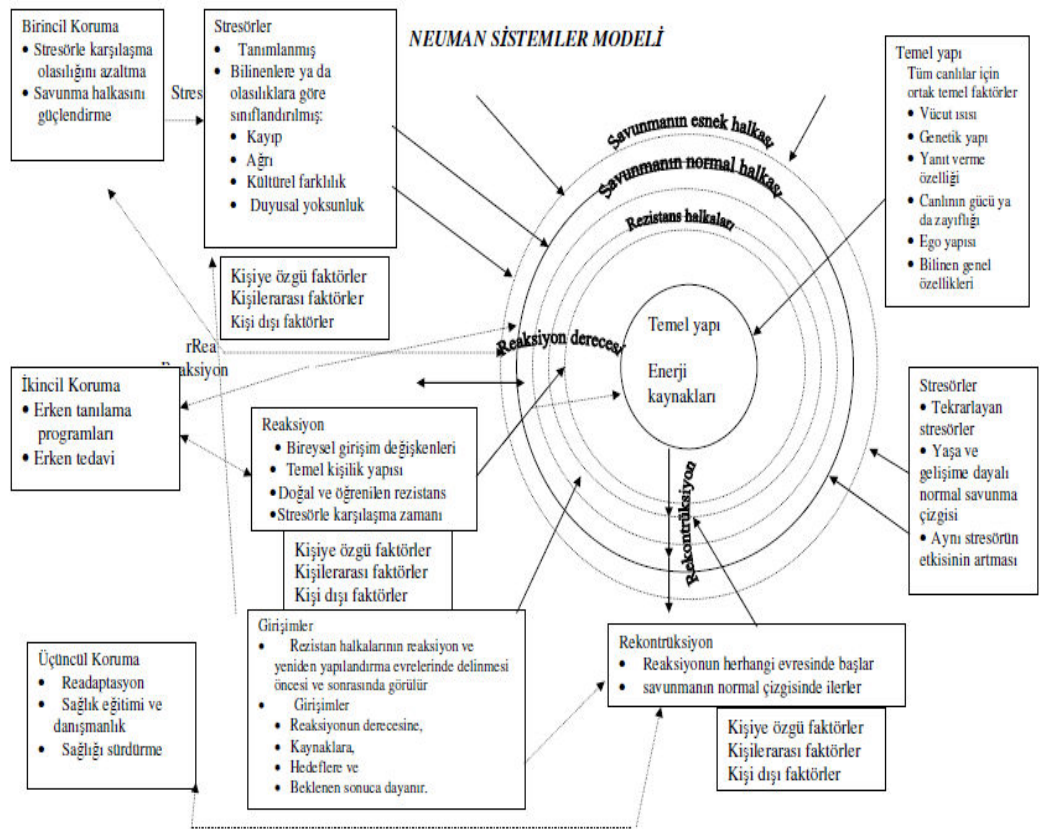
Zorbalığın önlenmesine yönelik farklı programlar geliştirilmekle birlikte, Olweus ve Limber tarafından geliştirilmiş “Olweus Zorbalığı Önleme Programı”, bunlar içerisinde en çok bilinenlerinden biridir. Olweus Zorbalığı Önleme Programı, geniş kapsamlı bir programdır ve yaygın oranda kabul görmektedir. Bu program ilk ve ortaöğretim düzeyindeki öğrencileri hedeflemekte ve programın yürütülmesi büyük oranda öğretmen ve yöneticilere düşmektedir (Smokowski ve Kopasz 2005).

Bandura'nın Sosyal Bilişsel Teorisi ile zorbalığın önlenmesi sağlanabilmektedir. Teorinin tüm bileşenleri zorbalığa bütüncül yaklaşmayı sağlamaktadır. Teorinin karşılıklı belirleyicilik ilkesinde; bireysel faktörler, çevre ve davranış etkileşiminin önemi, dolaylı öğrenme kapasitesinde; zorbalığın çevredeki modellerin gözlenmesiyle öğrenilebildiği, öz düzenleme ilkesinde; davranışların bireyin kendisi tarafından düzenlenmesinin önemi ve öz yeterlik ilkesinde; öz yeterliğin zorbalığı önlemedeki etkisinin olduğu ortaya konmuştur. Teorinin ilkeleri doğrultusunda zorbalığı önlemeye yönelik uygulanabilecek hemşirelik girişimleri de vardır (Karataş ve Öztürk 2009). Ancak NSM ve ÇDM akran zorbalığını azaltmada hemşirelere özel stratejiler sunmaktadır. Bu stratejiler zorbalığı azaltmada uygulama kolaylığı sağlamaktadır.

4. 6. 1. Akran zorbalığını azaltmada Neuman Sistemler Modeli

Neuman Sistemler Modelinin önemli kavramları bütüncül kavram, açık sistem yaklaşımı ve stresörlerdir. Neuman, hemşirelerin bireylere bütüncül yaklaşarak iyileştirici olduklarına inanır. Neuman Selye'nin stresör tanımını kullanır. Selye'ye göre stresör, bireyin yaşamında stresin hissedilmesine, durumsal, gelişimsel krizlere

ya da dengesizliğe sahip olma potansiyeline sahip gerilim yaratıcı uyarılardır. Neuman'a göre her birey ömrü boyunca stresörlere açıktır. Kişinin kullandığı başa çıkma mekanizmaları, yaşam standartları, davranış kalıplarının bileşimi normal savunma düzeneğini oluşturur. Stresörler bireyin normal savunma mekanizmalarını etkilemeden önce, bu yapıyla karşılaşır ve temel yapıyı koruma altına alır. Eğer direnç hattı etkisiz olursa sistem tüm enerjisini boşaltır ve temel yapı hasar görür. Neuman, stresörlerin öğrencilerin içsel ve dışsal çevrelerinden çıktığını varsayar ve stresörlerin öğrencilerin görüşlerinin olumsuz veya olumlu olmasıyla ilgili olduğunu ifade eder. Bir stresör potansiyeli varsa ya da stresör aktifse, girişimde bulunulması gereklidir. Direnç hattına girilmeden önce ya da sonra, hem reaksiyon hem de yeniden yapılanma sürecinde girişimler yapılabilir. Neuman Sistemler Modeli hemşirenin birincil, ikincil ve üçüncül önleme düzeyiyle uğraşmasını söyler. Bu koruma düzeylerinin her biri kurban ve zorbalardan bakış açısından öğrenci sistemi üzerine zorbalık stresiyle ilgili olarak incelenmesine olanak verir (Muscari 2003, <http://school-nursing.org/bullyindex.html>, erişim tarihi: 03 Mayıs 2009).

Neuman Sistemler Modeli (Orijinal diagram copyright 1970 Betty Neuman) (içinden Coşan-Yılmaz 2007)

Birincil önleme

Birincil önleme, stres potansiyeli olduğunda stresi önleme ve karşılaşılan stres için risk faktörlerini azaltma üzerine odaklanır. Henüz bir tepki oluşmamıştır, ancak tehlike sezilenmektedir. Ana amaç, ortaya çıkabilecek uyum bozukluklarını önlemektir.

Zorbalığın önlenmesinde birincil önleme, okul hemşiresinin riskli olduğu belirlenen öğrencilere yardım etmesidir. Okul hemşiresi ailelere, anne baba sınıfı, aile danışmanlığı, boşanma meditasyonu ve destek grupları gibi toplumu içine alan programlardan bahsedebilir. Birincil önlemede zorbalığı önlemek için oluşturulan programların okullara uyarlanması yer alabilir. Zorbalıkla müdahale sürecinde başta müdürle işbirliği olmak üzere aile ve okul çalışanlarının eğitimi önceliklidir (Muscarel 2003, <http://school-nursing.org/bullyindex.html>, erişim tarihi:03.05.2009).

İkincil önleme

Amaç, bireyin yeniden sağlıklı olmasına, yeniden yapılanmasına yardımdır. İkincil önleme stresörlere neden olan semptomların tedavisiyle ilgilidir ve uygulama semptomlar ne zaman ortaya çıkarsa o zaman başlar. Zorbalık önleme programlarının uyarlanmasına ek olarak okul hemşiresi evde ve okulda strese tepki ve dirençleri açısından öğrencileri değerlendirmelidir (Muscarel 2003, <http://school-nursing.org/bullyindex.html>, Erişim tarihi:03.05.2009).

Üçüncül önleme

Tedavi bitmiş, yeniden uyum yapma üzerine odaklanılmıştır. Amaç bozukluğun yeniden oluşmasını önlemektir. Okul hemşiresinin rolü öğrencilerin yeniden değerlendirilmesi, öğrencilere destek olmak ve cesaret vermektir. Okul hemşireleri eşgüdümüne yardımcı olabilir ve çok disiplinli yaklaşımla tedavide rol alabilir. Okul hemşirelerinin eşgüdüm oluşturabileceği kişiler hekimler, sosyal hizmet uzmanları olabilir ve hemşireler gerektiğinde kamu görevlileriyle işbirliği yapabilirler (Muscarel 2003, <http://school-nursing.org/bullyindex.html>, Erişim tarihi:03.05.2009).

4. 6. 2. Akran zorbalığını azaltmada Çevresel Davranışsal Model

Model daha fazla birey ve toplum sağlığının ekolojik, kültürel, ekonomik ve çevresel faktörleriyle ilgilidir. Modelin genel amacı, çocuğun sosyal çevreye geçtiği süreçte güvenli bir okul çevresinin oluşturulması için önleyici tedbirler almaktır. Okul hemşireleri modelin prensiplerine göre sağlığı geliştirme programlarını geliştirip uygulayabilirler (Dresler-Hawke and Whitehead 2009).

Okul zorbalığını gösteren çabaları artırmak için, çeşitli bileşenlerin anlaşılması istenir. Bunlar çocukların özellikleri (fiziksel özellikler ve /veya kişilik), ailenin sosyal çevreyle etkileşimi (yetersiz ebeveyn denetimi, sert disiplin uygulamaları gibi) ve okul düzenlemeleridir (seyircilerin rolleri, zorbalığa karşı önleme ve müdahale programları gibi). Toplumda zorbalık ortaya çıktığında zorbalık karşıtı toplum politikalarının nasıl uyarlanacağına bakılarak, ÇDM etkileri, sağlığı geliştirmeye yaklaşımı yeniden düzenlenir. Model riskler veya olayların sıralanışının nasıl olacağını gösterir (Dresler-Hawke and Whitehead 2009).

Çevresel-Davranışsal Modelin akran zorbalığını azaltma stratejileri

Bireysel düzeyde stratejiler;

Güvenli bir okul çevresi geliştirmek için, taciz ve zorbalıkla ilgili konuların nasıl ele alınacağı üzerine “aileye zorbalık-karşıtı farkındalık” programı oluşturmak,

Zorbalık davranışları hakkında ailelerin bilgi ve davranışlarını belirlemek,

Aile, çocuk ve okul yönetimi arasında ortak zorbalık anlayışı oluşturmak,

Zorbalık davranışlarına hedef olan çocukların ailelerinin takibini yapmak,

Koruyucu akran çevresinin zorbalık oluşumuna karşı önemli rol oynaması nedeniyle olumlu akran etkileşimi için aile desteği sağlamak,

Okul müfredatı içinde zorbalık karşıtı mesajların yorumlanması için ailelerin yardımını almak.

Yerel düzeyde stratejiler;

Yerel ve ulusal eğitim programı ve okulların disiplin politikaları ile bütünleştirilen okul temelli zorbalık karşıtı program uygulamak,

Okul çevresinde zorbalık hakkında öğrenci tutumlarını tartışmak,

Zorbalık davranışlarının değişik tür ve kombinasyonları (fiziksel, sözel ve/veya dolaylı/ilişkisel) üzerine öğrenci eğitimi yapmak,

Zorbalık ortaya çıktığında, kurbanların, suç işleyenlerin ve seyircilerin sonu hakkında öğrenci eğitimi yapmak,

Zorbalığın içinde seyircilerin önemi üzerine öğrenci eğitimi yapmak,

Seyirci davranışını göstererek uygulama yapmak,

Akran-destek ve akran-arabuluculuk sistemlerini uygulamak,

Zorbalığı azaltmak için sınıf ve özellikle oyun alanları için davranış yönetmeliği geliştirmek,

Okul sınırları içinde ve dışında yetişkin ve akran denetimi sağlayarak güvenli bir okul çevresi oluşturmak,

Kurbanların zorbalığa uğradığında neler yapabileceklerini belirlemek.

Toplum düzeyinde stratejiler;

Zorbalık üzerine eğitimi ve toplumda dikkati artırmak için parasal destek sağlamak,

Özellikle sosyal pazarlama stratejilerini kullanarak, zorbalıkla ilişkili konular üzerine basın yayınlarını artırmak,

Mobil telefon hizmetleri sunan kuruluşlar gibi işletmelerin siber zorbalık üzerine bilincini artırmak,

Anaokulundan üniversitelere kadar, hatta işyerlerini de kapsayan geniş bir aralıkta okul zorbalığına karşı politikalar oluşturmak,

Okullarda devlete bağılı diğer kurumlarında desteğiyle topluma açık, “güvenli okullar” günü gibi düzenlemeler yapmak (bu günde ortak oyunlar ve aktivitelerle zorbalık karşıtı ve güvenli davranışlar geliştirilebilir)

Sosyo/kültürel düzeyde stratejiler;

Zorbalığa karşı önleme ve müdahalede öğretmenler ve okul yöneticilerine rehberlik etmek,

Ulusal zorbalık karşıtı bir kanun oluşturmak,

Oluşturulan zorbalık karşıtı kanuna okul ve bölge uyumunu izlemek,

Ulusal ve yerel düzeyde zorbalık karşıtı stratejilerin oluşturulmasında parasal desteğin sürekli olması için hükümet ve sivil organizasyonlarla ilişkileri sürdürmek,

Öğrenciler, aileler ve öğretmenler için ulusal destek hattı sunmak,

Zorbalık ve şiddet problemlerini ölçebilmek için ulusal bir rehber sunmak (Dresler-Hawke and Whitehead 2009).

4. 7. AKRAN ZORBALIĞINI ÖNLEMEDE OKUL HEMŞİRESİNİN ROLÜ

Okul hemşireliğinin başlangıcında hemşirelerden beklentiler genellikle okulda yaygın olan, en çok öldüren ve sakat bırakan hastalıkların önlenmesi ve kronik hastalıklarla mücadele idi. Okullarda hemşirelerden ağırlıklı olarak rutin izlem ve takip beklense de (Karstadt and Woods 1999) okullarda duygusal ve davranışsal bozuklukların artmasıyla birlikte daha çağdaş yaklaşımlarda beklenmektedir. Suçtan uzak, barış dolu bir okul ortamının oluşması öğrenciler için olmazsa olmazdır. Okulda zorbalık, çocukların fiziksel ve psikolojik sağlığını olumsuz etkilediğinden okul sağlığı hemşirelerine okuldaki diğer çalışanlarla birlikte zorbalığı önleme programının oluşturulması ve uygulanmasında aktif görev ve sorumluluklar düşmektedir (Arslan-Özdinçer ve Savaşer 2008)

Okul hemşirelerinin, öğrencilerle iyi iletişim kurabilmeleri nedeniyle, zorbalıktan etkilenen öğrencilerin bakımında önemli rolleri vardır. Okul hemşireleri

disiplin kurullarında yer almadıklarından öğrenciler hemşirelere sırlarını daha rahat anlatabilirler. Bu nedenle okulda zorbalık ortaya çıktığında hemşireler daha çok zorbaya ve kurbanı yardım edebilirler (Karstadt and Woods 1999, Muscari 2003, Arslan ve Savaşer 2009, <http://school-nursing.org/bullyindex.html>, Erişim tarihi: 03 Mayıs 2009, <http://www.nasn.org/Default.aspx?tabid=279> Erişim tarihi: 25 Mayıs 2010). Ayrıca okul hemşirelerinin, okul ortamı içinde bulunması, çocuk ve gençler için erişilebilir olması, bu konuda bilgi ve eğitime sahip olduklarında zorbalık sorununa müdahale için eşsiz bir durumdur. Uygun eğitim ve kaynaklar sağlanırsa hemşireler zorbalıkla mücadelede etkin rol oynayabilirler (Patterson 2005).

Araştırmalar hemşirelerin revire sık gelen, tekrarlayan hastalıkları olan ve özellikle kronik hastalığı olan öğrencileri zorbalıkla ilgili değerlendirmesi gerektiğini göstermektedir (Wolke et al. 2001, Svavarsdottir and Orlygsdottir 2006). Ancak yapılan bir araştırmada, okul hemşirelerinin % 10'unun zorbalıkla ilgilenmeyi kendi işinin bir parçası olarak görmediği, bunun nedeni olarak ta hemşirelerin denetlemediği alanlarda zorbalığın oluştuğu (% 49), zorbalığı ele almak için okulda bir başkasının daha nitelikli olacağı (% 41), yeterince zamanları olmadığı (% 26) ve sorunu ele almaya hazır olmadıklarını (% 25) gösterdikleri belirlenmiştir (Hendershot, Dake, Price and Lartey 2007). Okul hemşirelerinde bu düşüncenin değiştirilmesi gereklidir.

Zorbalığı tanılamada okul hemşireleri ilk adım olarak zorbalık karşıtı çabalara gereksinim duyarlar. Girişimlerin etkili olması için okul personelinin kendi sistemleri içinde zorbalığın problem olduğunu kavramaları gerekir. Zorbalık hakkındaki bilgi, zorbalık problemlerini, zorbalığın nerelerde ortaya çıktığını, zorbalık ve kurbanlık problemlerinde eğitimcilerin sorumluluklarını içine alan bir plan dahilinde verilmelidir. Okul hemşireleri şiddet karşıtı programları geliştirmede ve yaymada liderlik edebilirler (Crothers and Levinson 2004, O'conner 2007, <http://www.nasn.org/Default.aspx?tabid=279> Erişim tarihi: 25 Mayıs 2010). Bu programlarda okul hemşirelerinin zorbalığı tanılama ve önlemede önemli rolleri vardır (Gür ve Küçük 2010). Okul hemşiresi, kurban ve zorba olmayı değerlendirebilir, bu duruma yönelik girişim planlayabilir, aile, öğretmen ve okul idaresiyle birlikte çalışabilir. Zorbalığı fark ettiğinde okul müdürünü, öğretmenleri ve

olaya karışan öğrencilerin ailelerini bilgilendirebilir (Muscari 2003, Selekman and Praefer 2006, Arslan ve Savaşer 2009, Karataş ve Öztürk 2009, <http://school-nursing.org/bullyindex.html>, erişim tarihi: 03 Mayıs 2009, <http://www.nasn.org/Default.aspx?tabid=279> Erişim tarihi: 25 Mayıs 2010).

Okulun güvenli bir yer haline getirilmesinde okul hemşirelerinin önemli rolleri vardır. Öğrencilerin kendilerini okulda güvensiz hissettikleri durumda okul hemşirelerinin neler yapması gerektiği birkaç adımla açıklanmıştır. İlk adım sınıf tartışmalarıdır. Bu tartışmalarda zorbalığa uğrayanların yapması ve yapmaması gerekenler, kurbanların neler hissettiği, zorbalığı izleyenlerin yapabilecekleri gibi konular olabilir. İkinci adım; okul hemşireleri öğrencilerin, ailelerini ve kendilerini harekete geçirebilecekleri güvenli bir ortam oluşturabilir. Üçüncü olarak; çocukların kendilerini güvensiz hissettiklerini söyledikleri alanları belirleyip bu alanlarda güvenlik önlemleri alarak güvenli alanlar oluşturabilir. Okul hemşireleri öğretmenlerle, okul çalışanlarıyla ve yöneticilerle işbirliği halinde çalışarak, güvenlik tatbikatları, savunmasızlık hissini azaltmak için kendine güven eğitimi yapabilir, sokakta güvenliği artırmayı, aile ve okulla iletişimi desteklemeyi sağlayabilir (Selekman and Preager 2006, www.stopbullyingnow.hrsa.gov Erişim tarihi: 05 Ağustos 2009, Gür ve Küçük 2010). Ergen öğrencilerle işbirliği yapılarak, onları gelişimlerini olumlu etkileyecek aktivitelere yönlendirebilir (Karataş ve Öztürk 2009).

Okullarda zorbalığı azaltmada öğrenci eğitimlerinin yeri oldukça önemlidir. Okul hemşireleri eğitim programlarında, sözel ifadelerin sembolleştirmede etkili olduğunu göz önünde bulundurarak, eğitim içeriğini çocukların gelişim dönemine uygun olarak hazırlamalı, açık, anlaşılır bir dil kullanarak sunmalı, öğrencilerin hatırlamalarını kolaylaştıracak konunun önemini anlatan resim, şekil ve videolardan yararlanmalıdır. Eğitim programlarında çeşitli eğitim etkinliklerine yer verilmesi, problem çözme yönteminin kullanılması öğrencilerin öz yeterliğini arttırmada etkili olabilir. Öğrencilerin zorbalık ve zorbalığın zararları, zorbalığa uğradığında yapılması gerekenler konusunda bilgilendirilmesi, sorunla karşılaştığında uygun yöntemleri (çatışma çözme, problem çözme, öfke yönetimi) kullanma becerisinin kazandırılması, zorbalık karşıtı davranışlarına ilişkin destekleyici geri bildirimlerin

verilmesi, motivasyonlarını arttırarak, müdahale tekniklerini kullanmaları konusunda cesaretlendirilmesi sağlanabilir (Raskauskas and Stoltz 2004, Karataş ve Öztürk 2009).

Okullarda zorbalık sorununu en aza indirebilmek için tüm okul personelinin ve ailelerin bu sorunla hep beraber mücadele etmesi gerekir. Bu nedenle bir yandan başatme stratejileri uygulanırken bir yandan da okul personelinin duyarlılık düzeyleri arttırılmalı ve okulda gerekli önlemler alınmalıdır (Karstadt and Woods 1999, Lodge and Frydenberg 2005, Pişkin 2009). Okulda zorbalık olayları meydana geldiğinde aileye destek olacak geniş ekip içinde yer alan okul hemşireleri öncü rol oynayarak ailelere ve öğrencilere gerekli desteğin verilmesini sağlayabilir. Ayrıca zorbalıkla baş etmede okul hemşireleri çocuklarla ilgilenen diğer hemşirelerle de iletişim halinde olmalıdır (Karstadt and Woods 1999).

5. GEREÇ VE YÖNTEM

5. 1. Araştırmanın Türü

Bu araştırma, ön test-son test kontrol gruplu araştırma tasarımı ile yarı deneysel olarak gerçekleştirildi.

5. 2. Araştırmanın Hipotezleri

Hipotez

Okulda ÇDM ve NSM doğrultusunda uygulanan zorbalığı önleme programı zorbalığı azaltır.

Alt hipotezler

Hipotez 1. Deney grubunun, kontrol grubuna göre son testte Akran Zorbalığı Kurbanlarını Belirleme Ölçeği (AZKBÖ) alt boyutlarından aldıkları puan ortalamaları daha düşüktür.

Hipotez 2. Deney grubunun, kontrol grubuna göre son testte, Akran Zorbalarını Belirleme Ölçeği (AZBÖ) alt boyutlarından aldıkları puan ortalamaları daha düşüktür.

Hipotez 3. Deney grubunun son testte, ön teste göre, AZKBÖ alt boyutlarından aldıkları puan ortalamaları daha düşüktür.

Hipotez 4. Deney grubunun, son testte ön teste göre, AZBÖ alt boyutlarından aldıkları puan ortalamaları daha düşüktür.

Hipotez 5. Deney grubunda akran zorbalığı eğitimi sonrası öğrencilerin Eğitimi Değerlendirme Formundan aldıkları puan, eğitim öncesi aldıkları puandan yüksektir.

5. 3. Araştırmanın Yeri ve Zamanı

Araştırma İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı iki ilköğretim okulunun ikinci kademesinde 2011 yılında yapıldı. Okullar, okul müdürlerinin araştırmayı desteklemesi nedeniyle İstanbul'un Üsküdar ve Küçükçekmece ilçelerinden seçildi.

Üsküdar'da yer alan okulda eğitim tüm gün sürdürülmektedir. Okulda bir müdür, 2 müdür yardımcısı, 12 branş öğretmeni, 21 sınıf öğretmeni ve bir rehber öğretmen olmak üzere toplam 27 öğretmen bulunmaktadır.

Küçükçekmece'de yer alan okulda eğitim, sabahtan ikinci kademe öğrencileri, öğleden sonra birinci kademe öğrencileri olmak üzere iki bölümde yapılmaktadır. Okulda bir müdür, iki müdür yardımcısı, 19 branş, 20 sınıf, dört okul öncesi eğitim ve iki rehber olmak üzere toplam 48 öğretmen görev yapmaktadır.

Her iki okulda revir yoktur ve hemşire görev yapmamaktadır. Okulda herhangi bir sağlık sorunu yaşandığında öğrencilere okuldaki öğretmenler yardım etmekte ve kendi araçlarıyla en yakın hastaneye götürmektedir. Rehberlik bölümü öğretmenlerinin akran zorbalığıyla ilgili özel bir çalışmaları yoktur.

5. 4. Araştırmaya Alınma Kriterleri

- Öğrencilerin ilköğretim 6, 7 ve 8. sınıfta okuması
- Öğrenci ailesi ve okul yöneticisi tarafından onay verilmesi
- Öğrencilerin araştırmaya katılmaya gönüllü olması ve yazılı onam vermesi

5. 5. Araştırmanın Evreni ve Örneklem

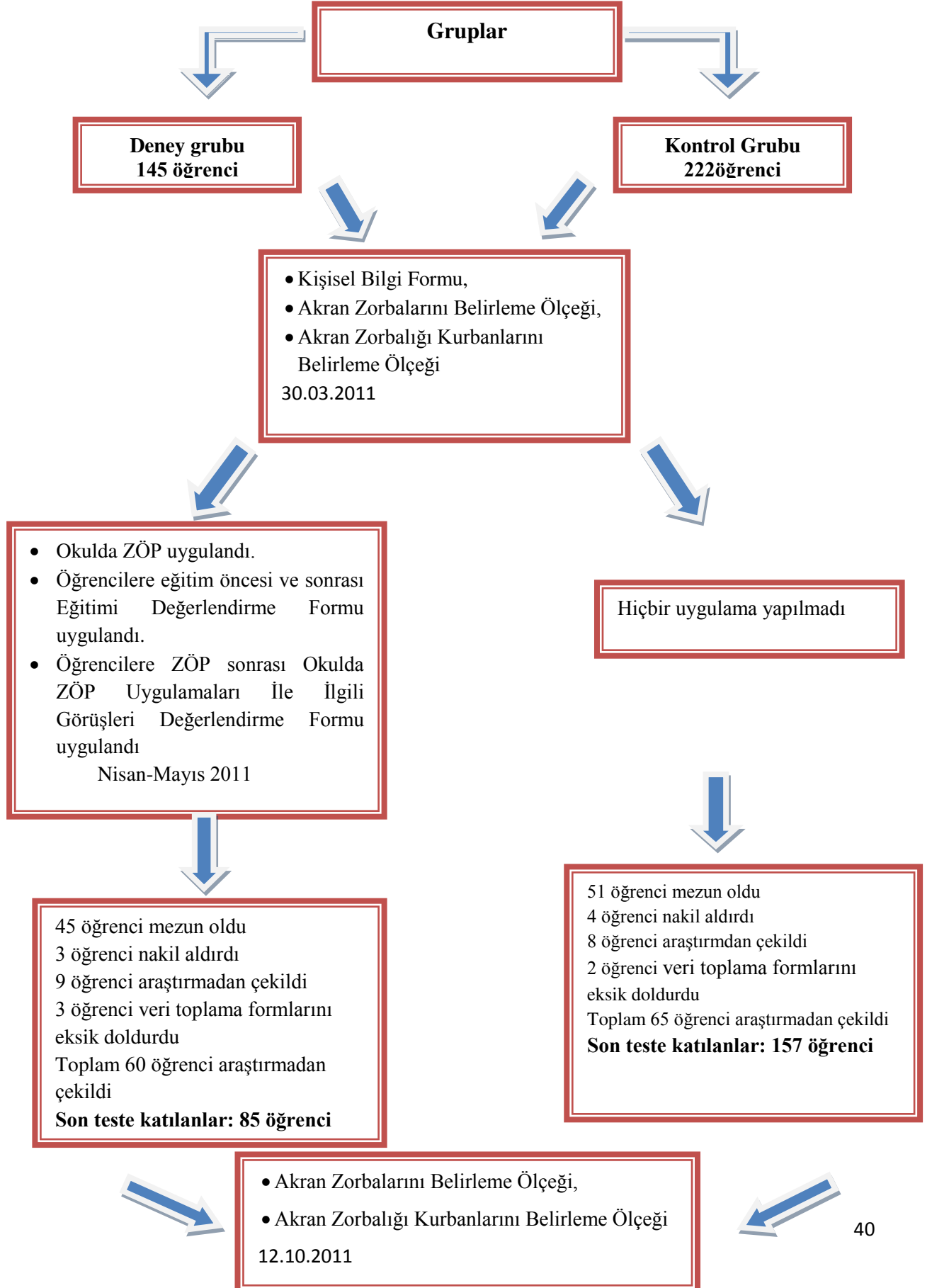
Araştırmanın evren ve örneklemi, İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı iki ilköğretim okulu ikinci kademe de yer alan 583 öğrencinin tamamı oluşturdu.

Deney grubunu, İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı Üsküdar'daki bir ilköğretim okulundaki 161 öğrenci oluşturdu. Ailelerden ve öğrencilerden alınan onam sonucunda deney grubuna ön testte ve programın uygulandığı sırada 145 öğrenci katıldı. Deney grubunda yer alan öğrencilerin aileleri ve öğretmenleri de programa dahil edildi. Programın uygulanması bittikten sonra 45 öğrenci mezun

oldu, üç öğrenci nakil aldırdı, dokuz öğrenci araştırmadan çekildi, üç öğrenci veri toplama formlarını eksik doldurdu. Son testte yer alan veri toplama araçları 85 öğrenciye uygulandı.

Kontrol grubunu, Küçükçekmece'deki bir ilköğretim okulu ikinci kademedeki 422 öğrenci oluşturdu. Ailelerden ve öğrencilerden alınan onam sonucunda kontrol grubuna ön testte 222 öğrenci katıldı. Son testlerin uygulandığı sırada 51 öğrencinin mezun olması, dört öğrencinin nakil aldırması, sekiz öğrencinin araştırmadan çekilmesi, iki öğrencinin veri toplama formlarını eksik doldurması nedeniyle veri toplama araçları 157 öğrenciye uygulandı.

Şekil 1. Araştırmanın Veri Toplama Akışı

5. 6. Veri Toplama Araçları

1. Kişisel Bilgi Formu
2. AZKBÖ
3. AZBÖ
4. Eğitimi Değerlendirme Formu
5. Okulda ZÖP Uygulamaları İle İlgili Görüşleri Değerlendirme Formu

5. 6. 1. Kişisel Bilgi Formu (Ek 1)

Literatüre dayanarak hazırlanan kişisel bilgi formu (Sipahi 2008, Totan 2008);

Birinci bölümde, öğrencilerin yaş, cinsiyet, sınıf, anne baba özellikleri gibi sosyo-demografik özelliklerini içeren dokuz,

İkinci bölümde, zorbalığı etkileyebileceği düşünülen televizyon izleme süresi ve izlediği program türleri, bilgisayar kullanma süresi ve ne amaçla kullandığını içeren dört,

Üçüncü bölümde ölçekte yer almayan siber zorbalık, akran zorbalığının yapıldığı alanlar ve öğrencilerin akran zorbalığına uğradığında başvurduğu kişilerin kimler olduğunun belirlendiği 11 soru olmak üzere toplam 24 sorudan oluştu.

5. 6. 2. Akran Zorbalığı Kurbanlarını Belirleme Ölçeği (AZKBÖ) (Ek 2)

Araştırmada zorbalığa uğrayan öğrencileri belirleyebilmek için Mynard ve Joseph (2000) tarafından geliştirilen, Gültekin ve Sayıl (2005) tarafından 11-16 yaş grubundaki 655 öğrenciye uygulanarak Türkçeye uyarlanan AZKBÖ kullanılmıştır. Bu ölçekte kişi kendi durumunu bildirmektedir, ölçek birey ya da gruba uygulanabilmektedir. Katılımcılardan her bir madde için kendine en uygun olan 'hiç bir zaman', 'bir kere' ve 'birden fazla' seçeneklerinden birini işaretlemeleri istenmektedir. Cevaplar 'birden fazla' için (2), 'bir kere' için (1) ve 'hiç bir zaman' için (0) olarak puanlanmaktadır. Ölçeğin orijinali 16 maddeden oluşmakta ve ölçekten alınabilecek en yüksek toplam puan '32', en düşük puan ise '0'dır. Ölçekten

alınan yüksek puan, kişinin akran saldırısına sıklıkla hedef olduğunu, düşük puan ise nadiren hedef olduğunu ya da hiç hedef olmadığını göstermektedir (Gültekin ve Sayıl 2005).

Ölçeğin cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı ,86 olarak belirlenmiştir (Gültekin ve Sayıl 2005). Bu araştırmada ölçeğin cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı ,89 olarak bulunmuştur. Gültekin ve Sayıl (2005) 16 sorudan 27 soruya çıkardıkları ölçekten, tüm örneklem üzerinden gerçekleştirilen faktör analizi sonucunda 5 faktör elde etmişlerdir. Ölçeğin alt boyutları;

Korkutma/Sindirme; şiddetin doğrudan, açık açık ve fiziksel yoldan istençli olarak ve genellikle grup halinde korkutma/sindirme amacıyla uygulandığı durumları kapsamaktadır (1, 2, 3, 4, 5, 6 ve 7. maddeler). Alt boyut cronbach alfa iç tutarlılık katsayısını Gültekin ve Sayıl ,73 bulmuştur, bu araştırmada ,76 bulundu.

Alay; çocuğun fiziksel, kültürel ve psikolojik özelliklerinin küçümsenmesi ve aşağılanmasına ilişkin davranışları kapsamına almaktadır (8, 9, 10, 11 ve 12. maddeler). Alt boyut cronbach alfa iç tutarlılık katsayısını Gültekin ve Sayıl ,68 bulmuştur, bu araştırmada ,82 bulundu.

Açık Saldırı; ölçekten elde edilen bir diğer faktör olan korkutma/sindirme ile arasındaki fark, korkutma/sindirme faktöründe yer alan davranışlardaki fiziksel şiddet ögesinin açık saldırıda daha hafifletilmiş haliyle bulunmasıdır (13, 14, 15, 16, 17 ve 18. maddeler). Alt boyut cronbach alfa iç tutarlılık katsayısını Gültekin ve Sayıl ,72 bulmuştur, bu araştırmada ,80 bulundu.

İlişkisel Saldırı; çocuğun sosyal ilişkilerinin saldırgan tarafından kasıtlı olarak bozularak zor durumda bırakıldığı davranışları içerir (19, 20, 21 ve 22. maddeler). Alt boyut cronbach alfa iç tutarlılık katsayısını Gültekin ve Sayıl ,72 bulmuştur, bu araştırmada ,85 bulundu.

Kişisel Eşyalara Saldırı; çocuğa ait eşyalara bilerek ve isteyerek zarar verildiği, bu eşyaların çalındığı ve/veya el konularak sahiplenildiği durumları kapsar (23, 24, 25, 26 ve 27. maddeler). Alt boyut cronbach alfa iç tutarlılık katsayısını Gültekin ve Sayıl ,67 bulmuştur, bu araştırmada ,86 bulundu.

5. 6. 3. Akran Zorbalarını Belirleme Ölçeği (AZBÖ) (Ek 2)

Akran zorbalığı gösteren çocukları belirleyebilmek amacıyla, Mynard ve Joseph (2000) tarafından geliştirilen ve Gültekin ve Sayıl'ın (2005) Türkçe'ye uyarlamasını yaptığı "AZKBÖ"ndeki tüm akran zorbalığına hedef olmayı ölçen soruların karşısına Pekel ve Uçanok (2005) "Peki sen bu davranışı ne kadar yapıyorsun?" sorusunu ekleyerek "AZBÖ"ni oluşturmuştur. Bu ölçeklerin ikisi birden hem kurbanları hem de zorbaları belirlemede kullanılmaktadır. AZKBÖ ile paralel olarak Korkutma/Sindirme, Alay, Açık Saldırı, İlişkisel Saldırı ve Kişisel Eşyalara Saldırı olarak beş faktör belirlenmiştir. Ölçeğin cronbach alfa iç tutarlık katsayısı ,89 olarak bulunmuştur. Faktörlerin iç tutarlık katsayısı sırası ile korkutma/sindirme için ,71, alay için ,67, açık saldırı için ,86, ilişkisel saldırı için ,80 ve kişisel eşyalara saldırı için ,76 olarak belirlenmiştir (Pekel ve Uçanok 2005). Bu araştırmada faktörlerin cronbach alfa katsayısı sırası ile korkutma/sindirme ,76, alay ,82, açık saldırı ,80, ilişkisel saldırı ,85, kişisel eşyalara saldırı ,86 bulundu.

5. 6. 4. Eğitimi Değerlendirme Formu (Ek 3)

Akran zorbalığını azaltmak için ilgili literatür hazırlanan form bilişsel, duyuşsal ve davranışsal hedeflere yönelik 26 soru içermektedir (Garrity et al. 2000, İnan 2005, Totan 2007, Kartal ve Bilgin 2007, 2008, Morrison 2008).

Bilişsel hedefe yönelik olanlar, zorbalığın çeşitlerinin ne olduğunun sorulduğu karşılaştırmalı ve normal akran çatışması ile akran zorbalığının farklarının ve zorbalığın nerelerde yapıldığını belirleyen çoktan seçmeli 11, 12, 13, 14, 15, 18 ve 19. sorulardır.

Duyuşsal hedefe yönelik olanlar, zorba ve kurbanları ve zorbalıkla ilgili düşüncelerini anlamaya yönelik çoktan seçmeli 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 16, 17, 20, 21 ve 23. sorulardır.

Davranışsal hedefe yönelik olanlar, zorbalığa tanık olduklarında ya da zorbalığa uğradıklarında ne yapacaklarını belirlemek için çoktan seçmeli ve örnek olaydan oluşan 22, 24, 25 ve 26. sorulardır.

Puanlama her doğru cevaba bir puan verilerek yapıldı. Öğrencilerin Eğitimi Değerlendirme Formundan alacakları toplam puan en az 0 en fazla 26 puandı. Öğrencilerin aldıkları puanlar 100 üzerinden hesaplanarak değerlendirildi.

5. 6. 5. Okulda ZÖP Uygulamaları İle İlgili Görüşleri Değerlendirme Formu (Ek 4)

Okulda zorbalığı azaltmak amacıyla uygulanan zorbalığı önleme programında yer alan hemşirelik uygulamalarını öğrencilerin ne kadar etkili bulduğunu belirlemek amacıyla “Okulda ZÖP Uygulamaları İle İlgili Görüşleri Değerlendirme Formu” hazırlandı. Form okulda yapılan uygulamaları içeren on maddeden oluştu. Bu form ile öğrencilere hangi uygulamanın ne kadar yararlı olduğu soruldu. Öğrencilerden, hiç etkili değil, az etkili, etkili, çok etkili, en etkili şeklinde cevap vermeleri istendi. Ayrıca öğrencilerin akran zorbalığını azaltmak için önerilerini açıkça yazmaları istendi.

5. 7. Araştırmanın Değişkenleri

Bağımlı değişkenler; AZKBÖ ve AZBÖ alt boyut puanları

Bağımsız değişkenler;

Ana değişken; ÇDM ve NSM doğrultusunda hazırlanan okulda zorbalığı önleme programı,

Alt değişkenler; öğrencilerin cinsiyeti, sınıfı, ailenin ekonomik durumu, anne-baba eğitimi ve protez kullanım (diş teli, gözlük) durumudur.

5. 8. Verilerin Toplanması

Araştırmanın verilerini toplamak için okulların uygun günü belirlendi. Deney ve kontrol grubunda yer alan her iki okulun rehberlik dersi Çarşamba günü idi. Rehberlik dersini deney grubu öğleden sonra kontrol grubu ise öğleden önce yapmaktaydı. İki okulda da aynı gün rehber öğretmen yardımıyla öğrencilere,

“Kişisel Bilgi Formu”, “AZBÖ” ve “AZKBÖ” dağıtıldı. Her sınıfta, araştırmacı tarafından araştırmanın amacı ve akran zorbalığının ne olduğu hakkında kısa bilgi verildi ve öğrencilerin bir ders saati (40 dakika) içinde formları doldurması beklendi.

Deney grubuna yönelik akran zorbalığı eğitimi öncesi ve sonrasında Eğitimi Değerlendirme Formu rehberlik dersi saatinde (40 dakika) tüm sınıflara eş zamanlı olarak uygulandı.

Son test uygulamak için Eylül 2011’de öğrencilerin sınıf listeleri alındı. Ön testi yanıtlayan öğrenciler belirlenerek formların üzerine okulları ve sınıfları yazıldı. Haziran 2011’de mezun olan 8. sınıf öğrenciler deney- kontrol grubu karşılaştırmalarından çıkartıldı. Yeni dönemde 7 ve 8. sınıf olan öğrencilerden deney grubundan naklini aldırın öğrencilerin yeni okullarının isimleri belirlendi ve okul müdürleriyle telefonda görüşülerek okul müdürlerinin mail adresleri alındı. İnternet aracılığıyla okul müdürlerine izin belgeleri ve veri toplama formları gönderildi. Öğrencilerin veri toplama formlarını doldurup göndermeleri sağlandı.

Yeni dönem 7 ve 8. sınıf öğrencilerine “AZKBÖ” ve “AKBÖ” dağıtıldı. Öğrencilerin formları, bir saatte, sınıf ortamında ve son dört aylarını göz önünde bulundurarak doldurmaları istendi. Öğrencilere okulda yapılan uygulamaları değerlendirmeleri için “Okulda ZÖP Uygulamaları İle İlgili Görüşleri Değerlendirme Formu” verildi ve öğrencilerin 10 dakikada sınıf ortamında program dahilinde yapılan uygulamaları değerlendirmeleri istendi.

5. 9. Verilerin Değerlendirilmesi

Bu araştırmadan elde edilen veriler Statistical Package for Social Sciences (SPSS) 13 ile analiz edildi. Veri girişinin ardından verilerin kalite kontrolü yapıldı. Kontrol sırasında öncelikle her bir değişken sütunu küçükten büyüğe sıralanarak uygun olmayan değer varlığı kontrol edildi. Ardından frekans tabloları oluşturuldu ve uygun olmayan değerler tekrar tarandı.

Bu araştırmadan elde edilen tanımlayıcı veriler aritmetik ortalama, standart sapma, medyan gibi merkezi eğilim ölçülerine dayalı olarak tanımlandı. Deney grubu ve kontrol grubu ile bağımsız değişkenler arasındaki ilişkiyi değerlendirmek için ki-

kare uygulandı. Araştırmada ön test-son test ve deney- kontrol grubu etkilerini belirlemek ve eğitimin ön ve son değerlendirmesi için 2x2 faktörlü ANOVA kullanıldı. Normal dağılıma uymayan gruplarda Man Whitney U ve Wilcoxon testi kullanıldı. Verilerin analizinde $p < ,05$ düzeyinde anlamlı kabul edildi.

Ölçeklerin iç tutarlılık katsayısını belirlemek için cronbach alfa değerine bakıldı.

5.10. Deney Grubuna Yapılan Hemşirelik Uygulamaları

5.10.1. Çevresel-Davranışsal Model Stratejileri ve Uygulamalar

	Stratejiler	Uygulamalar
Bireysel düzeyde stratejiler	<ul style="list-style-type: none">• Aileye zorbalık-karşıtı farkındalık programı oluşturma,• Ailelerin zorbalık bilgi ve davranışlarını belirleme,• Aile, çocuk ve okul yönetimi arasında ortak zorbalık anlayışı oluşturma,• Zorbalık davranışlarına hedef olan çocukların ailelerinin takibini yapma,• Koruyucu akran çevresinin zorbalık oluşumuna karşı önemli rol oynaması nedeniyle olumlu akran etkileşimi için aile desteği sağlama,• Okul müfredatı içinde zorbalık karşıtı konuların yer almasında ailelerin yardımını alma.	<ul style="list-style-type: none">• Ailelere iki saatlik eğitim verildi.• Aileler için hazırlanan broşür ailelere gönderildi.• Ailelere yönelik okulun web sayfasında zorbalıkla ilgili bilgilerin yer aldığı bir bölüm açıldı.• Zorbalığa maruz kalmış ve zorbalık yapan öğrencilerin ailelerin isimleri rehber öğretmenle paylaşıldı.

	Stratejiler	Uygulamalar
Yerel düzeyde stratejiler	<ul style="list-style-type: none"> • Yerel ve ulusal eğitim programı ve okulların disiplin politikaları ile bütünleştirilen okul temelli zorbalık karşıtı program uygulama, • Okul çevresinde zorbalıkla ilgili öğrenci tutumlarını tartışma, • Zorbalık davranışları üzerine öğrenci eğitimi yapma, • Zorbalık ortaya çıktığında olacaklar hakkında öğrenci eğitimi yapma, • Seyirciler üzerine öğrenci eğitimi yapma, • Seyirci davranışını göstererek uygulama yapma, • Akran-destek ve akran-arabuluculuk sistemlerini uygulama, • Sınıf ve özellikle oyun alanları için davranış yönetmeliği geliştirme, • Okulda ve çevresinde yetişkin ve akran denetimi sağlayarak güvenli bir okul çevresi oluşturma, • Kurbanların zorbalığa uğradığında neler yapabileceklerini belirleme. 	<ul style="list-style-type: none"> • Okuldaki tüm öğretmenlere zorbalık hakkında eğitim verildi. • Öğretmenlere yönelik hazırlanan kitapçık dağıtıldı. • Öğrencilerle zorbalıkla ilgili tutumlar tartışıldı. Öğrencilere zorbalık çeşitleri, seyirci olduklarında neler olacağı ve zorbalıkla karşılaştıklarında neler yapmaları gerektiği hakkında eğitim verildi. • Sınıf içinde olmasını istemedikleri davranışlarla ilgili sınıf sözleşmesi yapıldı. • Öğretmenlerle görüşülerek okul çevresinde güvenlik önlemleri artırıldı. • Kurbanların zorbalığa uğradıklarında nasıl tepki vermeleri gerektiği sınıf içinde oyunlarla ve hikayelerle anlatıldı.

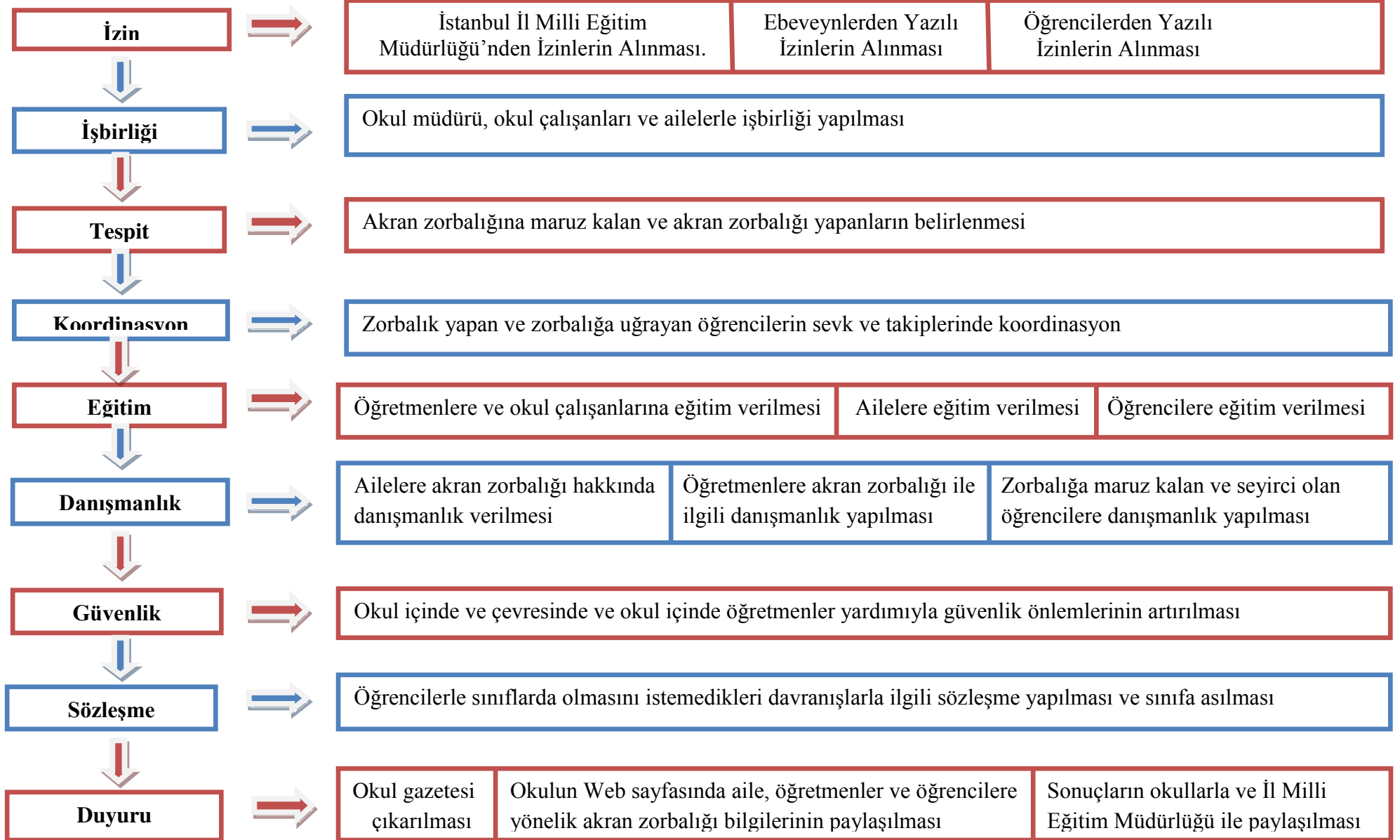
	Stratejiler	Uygulamalar
Toplum düzeyinde stratejiler	<ul style="list-style-type: none">• Zorbalık üzerine eğitimi ve toplumda dikkati artırmak için parasal destek bulma,• Zorbalıkla ilişkili konular üzerine basın yayınlarını artırma,• Mobil telefon hizmetleri sunan kuruluşlar gibi işletmelerin siber zorbalık üzerine bilincini artırma,• Anaokulundan üniversitelere kadar, hatta işyerlerini de kapsayan geniş bir aralıkta okul zorbalığına karşı politikalar oluşturma,• Okullarda devlete bağlı diğer kurumlarında desteğiyle topluma açık, “güvenli okullar” günü gibi düzenlemeler yapma.	<ul style="list-style-type: none">•Okulda öğrencilerin zorbalıkla baş etmede yapabilecekleriyle ilgili hikayelerinin yer aldığı gazete çıkarıldı.

	Stratejiler	Uygulamalar
Sosyo/kültürel düzeyde stratejiler	<ul style="list-style-type: none">• Zorbalığa karşı önlem ve müdahalede öğretmenler ve okul yöneticilerine danışmanlık yapma,• Ulusal zorbalık karşıtı bir kanun oluşturma,• Oluşturulan zorbalık karşıtı kanuna okul ve bölge uyumunu izleme,• Ulusal ve yerel düzeyde zorbalık karşıtı stratejilerin oluşturulmasında parasal desteğin sürekli olması için hükümet ve sivil organizasyonlarla ilişkileri sürdürme,• Öğrenciler, aileler ve öğretmenler için ulusal destek hattı sunma,• Zorbalık ve şiddet problemlerini ölçebilmek için ulusal bir rehber sunma.	<ul style="list-style-type: none">• Okul yöneticilerine, öğretmenlere ve rehber öğretmene danışmanlık yapıldı.• Ailelere çocuklarının zorbalığa uğradığını düşündüklerinde neler yapacakları konusunda danışmanlık yapıldı.

5.10.2. Neuman Sistemler Modeli Stratejileri ve Uygulamalar

	Stratejiler	Uygulamalar
Birincil Önleme	<ul style="list-style-type: none">• Zorbalıkla müdahale sürecinde başta müdürle işbirliği olmak üzere aile ve okul çalışanlarının eğitimi,• Riskli öğrencileri belirlemek ve onlara yardım etme,• Aileleri; anne baba sınıfı, aile danışmanlığı, boşanma meditasyonu ve destek grupları gibi toplumu içine alan programlardan bahsetme,• Akran zorbalığını önlemek için oluşturulan programların okullara uyarlanması,	<ul style="list-style-type: none">• Okul müdür ve yardımcılarıyla uygulamanın başından sonuna kadar işbirliği yapıldı• Akran zorbalığı kurbanlarını belirleme ve akran zorbalarını belirleme ölçeği ile okuldaki zorba ve kurbanlar belirlenerek rehber öğretmenle paylaşıldı.• Eğitime katılan öğrenci ailelerine gereksinimleri olan konularda danışmanlık verildi.• Hazırlanan tez İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü ile paylaşılacak.
İkincil Önleme	<ul style="list-style-type: none">• Zorbalık önleme programlarının uyarlanmasına ek olarak evde ve okulda strese tepki ve dirençleri açısından öğrencileri değerlendirme,	<ul style="list-style-type: none">• Eğitim sırasında öğrencilerin zorbalığa maruz kalma durumunda, seyirci olduklarında ya da zorbalık yaptıklarında neler olacağı ve neler yapmaları gerektiği tartışıldı.
Üçüncül Önleme	<ul style="list-style-type: none">• Zorbalığa maruz kalan ya da zorbalık yapan öğrencilerin yeniden değerlendirilmesi, öğrencilere destek olma ve cesaret verme,• Eşgüdümüne yardımcı olma ve çok disiplinli yaklaşımla tedavide rol alma,	<ul style="list-style-type: none">• Kurban olan öğrencilere destek olundu ve bu durumdan nasıl kurtulacakları hakkında danışmanlık yapıldı.• Zorba olan öğrencilerin yaptıklarının farkına varmaları için sınıf içinde küçük oyunlar oynandı.

Şekil 2. ÇDM ve NSM Doğrultusunda Oluşturulan Okulda Zorbalığı Önleme Programı

Öğretmenlere, öğrenci ailelerine ve öğrencilere verilen eğitimin hazırlanma, içerik ve uygulanma süreci

İçerik hazırlama ve kapsam geçerliliği

Kapsam geçerliliği için hazırlanan uzman görüşü formu (Ek 5) 6 uzman görüşüne sunuldu. Uzmanlardan dördü halk sağlığı hemşireliği öğretim üyesi, biri çocuk sağlığı ve hastalıkları hemşireliği öğretim üyesi, biri de kişiler arası ilişkilerde uzman öğretim görevlisi idi. Uzmanların görüşlerinin alınması için uzman görüşü formu ile birlikte planlanan akran zorbalığı eğitiminin hedefleri ve içeriği de uzmanlara gönderildi. Uzmanlardan gelen değerlendirmelerden sonra gerekli düzeltmeler yapılarak akran zorbalığı eğitiminin son şekli verildi.

Okul çalışanlarının eğitimi:

İlk eğitim ve bilgilendirme toplantısı deney grubundaki ilköğretim okulu yöneticilerine ve ikinci kademe öğretmenlerine yönelikti (Tarih: 15.03.2011- Saat: 14.³⁰-16.³⁰, Katılımcı Sayısı: 13). Ayrıca zorbalıkla ilgili hazırlanan eğitim kitapçığı (Ek 6) birinci ve ikinci kademe yer alan tüm öğretmenlere (27 kişi) verildi.

Öğretmenler ve Okul Çalışanları İçin Planlanan Eğitim İçeriği (Ek 7)

Öğretmen ve okul çalışanlarına verilen eğitim konuları aşağıdaki şekilde verilmiştir.

Eğitim No	Konu
1.Eğitim toplantısı	Akran zorbalığıyla ilgili temel bilgiler
2.Eğitim toplantısı	Akran zorbalığı ile karşılaşıldığında yapılması gerekenler

Ailelerin eğitimi:

Ailelere yönelik eğitim ve bilgilendirme toplantısı için deney grubunda yer alan 161 öğrencinin ailesine öğrenciler aracılığıyla davetiye gönderildi (Ek 8). Öğrencilerin yaşlarına göre sorunlarının farklı olabileceği düşünülerek ailelerle yapılacak toplantılar sınıflara göre planlandı. Toplantılar 16.03.2011'de bir oturum 6. Sınıf öğrencilerinin ailelerine, 17.03.2011'de sabah bir oturum 7. Sınıf öğrencilerinin ailelerine ve öğleden sonra bir oturum 8. sınıf öğrencilerinin ailelerine

olmak üzere üç seferde yapıldı. 6 ve 7. sınıf öğrencilerinin ailesinden altışar tanesi ve 8. sınıf öğrencilerinin ailesinden dördü toplantıya katıldı. Toplantıda ailelere zorbalıkla ilgili broşür verildi (Ek 9). Toplantıya katılmayan ailelere öğrenciler aracılığıyla broşür gönderildi. Öğrenci eğitimi sonrası okul aile birliği çalışanlarıyla görüşülerek aileler telefonla davet edildi. Ancak sadece beş öğrencinin ailesi eğitime katıldı. Toplam 21 aileye eğitim verildi.

Aileler İçin Planlanan Eğitim İçeriği (Ek 10)

Ailelere verilen eğitim konuları aşağıdaki şekilde verilmiştir.

Eğitim No	Konu
1.Eğitim toplantısı	Akran zorbalığıyla ilgili temel bilgiler
2.Eğitim toplantısı	Çocuklarında akran zorbalığı durumunu fark etme yollarını ve yapılması gerekenler Ergenlikle ilgili yaşanan sorunlar

Öğrencilerin eğitimi:

Deney grubunda yer alan öğrencilerle yapılacak eğitim ve bilgilendirme toplantıları için deney grubu ilköğretim okulu Müdürü ile görüşülerek 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerinin derslerini ve sınavlarını etkilemeyecek şekilde beş haftalık eğitim ve uygulama programı yapıldı. Okul müdürünün belirlediği altı ders her bir sınıf için sadece bir kez alınarak haftada bir saat her sınıfta eğitim ve uygulama yapıldı. Öğrencilere yönelik hazırlanan broşür öğrencilere verildi (Ek 11).

Öğrenciler İçin Planlanan Eğitim İçeriği (Ek 12)

Öğrencilere verilen eğitim konuları aşağıdaki şekilde verilmiştir.

Eğitim No	Eğitim Uygulamaları
	Eğitim öncesi değerlendirme
1.Eğitim toplantısı	Zorbalıkla ilgili temel bilgileri paylaşma
2.Eğitim toplantısı	Sınıfta uyulacak kuralların belirlenmesi
3.Eğitim toplantısı	Önceki eğitim programında alınan kararların takibi, Zorbalıkla karşılaşıldığında seyircilerin ve kurbanların yapacaklarının ortaya konması Öğrencilerin sınıflarında olmasını istediklerini sloganlaştırarak sınıflara asmaları
4.Eğitim toplantısı	Önceki eğitim toplantılarında alınan kararların gözden geçirilmesi Akran zorbalığına maruz kalanların yardım alacakları kanalların belirlenmesi
5.Eğitim toplantısı	Daha önceki eğitim toplantılarının değerlendirilmesi Akran zorbalığı anılarının paylaşılması
	Eğitim sonrası değerlendirme

5.11. Etik Açıklamalar

AZBÖ, AZKBÖ için Zeynep Gültekin ve Nilay Pekel Uludağlı'dan izin alındı (Ek 13).

Akran zorbalığıyla ilgili eğitim bilgileri için Banu Savkın'dan izin alındı (Ek 14).

İstanbul Valiliği 21.10.2010 tarih ve 140281 sayılı olur, 29.10.2010 sayılı 141717 sayılı İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden izin alındı (Ek 15).

Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Klinik Araştırmalar Ön Değerlendirme Komisyonundan 27.07.2010 tarihli, 15 sayılı yazı ile izin alındı (Ek 17).

Deney ve kontrol grubuna katılan öğrencilerden ve ailelerinden yazılı olarak aydınlatılmış onam alındı (Ek 17).

Öğrencilerin derslerinde verilen eğitimler için okul müdürü ve branş öğretmenlerinden sözlü izin alındı.

5.12. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın izinlerinin alınması sürecinin uzun olması nedeniyle uygulamalara 2010-2011 eğitim öğretim yılının 2. dönemi başlandı. Buna bağlı olarak öğrencilerin yılsonuna doğru sınavlara hazırlanmaları özellikle 8. sınıf öğrencilerinin eğitime devamını olumsuz etkilemesi.

Eğitim öğretim yılının başında uygulamalara başlanamadığı için akran-destek ve akran-arabuluculuk sınıflarını oluşturmada başarılı olunamaması,

Ailelere birçok yoldan ulaşılmaya çalışılmasına rağmen ailelerin okula gelmelerinin sınırlı olması.

Çevresel davranışsal modelde yer alan toplumsal düzeyde stratejilerden ve sosyo/kültürel düzeyde stratejilerden bazılarının koşullar uygun olmadığı için uygulanamaması.

6. BULGULAR

Araştırma verilerinden elde edilen bulgular;

1. Sosyo-Demografik,
2. Deney Grubunun Ön Teste Bağımsız Değişkenler ile AZKBÖ ve AZBÖ Alt Boyutlarından Aldıkları Puan Ortalamalarının Dağılımı,
3. Deney ve Kontrol Grubunun Ön Test-Son Testte AZKBÖ ve AZBÖ Alt Boyutundan Aldıkları Puan Ortalamalarının Dağılımı,
4. Deney Grubuna Verilen Akran Zorbalığı Eğitimi Değerlendirme,
5. Deney Grubunun Zorbalığı Önleme Programında Yer Alan Uygulamalarla İlgili Görüşleri, olmak üzere beş bölümden oluşmaktadır.

6. 1. Sosyo-Demografik Bulgular

Öğrencilerin % 60,5'i (n=222) kontrol grubunu, % 39,5'i (n=145) deney grubunu oluşturdu. Tablo 6. 1. 1.'de, deney ve kontrol grubundaki öğrencilerin % 38,4'ünün 7, % 35,4'ünün 6 ve % 26,2'sinin 8. sınıfta yer aldığı, % 54,2'sinin kız, % 45,8'sinin erkek olduğu görüldü. Deney ve kontrol grubundaki öğrenciler arasında sınıf ve cinsiyet açısından istatistiksel olarak fark bulunmadı ($p>,05$).

Tablo 6. 1. 1.'de öğrencilerin kardeş sayısına ve kaçınıcı kardeş olduklarına bakıldığında, öğrencilerin % 56,7'sinin 2 kardeş olduğu ve % 49,5'inin ilk çocuk olduğu görüldü. Deney ve kontrol grubunda yer alan öğrenciler arasında kardeş sayısı ve kaçınıcı kardeş olmaları açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmadı ($p>,05$).

Tablo 6. 1. 1.'de öğrencilerin protez kullanma durumuna bakıldığında % 82,2'sinin herhangi bir protez kullanmadığı görüldü. Deney ve kontrol grubunda yer alan öğrenciler arasında protez kullanımı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmadı ($p>,05$).

Tablo 6. 1. 1. Öğrencilerin Bazı Sosyo-Demografik Özellikleri

	Gruplar	Kontrol Grubu (n=222*)		Deney Grubu (n=145*)		Toplam		İstatistiksel Analiz	
		n	%	n	%	n	%	X ²	p
Sınıf	6	88	39,6	42	29,0	130	35,4	5,057	,075
	7	83	37,4	58	40,0	141	38,4		
	8	51	23,0	45	31,0	96	26,2		
Cinsiyet	Kız	123	55,4	76	52,4	199	54,2	,316	,593
	Erkek	99	44,6	69	47,6	168	45,8		
Kardeş Sayısı	1	21	9,5	27	18,6	48	13,2	11,163	,083
	2	122	55,5	85	58,6	207	56,7		
	3	52	23,6	23	15,9	75	20,5		
	4 ve üstü	25	11,4	10	6,9	35	9,6		
Kaçınıcı Çocuk	1.	111	50,7	69	47,6	180	49,5	5,366	,498
	2.	70	32,0	57	39,3	127	34,9		
	3.	22	10,0	15	10,3	37	10,1		
	4. ve üstü	16	7,3	4	11,8	20	5,5		
Protez **	Kullanıyor	37	16,9	28	19,3	65	17,8	,347	,556
	Kullanmıyor	182	83,1	117	80,7	299	82,2		

* yanıtlanmayan sorular nedeniyle n değişkendir.

** öğrencilerin kullandığı protezler diş teli ve gözlüktür.

Tablo 6. 1. 2.'de öğrencilerin anne ve babalarının eğitim düzeyinin, çalışma durumlarının, anne- babayla birlikte yaşama ve ekonomik durumlarının dağılımına ve öğrencilerin anne ve babalarının eğitim düzeylerine bakıldığında, öğrencilerin annelerinin % 38,7'si ilkokul, babalarının % 31,1'inin lise mezunu olduğu görüldü. Deney ve kontrol grubunda yer alan öğrenciler arasında anne-baba eğitim düzeyleri açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulundu ($p<,05$).

Tablo 6. 1. 2.'ye öğrencilerin anne ve babalarının herhangi bir işte çalışma durumları açısından bakıldığında, öğrencilerin annelerinin % 60,7'sinin, babalarının % 8,2'sinin herhangi bir işte çalışmadığı görüldü. Öğrencilerin birlikte yaşadıkları kişiler açısından bakıldığında, öğrencilerin % 88,2'sinin anne ve babası ile bir arada yaşadığı ve deney grubu ile kontrol grubu arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olmadığı görüldü ($p>,05$).

Ekonomik durumlarını değerlendirmeleri istendiğinde öğrencilerin % 53,8'i orta, % 3,9'u kötü olarak değerlendirdi. Deney ve kontrol grubunda yer alan öğrencilerde ekonomik durumları açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmadı ($p>,05$) (Tablo 6. 1. 2.).

Tablo 6. 1. 2. Öğrencilerin Anne ve Babalarının, Eğitim Düzeyi, Çalışma, Anne-Babayla Birlikte Yaşama ve Ekonomik Durumları

Gruplar	Eğitim Düzeyleri	Kontrol Grubu (n=222*)		Deney Grubu (n=145*)		Toplam		İstatistiksel Analiz	
		n	%	n	%	n	%	X ²	p
Anne	İlköğretim ve altı	165	75,0	61	42,7	226	62,3	37,218	,000
	Lise ve üstü	55	25,0	82	57,3	137	37,7		
Baba	İlköğretim ve altı	152	69,7	40	28,8	192	53,8	55,620	,000
	Lise ve üstü	66	30,3	99	71,2	165	46,2		
Anne Çalışma Durumu	Çalışıyor	83	38,1	59	41,3	142	60,7	,367	,545
	Çalışmıyor	135	61,9	84	58,7	219	39,3		
Baba Çalışma Durumu	Çalışıyor	205	94,0	127	88,8	332	92,0	3,192	,079
	Çalışmıyor	13	6,0	16	11,2	29	8,0		
Birlikte Yaşama Durumları	Anne-baba bir arada	200	91,3	121	83,4	321	88,2	5,844	,064
	Yalnız anne ile	12	5,5	17	11,7	29	8,0		
	Yalnız baba ile	4	1,8	3	2,1	7	1,8		
	Diğer aile büyükleri ile	3	1,4	4	2,8	7	2,0		
Ekonomik Durumları	İyi	94	42,5	61	42,1	155	42,3	,047	,828
	Orta	117	52,9	80	55,2	197	53,8		
	Kötü	10	4,5	4	2,8	14	3,9		

* yanıtlanmayan sorular nedeniyle n değişkendir.

Öğrencilerin günlük televizyon izleme ve haftalık bilgisayarla oynama durumlarına bakıldığında, öğrencilerin % 49,8'inin günde ortalama 2-3 saat televizyon izledikleri, % 35,7'sinin haftada ortalama 1-3 saat bilgisayar oyunları oynadıkları belirlendi. Deney ve kontrol grubu arasında günlük televizyon izleme durumunda istatistiksel açıdan anlamlı fark bulunurken ($p < ,05$), haftalık bilgisayar oynama durumunda istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmadı ($p > ,05$) (Tablo 6. 1. 3.).

Tablo 6. 1. 3.'de öğrencilerin günlük televizyonda izledikleri programlara ve bilgisayarda oynadıkları oyun türlerine bakıldığında, öğrencilerin sırası ile aksiyon (% 69,2), yarışma (% 64,3), belgesel (% 41,4), şov (% 38,4) türünde program izledikleri belirlendi. Öğrencilerden bilgisayar oyunu oynayanların oyun türlerinden sırası ile yarışma (% 46,6), savaş (% 30,5), strateji (% 28,9) ve satranç (% 15,8) oynadıkları belirlendi. Deney ve kontrol grubu arasında günlük televizyon izlenen programlarda istatistiksel fark bulunmadı. Haftalık bilgisayar oyunlarında da tavlama (p<,05) dışında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmadı (p>,05).

Tablo 6. 1. 3. Öğrencilerin Günlük Televizyon İzleme, Haftalık Bilgisayar Oyunu Oynama Süreleri, Günlük Televizyonda İzledikleri Programların ve Bilgisayarda Oynadıkları Oyunların Türleri

	Gruplar	Kontrol Grubu (n=222)		Deney Grubu (n=145)		Toplam		İstatistiksel Analiz	
		n	%	n	%	n	%	X ²	p
Televizyon İzleme Süresi	Hiç	0	,0	3	2,1	3	,8	11,958	,035
	Yarım saatten az	12	5,4	4	2,8	16	4,4		
	Yarım saat-1 saat	55	24,9	48	33,3	103	28,2		
	2-3 saat	110	49,8	71	49,3	181	49,6		
	4 saat	23	10,4	12	8,3	35	9,6		
	4 saatten fazla	21	9,5	6	4,2	27	7,4		
	Toplam *	221	100,0	144	100,0	365	100,0		
Bilgisayarda Oynama Süresi	Hiç	33	14,8	17	11,9	50	13,7	7,129	,211
	Haftada bir saatten az	38	17,1	25	17,3	63	17,2		
	1-3 saat	68	30,6	62	43,0	130	35,5		
	4-6 saat	43	19,4	23	16,0	66	18,0		
	7-9 saat	17	7,7	7	4,9	24	6,6		
	Haftada 10 saat ya da daha fazla	23	10,4	10	6,9	33	9,0		
	Toplam *	222	100,0	144	100,0	366	100,0		
Televizyon Program Türleri**	Aksiyon	151	68,1	103	71,0	254	69,2	,375	,541
	Yarışma	150	67,6	86	59,3	236	64,3	2,605	,107
	Belgesel	89	40,1	63	43,4	152	41,4	,408	,523
	Şov	84	37,8	57	39,3	141	38,4	,080	,777
	Haber	74	33,3	53	36,5	127	34,6	,401	,526
	Romantik	64	28,8	41	28,3	105	28,6	,013	,909
	Diğer	67	30,2	54	37,2	121	33,0	1,979	,160
Bilgisayar Oyun Türleri**	Yarışma	112	50,5	59	40,7	171	46,6	3,358	,067
	Savaş	62	28,0	50	34,5	112	30,5	1,777	,182
	Strateji	56	12,2	50	34,5	106	28,9	3,660	,056
	Satranç	34	15,3	24	16,5	58	15,8	,101	,751
	Tavla	6	2,7	14	9,3	20	5,4	8,228	,004
	Diğer	69	31,0	56	38,6	125	34,0	2,220	,136

* yanıtlanmayan sorular nedeniyle n değişkendir.

**birden fazla seçeneğe işaretledikleri için yüzdeler n üzerinden hesaplandı, sütun toplamı alınmadı.

Tablo 6. 1. 4.'de öğrencilerin şiddete şahit olma ve şiddet yaşama durumlarına bakıldığında öğrencilerin % 7,2'sinin aile içinde şiddete şahit olduğu ve % 7,9'unun kendisine şiddet uygulandığı belirlendi. Öğretmenlerin şiddet uyguladığını % 40,1'i görürken, % 10,6'sı kendisine uygulandığını ifade etti. Deney ve kontrol grubunun, ailesinde şiddet uygulandığını görme ve ailede kendisine şiddet uygulanma durumları arasında istatistiksel olarak fark görülmezken ($p>,05$), öğretmenin şiddet uygulaması ve öğretmenin şiddet uyguladığını görmede istatistiksel olarak anlamlı fark görüldü ($p<,05$).

Tablo 6. 1. 4. Öğrencilerin Şiddete Şahit Olma ve Şiddet Yaşama Durumları

	Gruplar	Kontrol		Deney		Toplam		İstatistiksel	
		Grubu		Grubu				Analiz	
		(n=222*)		(n=145*)					
		n	%	n	%	n	%	X ²	p
Ailesinde Şiddet Uygulandığını Görmesi	Gördü	19	8,7	7	4,9	26	7,2	1,901	,168
	Görmedi	200	91,3	137	95,1	337	92,8		
Ailesinde Kendisine Şiddet Uygulanması	Uygulandı	21	9,5	8	5,6	29	7,9	1,825	,177
	Uygulanmadı	201	90,5	136	94,4	337	92,1		
Öğretmenin Şiddet Uyguladığını Görmesi	Gördü	70	32,0	75	52,4	145	40,1	15,118	,000
	Görmedi	149	68,0	68	47,6	217	59,9		
Öğretmenin Kendisine Şiddet Uygulanması	Uyguladı	17	7,7	22	15,3	39	10,6	5,327	,021
	Uygulamadı	205	92,3	122	84,7	327	89,4		

*yanıtlanmayan sorular nedeniyle n değişkendir.

Tablo 6. 1. 5.'de deney ve kontrol grubunda yer alan öğrencilerin son aylarda zorbalık yaşama ve bunu bildirme durumları incelendiğinde, öğrencilerin % 70,3'ü son aylarda zorbalığa uğramadığını belirtirken, zorbalığa uğrayan öğrencilerin % 32,1'i bu durumu kimseye söylemediğini belirtti. İki grup arasında zorbalığa uğrama ve bu durumu bildirme açısından istatistiksel olarak anlamlı fark görülmedi ($p>,05$).

Tablo 6. 1. 5.'de öğrencilerin zorbalığa uğradıklarında durumlarını anlattıkları kişilerin dağılımına bakıldığında, zorbalığa uğradığını ifade eden öğrencilerin cevaplarının % 37,2'si arkadaş, % 30,1'i anne/ baba/ veli, % 12,1'i sınıf öğretmeni idi. Deney ve kontrol grubu arasında öğrencilerin zorbalığa uğradıklarında durumlarını anlattıkları kişiler açısından anlamlı fark bulunmadı ($p>,05$) (Tablo 6. 1. 5.).

Tablo 6. 1. 5. Öğrencilerin Son Aylarda Zorbalık Yaşama, Durumunu Bildirme, Zorbalığı Bildirdikleri Kişiler ve Zorbalığı Kimlerin Yaptığı İle İlgili Düşünceleri

Gruplar		Kontrol Grubu (n=222)		Deney Grubu (n=145)		Toplam		İstatistiksel Analiz									
		n	%	n	%	n	%	X ²	p								
Zorbalığa uğrama	Uğramadım	153	70,2	98	70,5	251	70,3	,004	,949								
	Uğradım	65	29,8	41	29,5	106	29,7										
	Toplam*	218	100,0	139	100,0	357	100,0										
Zorbalığa uğradığımı birisine bildirme	Bildirmedim	21	32,3	13	31,7	34	32,1	,004	,949								
	Bildirdim	44	67,7	28	68,3	72	67,9										
	Toplam**	65	100,0	41	100,0	106	100,0										
Zorbalığa uğradığımı bildirdikleri kişiler	Arkadaş	54	37,8	29	36,3	83	37,2	,937	,333								
	Anne baba veli	42	29,3	25	31,2	67	30,1			,165	,684						
	Sınıf öğretmeni	19	13,3	8	10,0	27	12,1					1,190	,275				
	Okulda bir yetkili	9	6,3	10	12,5	19	8,5							1,444	,230		
	Kardeşleri	9	6,3	6	7,5	15	6,7									,002	,968
	Dışarıdan bir yetişkin	10	7,0	2	2,5	12	5,4										
Toplam ***	143	100,0	80	100,0	223	100,0											

*yanıtlanmayan sorular nedeniyle n değişkendir.

**sadece zorbalığa uğradığımı belirten öğrenciler.

*** birden çok seçenek işaretlendiği için n değişkendir.

Tablo 6. 1. 6.'da deney ve kontrol grubunun ön testte AZKBÖ alt boyutlarından aldıkları puan ortalamalarına bakıldığında, “alay” ve “açık saldırı” alt boyut puan ortalamalarında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunurken ($p<,05$), deney ve kontrol grubunun ölçeğin diğer alt boyutlarından aldıkları puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmadı ($p>,05$). Deney ve kontrol grubunun AZBÖ alt boyutlarından aldıkları puan ortalamalarına bakıldığında ise, deney ve kontrol grubunun ölçeğin “korkutma sindirme” ve “alay” alt boyutundan aldıkları puan ortalamalarında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunurken ($p<,05$), diğer alt boyut puan ortalamalarında anlamlı fark bulunmadı ($p>,05$).

Tablo 6. 1. 6. Deney ve Kontrol Grubunun Ön Testte AZKBÖ ve AKBÖ Alt Boyutlarından Aldıkları Puan Ortalamaları

	Kontrol Grubu	Deney Grubu	İstatistiksel	
	(n=222)	(n=145)	Analiz*	
AZKBÖ Alt Boyutları	$\bar{X} \pm ss$	$\bar{X} \pm ss$	t	p
Korkutma Sindirme	1,39 ± 2,03	1,40 ± 2,28	,044	,965
Alay	3,17 ± 2,93	2,37 ± 2,62	2,712	,076
Açıktan Saldırı	1,94 ± 2,43	1,44 ± 1,93	2,183	,034
İlişkisel Saldırı	2,27 ± 2,45	2,35 ± 2,71	,300	,764
Kişisel Eşyalara Saldırı	1,89 ± 2,15	1,57 ± 2,36	1,301	,194
AZBÖ Alt Boyutları				
Korkutma Sindirme	,97 ± 2,00	,57 ± 1,75	2,001	,040
Alay	1,65 ± 2,13	1,13 ± 1,90	2,432	,012
Açıktan Saldırı	1,01 ± 1,87	,71 ± 1,70	1,602	,112
İlişkisel Saldırı	,47 ± 1,09	,29 ± ,87	1,703	,086
Kişisel Eşyalara Saldırı	,35 ± 1,03	,19 ± ,66	1,776	,074

* bağımsız gruplarda t testi

Öğrencilerin zorbalığı uygulayanların kimler olduğu görüşleri incelendiğinde, öğrencilerin % 62,6'sı zorbalığı bir grubun, % 27,8'i zorbalığı sadece erkeklerin, % 9,6'sı ise sadece kızların yapabileceğini düşündüklerini ifade etti.

Tablo 6. 1. 7.'de öğrencilerin zorbalığın yapıldığı alanlar hakkındaki görüşlerinin dağılımına bakıldığında öğrencilerin en çok sınıfta öğretmen olmadığında (% 49,3), teneffüs aralarında bahçe/spor salonlarında (% 47,1), okula giderken ya da okuldan dönerken yolda (% 37,3), koridorlarda/merdivenlerde (% 30,8), tuvalette (% 26,7) zorbalıkla karşılaştıkları belirlendi. Deney ve kontrol grupları arasında zorbalığın yapıldığı alanlardan “spor salonunda ya da dolap odasında /soyunma odasında/ duşta” ve “öğretmen yokken sınıfta” olmasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunurken ($p < 0,05$) diğer alanlar açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmadı ($p > 0,05$).

Tablo 6. 1. 7.'de öğrencilerin sınıf öğretmeninin akran zorbalığını azaltmakla ilgili çaba harcama durumu hakkındaki görüşlerinin dağılımına bakıldığında, sınıf öğretmenlerinin % 33,6'sının epeyce çaba harcadığı, % 29,1'inin biraz çaba harcadığı görüldü. Deney ve kontrol grubu arasında sınıf öğretmeninin akran zorbalığını azaltmakla ilgili çaba harcamasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmadı ($p > 0,05$).

Tablo 6. 1. 7. Öğrencilerin Zorbalığın Yapıldığı Alanlar ve Sınıf Öğretmeninin Akran Zorbalığını Azaltmakla İlgili Çaba Harcama Durumu İle İlgili Görüşleri

Gruplar	Kontrol Grubu (n=222)		Deney Grubu (n=145)		Toplam*		İstatistiksel Analiz	
	n	%	n	%	n	%	X ²	p
Alanlar								
Sınıfta (öğretmen yokken)	100	45,4	81	55,9	181	49,3	4,106	,043
Bahçe / spor sahasında	103	46,4	70	48,3	173	47,1	,124	,724
Okula giderken/okuldan dönerken	88	39,6	49	33,8	137	37,3	1,282	,258
Koridorlarda/merdivenlerde	65	29,3	48	33,1	113	30,8	,602	,438
Okulda başka bir yerde	60	27,0	43	29,7	103	28,0	,300	,584
Tuvalette	58	26,1	40	27,6	98	26,7	,096	,757
Sınıfta (öğretmen sınıftayken)	29	13,1	19	13,1	48	13,1	,000	,991
Spor salonunda /soyunma odasında	13	5,9	22	15,2	35	9,5	8,825	,003
Okul otobüs durağında	17	7,7	18	12,4	35	9,5	2,300	,129
Dışarıda bir yerde	19	8,6	14	9,7	33	9,0	,129	,720
Serviste	14	6,3	15	10,3	29	7,9	1,966	,161
Sınıf öğretmenin çaba harcama durumu								
Neredeyse hiç	17	8,0	12	8,5	29	8,2	4,103	,392
Oldukça az	21	9,9	20	14,1	41	11,6		
Biraz	63	29,7	40	28,2	103	29,1		
Epeyce	78	36,8	41	28,9	119	33,6		
Çok fazla	33	15,6	29	20,4	62	17,5		
Toplam **	212	100,0	142	100,0	354	100,0		

* birden fazla alan işaretlendiği için yüzdeler n üzerinden hesaplandı, sütun toplamı alınmadı.

**yanıtlanmayan sular nedeniyle n değişkendir.

Öğrencilerin siber zorbalık durumları incelendiğinde, % 76,7'si kendilerine cep telefonu ya da internet yoluyla son aylarda zorbalık yapılmadığını belirtirken % 7,1'i sadece cep telefonu, % 17,1'i internet yoluyla ve % 8,4'ü de her iki yolla da kendilerine arkadaşları tarafından zorbalık yapıldığını belirtti. Kendilerine siber zorbalık yapıldığını ifade edenlerin % 39,7'si sadece bir kez siber zorbalığa uğradığını, % 14,9'u bir ay içinde 2-3 kez, % 8,3'ü ise haftada birkaç kez uğradığını ifade etti.

6. 2. Deney Grubu Öğrencilerinin Ön Teste Bağımsız Değişkenler ile AZKBÖ ve AZBÖ Alt Boyutlarından Aldıkları Puan Ortalamalarının Dağılım Bulguları

Akran AZBÖ ve AZKBÖ beş alt boyutu vardır. Deney grubunda yapılan uygulamalar öncesinde ve sonrasında deney grubuna ve kontrol grubuna her iki ölçek uygulandı. Bu bölümde uygulama öncesi, deney grubunda yer alan öğrencilerin, ön testte ölçeklerin alt boyutlarından aldıkları puanların ortalamalarıyla bağımsız değişkenler karşılaştırıldı.

Tablo 6. 2. 1.'de deney grubundaki öğrencilerin cinsiyete göre AZKBÖ alt boyutlarından aldıkları puan ortalamaları incelendiğinde öğrencilerin cinsiyetleri ile ölçek alt boyutlarından aldıkları puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmadı ($p>,05$).

Tablo 6. 2. 1.'de deney grubundaki öğrencilerin cinsiyete göre AZBÖ alt boyutlarından aldıkları puan ortalamaları incelendiğinde öğrencilerin cinsiyetleri ile “açık saldırı” alt boyutundan aldıkları puan ortalamasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulundu ($p<,05$), diğer alt boyutlardan aldıkları puan ortalaması ile cinsiyet arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmadı ($p>,05$).

Tablo 6. 2. 1. Öğrencilerin Cinsiyete Göre AZKBÖ ve AZBÖ Alt Boyutlarından Aldıkları Puan Ortalamaları

AZKBÖ Alt Boyutları	Cinsiyet	Deney Grubu(n=145)				İstatistiksel Analiz	
		n	$\bar{X} \pm ss$	min	max	Mann Whitney U	p
Korkutma Sindirme	Kız	76	1,11 ± 1,64	0	6	2411	,363
	Erkek	69	1,72 ± 2,80	0	14		
Alay	Kız	76	2,47 ± 2,68	0	10	2489	,588
	Erkek	69	2,26 ± 2,58	0	9		
Açık Saldırı	Kız	76	1,14 ± 1,50	0	7	2302	,176
	Erkek	69	1,76 ± 2,28	0	10		
İlişkisel Saldırı	Kız	76	2,59 ± 2,75	0	8	2301	,186
	Erkek	69	2,10 ± 2,66	0	8		
Kişisel Eşyalara Saldırı	Kız	76	1,53 ± 2,18	0	9	2501	,603
	Erkek	69	1,62 ± 2,56	0	10		
AZBÖ Alt Boyutları							
Korkutma Sindirme	Kız	76	,25 ± ,61	0	3	2328	,104
	Erkek	69	,94 ± 2,42	0	14		
Alay	Kız	76	,84 ± 1,39	0	7	2252	,105
	Erkek	69	1,46 ± 2,31	0	10		
Açık Saldırı	Kız	76	,38 ± ,81	0	3	2166	,026
	Erkek	69	1,07 ± 2,27	0	12		
İlişkisel Saldırı	Kız	76	,18 ± ,50	0	2	2456	,301
	Erkek	69	,42 ± 1,14	0	7		
Kişisel Eşyalara Saldırı	Kız	76	,21 ± ,77	0	5	2618	,977
	Erkek	69	,17 ± ,54	0	3		

Tablo 6. 2. 2.'de deney grubundaki öğrencilerin sınıflarına göre AZKBÖ alt boyutlarından aldıkları puan ortalamaları incelendiğinde, öğrencilerin sınıfları ile “ilişkisel saldırı” alt boyutundan aldıkları puan ortalaması arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulundu ($p < ,05$), ölçeğin diğer alt boyutlarından aldıkları puan ortalamaları ile sınıfları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmadı ($p > ,05$).

Tablo 6. 2. 2.'de deney grubundaki öğrencilerin sınıflarına göre AZBÖ alt boyutlarından aldıkları puan ortalamaları incelendiğinde, öğrencilerin sınıfları ile “açık saldırı” alt boyutundan aldıkları puan ortalaması arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulundu ($p < ,05$), ölçeğin diğer alt boyutlarından aldıkları puan ortalaması ile öğrencilerin sınıfları arasında anlamlı fark bulunmadı ($p > ,05$).

Tablo 6. 2. 2. Öğrencilerin Sınıflarına Göre AZKBÖ ve AZBÖ Alt Boyutlarından Aldıkları Puan Ortalamaları

AZKBÖ alt boyutları	Sınıflar	Deney Grubu (n=145)				İstatistiksel Analiz	
		n	$\bar{X} \pm ss$	min	max	Anova F	p
Korkutma Sindirme	6	42	1,21 ± 1,64	0	5	,865	,423
	7	58	1,25 ± 1,90	0	7		
	8	45	1,77 ± 3,09	0	14		
Alay	6	42	2,45 ± ,37	0	9	,221	,802
	7	58	2,61 ± ,34	0	9		
	8	45	2,84 ± ,42	0	10		
Açık Saldırı	6	42	1,38 ± 1,52	0	5	2,176	,117
	7	58	1,12 ± 1,48	0	6		
	8	45	1,91 ± 2,61	0	10		
İlişkisel Saldırı	6	42	3,26 ± 3,05	0	8	7,206	,001
	7	58	1,37 ± 2,08	0	8		
	8	45	2,77 ± 2,75	0	8		
Kişisel Eşyalara Saldırı	6	42	1,33 ± 1,98	0	8	,325	,723
	7	58	1,65 ± 2,53	0	10		
	8	45	1,71 ± 2,49	0	10		
AZBÖ alt boyutları							
Korkutma Sindirme	6	42	,50 ± 2,17	0	14	,515	,599
	7	58	,46 ± 1,04	0	4		
	8	45	,80 ± 2,05	0	12		
Alay	6	42	1,09 ± 2,00	0	10	,793	,455
	7	58	,94 ± 1,44	0	5		
	8	45	1,42 ± 2,31	0	9		
Açık Saldırı	6	42	,61 ± 1,05	0	5	3,272	,041
	7	58	,37 ± 1,00	0	6		
	8	45	1,22 ± 2,60	0	12		
İlişkisel Saldırı	6	42	,38 ± 1,16	0	7	,309	,734
	7	58	,24 ± ,70	0	3		
	8	45	,28 ± ,75	0	4		
Kişisel Eşyalara Saldırı	6	42	,35 ± 1,03	0	5	2,299	,104
	7	58	,06 ± ,25	0	1		
	8	45	,20 ± ,58	0	3		

Tablo 6. 2. 3.'de deney grubundaki öğrencilerin annelerinin eğitimine göre AZKBÖ alt boyutlarından aldıkları puan ortalamaları incelendiğinde, öğrencilerin annelerinin eğitimi ile ölçeğin alt boyutlarından aldıkları puan ortalaması arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmadı ($p > ,05$).

Tablo 6. 2. 3.'de deney grubundaki öğrencilerin annelerinin eğitimine göre AZBÖ alt boyutlarından aldıkları puan ortalamaları incelendiğinde, öğrencilerin annelerinin eğitimi ile ölçeğin alt boyutlarından aldıkları puan ortalaması arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmadı ($p>,05$).

Tablo 6. 2. 3. Öğrencilerin Annelerinin Eğitim Durumuna Göre AZKBÖ ve AZBÖ Alt Boyutlarından Aldıkları Puan Ortalamaları

AZKBÖ alt boyutları	Anne eğitimi	Deney Grubu (n=145)				İstatistiksel Analiz	
		n	$\bar{X} \pm ss$	min	max	Mann Whitney U	p
Korkutma-sindirme	İlköğretim ve öncesi	61	1,65 ± 2,52	0	14	2234	,235
	Lise ve sonrası	82	1,25 ± 2,09	0	11		
Alay	İlköğretim ve altı	61	2,81 ± 2,84	0	10	2133	,123
	Lise ve sonrası	82	2,09 ± 2,43	0	9		
Açık saldırı	İlköğretim ve altı	61	1,62 ± 2,22	0	10	2371	,572
	Lise ve sonrası	82	1,34 ± 1,70	0	6		
İlişkisel saldırı	İlköğretim ve altı	61	2,31 ± 2,55	0	8	2469	,894
	Lise ve sonrası	82	2,45 ± 2,84	0	8		
Kişisel eşyalara saldırı	İlköğretim ve altı	61	1,83 ± 2,47	0	10	2198	,180
	Lise ve sonrası	82	1,42 ± 2,29	0	10		
AZBÖ alt boyutları							
Korkutma-sindirme	İlköğretim ve altı	61	,78 ± 1,89	0	12	2214	,104
	Lise ve sonrası	82	,43 ± 1,66	0	14		
Alay	İlköğretim ve altı	61	1,29 ± 2,11	0	9	2311	,394
	Lise ve sonrası	82	1,04 ± 1,76	0	10		
Açık saldırı	İlköğretim ve altı	61	1,11 ± 2,37	0	12	2188	,117
	Lise ve sonrası	82	,42 ± ,88	0	5		
İlişkisel saldırı	İlköğretim ve altı	61	,34 ± ,79	0	4	2286	,171
	Lise ve sonrası	82	,26 ± ,94	0	7		
Kişisel eşyalara saldırı	İlköğretim ve altı	61	,26 ± ,81	0	5	2372	,350
	Lise ve sonrası	82	,14 ± ,54	0	4		

Tablo 6. 2. 4.'de deney grubundaki öğrencilerin babalarının eğitimine göre AZKBÖ alt boyutlarından aldıkları puan ortalamaları incelendiğinde, öğrencilerin babalarının eğitimi ile “alay” alt boyutundan aldıkları puan ortalaması arasında

istatistiksel olarak anlamlı fark bulundu ($p < ,05$), ölçeğin diğer alt boyutlarından aldıkları puan ortalaması ile babalarının eğitimi arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmadı ($p > ,05$).

Tablo 6. 2. 4.'de deney grubundaki öğrencilerin babalarının eğitimine göre AZBÖ alt boyutlarından aldıkları puan ortalamaları incelendiğinde, öğrencilerin babalarının eğitimi ile ölçeğin alt boyutlarından aldıkları puan ortalaması arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmadı ($p > ,05$).

Tablo 6. 2. 4. Öğrencilerin Babalarının Eğitim Durumuna Göre AZKBÖ ve AZBÖ Alt Boyutlarından Aldıkları Puan Ortalamaları

AZKBÖ alt boyutları	Baba eğitimi	Deney Grubu (n=145)				İstatistiksel Analiz	
		n	$\bar{X} \pm ss$	min	max	Mann Whitney U	p
Korkutma-sindirme	İlköğretim ve altı	40	$1,80 \pm 2,75$	0	14	1698	,153
	Lise ve sonrası	99	$1,27 \pm 2,07$	0	11		
Alay	İlköğretim ve altı	40	$3,05 \pm 2,70$	0	10	1564	,047
	Lise ve sonrası	99	$2,14 \pm 2,51$	0	10		
Açık saldırı	İlköğretim ve altı	40	$1,92 \pm 2,43$	0	10	1695	,159
	Lise ve sonrası	99	$1,31 \pm 1,71$	0	7		
İlişkisel saldırı	İlköğretim ve altı	40	$2,17 \pm 2,35$	0	8	1964	,938
	Lise ve sonrası	99	$2,45 \pm 2,84$	0	8		
Kişisel eşyalara saldırı	İlköğretim ve altı	40	$2,02 \pm 2,83$	0	10	1807	,383
	Lise ve sonrası	99	$1,37 \pm 2,01$	0	8		
AZBÖ alt boyutları							
Korkutma-sindirme	İlköğretim ve altı	40	$,82 \pm 2,15$	0	12	1848	,389
	Lise ve sonrası	99	$,48 \pm 1,61$	0	14		
Alay	İlköğretim ve altı	40	$1,45 \pm 2,12$	0	9	1728	,197
	Lise ve sonrası	99	$1,06 \pm 1,86$	0	10		
Açık saldırı	İlköğretim ve altı	40	$1,12 \pm 2,57$	0	12	1793	,286
	Lise ve sonrası	99	$,57 \pm 1,23$	0	8		
İlişkisel saldırı	İlköğretim ve altı	40	$,35 \pm ,86$	0	4	1867	,410
	Lise ve sonrası	99	$,27 \pm ,89$	0	7		
Kişisel eşyalara saldırı	İlköğretim ve altı	40	$,27 \pm ,84$	0	5	1840	,254
	Lise ve sonrası	99	$,17 \pm ,60$	0	4		

Tablo 6. 2. 5.'de deney grubundaki öğrencilerin ekonomik durumuna göre AZKBÖ alt boyutlarından aldıkları puan ortalamaları incelendiğinde, öğrencilerin ekonomik durumları ile “kişisel eşyalara saldırı” alt boyutundan aldıkları puan

ortalaması arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmadı ($p>,05$), ölçeğin diğere alt boyutlarından aldıkları puan ortalaması ile ekonomik durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulundu ($p<,05$).

Tablo 6. 2. 5.'de deney grubundaki öğrencilerin ekonomik durumuna göre AZBÖ alt boyutlarından aldıkları puan ortalamaları incelendiğinde, öğrencilerin ekonomik durumu ile "açık saldırı" alt boyutundan aldıkları puan ortalaması arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulundu ($p<,05$), ölçeğin diğere alt boyutlarından aldıkları puan ortalaması ile ekonomik durum arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmadı ($p>,05$).

Tablo 6. 2. 5. Öğrencilerin Ekonomik Durumlarına Göre AZKBÖ ve AZBÖ Alt Boyutlarından Aldıkları Puan Ortalamaları

AZKBÖ alt boyutları	Ekonomik Durum	Deney Grubu (n=145)				İstatistiksel Analiz	
		n	$\bar{X} \pm ss$	min	max	Anova F	p
Korkutma Sindirme	İyi	61	,80 ± 1,64	0	7	6,481	,002
	Orta	80	1,72 ± 2,35	0	14		
	Kötü	4	4,25 ± 5,31	0	11		
Alay	İyi	61	1,62 ± 2,15	0	8	4,719	,010
	Orta	80	2,87 ± 2,83	0	10		
	Kötü	4	3,75 ± 2,62	0	6		
Açık Saldırı	İyi	61	,85 ± 1,38	0	5	8,152	,000
	Orta	80	1,76 ± 1,99	0	10		
	Kötü	4	4,00 ± 4,24	0	9		
İlişkisel Saldırı	İyi	61	1,52 ± 2,43	0	8	5,803	,004
	Orta	80	2,90 ± 2,67	0	8		
	Kötü	4	4,25 ± 4,34	0	8		
Kişisel Eşyalara Saldırı	İyi	61	1,03 ± 1,69	0	7	3,003	,053
	Orta	80	1,95 ± 2,57	0	10		
	Kötü	4	2,50 ± 5,00	0	10		
AZBÖ alt boyutları							
Korkutma Sindirme	İyi	61	,54 ± 1,93	0	14	,038	,962
	Orta	80	,60 ± 1,64	0	12		
	Kötü	4	,75 ± 1,50	0	3		
Alay	İyi	61	,90 ± 1,73	0	10	1,321	,270
	Orta	80	1,26 ± 1,86	0	9		
	Kötü	4	2,25 ± 4,50	0	9		
Açık Saldırı	İyi	61	,40 ± 1,10	0	6	4,983	,008
	Orta	80	,82 ± 1,63	0	10		
	Kötü	4	3,00 ± 6,00	0	12		
İlişkisel Saldırı	İyi	61	,27 ± 1,06	0	7	0,282	,755
	Orta	80	,32 ± ,72	0	4		
	Kötü	4	,00 ± ,00	0	0		
Kişisel Eşyalara Saldırı	İyi	61	,04 ± ,21	0	1	2,922	,057
	Orta	80	,31 ± ,86	0	5		
	Kötü	4	,00 ± ,00	0	0		

Tablo6. 2. 6.'da deney grubundaki öğrencilerin protez kullanma durumuna göre AZKBÖ alt boyutlarından aldıkları puan ortalamaları incelendiğinde, öğrencilerin protez kullanma durumu ile “korkutma/sindirme” ve “açık saldırı” alt boyutundan

aldıkları puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulundu ($p<,05$), ölçeğin diğer alt boyutlarından aldıkları puan ortalamaları ile protez kullanma durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmadı ($p>,05$).

Tablo 6. 2. 6.'da deney grubundaki öğrencilerin protez kullanma durumuna göre AZBÖ alt boyutlarından aldıkları puan ortalamaları incelendiğinde, öğrencilerin protez kullanma durumu ile “açık saldırı” alt boyutundan aldıkları puan ortalaması arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulundu ($p<,05$), ölçeğin diğer alt boyutlarından aldıkları puan ortalamaları ile protez kullanma durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmadı ($p>,05$).

Tablo 6. 2. 6. Öğrencilerin Protez Kullanma Durumuna Göre AZKBÖ ve AZBÖ Alt Boyutlarından Aldıkları Puan Ortalamaları

AZKBÖ alt boyutları	Protez	Deney Grubu (n=145)				İstatistiksel Analiz	
		n	$\bar{X} \pm ss$	min	max	Mann Whitney U	p
Korkutma sindirme	Hayır	117	1,56 ± 2,39	0	14	1261	,039
	Evet	28	,75 ± 1,60	0	7		
Alay	Hayır	117	2,44 ± 2,61	0	10	1465	,373
	Evet	28	2,07 ± 2,73	0	10		
Açık saldırı	Hayır	117	1,62 ± 2,05	0	10	1223	,026
	Evet	28	,67 ± 1,05	0	3		
İlişkisel saldırı	Hayır	117	2,48 ± 2,80	0	8	1453	,335
	Evet	28	1,82 ± 2,26	0	8		
Kişisel eşyalara saldırı	Hayır	117	1,58 ± 2,34	0	10	1616	,904
	Evet	28	1,53 ± 2,45	0	9		
AZBÖ alt boyutları							
Korkutma sindirme	Hayır	117	,64 ± 1,89	0	14	1431	,148
	Evet	28	,28 ± ,93	0	4		
Alay	Hayır	117	1,23 ± 2,00	0	10	1416	,219
	Evet	28	,75 ± 1,40	0	5		
Açık saldırı	Hayır	117	,81 ± 1,80	0	12	1237	,013
	Evet	28	,28 ± 1,15	0	6		
İlişkisel saldırı	Hayır	117	,32 ± ,92	0	7	1531	,399
	Evet	28	,17 ± ,61	0	3		
Kişisel eşyalara saldırı	Hayır	117	,19 ± ,59	0	4	1480	,158
	Evet	28	,17 ± ,94	0	5		

6. 3. Deney ve Kontrol Grubunun Ön Test-Son Testte AZKBÖ ve AZBÖ Alt Boyutlarından Aldıkları Puan Ortalamalarının Dağılım Bulguları

Bu bölümde, deney ve kontrol grubu öğrencilerinin hem ön testte hem de son testte AZKBÖ ve AZBÖ alt boyutundan aldıkları puan ortalamaları yer aldı. Ayrıca deney ve kontrol grubunun ön testte ve son testte kendi içinde AZKBÖ ve AZBÖ alt boyutundan aldıkları puan ortalamaları yer aldı.

Tablo 6. 3. 1.'de öğrencilerin ön test ve son testte zorbalığa uğrayıp uğramadıkları sorusunun yanıtı yer almaktadır. Ön testte deney ve kontrol grubu öğrencileri arasında öğrencilerin zorbalığa uğrama durumlarında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmadı ($p>,05$), son testte deney grubundaki öğrencilerde kontrol grubunda ki öğrencilere göre zorbalığa uğrama durumlarında daha fazla azalma görüldü. Bu fark istatistiksel olarak anlamlı bulundu ($p<,05$).

Öğrencilere ön test ve son testte siber zorbalığa uğrama durumları soruldu ve öğrencilerin yanıtları Tablo 6. 3. 1.'de gösterildi. Öğrencilerin siber zorbalığa uğrama durumlarında ön teste göre son testte özellikle deney grubunda azalma görüldü. Bu fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmadı ($p>,05$).

Tablo 6. 3. 1. Öğrencilerin Ön Testte ve Son Testte Zorbalığa ve Siber Zorbalığa Uğrama Durumlarının Karşılaştırılması

Gruplar	Kontrol Grubu (n=157)		Deney Grubu (n=85)		Toplam		İstatistiksel Analiz		
	n	%	n	%	n	%	X ²	p	
Zorbalığa Uğrama									
Ön Test									
Uğramadım	110	71,4	57	72,2	167	71,7	,013	,908	
Uğradım	44	28,6	22	27,8	66	28,3			
Toplam*	157	100,0	79	100,0	233	100,0			
Son Test									
Uğramadım	124	83,2	76	92,7	193	86,6	4,057	,044	
Uğradım	25	16,8	6	7,3	31	13,4			
Toplam*	149	100,0	82	100,0	231	100,0			
Siber Zorbalığa Uğrama									
Ön Test									
Uğramadım	117	76,0	64	78,0	181	76,7	,128	,720	
Uğradım	37	24,0	32,7	22,0	55	23,3			
Toplam*	154	100,0	82	34,7	236	100,0			
Son Test									
Uğramadım	125	86,6	75	89,3	200	87,7	,302	,584	
Uğradım	19	13,2	9	10,7	28	12,3			
Toplam*	144	100,0	84	100,0	228	100,0			

*yanıtlanmayan sorular nedeniyle n değişkendir.

Tablo 6. 3. 2.'ye bakıldığında, deney ve kontrol grubu arasında, öğrencilerin ön testte AZKB Ölçeğinin “açık saldırı” ve “kişisel eşyalara saldırı” alt boyutundan aldıkları puan ortalamalarındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulundu ($p < ,05$). Her iki gruptaki öğrencilerin son testte tüm alt boyutlardan aldıkları puan ortalamaları ön teste göre azaldı. Bu fark istatistiksel olarak anlamlı bulundu ($p < ,05$). Son testte ön teste göre deney ve kontrol grubunda yer alan öğrencilerin ölçeğin tüm alt boyutlarından aldıkları puan ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulundu ($p < ,05$).

Tablo 6. 3. 2. Deney ve Kontrol Grubunun Ön Test - Son Test AZKBÖ Alt Boyutlarından Aldıkları Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması

	Gruplar	Kontrol Grubu	Deney Grubu	İstatistiksel	
		(n=157)	(n=85)	Analiz	
AZKBÖ		$\bar{X} \pm ss$	$\bar{X} \pm ss$	Mann	p
Alt				Whitney	
Boyutları				U	
Korkutma	Ön test	1,42 ± 2,1	1,21 ± 1,84	6288,5	,424
Sindirme	Son test	,98 ± 1,86	,43 ± 1,08	5632	,013
		Z* = -3,629; p = ,000	Z = -3,557; p = ,000		
Alay	Ön test	3,30 ± 2,85	2,57 ± 2,62	5635,5	,051
	Son test	2,07 ± 2,63	1,15 ± 2,07	5111,5	,001
		Z* = -5,019; p = ,000	Z = -5,254; p = ,000		
Açık	Ön test	2,16 ± 2,56	1,20 ± 1,47	5463	,015
Saldırı	Son test	1,35 ± 2,31	0,60 ± 1,45	5390	,004
		Z* = -4,468; p = ,000	Z = -3,24; p = ,001		
İlişkisel	Ön test	2,42 ± 2,55	2,08 ± 2,66	6002	,182
Saldırı	Son test	1,87 ± 2,37	0,92 ± 1,89	4978	,000
		Z* = -2,577; p = ,010	Z = -3,887; p = ,000		
Kişisel	Ön test	2,08 ± 2,24	1,56 ± 2,41	5488,5	,017
Eşyalara	Son test	1,28 ± 1,99	0,63 ± 1,74	5041,5	,000
Saldırı		Z* = -4,415; p = ,000	Z = -4,309; p = ,000		

*Z=Wilcoxon Z

Tablo 6. 3. 3.'e bakıldığında deney ve kontrol grubu arasında, öğrencilerin son testte AZBÖ alt boyutlarından aldıkları puan ortalamalarında, ön testten aldıkları puan ortalamalarına göre istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmadı ($p > ,05$). Son testte, ön teste göre kontrol grubundaki öğrencilerin ölçeğin tüm alt boyutlarından aldıkları puan ortalamalarında azalma oldu ve bu azalma istatistiksel olarak anlamlıydı ($p < ,05$). Deney grubunun son testte ön teste göre ölçeğin “korkutma sindirme”, “alay” ve “ilişkisel saldırı” alt boyutundan aldıkları puan ortalamalarındaki azalma istatistiksel olarak anlamlı bulundu ($p < ,05$). Son testte deney ve kontrol grubu

arasındaki öğrencilerin ölçeğin “korkutma sindirme” alt boyutundan aldıkları puan ortalamalarındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulundu ($p < ,05$), diğer alt boyutlardan aldıkları puan ortalamasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmadı ($p > ,05$).

Tablo 6. 3. 3. Deney ve Kontrol Grubunun Ön Test -Son Test AZBÖ Alt Boyutlarından Aldıkları Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması

AZBÖ Alt Boyutları	Gruplar	Kontrol Grubu	Deney Grubu	İstatistiksel Analiz	
		(n=157)	(n=85)	Mann	p
		$\bar{X} \pm ss$	$\bar{X} \pm ss$	Whitney U	
Korkutma Sindirme	Ön test	,85 ± 1,82	,52 ± 1,72	6104,5	,149
	Son test	,60 ± 1,70	,14 ± ,71	5800	,007
		Z* = -2,31; p = ,021	Z* = -2,53; p = ,011		
Alay	Ön test	1,40 ± 1,97	1,08 ± 1,67	6197,5	,325
	Son test	,87 ± 1,75	,52 ± 1,29	5960	,079
		Z* = -3,375; p = ,001	Z* = -2,592; p = ,010		
Açık Saldırı	Ön test	1,01 ± 1,87	,52 ± 1,09	6257	,322
	Son test	,62 ± 1,62	,29 ± ,87	6076,5	,099
		Z* = -3,346; p = ,001	Z* = -1,946; p = ,052		
İlişkisel Saldırı	Ön test	,46 ± 1,13	,34 ± ,99	6386,5	,421
	Son test	,191 ± ,64	,12 ± ,50	6592,5	,767
		Z* = -3,1; p = ,002	Z* = -2,046; p = ,041		
Kişisel Eşyalara Saldırı	Ön test	,37 ± 1,09	,16 ± ,55	6381,5	,354
	Son test	,15 ± ,65	,10 ± ,69	6401,5	,212
		Z* = -2,777; p = ,005	Z* = -1,812; p = ,070		

*Z=Wilcoxon Z

6. 4. Deney Grubuna Verilen Akran Zorbalığı Eğitimi Değerlendirme Bulguları

Öğrencilerin, akran zorbalığı eğitimi öncesi bilişsel, duyuşsal ve davranışsal hedeflere yönelik hazırlanan “Eğitimi Değerlendirme Formu”ndan, eğitim öncesi ve sonrası aldıkları puan ortalaması için Tablo 6. 4. 1.’e bakıldığında, eğitim öncesi aldıkları puan ortalamalarının, eğitim sonrası aldıkları puan ortalamalarına göre yükseldiği görüldü. Zorbalık eğitimi öncesi ve sonrası puan ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulundu ($p<,05$).

Tablo 6. 4. 1.’de akran zorbalığı eğitimine katılan öğrencilerin “Eğitimi Değerlendirme Formu”ndan eğitim öncesi ve sonrası aldıkları puanların cinsiyete göre dağılımında bakıldığında kızların erkeklere göre daha yüksek puan ortalamasına sahip oldukları ve bu durumun istatistiksel olarak anlamlı olduğu belirlendi ($p<,05$).

Tablo 6. 4. 1. Öğrencilerin Akran Zorbalığı Eğitimi Önce ve Sonrasında Aldıkları Puan Ortalamaları ve Puan Ortalamalarının Cinsiyete Göre Dağılımı (n=141)

		Akran Zorbalığı Eğitimi	İstatistiksel	
		Puan Ortalamaları	Analiz*	
		$\bar{X} \pm ss$	t	p
	Önce	72,70 ± 12,44	-8,003	,000
	Sonra	81,39 ± 13,88		
Cinsiyet				
Kız	Önce	75,09 ± 12,41	2,505	,013
	Sonra	85,46 ± 11,62		
Erkek	Önce	69,92 ± 11,96	3,875	,000
	Sonra	76,64 ± 14,85		

* bağımsız gruplarda t testi

Tablo 6. 4. 2.’de akran zorbalığı eğitimi öncesinde ve sonrasında öğrencilerin sınıfları ile Eğitimi Değerlendirme Formundan aldıkları puan ortalamalarının

dağılımına bakıldığında eğitim öncesinde öğrencilerin sınıflarına göre aldıkları puan ortalaması arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulundu ($p < ,05$). Farklılıkların kaynaklarını belirlemek amacıyla yapılan tamamlayıcı post-hoc analizi sonucunda eğitim öncesi 6. sınıfların diğer sınıflara göre puan ortalamalarının düşük olduğu görüldü. Eğitim sonrasında öğrencilerin sınıfları ile aldıkları puan ortalaması arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmadı ($p > ,05$).

Tablo 6. 4. 2. Öğrencilerin Akran Zorbalığı Eğitimi Öncesi ve Sonrası Aldıkları Puan Ortalamalarının Sınıflarına Göre Dağılımı (n=141)

Sınıflar	Akran Zorbalığı Eğitimi Puan Ortalaması	
	Önce	Sonra
	$\bar{X} \pm ss$	$\bar{X} \pm ss$
6	67,29 ± 14,54	77,17 ± 16,06
7	73,38 ± 11,35	83,08 ± 13,04
8	77,44 ± 9,37	83,21 ± 11,90
İstatistiksel Analiz	F*=7,346;p=,001	F*=2,747;p=,068

*tek yönlü Anova

6. 5. Deney Grubunun Okulda Zorbalığı Önleme Programında Yer Alan Uygulamalarla İlgili Görüşleri

Tablo 6. 5.'te deney grubunun ZÖP'ında yer alan uygulamalar hakkındaki görüşlerinin dağılımı yer almaktadır. Deney grubunun yarısından çoğu okulda yapılan tüm uygulamaları etkili ya da çok etkili buldu. Deney grubunun % 46,3'ü öğretmenlere yapılan eğitimin en etkili olduğunu ifade ederken, % 58,2'si gazetede yer alan zorbalıkla ilgili yazıların etkili olduğunu ifade etti. Deney grubunun % 38,8'i internette yayınlanan zorbalıkla ilgili yazının hiç etkili olmadığını belirtti.

Tablo 6. 5. Deney Grubunun Okulda Zorbalığı Önleme Programında Yer Alan Uygulamalarla İlgili Görüşlerinin Dağılımı (n=67)

Öğrenci görüşleri	Hiç Etkili değil		Etkili		Çok Etkili		Toplam	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Okulda yapılan uygulamalar								
Gazetede zorbalıkla ilgili çıkan yazılar	25	37,3	39	58,2	3	4,5	67	100,0
İnternette yayınlanan zorbalıkla ilgili yazı	26	38,8	28	41,8	13	19,4	67	100,0
Sınıf duvarına asılan zorbalığı yok edelim sözleşmesi	21	31,3	25	37,3	21	31,3	67	100,0
Okul çevresinde alınan güvenlik önlemleri	17	25,4	25	37,3	25	37,3	67	100,0
Öğrencilere verilen eğitim	14	20,9	28	41,8	25	37,3	67	100,0
Ailelere verilen eğitim	16	23,9	30	44,8	21	31,3	67	100,0
Öğretmenlere verilen eğitim	12	17,9	24	35,8	31	46,3	67	100,0
Ailelere verilen broşür	18	26,9	32	47,8	17	25,4	67	100,0
Öğrencilere verilen broşür	21	31,3	27	40,3	19	28,4	67	100,0
Sınıfın duvarına asılan sloganlar	22	32,8	28	41,8	17	25,4	67	100,0

7. TARTIŞMA VE SONUÇ

Akran zorbalığı okul çağı çocuklarını uzun ve kısa dönemde olumsuz etkileyen önemli bir sorundur. Akran zorbalığı çeşitli önleme programları ile azaltılabilir ve/veya bu durumun olumsuz etkileri ortadan kaldırılabılır (Olweus 1994, www.stopbullyingnow.hrsa.gov Erişim tarihi: 05 Ağustos 2009, Ball and Bindler 2008).

Bu araştırma ÇDM ve NSM doğrultusunda hazırlanan ZÖP'inin zorbalığın azaltılmasında etkisinin belirlenmesi amacıyla yapıldı. Bu modeller okul hemşirelerinin uygulayabileceği, okulu, aileyi ve öğrencileri bir bütün olarak alan stratejiler önermektedir (Muscarì 2003, <http://school-nursing.org/bullyindex.html>, Erişim tarihi: 03 Mayıs 2009, Dresler-Hawke and Whitehead 2009). Araştırmacı bu modellerin stratejilerinden yararlanarak zorbalığı önleme programını oluşturdu ve deney grubuna uyguladı.

Program öncesinde deney ve kontrol grubundaki öğrencilerin yaklaşık 1/3'ü zorbalığa uğradığını belirtti. Öğrenciler zorbalığın en çok sınıfta öğretmen olmadığına olduğunu ifade etti. Öğrencilerin, AZKBÖ ve AZBÖ alt boyutlarından alaydan aldıkları puan ortalamasının en yüksek olduğu belirlendi. Açık saldırıyı erkeklerin ve 8. sınıfların daha çok yaptığı, ilişkisel saldırıya en çok 6. sınıfların uğradığı belirlendi. Baba eğitimi düşük olanlarla daha çok alay edildiği, ekonomik durumu düşük olanların düşük olmayanlara göre daha çok zorbalığa uğradığı ve açık saldırıda bulunduğu belirlendi. Deney grubunun son testte AZKBÖ tüm alt boyutlarından, AZBÖ korkutma sindirme alt boyutundan aldıkları puan ortalamaları kontrol grubuna göre daha düşük bulundu. Bu farklar istatistiksel olarak anlamlıydı ($p<,05$).

ÇDM ve NSM doğrultusunda hazırlanan okulda zorbalığı önleme programında yer alan uygulamaları deney grubu öğrencilerinin değerlendirmesi sonucu en çok öğretmen eğitimi, öğrenci eğitimi ve okul çevresinde alınan önlemlerin en etkili olduğu belirlendi.

Bu araştırmanın sonucunda; okulda ÇDM ve NSM doğrultusunda hazırlanan Okulda zorbalığı önleme programının zorbalığın azaltılmasında etkili olduğu düşünüldü.

Araştırma bulguları literatürde yer alan araştırmalarla;

1. Öğrencilerin Zorbalık Yaşama Durumları,
2. Deney Grubunun Ön Teste Bağımsız Değişkenler ile AZKBÖ ve AZBÖ Alt Boyutlarından Aldıkları Puan Ortalamalarının Karşılaştırmaları,
3. Deney ve Kontrol Grubunun Ön Test-Son Testte AZKBÖ ve AZBÖ Alt Boyutundan Aldıkları Puan Ortalamalarının Karşılaştırmaları,
4. Deney Grubuna Verilen Akran Zorbalığı Eğitimini Değerlendirme,
5. Deney Grubunun ZÖP'da Yer Alan Uygulamalarla İlgili Görüşleri olmak üzere beş bölümde tartışıldı.

7. 1. Öğrencilerin Zorbalık Yaşama Durumlarının Tartışılması

Sosyo-demografik verilerin dağılımı hem deney hem kontrol grubunda yer alan öğrencilerde karşılaştırılarak iki grubun birbirinden farklı olup olmadığına bakıldı. Gruplar arasında sınıf, cinsiyet, anne/baba çalışma, anne babayla birlikte yaşama, ekonomik durumu algılama, kardeş sayısı, kaçınıcı kardeş oldukları ve protez kullanma durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı bulundu ($p>,05$). Ancak anne/baba eğitim durumunda gruplar arası istatistiksel olarak anlamlı fark bulundu ($p<,05$). İki grubun bulunduğu bölge seçiminde herhangi bir farklılık gözlemlenmediği için bu farkın rastlantısal olduğu düşünüldü.

Bu araştırmada ki tüm öğrencilerin % 29,7'si son aylarda zorbalığa uğradığını belirtti. Değişik yıllarda yurt içinde yapılan araştırmalarda ilköğretim okulu ikinci kademedeki öğrencilerin zorbalığa uğrama durumlarının % 9,7 ile % 43,0 arasında (Atik 2006, Sipahi-Tıprıdamaz 2008, Çetinkaya ve ark. 2009, Ergül 2009, Ünalmiş 2010b) ve yurt dışında yapılan araştırmalarda da % 10,9 ile % 56,5 arasında değiştiği görülmektedir (Nansel et al. 2001, Karatzias et al. 2002, Baldry 2004, Hokoda et al.

2006, Scheithauer, Hayer, Petermann and Jugert 2006, Bauer, Lozano and Rivara 2007, Muula, Herring, Siziya and Rudatsikira 2009).

Yatılı ve gündüzlü ilköğretim okulu 4, 5 ve 6. sınıflardaki (Bilgin 2007) ve ilköğretim okulu birinci kademedeki öğrencilerle yapılan araştırmalarda öğrencilerin yaklaşık ¼'ünün zorbalık türlerinden en az birine uğradığı belirlenmiştir (Wolke et al. 2001, Bilgin 2007, Bilgiç 2007).

Lisede yapılan araştırmalarda akranları tarafından zorbalığa uğradığını belirten genel lise öğrencilerinin oranı % 5,9 ile % 26 arasında bulunmuştur (Marini et al. 2006, Genç 2007, Alikışifoglu et al. 2007, Totan 2008, Arslan-Özdiñer 2008, Bayraktar 2009, İrfaner 2009). Çıkan sonuçlar bu araştırmanın sonuçları ile benzerlik göstermektedir. Bu araştırmalar hem ilköğretim okulu birinci kademe hem de liselerde zorbalığa uğrama durumunun oldukça yüksek olduğunu, zorbalığı azaltmak için programlar yapmanın gerekli olduğunu göstermektedir.

Bu araştırmada öğrencilerin AZKBÖ alt boyutlarından aldıkları puan ortalamalarına bakıldığında en yüksek puan ortalamasının “alay”, daha sonra “ilişkisel saldırı” alt boyutunda olduğu görüldü. Öğrencilerin AZBÖ alt boyutlarından aldıkları puan ortalamalarına bakıldığında, en yüksek puan ortalamasının “alay”, ikincinin “açıktan saldırı” alt boyutunda olduğu görüldü.

İlköğretim okulu 4 ve 5. sınıfta okuyan öğrenciler, öğretmenleri ve aileleri okulda en çok fiziksel ve sözel zorbalıkla karşılaştığını belirtmişlerdir (Kartal ve Bilgin 2008). İlköğretim okulu birinci kademe yer alan 4. ve 5. sınıf öğrencilerin en yaygın olarak maruz kaldıkları ve uyguladıkları zorba davranışların bedensel zorbalık sınıflamasında “itmeye”, sözel zorbalık sınıflamasında “isim takma”, duygusal zorbalık kapsamında “gruplara ve oyunlara almama”, cinsel zorbalık türünde ise “cinsel içerikli sözler duyma/söyleme” olduğu belirlenmiştir (Bilgiç 2007). Zorbalık davranışının türü açısından, zorbaların kullandığı en yaygın zorbalık türünün ve kurbanların en çok uğradıkları zorbalık davranışının sözel zorbalık olduğu bulunmuştur (Atik 2006). Lise öğrencilerinde en çok sözel zorbalığın olduğu (Genç 2007, İrfaner 2009), daha sonra fiziksel zorbalık yaşandığı (İrfaner 2009) belirlenmiştir. Yapılan araştırmalar bu araştırmayla paralellik göstermektedir.

Bu araştırmada öğrencilerin siber zorbalık yaşıyıp yaşamadıkları incelendiğinde, % 23,3'ü son aylarda arkadaşları tarafından kendilerine cep telefonu ya da internet yoluyla zorbalık yapıldığını belirtti. İlköğretim okulu ikinci kademedeki yapılan bir araştırmada sıklıkla zorba ve kurbanların bildirdiğine göre siber zorbalık metotları çoğunlukla hazır mesajları kullanmak, chat odalarında ve elektronik posta göndererek olmaktadır. Öğrencilerin yaklaşık yarısı siber zorbalığı kendisine kimin yaptığını bilmemektedir. Zorba ve zorba kurbanların yaklaşık 1/5'i kardeşlerinin kendisine siber zorbalık yaptığını bildirmiştir. Öğrencilerin % 11'i son iki ayda en az bir kez siber zorbalığa uğradığını, % 7'si zorba-kurban olduğunu ve % 4'ü de zorbalık yaptığını belirtmiştir (Kowalski and Limber 2007). Sınıfları 6 ile 10 arasında olan öğrencilerde yapılan geniş çaplı bir araştırmada okulda, öğrencilerin % 13,6'sı son iki ayda siber zorba ya da kurban olarak zorbalığa katılmışlardır (Wang, Iannotti and Nansel 2009). Araştırmalar arasındaki farkın siber zorbalığın giderek artmasıyla ilişkili olduğu düşünüldü.

Bu araştırmada tüm öğrencilerin zorbalığın yapıldığı alanlar hakkındaki görüşlerinin dağılımı incelendiğinde öğrencilerin en çok sırasıyla; sınıfta öğretmen olmadığı, teneffüs aralarında bahçe/spor salonlarında, okula giderken ya da okuldan dönerken yolda, koridorlarda/ merdivenlerde, tuvalette zorbalıkla karşılaştıkları belirlendi. İlköğretim okulu ikinci kademedeki yapılan araştırmalar genel olarak zorbalığın okul içinde gerçekleştiğini ve özellikle öğretmen gibi otoritenin olmadığı zamanlarda zorbalık ortaya çıktığını göstermektedir. Zorbalığın sınıf, okul bahçesi/spor sahası, koridorlar ve tuvalette yaşandığı belirlenmiştir (Pişkin 2006, Yurtal ve Cenkseven 2007, Sipahi-Tıprıdamaz 2008, Kılıç 2009, Ünalmış 2010b). Bilgin (2007) ilköğretim okulu birinci kademedeki yatılı ve gündüzlü öğrencilerde en çok bahçe, sınıf ve koridorlar yani okul ortamında zorbalığa uğrandığını saptamıştır. Liselerde de durum ilköğretim okullarındakine benzerdir (Koç 2006, İrfaner 2009). Yapılan araştırmalar çoğunlukla okul içinde zorbalığın yaşandığını belirtse de servis aracı, park gibi okul dışında zorbalığın yaşandığını ortaya koyan araştırmalar da vardır (Raskauskas 2005, Koç 2006, İrfaner 2009).

Bu araştırmada zorbalığa uğrayan öğrencilerden % 32,1'i zorbalık yaşama durumunu kimseye söylemediğini belirtti. Zorbalığa uğradığını ifade eden

öğrencilerin cevaplarının % 37,2'si arkadaş, % 30,1'i anne/ baba/ veli, % 12,1'i sınıf öğretmeni ile paylaştığı idi. İlköğretim okulu ikinci kademedeki yapılan araştırmalarda bu araştırmaya benzer olarak öğrencilerden zorbalık yaşayanların önemli bölümünün zorbalığa uğradıklarını hiç kimseye söylemedikleri, zorbalığa uğrayan öğrencilerin en çok arkadaşlarından ya da ailelerinden yardım aldıkları belirlenmiştir (Naylo et al. 2001, Hokoda et al. 2006, Pişkin 2006, Alper-İlhan 2008, Ünalmış 2010b). İlköğretim okulu ikinci kademedeki öğrencilere benzer olarak birinci kademedeki yatılı ve gündüzlü öğrencilerin zorbalığa uğradıklarını en çok arkadaşlarına anlattıkları (Bilgin 2007), önemli bir bölümünün de kimseye anlatmadığı belirlenmiştir (Kartal ve Bilgin 2008). İrfaner (2009) lise öğrencilerinde yaptığı araştırmada benzer şekilde, zorbalığa maruz kalan öğrencilerin bu deneyimlerini en çok arkadaşları ile sonra sınıf öğretmenleri ve aileleri ile paylaştığını ortaya koymuştur. Küçük sınıflardaki öğrenciler büyük sınıflardakilere göre zorbalığa uğradıklarını yetişkinlere daha fazla söylemektedir (Unnever and Cornell 2004). Araştırmaların sonuçlarına göre önemli nokta, öğrencilerin arkadaşlarına, ailelerine ya da öğretmenlerine zorbalık olaylarını anlatmalarının yanında önemli bir kısmının bu durumu kimseye paylaşamamalarıdır.

Bu araştırmada öğrencilerin sınıf öğretmenin akran zorbalığını azaltmakla ilgili çaba harcama durumu hakkındaki görüşlerinin dağılımına bakıldığında, öğrenci görüşlerinin yaklaşık $\frac{1}{4}$ 'ü sınıf öğretmenlerinin neredeyse hiç çaba harcamadığı şeklindeydi. Liselerde yapılan, örneklemin tamamı erkek olan bir araştırmada araştırmaya katılan öğrencilerin, yarıya yakınının öğretmenlerinin okulda zorbalıkla yeterince mücadele etmediğini düşündüğü bulunmuştur (İrfaner 2009).

7. 2. Deney Grubunun Ön Teste Bağımsız Değişkenler ile AZKBÖ ve AZBÖ Alt Boyutlarından Aldıkları Puan Ortalamalarının Karşılaştırılma Bulgularının Tartışılması

Yapılan araştırmalarda cinsiyetle zorbalığın ilişkisine bakıldığında erkeklerle kızlar arasında zorbalık yapma, zorbalığa uğrama arasında fark olmadığını belirten araştırmalar olduğu gibi, farklılık olduğunu belirten araştırmalarda vardır. Bu araştırmada deney grubunun cinsiyete göre AZKBÖ alt boyutlarından aldıkları puan

ortalamaları incelendiğinde, öğrencilerin cinsiyetleri ile ölçek alt boyutlarından aldıkları puan ortalaması arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmadı ($p>,05$). Kızların “ilişkisel saldırı” ve “alay”, erkeklerin “korkutma sindirme”, “açık saldırı” ve “kişisel eşyalara saldırı” alt boyutlarından aldıkları puan ortalamaları daha yüksek olduğu için bu alanlarda kurban oldukları düşünülebilir.

Yapılan başka bir araştırmada bu araştırmada olduğu gibi kızların ilişkisel zorbalığa maruz kalma puanları daha fazla bulunmuştur (Bayraktar 2009). Şirvanlı-Özen’in (2010) yaptığı araştırmada akran zorbalığı kurbanı olma alt boyutlarının puan ortalamaları ile cinsiyet arasındaki farka bakıldığında erkeklerin kızlara oranla daha fazla “açık saldırı” ve “korkutma/sindirme” boyutlarında zorbalığa maruz kaldıkları görülmüştür. Sadece sekizinci sınıflarda yapılan bir araştırmada erkeklerin kızlardan daha çok zorbalığa maruz kaldıkları belirlenmiştir (Tura 2008). Yapılan araştırmalar bu araştırmayla benzer bulunmuştur.

Bu araştırmada deney grubunun AZBÖ alt boyutlarından aldıkları puan ortalamaları ile cinsiyet arasında “kişisel eşyalara saldırı” alt boyutu hariç tüm alt boyutlarda kızların puan ortalamalarının daha düşük olduğu ve “açık saldırı” alt boyutundan da istatistiksel olarak anlamlı farklılığın olduğu ($p<,05$) görüldü. Bu nedenle erkeklerin kızlara göre daha fazla zorba olduğu düşünülebilir.

Bazı araştırmalarda, erkek öğrencilerin zorba kişilik puan ortalamalarının kız öğrencilere göre daha yüksek ve erkek öğrenciler arasındaki zorbalık türü olayların kız öğrencilere göre daha yaygın olduğu gösterilmiştir (Sipahi-Tıprıdamaz 2008, Kılıç 2009, Ünalmış 2010b). Erkeklerin daha fazla zorbalık olaylarına karıştığını belirten araştırmalar; ilköğretim okulu ikinci kademedeki okuyan öğrenciler arasında erkeklerin kızlara göre daha fazla zorba oldukları (Pişkin 2006, Satan 2006, Nation et al. 2008, Sipahi-Tıprıdamaz 2008, Alper-İlhan 2008, Hilooğlu 2009, Chauvet al. 2009, Keskin 2010) ve zorbalığa uğradıklarını göstermiştir (Nansel et al. 2001, Satan 2006, Sipahi-Tıprıdamaz 2008, Alper-İlhan 2008, Hilooğlu 2009, Chaux et al. 2009, Keskin 2010). Sınıfları 7, 8 ve 9 olan öğrencilerde yapılan bir araştırmada erkeklerin kızların iki katı oranında zorbalığa karıştığı bulunmuştur (Muula et al. 2009).

Liselerde yapılan araştırmalarda da benzer sonuçlar bulunmuştur. Örneğin bazı araştırmalarda erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha fazla zorbalıkta

bulunduğu ve zorbalığa uğradığı belirlenmiştir (Atik 2006, Alikışıfoğlu et al. 2007, Genç 2007, Sukut 2009, Gürsoy 2010). Liselerde yapılan bir başka araştırmada da zorba oranının erkeklerde ve kızlarda benzerlik gösterdiği, kurban oranının kızlarda, zorba/kurban oranının ise erkeklerde daha fazla olduğu gösterilmiştir (Totan 2008).

Yatılı okullarda (4, 5 ve 6. sınıf) ve ilköğretim okulu birinci kademedede de diğer okullara benzer olarak erkekler kızlardan daha fazla zorbalık yapmakta ve zorbalığa uğramaktadır (Scheithauer et al. 2006, Pişkin 2006, Bilgin 2007, Bilgiç 2007). Ancak kurban olma durumunda kızlarla erkekler arasında fark olmadığı gösterilmiştir (Scheithauer et al. 2006).

Craig ve arkadaşlarının (2009) 40 ÷lkede yaptıkları araştırmada ÷lkeler arasında farklılık olmakla birlikte erkeklerin kızlara göre daha çok zorbalık yaptıklarını ve daha çok kurban olduklarını belirlemişlerdir. Due ve arkadaşlarının (2009) 35 ÷lkede yaptıkları araştırmada iki ÷lke hariç tüm ÷lkelerde erkeklerin kızlara göre daha fazla zorbalık olayına karıştığı ortaya konmuştur. İki araştırmada zorbalığa uğrama ve zorba olma genel olarak ele alınırken bizim araştırmamızda zorba ve kurban olmanın alt boyutlarda değerlendirilmesinin araştırmalar arasındaki farklılığın kaynağı olduğu düşün÷ldü.

Zorbalık çeşitleriyle cinsiyet arasındaki durum incelendiğinde ise genel olarak kızların erkeklere göre daha fazla sözel zorbalığa uğradıkları, erkeklerinde kızlara göre daha fazla fiziksel zorbalığa uğradığı belirlenmiştir (Pişkin 2006, Satan 2006, Yurtal ve Cenkseven 2006, 2007, Ngand Tsang 2008, Bayraktar 2009, Wang et al. 2009, Ünalımış 2010b). Coşkun (2008) ilköğretim okulu ikinci kademedeki erkek öğrencilerin kız öğrencilere oranla fiziksel, sözel ve eğlence amaçlı zorbalığa ciddi boyutta eğilimli olduğunu, duygusal zorbalığın ise cinsiyetten bağımsız olduğunu belirlemiştir. Çiftçi (2010) dokuzuncu sınıf öğrencilerinde erkeklerin siber zorbalığı kızlardan daha çok yaptıklarını belirlemiştir. Bu bulgular bizim araştırmamızla benzerdir.

Bu araştırmada öğrencilerin % 62,6'sı zorbalığı bir grubun, % 27,8'i zorbalığı sadece erkeklerin, % 9,6'sı ise sadece kızların yapabileceğini düşündüklerini ifade etti. İlköğretim okulu ikinci kademedede yapılan bir araştırmada, zorbalığa uğrayan öğrenciler, en fazla "bir erkek öğrencinin" ve "bir grup erkek öğrencinin beraberce"

zorbalık yaptıklarını belirtmişlerdir (Ünalmiş 2010b). İlköğretim okulu 4 ve 5. sınıf öğrencileri, öğretmenleri ve velileri ile yapılan bir araştırmada tüm gruplar erkeklerin daha fazla zorbalık yaptığını bildirmişlerdir (Kartal ve Bilgin 2008, 2009).

Literatürde zorbalık türlerinin farklı şekillerde sınıflandırılması, zorbalığı ölçen araçların farklı olması, cinsiyetle zorbalık arasındaki ilişkinin değerlendirme sonuçlarının farklı ifade edilmesine neden olabilir.

Bu araştırmada deney grubunun sınıflarına göre AZKBÖ alt boyutlarından aldıkları puan ortalamaları incelendiğinde, öğrencilerin sınıfları ile “ilişkisel saldırı” alt boyutundan aldıkları puan ortalaması arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunurken ($p < ,05$), ölçeğin diğer alt boyutlarından aldıkları puan ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmadı ($p > ,05$). Öğrencilerden 6. sınıfta olanların ilişkisel saldırıdan aldıkları puan ortalamalarının diğer sınıflara göre daha yüksek olduğu bulundu. Deney grubunun sınıflarına göre AZBÖ alt boyutlarından aldıkları puan ortalamaları incelendiğinde, öğrencilerin sınıfları ile “açık saldırı” alt boyutundan aldıkları puan ortalaması arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunurken ($p < ,05$), ölçeğin diğer alt boyutlarından aldıkları puan ortalaması arasında anlamlı fark bulunmadı ($p > ,05$). Bu araştırmada genel olarak öğrencilerin sınıfları yani yaşları büyüdükçe “ilişkisel saldırı” açısından daha az kurban ve “açık saldırı” açısından sınıf büyüdükçe daha çok zorba oldukları belirlendi.

Bu araştırmayla benzer olarak Pişkin (2006) ilköğretim okulu 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflarda yaptığı bir araştırmada ilköğretim okulu ikinci kademedeki yer alan öğrencilerin daha fazla zorbalığa uğradıklarını ortaya koymuş, Ünalmiş (2010b) zorbalığın kurbanların, zorba kurbanların en fazla 7. sınıf öğrencileri olduğunu tespit etmiştir. İtalya’da da tüm ülkeyi kapsayan 11, 13 ve 15 yaşlarındaki öğrenciler arasında yapılan bir araştırmada erkeklerde 15 yaşında, kızlarda ise 13 yaşında daha fazla zorbalık görüldüğü belirlenmiştir (Nation et al. 2008). Buna karşın ilköğretim okulu ikinci kademedeki yapılan bazı araştırmalarda yaşın artışıyla zorbalık eğilimi arasında ilişki olmadığı gösterilirken (Atik 2006, Satan 2006), bazılarında da küçük sınıftaki öğrencilerin büyük sınıflara göre daha sık fiziksel zorbalığa maruz kaldıkları (Alper-İlhan 2008) ve yaşı büyük olanların daha fazla zorbalık yaptığı bulunmuştur (Yurtal ve Cenkseven 2007).

İlköğretim okulu ikinci kademe ve liselerin karşılaştırıldığı bir araştırmada lise öğrencilerinin daha fazla zorbalık yaptığı ve zorbalığa uğradığı gösterilmiştir. Ancak araştırmada okulların iklimlerinin zorbalık üzerinde etkisi olduğundan lisede yer alan öğrencilerin zorbalık davranışlarına göz yumulduğundan bahsedilmiştir (Kabil 2010). Başka bir araştırmada yaş grupları arasındaki farklara bakıldığında, zorbalık puanlarında 8. sınıfta, zorbalığa maruz kalma puanlarında ise 9. ve 10. sınıf arasında bir artış gözlenmiştir (Bayraktar 2009). Lise öğrencilerinde yapılan bir araştırmada, sınıf düzeyi yükseldikçe zorba olmanın arttığı, kurban olmanın ise azalma eğiliminde olduğu gözlenmiştir (Totan 2008). Benzer şekilde siber zorbalığın da sınıf arttıkça arttığı belirlenmiştir (Kowalski and Limber 2007). Lise öğrencileri üzerinde yapılan başka bir araştırmada ise sınıf düzeylerinin zorbalık yapma ve zorbalığa uğrama durumunda bir fark yaratmadığı, her sınıftaki öğrencilerin akran zorbalığı yapabildiği ortaya konmuştur (Sukut 2009). Marini ve ark. (2006) yaş arttıkça hem direk hem indirek zorba, kurban ve zorba kurban olmanın azaldığını göstermişlerdir. Öğrencilerin sınıfları ile zorbalık yapma durumlarının karşılaştırıldığı araştırma sonuçları bu araştırma sonuçları ile paralellik göstermektedir.

Bu araştırmada deney grubunun annelerinin eğitimine göre AZKBÖ ve AZBÖ alt boyutlarından aldıkları puan ortalamaları incelendiğinde, öğrencilerin annelerinin eğitimi ile ölçeklerin alt boyutları puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmadı ($p>,05$).

Bu araştırmayla benzer olarak bazı araştırmalarda anne eğitim durumunun zorbalık yapma ya da zorbalığa uğrama durumunu etkilemediği gösterilmiştir (Sukut 2009, Gürsoy 2010). Bu araştırmadan farklı olarak ise annelerin eğitim düzeyinin artmasıyla zorbalık eğiliminin azaldığı ortaya konmuştur (Satan 2006). Lise öğrencileri üzerinde yapılan bir araştırmada da annelerin eğitimi düşük olanların daha fazla zorbalık yaptığı gösterilmiştir (Alikashifoğlu et al. 2007). Yaşları 13-18 arasında olan öğrenciler arasında yapılan bir araştırmada ise anne eğitim seviyesi yükseldikçe zorbalığın arttığı, azaldıkça da zorbalığa maruz kalmanın arttığı gösterilmiştir (Bayraktar 2009). Anne eğitiminin akran zorbalığını etkilemesinde literatürde bir fikir birliği olmadığı görülmektedir.

Deney grubunun baba eğitimine göre AZKBÖ alt boyutlarından aldıkları puan ortalamaları incelendiğinde, öğrencilerin baba eğitiminin azalması ile “alay” alt boyutundan aldıkları puan ortalamasının arttığı bulunurken ($p < ,05$), ölçeğin diğer alt boyutlarından aldıkları puan ortalaması arasında anlamlı bir fark bulunmadı ($p > ,05$). AZBÖ alt boyutlarından aldıkları puan ortalamaları incelendiğinde ise öğrencilerin babalarının eğitimi ile ölçeğin alt boyutlarından aldıkları puan ortalaması arasında anlamlı fark bulunmadı ($p > ,05$).

Bu araştırmayla benzer olarak Bayraktar’ın (2009) araştırmasında baba eğitimi ve alay etme arasında pozitif yönde bir ilişki bulunmuştur. İlköğretim okulu ikinci kademe öğrencilerinde yapılan araştırmalarda babanın okula gitmemiş olmasının kurban olmayı arttırdığı (Sipahi-Tıprıdamaz 2008), herhangi bir düzeyde okula gitmiş olmasının zorbalık davranış eğilimini azalttığı gösterilmiştir (Satan 2006, Sipahi-Tıprıdamaz 2008).

İlköğretim okulu ikinci kademe ve lise öğrencilerinde yapılan araştırmalarda ise baba eğitim durumunun zorbalık yapma ya da zorbalığa uğrama durumunu etkilemediği gösterilmiştir (Coşkun 2008, Sukut 2009, Gürsoy 2010). Zorbalık yapma ve zorbalığa uğrama ile baba eğitimi arasında ilişki konusunda da yapılan araştırmalarda bir fikir birliği bulunmamaktadır.

Bu araştırmada deney grubunun ekonomik durumuna göre AZKBÖ alt boyutlarından aldıkları puan ortalamaları incelendiğinde, öğrencilerin ekonomik durum algıları kötü olduğunda “kişisel eşyalara saldırı” alt boyutundan aldıkları puan ortalamaları hariç ($p > ,05$), diğer alt boyutlardan aldıkları puan ortalamalarının arttığı bulundu ($p < ,05$).

Bu araştırmayla benzer olarak, 35 ülkeden elde edilen verilerin sonuçlarına göre, düşük sosyo ekonomik düzeyi olan ailelerden gelen ergenlerin kurban olma prevalansının daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Zorbalığa maruz kalmadaki uluslararası farklılıklar ülkenin veya okulun ekonomik durumuyla ilişkili bulunmazken, ulusal düzeydeki yaygın ekonomik eşitsizlik ve okullardaki yaygın gelir eşitsizliği zorbalığa uğrama prevalansının artışıyla ilişkili bulunmuştur (Due et al. 2009). Yine bu araştırmayla benzer olarak ilköğretim okulu 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerinde yapılan bir araştırmada, sosyo ekonomik düzey düştükçe her türlü

zorbalığa uğrama durumunun arttığı bulunmuştur (Çetinkaya ve ark. 2009). Bu araştırmadan farklı olarak ilköğretim okulu birinci, ikinci kademe ve liselerdeki öğrencilerle yapılan araştırmalarda öğrencilerin algıladıkları gelir düzeyi, öğrencilerin zorbalığıyla ilişkili bulunmamıştır (Bilgiç 2007, Coşkun 2008, Sukut 2009, Çiftçi 2010). Başka bir araştırmada ise ekonomik durumu kötü olan lise öğrencilerinin daha fazla zorbalığa uğradıkları gösterilmiştir (Gürsoy 2010).

Deney grubunun ekonomik durumuna göre AZBÖ alt boyutlarından aldıkları puan ortalamaları incelendiğinde, öğrencilerin ekonomik durum algıları kötü olanların “açık saldırı” alt boyutundan aldıkları puan ortalamaları daha yüksek bulundu ($p<,05$), ölçeğin diğer alt boyutlarından aldıkları puan ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmadı ($p>,05$). İstatistiksel fark olmamasına rağmen öğrencilerin ekonomik durumlarının düşmesiyle AZB Ölçeğinin tüm alt boyutlarından aldıkları puan ortalamalarının arttığı görüldü. Bu durum ekonomik durumu düşük olan öğrencilerin daha fazla zorbalık yaptığını düşündürülebilir.

Bu araştırmadan farklı olarak ilköğretim okulu ikinci kademe öğrencileriyle yapılan araştırmalarda özel okul ve devlet okulu zorbalık eğilimi açısından karşılaştırılmış ve özel okulda olanlarda zorbalık eğiliminin yükseldiği bulunmuştur (Satan 2006, Keskin 2010). Benzer şekilde yaş ortalamaları 12 olan ilköğretim okulu ikinci kademe öğrencilerinin sosyo ekonomik düzeyinin yükselmesiyle zorbalık yapmanın da arttığı belirlenmiştir (Chaux et al. 2009). İlköğretim okulu birinci kademedeki öğrencilerin ise sosyo-ekonomik durumlarıyla zorba olma durumları arasında bir ilişki bulunmamıştır (Bilgiç 2007). İlköğretim okulu ikinci kademedeki öğrencilerin tersine liselerde yapılan bir araştırmada öğrencilerin sosyo-ekonomik düzeyi düştükçe zorbalık yapmalarının arttığı ortaya konmuştur (Alikışifoğlu et al. 2007). Yapılan araştırmalarla bu araştırmanın farklı olması değişik ölçeklerin kullanılmasından kaynaklanabilir.

Bu araştırmada deney grubunun protez (diş teli ve gözlük) kullanma durumuna göre AZKBÖ alt boyutlarından aldıkları puan ortalamaları incelendiğinde, öğrencilerin protez kullanma durumunun azalmasına paralel olarak “korkutma/sindirme” ve “açık saldırı” alt boyutundan aldıkları puan ortalamalarının daha düşük olduğu bulundu ($p<,05$), ölçeğin diğer alt boyutlarından aldıkları puan

ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmadı ($p>,05$). Öğrencilerin protez kullanma durumuna göre AZBÖ alt boyutlarından aldıkları puan ortalamaları incelendiğinde ise öğrencilerin protez kullanımının azalmasına paralel olarak “açık saldırı” alt boyutu puan ortalamasından adlıkları puan ortalamasının daha düşük olduğu bulunurken ($p<,05$), ölçeğin diğer alt boyutlarından aldıkları puan ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmadı ($p>,05$). Yapılan araştırmalarda protez kullanımı ile zorbalık olayları arasında ilişkiye bakıldığına rastlanmadı. Ancak literatürde özel eğitime gereksinimi olan çocukların zorbaların ilgi alanı olduğunu, özellikle kekemeliği ya da bazı engeli olan çocukların kurban olmaya daha yatkın olduğu belirtilmektedir (Beaty and Alexeyev 2008). Bu araştırmada protez kullananların daha az zorba ve kurban olduğu belirlendi.

7. 3. Deney ve Kontrol Grubunun Ön Test-Son Testte AZKBÖ ve AZBÖ Alt Boyutlarından Aldıkları Puan Ortalamalarının Karşılaştırma Bulgularının Tartışılması

Bu bölümde, deney ve kontrol grubu öğrencilerinin hem ön testte hem de son testte AZKBÖ ve AZBÖ alt boyutundan aldıkları puan ortalamalarının karşılaştırmaları tartışılmıştır. Ayrıca deney ve kontrol grubunun ön testte ve son testte kendi içinde AZKBÖ ve AZBÖ alt boyutundan aldıkları puan ortalamalarının karşılaştırılması tartışılmıştır.

Öğrencilerin akran zorbalığına uğrayıp uğramadıkları sorusuna verdikleri yanıtla göre, ön testte deney ve kontrol grubunun akran zorbalığına uğrama durumlarında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmazken ($p>,05$) son testteki fark istatistiksel olarak anlamlı bulundu ($p<,05$). Deney ve kontrol grubunun ikisinde de kurban olma durumunda son testte ön teste göre azalma vardı. Ancak ön testte deney ve kontrol grubunda fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmazken ($p>,05$) uygulama sonrası fark istatistiksel olarak anlamlı bulundu ($p<,05$). Alt Hipotez 1 doğrulandı.

Deney ve kontrol grubundaki öğrencilerin ön testte AZKB Ölçeğinin “açık saldırı” ve “kişisel eşyalara saldırı” alt boyutlarından aldıkları puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulundu ($p<,05$). Son testte hem deney

grubunda hem de kontrol grubunda ölçeğin tüm alt boyutlarından aldıkları puan ortalamalarında azalma oldu ve bu azalma iki grupta da istatistiksel olarak anlamlı bulundu ($p<,05$). Ancak son testte her iki grubun AZB Ölçeğinin tüm alt boyutlarından aldıkları puan ortalamaları arasında (“korkutma-sindirme”, “alay” “açık saldırı”, “ilişkisel saldırı” ve “kişisel eşyalara saldırı”) istatistiksel olarak anlamlı fark bulundu ($p<,05$). Zorbalığı önleme programının deney grubunda kurban olma üzerine etkili olduğu kurban olmayı azalttığı görüldü. Alt hipotez 1 ve 3 doğrulandı.

Deney ve kontrol grubunun ön testte AZBÖ alt boyutlarından aldıkları puan ortalamalarında istatistiksel olarak fark bulunmadı ($p>,05$). Son testte her iki grupta da ölçek alt boyutlarından aldıkları puan ortalamalarının düştüğü görüldü. Son testte deney ve kontrol grubunun ölçek alt boyutlarından “korkutma sindirme”den aldıkları puan ortalamalarındaki azalmaya bağlı fark istatistiksel olarak anlamlı bulundu ($p<,05$). Zorbalığı önleme programının deney grubunda zorbalık yapmayı bazı boyutlarda azalttığı görüldü. Bu sonuç alt hipotez 2 ve 4’ü desteklemektedir.

Bu araştırmada deney grubunun AZBÖ alt boyutundaki “açık saldırı”dan aldıkları puan ortalamalarının 8. sınıf öğrencilerinde diğer öğrencilere göre daha yüksek bulunması ($1,22 \pm 2,60$) onların daha zorba olduğunu düşündürdü. Ancak sekizinci sınıf öğrencileri sınav hazırlıklarının yoğun olması nedeniyle okulda yapılan uygulamalar sırasında çok fazla devamsızlık kullandı. Bu durum okulda akran zorbalarını azaltmada yeterince etkin olunamamasının nedeni olarak düşünülebilir.

“Olweus zorbalığı önleme programı” kullanılarak yapılan çeşitli araştırmaların meta analiz çalışmasında programın çeşitli kültürlerle uyarlanabildiği ve başarılı sonuçlar verdiği gösterilmiştir. Ancak yapılan uygulamalar daha çok ülke politikası şeklinde ya da sivil toplum kuruluşlarının destekleriyle yürütülmüş, en az iki yıl takip edilmiş ve projeler bittikten sonrada devamlılığı sağlanmış araştırmalardır. Bu araştırmaların maliyeti yüksektir ve çok kapsamlı, çok disiplinli çalışmaları gerektirmektedir. Ayrıca bazı kültürlerle geçişinde de sorunlar yaşanmıştır (Limber 2011). Olweus’un düzenlediği program hemşirelere yönelik değildir. Bu araştırmada kullanılan ÇDM ve NSM hemşirelerin uygulayabileceği stratejiler sunmaktadır.

Bauer ve ark. (2007) yaptıkları araştırmada yedi ilköğretim okulundaki ikinci kademedede yer alan öğrencilere yapılan uygulamaların cinsiyet, ırk/etnik köken ve sınıf üzerinde etkili olduğunu, ancak zorbalığa uğramada tüm okullarda genel bir etkisi olmadığını bulmuşlardır. Bizim araştırmamızda akran zorbalığı kurbanlarını belirleme ölçeğinin tüm alt boyutlarında puanlar azalmıştır.

O'Moore ve Minton (2005) İlköğretim okulu birinci kademedeki 22 okulda zorbalık karşıtı programın etkinliğini değerlendirmiştir. Bu program için başlangıçta hafta sonları 12 tam gün 11 öğretmen eğitilmiştir. Eğiticiler bu okullarda öğretmenler, aileler ve öğrencilere yönelik uygulamalar yapmışlardır. Bu uygulamaların içinde aileye yönelik hazırlanan paket, öğretmenlere rehber olabilecek paket ve öğrencilere yönelik paketler yer almaktadır. Uygulamaların sonunda zorba, kurban, zorba-kurban oranlarında azalma görülmüştür. Öğretmenlerinde zorbalık olaylarına girişimlerinde artış olmuştur. Bu araştırmada kullanılan ÇDM ve NSM de okullarda akran zorbalığını azaltmada okul çevresini, aileyi, öğretmenleri ve öğrencileri bir bütün olarak ele almayı önermektedir

7. 4. Deney Grubuna Verilen Akran Zorbalığı Eğitimi Değerlendirme Bulgularının Tartışılması

Öğrencilerin, akran zorbalığı eğitimi öncesi bilişsel, duyuşsal ve davranışsal hedeflere yönelik hazırlanan Eğitimi Değerlendirme Formundan eğitim öncesi ve sonrası aldıkları puan ortalamasının karşılaştırılması incelendiğinde, eğitim öncesi puan ortalamalarının, eğitim sonrası puan ortalamalarına göre yükseldiği görüldü. Bu fark istatistiksel olarak anlamlı bulundu ($p<,05$). Akran zorbalığı eğitimi sonrası deney grubunun Eğitimi Değerlendirme Formundan aldıkları puan ortalamaları artarak Alt Hipotez 5 doğrulandı.

Bu araştırmaya benzer olarak ilköğretim okulu ikinci kademedede yer alan öğrencilere yönelik yapılan atılganlık eğitimi (Ugürol 2010) ve Müzakere (Problem Çözme) ve Arabuluculuk eğitim programının (Ergül 2008) kurban davranışlarını azaltmada etkili olduğu ve kız öğrencilerin çatışma çözme becerilerinde, atılgan davranış göstermelerinde artış olduğu, saldırganlık düzeyinde ise değişim olmadığı

gösterilmiştir. İlköğretim okulu birinci kademedede ise yapılan araştırmalarda zorbalık eğitiminin ve empati eğitiminin zorbalığı azalttığı bulunmuştur (Kartal ve Bilgin 2007, Şahin ve Akbaba 2010).

Beşinci sınıf öğrencileriyle “okulu zorbalıktan arındırma” kapsamında yapılan öğrenci eğitimi sonrası zorba ve kurban olma durumunda azalma bulunmuştur. Ancak bu azalma kontrol grubu olmadığı ve öğrencilerin ifadeleriyle ölçüldüğü için görecelidir (Kartal ve Bilgin 2007).

Akran zorbalığı eğitimine katılan öğrencilerin eğitim öncesi ve eğitim sonrası aldıkları puan ortalamalarının cinsiyete göre karşılaştırılması incelendiğinde eğitim öncesi ve sonrası kızların erkeklere göre daha yüksek puan aldıkları ve bu durumun istatistiksel olarak anlamlı olduğu belirlendi ($p < ,05$).

Akran zorbalığını belirlemeye yönelik yapılan araştırmaların bazılarında erkek öğrencilerin kızlardan daha fazla zorba oldukları ve zorbalığa maruz kaldıkları gösterilmektedir (Kartal ve Bilgin 2007, Akduman 2010, Ayas ve Pişkin 2011). Bu araştırmada da erkeklerin zorbalık hakkındaki bilgilerinin kızlara göre daha düşük olduğu görüldü.

Akran zorbalığı eğitimi için öğrencilerin eğitim öncesi soru formundan aldıkları puan ortalamaları ile sınıfları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunurken ($p < ,05$). Farklılıkların kaynaklarını belirlemek amacıyla yapılan tamamlayıcı post-hoc analizi sonucunda 6. sınıfların eğitim öncesinde diğer sınıflara göre puanlarının düşük olduğu görüldü. Eğitim sonrası öğrencilerin Eğitimi Değerlendirme Formundan aldıkları puan ortalaması ile sınıflar arası fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmadı ($p > ,05$).

Yapılan bir araştırmada 6. sınıf öğrencilerinin kurbanlar için diğer öğrencilerden daha fazla üzüldüğü ve yardım etmek istediği bulunmuştur (Bauer et al. 2007). Bu durumda 6. sınıf öğrencilerinin diğer sınıflara göre eğitim öncesi zorbalıkla ilgili bilgilerinin eksik olması beklenen bir durumdur. Eğitim sonrası sınıflar arasında fark çıkmaması eğitimin amacına ulaştığını gösterdi.

7. 5. Deney Grubundaki Öğrencilerin Okulda Zorbalığı Önleme Programında Yer Alan Uygulamalarla İlgili Görüşlerinin Tartışılması

Deney grubunun okulda zorbalığı önleme programı kapsamında yapılan uygulamalar hakkındaki görüşleri değerlendirildiğinde, çoğunluğunun okulda yapılan tüm uygulamaları etkili ya da çok etkili bulması uygulamalardan öğrencilerin yarar sağladığı düşüncesini oluşturdu. Öğrencilerin yarıya yakınının (% 46,3) öğretmenlere yapılan eğitimin zorbalığın azaltılmasında en etkili olduğunu belirtmeleri özellikle öğretmenlerinin bu konuda daha duyarlı olmalarını istedikleri düşüncesini geliştirdi. Okulun web sayfasında özellikle aileleri bilgilendirmek için yayınlanan akran zorbalığı ile ilgili bilgilendirme metni dönem boyunca kaldı. Öğrenciler bu metnin zorbalığı azaltmada çok etkili olmadığını ifade etmeleri ailelerinin internetle ilgili olmadığını düşünmelerinden kaynaklanmış olabilir.

Gazetede çıkan hikayeler hakkında görüş bildiren öğrencilerden % 58,2'si bu hikayeleri etkili olarak değerlendirdi. Gazetede çıkan hikayeler tamamen öğrencilerin başından geçen zorbalık olaylarını içermekteydi. Yaşadıkları bu olayla nasıl baş ettiklerinin metin içinde yer alması özellikle istendi. Yazılan hikayeleri öğrenciler resim öğretmenleriyle birlikte düzenledi, düzenlenen gazeteler okulun her iki katının görünür yerlerine asıldı. Bu uygulamaların öğrencilerin dikkatlerini zorbalık olaylarına çekmesi açısından etkili olduğu düşünüldü.

Sınıf duvarına asılan zorbalığı yok edelim sözleşmesini, görüş bildiren öğrencilerin çoğunluğu etkili (% 37,3) ve en etkili (% 31,3) buldu. Sözleşmeler, öğrencilerin sınıf ortamında istemedikleri davranışları araştırmacı ile birlikte belirlemeleri sonrasında oluşturulup sınıf duvarına asıldı. Öğrencilerin yoğun ilgi gösterdikleri sözleşmelere uyulmama nedenleri eğitim öncesi sınıfta tartışıldı ve gerekirse sözleşmeye yeni maddeler eklendi. Tüm öğrenciler bu sözleşmeye uymaya özen gösterdi.

Okul çevresinde alınan güvenlik önlemleri hakkında görüş bildiren öğrencilerin 3/4'ü bu konunun zorbalığı azaltmada etkili ve en etkili olduğunu belirtti. Tenefüs aralarında özellikle sınıf ve tuvaletlerde nöbetçi öğretmenler daha dikkatli olmaları konusunda bilgilendirildi. Öğretmenlere yönelik verilen eğitimde zorbalık

davranışları konusunda fikirbirliği oluşturulduğu ve zorbalığa nasıl girişimde bulunacakları belirlendiği için öğretmenlerin daha duyarlı oldukları düşünüldü.

Sınıf duvarına asılan sloganları, görüş bildiren öğrencilerin önemli bölümü etkili ve en etkili olarak değerlendirdi. Öğrenciler, olumlu mesajlar içeren sloganları araştırmacı ile birlikte oluşturdu ve resim öğretmenleriyle birlikte şekillendirip sınıf duvarlarına astı. Sloganların öğrencilerin kendi uğraşlarıyla duvara asılmasının sınıf atmosferini olumlu etkileyebileceği düşünüldü.

Öğretmenlere öğrencilere ve ailelere yönelik hazırlanan broşürlerin okulda zorbalık hakkında fikirbirliği olmasına yardım ettiği düşünüldü.

Sonuç olarak;

ÇDM ve NSM doğrultusunda hazırlanan okulda zorbalığı önleme programı sonucunda;

Deney grubunun, kontrol grubuna göre, son testte AZKBÖ; “Korkutma Sindirme”, “Alay”, “Açıktan Saldırı”, “İlişkisel Saldırı”, “Kişisel Eşyalara Saldırı” alt boyutundan aldıkları puan ortalamaları azaldığı için ($p < ,05$) deney grubunda kontrol grubuna göre kurban olma durumunun azaldığı söylenebilir. Alt Hipotez 1 doğrulanmıştır.

Deney grubunun, kontrol grubuna göre, son testte AZBÖ alt boyutlarından; “Korkutma Sindirme” alt boyutundan aldıkları puan ortalaması azalmıştır. ($p < ,05$). “Alay”, “Açıktan Saldırı”, “İlişkisel Saldırı”, “Kişisel Eşyalara Saldırı” alt boyutlarından aldıkları puan ortalamalarında değişiklik olmamıştır. Deney grubundaki öğrencilerin korkutma sindirmede zorbalık yapmalarının azaldığı diğer boyutlarda zorbalık yapmada değişiklik olmadığı söylenebilir. Alt Hipotez 2 bir alt boyutta doğrulanırken diğerlerinde doğrulanmamıştır.

Deney grubunda okulda zorbalığı önleme programı sonrasında AZKBÖ alt boyutlarından alınan puan ortalamalarının tümünde olan azalma sonucu kurban olmada azalma olmuştur. Alt Hipotez 3 doğrulanmıştır.

Deney grubunda zorbalığı önleme programı sonrasında AZB Ölçeğinin “Korkutma Sindirme”, “Alay” ve “İlişkisel Saldırı” alt boyutlarından alınan puan ortalamasında azalma olması sonucu zorba olma durumunda azalma olması Alt Hipotez 4’ü desteklemektedir.

Deney grubuna verilen akran zorbalığı eğitimi sonrası öğrencilerin eğitimi değerlendirme formundan aldıkları puan ortalaması eğitim öncesine göre yüksektir. Öğrencilere yönelik belirlenen bilişsel, duyuşsal ve davranışsal hedeflere ulaşılmıştır. Alt Hipotez 5 doğrulanmıştır.

Okullarda okul hemşiresi bulunmaması nedeniyle uygulamalar araştırma düzeyinde kalmıştır.

Zorbalığı azaltmak için;

Okullarda okul hemşireleri görevlendirilmesi için gerekli politikaların oluşturulması,

Okul hemşireleri okulda akran zorbalığı konusunda fikir birliği oluşturmak için okul gazetesi yayımlaması,

Öğretmenleri, öğrencileri ve öğrencilerin ailelerini bilgilendiren broşür, afiş ve kitapçık hazırlanması,

Okul hemşirelerinin öğretmenlerle zorbalığı azaltma konusunda işbirliği yapması,

Uygulamalara akran-destek ve akran-arabuluculuk sınıfları eklenerek akran zorbalığı önleme programının etkisini değerlendirilmesi,

Uzun süreli programlar ile akran zorbalığı davranışlarının değerlendirilmesi,

Okulda tüm ailelere verilen akran zorbalığı eğitiminin yanında zorba ve kurban öğrencilerin ailelerine ziyaretler düzenlenerek programın etkinliğinin artırılması,

Zorbalığın azaltılmasının yaygınlaştırılması için;

ÇDM’de yer alan toplum düzeyinde ve sosyo/kültürel düzeyde stratejilerin çok disiplinli çalışmalarla geliştirilmesi,

NSM’de yer alan ikincil ve üçüncül düzeydeki hemşirelik yaklaşımları için zorba ve kurban olarak belirlenen öğrencilerle özel görüşmeler yapılarak hemşirelik bakım planı doğrultusunda girişimlerde bulunulması.

Okulda zorbalığı önleme programının zorbalığın azaltılması için okullarda yaygınlaştırılması önerilir.

8. KAYNAKLAR

- Akduman GG. (2010). 7-14 yaş grubu çocuklarda akran istismarı ve kendi çözüm önerileri, *Kuramsal Eğitimbilim*, 3(2):13-26.
- Alikaşifoğlu M, Erginoz E, Ercan O, Uysal O, Albayrak-Kaymak D. (2007). Bullying behaviours and psychosocial health: results from a cross-sectional survey among high school students in Istanbul, Turkey, *Eur J Pediatr*, 166:1253–1260.
- Alper-İlhan S. (2008). İlköğretimde Zorbalık, U.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Bursa, (Danışman: Yrd. Doç. Dr. A Oksal).
- Arıman F. (2007). İlköğretim 7. ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Zorbalık Eğilimleri İle Okul İklimi Algıları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Y.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, (Danışman: Doç. Dr. H Ekşi).
- Arslan S, Savaşer S. (2009). Akran zorbalığını önlemede okul hemşiresinin rolü, *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi*, 2(3):118-123.
- Arslan-Özdinçer S, Savaşer S. (2008). İnsan hakları ve çocuk hakları bağlamında okulda zorbalık, *İstanbul Üniversitesi Florence Nightingale Hemşirelik Dergisi*, 16 (61): 65-70, ISSN 1304-4869.
- Atik G. (2006). İlköğretim İkinci Kademe Öğrencileri Arasındaki Zorbalık Davranışını Yordamada Denetim Odağı, Benlik Saygısı, Aile Stili, Yalnızlık ve Akademik Başarının Rolü, O.D.T.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, (Danışman: Yrd. Doç. Dr. O Yerin Güneri).
- Ayas T. Pişkin M. (2011). Lise öğrencileri arasındaki zorbalık olaylarının cinsiyet, sınıf düzeyi ve okul türü bakımından incelenmesi. *Elementary Education Online*, 10(2):550-568.
- Bacchini D, Esposito G, Affuso G. (2009). Social experience and school bullying, *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 19:17–32.
- Baldry AC. (2004). The impact of direct and indirect bullying on the mental and physical health of Italian youngsters, *Aggressive Behavior*, 30:343–355.
- Ball JW, Bindler RC. (2008). *Pediatric Nursing-Caring for Children*, Fourth Edition, Pearson Prentice Hall.
- Bauer SN, Lozano P, Rivara FP. (2007). The effectiveness of the Olweus bullying prevention program in public middle schools: a controlled trial, *Journal of Adolescent Health*, 40:266–274.
- Bayraktar F. (2009). Ergenlerin Zorba Ve Kurban Davranışlarında Birey, Aile, Akran ve Okula Dair Özelliklerin Rolü: Bütüncül Bir Model Önerisi, H.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara, (Danışman: Prof. Dr. M Sayıl).
- Beaty LA, Alexeyev EB. (2008). The problem of school bullies: What the research tells us, *Adolescence*, 43(169).
- Bilgiç E, Yurtal F. (2009). Zorbalık eğilimlerinin sınıf iklimine göre incelenmesi, *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 5(2), 180-194.

- Bilgiç E. (2007). İlköğretim I. Kademedeki Görülen Zorba Davranışların Sınıf Değişkenleri ve Atmosferi Algılamalarına Göre İncelenmesi, Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Adana, (Danışman: Prof. Dr. M Sayıl).
- Bilgin A. (2007). Yatılı ve gündüzlü ilköğretim okulu öğrencilerinin zorbalığa ilişkin görüşleri, *Ege Eğitim Dergisi*, (8)1:1-18.
- Bolat-Demirbağ S. (2010). İlköğretim 6. sınıf öğrencilerinin şiddete yönelik tutum ve zorba-kurban olma durumlarının aile içi şiddet açısından incelenmesi, G.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Tokat, (Danışman: Yrd. Doç Dr. R Şahin ve Prof. Dr. M Baloğlu).
- Bond L, Carlin JB, Thomas L, Rubin K, Patton G. (2001). Does bullying cause emotional problems? A prospective study of young teenagers, *BMJ*, 323:480-4.
- Chapell M, Hasselman SL, Kitchin T, Lomon SN, MacIver KW, Sarullo PL. (2006). Bullying in elementary school, high school, and college, *Adolescence*, 41(164).
- Chaux E, Molano A, Podlesky P. (2009). Socio-economic, socio-political and socio emotional variables explaining school bullying: a country-wide multilevel analysis, *Aggressive Behavior*, 35:1-10.
- Coşan-Yılmaz M. (2007). Neuman ve Omaha Hemşirelik Sistem Modellerinin Bakımın Sürekliliğinin Sağlanmasında Kullanımının Değerlendirilmesi, H.Ü. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara, (Danışman: Doç. Dr. ON Emiroğlu).
- Coşkun G. (2008). İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Zorbalık Eğilimleri İle Problemler İnternet Kullanımları Arasındaki İlişki, Y.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, (Danışman: Doç. Dr. H Ekşi).
- Craig W, Harel-Fisch Y, Fogel-Grinvald H, Dostaler S, Hetland J, Simons-Morton B, Molcho M, Mato GM, Overpeck M, DueP, Pickett W. (2009). A cross-national profile of bullying and victimization among adolescents in 40 countries, *International Journal Public Health*, 54(2):216-224.
- Çetinkaya S, Nur N, Ayvaz A, Özdemir D, Kavakcı Ö. (2009). Sosyoekonomik durumu farklı üç ilköğretim okulu öğrencilerinde akran zorbalığının depresyon ve benlik saygısı düzeyiyle ilişkisi, *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 10:151-15.
- Çiftçi S. (2010). Dokuzuncu Sınıf Öğrencilerinin Sanal Zorbalık Düzeleri İle Empatik Eğilim Düzeyleri Arasındaki İlişki, G.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Tokat (Danışman: Yrd. Doç Dr. R Şahin ve Prof. Dr. M Baloğlu).
- Ditzhazy HER, Burton EM. (2003). Bullying: a perennial school problem, *The delta Kappa Gamma Bulletin*, 43-62.
- Dizman H, Gürsoy F. (2005). İlköğretim dördüncü ve beşinci sınıfa devam eden anne yoksunu olan ve olmayan çocukların saldırganlık eğilimleri, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 13 (2):437-446.
- Due P, Merlo J, Harel-Fisch Y, Damsgaard MT., Holstein E, Hetland J, Currl C, Gabhainn SN, Matos MG, Lynch J. (2009). Socioeconomic inequality in exposure to bullying during adolescence: a comparative, cross-sectional, multilevel study in 35 countries, *American Journal of Public Health*, 99(5):904-914.

- Ergül A. (2009). Bir Grup Süreci Olarak Akran Zorbalığı: Katılımcı Rolü Gruplarında Tepkisel-Amaçlı Saldırganlık ve Toplumsal Konum, A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, (Danışman: Prof. Dr. A Dönmez)
- Ergül H. (2008). “Müzakere (Problem Çözme) ve Arabuluculuk” Eğitim Programının Ortaöğretim 9. Sınıf Öğrencilerinin Çatışma Çözüm Becerileri, Atılgnlık Becerileri ile Saldırganlık Düzeyleri Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi, D.E.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İzmir, (Danışman: Doç. Dr. A Türnüklü).
- Eslea M, Rees J. (2001). At what age are children most likely to be bullied at school?, *Aggressive Behavior*, 27:419–429.
- Eşici H. (2007). İlköğretim Yedinci Sınıf Öğrencilerinin Temel İhtiyaçlarının Karşılama Düzeyi İle Zorbacı Davranışları Arasındaki İlişki, G.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, (Danışman: Prof. Dr. Y Özbay).
- Flaspohler PD, Elfstrom JL, Vanderzee KL, Sink HE. (2009). Stand by me: the effects of peer and teacher support in mitigating the impact of bullying on quality of life, *Psychology in the Schools*, 46(7):636-649.
- Frisen A, Jonsson A, Persson C. (2007). Adolescents' perception of bullying: who is the victim? who is the bully? what can be done to stop bullying?, *Adolescence*, 42(168).
- Genç G. (2007). Genel Liselerde Akran Zorbalığı ve Yönetimi, İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Malatya, (Danışman: Prof. Dr. M Bilgin Aksu).
- Gini G, Albiero P, Benelli B, Altoe G. (2007). Does empathy predict adolescents' bullying and defending behavior?, *Aggressive Behavior*, 33:467–476.
- Gini G, Pozzoli T. (2009). Association between bullying and psychosomatic problems: a meta-analysis, *Pediatrics*, 123:1059–1065.
- Gökler R. (2009). Okullarda akran zorbalığı. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 6(2), ISSN:1303-5134, 511-537.
- Güler Ç, Akın L. (2006). Halk Sağlığı Temel Bilgiler, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara.
- Gür K, Küçük L. (2010). Ruh sağlığı sorunu: okullarda zorbalık, *Sted Dergisi*, 19(2): 85-89.
- Gürsoy EC. (2010). Ergenlerde Sosyodemografik Özelliklere ve Algılanan Sosyal Destek İle Akran Zorbalığına Maruz Kalmanın İncelenmesi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, (Danışman: Yrd. Doç. Dr. F Karadayı).
- Güvenir T (2005). Okulda Akran İstismarı, Kök Yayıncılık. ISBN 975-499-272-X.
- Hendershot C, Dake JA, Price JH, Lartey GK. (2007). Elementary school nurses' perceptions of student bullying, *The Journal of School Nursing*, 23(1):55.
- Hilooğlu S. (2009). İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Zorbaca Davranışlarını Yordamada Sosyal Beceri ve Yaşam Doyumunun Rolü, Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Adana, (Danışman: Yard. Doç. Dr. F Cenkseven Önder).

- Hokoda A, Lu H-HA, Angeles M. (2006). School bullying in Taiwanese adolescents, *Journal of Emotional Abuse*, Vol. 6(4):69-89.
- Idsoe T, Solli E, Cosmovici EM. (2008). Social psychological processes in family and school: more evidence on their relative etiological significance for bullying behavior, *Aggressive Behavior*, 34:460–474.
- İrfaner S. (2009). Öğrenciler Arasında Gerçekleşen Zorbalık Eylemleri ve Zorbalık Konusunda Öğrencilerin, Öğretmenlerin ve Okul Yöneticilerinin Tutum ve Görüşleri, H.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara, (Danışman: Prof. Dr. ŞŞ Erçetin).
- Jacobson G, Riesch SK, Temkin MB, Kedrowski KM, Kluba N. (2011). Students feeling unsafe in school: fifth graders' experiences, *Journal School Nursing*, 27(2):149–159.
- James DJ, Lawlor M, Courtney P, Flynn A, Henry B, Murphy N. (2008). Bullying Behaviour In Secondary Schools: What Roles Do Teachers Play?, *Child Abuse Review*, 17:160–173.
- Jolliffe D, Farrington DP. (2006). Examining the relationship between low empathy and bullying, *Aggressive Behavior*, 32:540–550.
- Kabil M. (2010). Sınıflardaki Öğrenci Sayılarının, Zorbalık Üzerine Etkileri, S.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya, (Danışman: Yrd. Doç. Dr. E Yaman).
- Kandemir M, Özbay Y. (2009). Sınıf içinde algılanan empatik atmosfer ile benlik saygısı arasındaki etkileşimin zorbalıkla ilişkisi, *İlköğretim Online*, 8(2):322-333.
- Karataş H, Öztürk C. (2009). Sosyal bilişsel teori ile zorbalığa yaklaşım, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Elektronik Dergisi*, 2(2):61-74.
- Karatzias A, Power KG, Swanson V. (2002). Bullying and victimisation in Scottish secondary schools: same or separate entities?, *Aggressive Behavior*, 28:45-61.
- Karstadt L, Woods S. (1999). The school bullying problem, *Nursing Standard*, 14(11): 32-35.
- Kartal H, Bilgin A. (2007). İlköğretim öğrencilerine yönelik bir zorbalık karşıtı program uygulaması: okulu zorbalıktan arındırma programı, *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, ISSN: 1304-9496, 3(2):207-227.
- Kartal H, Bilgin A. (2008). Öğrenci, veli ve öğretmen gözüyle ilköğretim okullarında yaşanan zorbalık, *İlköğretim Online*, 7(2):485-495.
- Kartal H, Bilgin A. (2009). İlköğretim okullarında görev yapan öğretmen ve öğrenim gören öğrencilerin zorbalığa ilişkin görüşleri, *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(3):539-562.
- Kaya F. (2009). Lise Öğrencilerinde Saldırgan Davranışların Ortaya Çıkışına Katkıda Bulunan Faktörlerin Araştırılması, İ.Ü. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, (Danışman: Yrd. Doç. Dr. H Bilgin).
- Kelleher I, Harley M, Lynch F, Arseneault L, Fitzpatrick C, Cannon M. (2008). Associations between childhood trauma, bullying and psychotic symptoms among a school-based adolescent sample, *The British Journal of Psychiatry*, 193:378–382.
- Kenny MC, Mceachern AG, Aluede O. (2005). Female bullying: prevention and counseling interventions, *Journal of Social Sciences Special*, 8: 17-23.

- Keskin T. (2010). İlköğretim Okullarındaki Öğrencilerin Akran Zorbalığının Benlik Saygısıyla İlişkisi Maltepe Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, (Danışman: Prof. Dr. O Polat).
- Khoury-Kassabri M. (2009). The relationship between staff maltreatment of students and bully-victim group membership, *Child Abuse & Neglect*, 33:914–923.
- Kılıç N. (2009). İlköğretim 6, 7, 8. Sınıf Öğrencilerinin Zorbalık Düzeylerinin Yordanması (Konya İli Cihanbeyli İlçesi İlçe Merkez Örneği), G.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, (Danışman: Prof. Dr. Ü Akkutay).
- Kokkinos CM, Panayiotou G. (2004). Predicting bullying and victimization among early adolescents: associations with disruptive behavior disorders, *Aggressive Behavior*, 30:520-33.
- Kowalski RM, Limber SP. (2007). Electronic bullying among middle school students, *Journal of Adolescent Health*, 41:22-30.
- Lien L, Green K, Welander-Vatn A, Bjertness E. (2009). Mental and somatic health complaints associated with school bullying between 10th and 12th grade students; results from cross sectional studies in Oslo, Norway, *Clinical Practice and Epidemiology in Mental Health*, 5(6):1-8.
- Limber SP. (2011). Development, evaluation, and future directions of the olweus bullying prevention program, *Journal of School Violence*, 10:71-87.
- Lodge J, Frydenberg E. (2005). The role of peer bystanders in school bullying: positive steps toward promoting peaceful schools, *Theory Into Practice*, 44(4):329 - 336.
- Løhre A, Lydersen S, Paulsen B, Mæhle M, Vatten LJ. (2011). Peer victimization as reported by children, teachers, and parents in relation to children's health symptoms, *BMC Public Health*, 11:278.
- Marini ZA, Dane AV, Bosacki SL, YLC-CURA. (2006). Direct and Indirect Bully-Victims: Differential Psychosocial Risk Factors Associated With Adolescents Involved in Bullying and Victimization, *Aggressive Behavior*, 32: 551-569.
- Mason KL. (2008). Cyberbullying: a preliminary assessment for school personel, *Psychology in the Schools*, 45(4):323-348.
- Muscari EM (2003). What Can I Do to Help a Child Who is Being Bullied. <http://schoolnursing.org/bullypages/overview.html>.
- Muula AS, Herring P, Siziya S, Rudatsikira E. (2009). Bullying victimization and physical fighting among Venezuelan adolescents in Barinas: results from the Global School-Based Health Survey 2003, *Italian Journal of Pediatrics*, 35(38):1-5.
- Nansel TR, Overpeck M, Pilla RS, Ruan WJ, Simons-Morton B, Scheidt P. (2001). Bullying behaviors among US youth: prevalence and association with psychosocial adjustment, *JAMA*, 285(16):2094-2100.
- Nation M, Vieno A, Perkins DD, Santinello M. (2008). Bullying in school and adolescent sense of empowerment: an analysis of relationships with parents, friends, and teachers, *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 18:211-232.
- Naylo P, Cowie H, Rey R. (2001). Coping strategies of secondary school children in response to being bullied, *Child Psychology & Psychiatry Review*, 6(3):114-120.

- Nordhagen R, Nielsen A, Stigum H, Köhler L. (2005). Parental reported bullying among Nordic children: a population-based study, *Child: Care, Health & Development*, Blackwell Publishing Ltd, 31(6):693-701.
- O'Brennan LM, Bradshaw CP, Sawyer AL. (2009). Examining developmental differences in the social-emotional problems among frequent bullies, victims, and bully/victims, *Psychology in The Schools*, 46(2):100-115.
- O'connor S. (2007). Growth and Development of The School Age Child; Pediatric Nursing- Caring for Children and Their Families, Potts N.L., Madleco B.L.(ed). Thompson Delmar Learnig.
- O'Moore AM, Minton SJ. (2005). Evaluation of the effectiveness of an Anti-bullying programme in primary schools, *Aggressive Behavior*, 31:609-622.
- O'Moore M, Kirkham C. (2001). Self-esteem and its relationship to bullying behaviour, *Aggressive Behavior*, 27:269-283.
- Olweus D. (1993). *Bullying at School What We Know and What We Can Do*, Oxford: Blackwell Publisher.
- Olweus D. (1994). Bullying at school, basic facts and an effective intervention programme, *Promotion& Education*, 1(4):27-31.
- Özönder MC, Sağlam S, Aksoy E, Köktürk GV, Uluocak Ş. (2005). İlköğretim Okullarında Şiddet ve Taciz, İlköğretim Okullarının 7 ve 8. Sınıflarında Okuyan Öğrencilerin "Okulda Şiddet" ve "Taciz" Kavramlarına İlişkin Kavramsallaştırmaları, Türk Eğitim Sendikası Araştırması, Ankara.
- Patterson G. (2005). The bully as victim?, *Pediatric Nursing*, 17(10).
- Pekel-Uludağlı N, Uçanok Z. (2006). Akran zorbalığı gruplarında yalnızlık ve akademik başarı ile sosyometrik statüye göre zarba/kurban davranış türleri, 1. Şiddet ve Okul: Okul Çevresinde Çocuğa Yönelik Şiddet ve Alınabilecek Tedbirler, *Uluslararası Katılımlı Sempozyum Bildiri Özetleri*, 28.
- Perren S, Dooley J, Shaw T, Cross D. (2010). Bullying in school and cyberspace: Associations with depressive symptoms in Swiss and Australian adolescents, *Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health*, 4(28):1-10.
- Pişkin M. (2006). Akran zorbalığı olgusunun ilköğretim öğrencileri arasındaki yaygınlığının incelenmesi, 1. Şiddet ve Okul: Okul Çevresinde Çocuğa Yönelik Şiddet ve Alınabilecek Tedbirler, *Uluslararası Katılımlı Sempozyum Bildiri Özetleri*, 19.
- Pişkin M. (2009). Okul Zorbalığı: Tanımı, Türleri, İlişkili Olduğu Değişkenler ve Alınabilecek Önlemler, <http://www.yenisehirram.gov.tr/dokumanlar/oz.doc> (Erişim tarihi: 09 Temmuz 2009).
- Raskauskas J. (2005). Bullying on the school bus: a video analysis, *Journal of School Violence*, 4(3):93-107.
- Radliff KM, Wheaton JE, Robinson K, Morris J. (2012). Illuminating the relationship between bullying and substance use among middle and high school youth, *Addictive Behaviors*, 37(4):569-572.
- RaskauskasJ, StoltzAD.(2004).Identifying and intervening in relational aggression, *The Journal of School Nursing*, 20(4):209-215.
- Roland E, Galloway D. (2004). Professional Cultures in Schools With High and Low Rates of Bullying, *School Effectiveness and School Improvement*, 15(3-4):241-260.

- Samaraa M, Smithb PK. (2008). How schools tackle bullying, and the use of whole school policies: changes over the last decade, *Educational Psychology*, 28(6):663-676.
- Sarıbeyoğlu NS. (2007). Lise Öğrencilerinde Aile İçi Çocuk İstismarı İle Zorbalık Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, (Danışman: Yard. Doç. Dr. AE İşmen Gazioğlu).
- Satan A. (2006). İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Zorba Davranış Eğilimlerinin Okul Türü ve Bazı Sosyo Demografik Değişkenler İle İlişkisi, M.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul, (Danışman: Prof. Dr. A Kulaksızoğlu).
- Scheithauer H, Hayer T, Petermann F, Jugert G. (2006). Physical, verbal, and relational forms of bullying among German students: age trends, gender differences, and correlates, *Aggressive Behavior*, 32:261-275.
- Selekman, J, Praeger S. (2006). Violence in Schools. In: Selekman, J., editor. School nursing: A comprehensive text. Philadelphia: F.A. Davis Company, 919-942.
- Senemoğlu N. (2004). Gelişim Öğrenme ve Öğretim Kuramdan Uygulamaya, 9. Baskı, Gazi Kitabevi, Ankara, 216-237.
- Sipahi-Tıprıdamaz H. (2008). İzmir ili Bornova ilçesinde ilköğretim 6. ve 7. sınıf öğrencilerinde, akran zorbalığı, etkileyen ve eşlik eden faktörler, E.Ü. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, İzmir, (Danışman: Prof. Dr. A O Karababa).
- Smith PK, Brain P. (2000). Bullying in schools: lesson from two decades of research, *Aggressive Behavior*, 26:1-9.
- Smokowski PR, Kopasz KH. (2005). Bullying in School: An Overview of Types, Effects, Family Characteristics, and Intervention Strategies, *Children & Schools* 27(2):101-110.
- Solberg ME, Olweus D, Endresen IM. (2007). Bullies and victims at school: Are they the same pupils?, *British Journal of Educational Psychology*, 77:441-464.
- Sönmezay H. (2010). Lise Öğrencilerinde Zorbalığın İletişim Becerileri ve Algılanan Sosyal Destek İle İlişkinin İncelenmesi, A.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, (Danışman: Yrd. Doç. Dr. M Pişkin).
- Sukut Ö. (2009). Lise Öğrencilerinde Akran İstismarı, Haliç Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, (Danışman: Yrd. Doç. Dr. H Batmaz).
- Svavarsdottir EK, Orlygsdottir B. (2006). Health-related quality of life in Icelandic school children, Nordic College of Caring Science, *Scand J Caring Sci*, 20:209-215.
- Şahin M, Sarı SV. (2010). Ergenlerde görülen zorbalık eğiliminin bilişsel çarpıtmalar ve fonksiyonel olmayan tutumlarla ilişkisi, *Akademik Bakış Dergisi*, 20:1-14.
- Şahin M, Akbaba S. (2010). İlköğretim Okullarında Zorbacı Davranışların Azaltılmasında Empati Eğitim Programının Etkisinin Araştırılması, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 18(1):331-342.
- Şirvanlı-Özen D. (2006). Akranların zorbalığına maruz kalmanın olası yordayıcıları ve cinsiyet ile yaşa bağlı değişimi, 1. Şiddet ve Okul: Okul Çevresinde Çocuğa Yönelik Şiddet ve Alınabilecek Tedbirler, *Uluslararası Katılımlı Sempozyum Bildiri Özetleri*, 33.

- Şirvanlı-Özen D. (2010). Ergenlerde akran zorbalığına maruz kalmanın cinsiyet, yaş ve içe yönelim türü problem davranışlar ile ilişkisi. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 17(1).
- Tekin M. (2006). Sınıf öğretmenlerinin ilköğretim okullarında öğrenim gören öğrencilerin zorbalığa maruz kalmaları ile ilgili tutum ve görüşleri, 1. Şiddet ve Okul: Okul Çevresinde Çocuğa Yönelik Şiddet ve Alınabilecek Tedbirler, *Uluslararası Katılımlı Sempozyum Bildiri Özetleri*, 30.
- TotanT. (2008). Ergenlerde Zorbalığın Anne, Baba ve Akran İlişkileri Açısından İncelenmesi, A.İ.B.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Bolu, (Danışman: Yrd. Doç. Dr. Z Deniz Yöndem).
- Tura G. (2008). Akran Zorbalığına Maruz Kalanları Yordayan Özellikler, H.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, (Danışman: Doç. Dr. Y Akman).
- Turagabeci AR, Nakamura K, Takano T. (2008). Healthy lifestyle behaviour decreasing risks of being bullied, violence and injury, *PLoS ONE*, 3(2).
- Uğürol Y. (2010). Atılganlık Becerilerini Geliştirme Eğitimi Programının İlköğretim 7. Sınıf Öğrencilerinin Zorbalığa Uğrama Düzeylerinin Azaltılmasına Etkisi: YİBO Örneği, K.T.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Trabzon, (Danışman: Doç. Dr. H Odacı).
- Unnever JD, Cornell DG. (2004). Middle school victims of bullying: who reports being bullied?, *Aggressive Behavior*, 30:373-388.
- Ural B, Özteke N. (2007). Okulda Zorbalık, Kök Yayıncılık, ISBN 978-975-499-418-6, Ankara.
- Utkulu C, Tanrıku L, Demirel Hİ, Kuzucu M. (2007) Şiddet İçermeyen Eğitim, MEB Yaygın Eğitim Enstitüsü Müdürlüğü (Araştırma Raporu), Ankara.
- Ünalmiş A. (2010b). İlköğretim 6, 7 ve 8. Sınıf Öğrencileri Arasında Yaşanan Zorbalığın Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi (Tokat örneği), G.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Tokat, (Danışman: Yrd. Doç. Dr. M Karataş).
- Ünalmiş M. (2010a). Lise 1. Sınıf Öğrencilerinin Zorba/Kurban Davranışları İle Sosyal Beceri ve Şiddete Yönelik Tutumları, G.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Tokat, (Danışman: Yrd. Doç. Dr. R Şahin ve Prof. Dr. M Baloğlu).
- Vanderbilt D, Augustyn M. (2010). The Effects Of Bullying, Pediatric And Child Health, Symposium Special Needs, Elsevier Ltd., 20(7).
- Wang J, Iannotti RJ, Nansel TR. (2009). School bullying among us adolescents: physical, verbal, relational and cyber, *Adolesc Health*, 45(4):368-375.
- Wang J, Nansel TR, Iannotti RJ. (2010). Cyber and traditional bullying: differential association with depression, *Journal of Adolescent Health*, 1-3.
- Wolke D, Woods S, Bloomfield L, KarstadtL. (2001). Bullying involvement in primary school and common health problems, *BMJ*, 85:197-201.
- Wotorson M. (2001). Program Activity Guide: Helping Children Resist Bias And Hate, Partners Against Hate under Cooperative Agreement, Washington.

- Yaman E, Eroğlu Y, Bayraktar B, olak TS. (2010). ğrencilerin gdlenme düzeyinde etkili bir faktör: okul zorbalığı, *Akademik Bakış Dergisi, Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi*, 20.
- Yoneyama S, Naito A. (2003). Problems with the Paradigm: the school as a factor in understanding bullying (with special reference to Japan), *British Journal of Sociology of Education*, 24(3):315-330, Carfax Publishing.
- Yurtal F, Cenkseven F. (2006). İlköğretim okullarında zorbalığın incelenmesi, 1. şiddet ve Okul: Okul çevresinde ocuğa Yönelik şiddet ve Alınabilecek Tedbirler, *Uluslararası Katılımlı Sempozyum Bildiri zetleri*, 14.
- Yurtal F, Cenkseven F. (2007). İlköğretim Okullarında Zorbalığın Yaygınlığı ve Doğası, *Türk PDR (Psikolojik Danışma ve Rehberlik) Dergisi*, 28:1-13.
- Yurttaş A. (2010). İlköğretim II. Kademe ğrencilerinin Zorbalık Eğilimleri İle Algıladıkları Anne-Baba Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Y.. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, (Danışman: Dr. M Otrar).

9. EKLER

Ek 1

Kişisel Bilgi Formu

Sevgili Öğrenciler,

Aşağıda bir araştırmada kullanılmak üzere size yöneltilen sorular bulunmaktadır. Soruların cevaplarında doğru yada yanlış cevap yoktur. Size en uygun yanıtları vermeniz araştırmamızda doğru sonuçları bulmamıza yardımcı olacaktır. Bu nedenle lütfen açıklamaları ve soruları dikkatlice okuyunuz ve içtenlikle yanıtlayınız. Sorularınız için benimle aşağıdaki adresten iletişim kurabilirsiniz. Araştırmama katıldığınız için teşekkür ederim.

Marmara Üniversitesi
Sağlık Bilimleri Fakültesi

Sevil Albayrak
e-posta: sevil.albayrak@marmara.edu.tr
Tel:05359239939

Tarih: -----/-----/-----

Okul adı:-----
Öğrencinin Adı Soyadı: -----
Cinsiyeti () 01.Kız () 02.Erkek
Sınıfı:----- Doğum tarihi: -----/-----/-----
Boy:----- cm Kilo:----- kg

1.Sizin aileniz için uygun olanı işaretleyiniz.

- () 01. Anne-baba bir arada
() 02. Anne-baba ayrı
() 03. Anne vefat etmiş
() 04. Baba vefat etmiş

2. Kimle yaşıyorsunuz?

- () 01. Anne-baba ile birlikte
() 02. Yalnız anne ile birlikte
() 03. Baba ile birlikte
() 04. Diğer aile büyükleri ile
() 05. Diğer (Belirtiniz)

3.Annen en son hangi okulu bitirdi?

- () 01. okula gitmedi () 02. ilk () 03. orta () 04. lise () 05. üniversite

4. Annen çalışıyor mu? ()01. Hayır () 02. Evet (Belirtiniz).....

5. Baban en son hangi okulu bitirdi?

- () 01. okula gitmedi () 02. ilk () 03. orta () 04. lise () 05. üniversite

6.Baban çalışıyor mu? ()01. Hayır () 02. Evet (Belirtiniz).....

7.Kaç Kardeşsin (annen ve babanın toplam çocuk sayısı kaç): sen kaçınıcısn.....

8.Sana göre ailenizin ekonomik durumu nasıl ?

- () 01. İyi ()02. Orta () 03. Kötü

9. Herhangi bir protez kullanıyorsun

- ()01. Hayır ()02. Evet (gözlük, diş protezi, el, kol bacak protezi gibi).....

10. Genellikle **günde** kaç saat TV seyredersin?

- () 01. hiç
() 02. günde yarım saatten az
() 03. yarım ila bir saat arası
() 04. 2 ila 3 saat
() 05. 4 saat
() 06. 4 saatten fazla

11. Aşağıdaki televizyon programlarından en çok hangi türleri izliyorsunuz? (birden çok seçenek işaretleyebilirsiniz).

1. aksiyon
2. romantik
3. belgesel
4. yarışma
5. şov
6. tartışma
7. haber
8. diğer.....

12. Genellikle **haftada** kaç saat bilgisayar oyunu oynarsın? (birden çok seçenek işaretleyebilirsiniz).

1. hiç
2. haftada 1 saatten az
3. 1-3 saat
4. 4-6 saat
5. 7-9 saat
6. 10 saat ya da daha fazla

13. Aşağıdaki bilgisayar oyunlarından en çok hangilerini oynarsın? (birden çok seçenek işaretleyebilirsiniz).

1. yarışma
2. satranç
3. tavl
4. savaş
5. strateji
6. diğer

14. Aile üyelerini birbirine şiddet uygularken gördün mü? 01. Evet 02. Hayır

15. Aile üyeleri tarafından size şiddet uygulanır mı? 01. Evet 02. Hayır

16. Öğretmenlerinizin öğrencilere şiddet uyguladığını gördün mü? 01. Evet 02. Hayır

17. Öğretmenleriniz size şiddet uygular mı? 01. Evet 02. Hayır

18. Zorbalığı kimler yapar? bir kız bir erkek bir grup hiç kimse

19. Zorbalık nerelerde yapılır?

1. Bahçe / spor sahasında (tenefüsler ya da aralarda)
2. Koridorlarda / merdivenlerde
3. Sınıfta (öğretmen sınıftayken)
4. Sınıfta (öğretmen sınıfta değilken)
5. Tuvalette
6. Spor salonunda ya da dolap odasında /soyunma odasında / duşta
7. Yemekhanede
8. Okula giderken ya da okuldan dönerken yolda
9. Okul otobüs durağında
10. Serviste
11. Okulda başka bir yerde
12. Başka bir yerde ise lütfen nerede olduğunu yaz
13. Bilmiyorum.

20. Geçtiğimiz aylarda akran zorbalığına uğradığınızı **hiç kimseye** söyledin mi? Cevabın 1 ise

22. soruya geç.

1. Geçtiğimiz aylarda okulda akran zorbalığına uğramadım
2. Akran zorbalığına uğradım, **ama hiç kimseye söylemedim**
3. Akran zorbalığına uğradım ve **birisine söyledim**

21. Aşağıda belirtilen kişilerden kime söylediyse lütfen karşısına X işareti koy:

1. () Sınıf öğretmenin
2. () Okulda başka bir yetişkin kişi (başka bir öğretmen, müdür, okul hemşiresi, bekçi/hizmetli, okul psikoloğu / rehber öğretmen, vb)
3. () Anne baban / velilerin
4. () Ağabey ya da ablaların ya da kardeşlerin
5. () Arkadaşların
6. () Başka bir kişi ise lütfen kim olduğunu aşağıya yaz

22. Geçtiğimiz aylarda, akran zorbalığını önlemek için **sınıf öğretmenin**in genelde ne kadar çaba gösterdiğini düşünüyorsun?

1. () Neredeyse hiç
2. () Oldukça az
3. () Biraz
4. () Epeyce
5. () Çok fazla

23. İnternet (bilgisayar) ya da cep telefonum üzerinden gelen aşağılayıcı ya da kırıcı mesajlar, çağrılar ya da resimler ya da başka yollarla akran zorbalığına uğradım. (Lütfen arkadaşça ya da oyun şeklinde yapıldığında akran zorbalığı olmadığını hatırla.)

1. () Geçtiğimiz aylarda bana bunlar olmadı
2. () Sadece bir ya da iki kez oldu
3. () Bir ay içinde 2 ya da 3 kez oldu
4. () Ortalama haftada bir kez oldu
5. () Haftada birkaç kez oldu

24. İnternet ya da cep telefonu ile akran zorbalığına uğradıysan, bu nasıl yapılmıştı?

1. () Sadece cep telefonu yoluyla
2. () Sadece internet yoluyla
3. () Her iki yolla
4. () Her iki yolla da uğramadım

Ek 2

Akran Zorbalığını Belirleme Ölçeği

Sevgili öğrenciler,

Sizlere verdiğim bu soru listesi ile amacım, arkadaşlarınızla ilişkileriniz hakkında bazı bilgiler edinmektir. Her soru a ve b olmak üzere iki şıktan oluşmaktadır. Her şıktaki cümleleri dikkatlice okuduktan sonra, her şık için bir seçeneği işaretleyin. İşaretleme yapmak için size uygun olan parantezin içine X işareti koymanız yeterlidir. Nasıl işaretlemeniz gerektiği konusunda bir kuşkunuz olursa ya da anlayamadığımız cümleler olursa parmak kaldırın size yardımcı olacağım. Cümlelerin hepsini bitirmeye özen gösterin. Bu bir sınav değildir ve cevapların doğru ya da yanlış olması gibi bir durum da söz konusu değildir. Benim için önemli olan sizin gerçek düşüncelerinizi yansıtmasıdır. Sizden aldığım tüm bu bilgiler kesinlikle gizli kalacaktır ve yalnızca araştırma amacıyla kullanılacaktır. Doldurulmuş haldeki cevap kağıtlarınızın, okul idaresine, öğretmenlerinize ya da arkadaşlarınıza gösterilmesi söz konusu değildir. Yardımlarınız için şimdiden teşekkür ederim.

Sevil Albayrak

1) **a. Beni çeşitli vurucu ve kırıcı aletlerle tehdit ederler.b. Peki sen bu davranışı ne kadar yapıyorsun?**

Hiç bir zaman Bir kere Birden fazla Hiç bir zaman Bir kere Birden fazla
() () () () () ()

2) **a. Beni o kadar korkuturlar ki onlardan uzak dururum.b. Peki sen bu davranışı ne kadar yapıyorsun?**

Hiç bir zaman Bir kere Birden fazla Hiç bir zaman Bir kere Birden fazla
() () () () () ()

3) **a. Bana çirkin saldırılarda bulunurlar.b. Peki sen bu davranışı ne kadar yapıyorsun?**

Hiç bir zaman Bir kere Birden fazla Hiç bir zaman Bir kere Birden fazla
() () () () () ()

4) **a. Okula giderken ya da okuldan dönerken beni rahatsız ederler.**

Hiç bir zaman Bir kere Birden fazla
() () ()

b. Peki sen bu davranışı ne kadar yapıyorsun?

Hiç bir zaman Bir kere Birden fazla
() () ()

5) **a. Üstümü başımı kirletirler. b. Peki sen bu davranışı ne kadar yapıyorsun?**

Hiç bir zaman Bir kere Birden fazla Hiç bir zaman Bir kere Birden fazla
() () () () () ()

6) **a. Grup halinde üstüme gelip beni rahatsız ederler.b. Peki sen bu davranışı ne kadar yapıyorsun?**

Hiç bir zaman Bir kere Birden fazla Hiç bir zaman Bir kere Birden fazla
() () () () () ()

7) **a. Bana yumruk atarlar. b. Peki sen bu davranışı ne kadar yapıyorsun?**

Hiç bir zaman Bir kere Birden fazla Hiç bir zaman Bir kere Birden fazla
() () () () () ()

8) **a. Bana isimler takarlar.b. Peki sen bu davranışı ne kadar yapıyorsun?**

Hiç bir zaman Bir kere Birden fazla Hiç bir zaman Bir kere Birden fazla
() () () () () ()

9) **a. Görünüşümle alay ederler. b. Peki sen bu davranışı ne kadar yapıyorsun?**

Hiç bir zaman Bir kere Birden fazla Hiç bir zaman Bir kere Birden fazla
() () () () () ()

10) **a. Herhangi bir nedenden dolayı benimle alay ederler.b. Peki sen bu davranışı ne kadar yapıyorsun?**

Hiç bir zaman Bir kere Birden fazla Hiç bir zaman Bir kere Birden fazla
() () () () () ()

11) **a. Bana “gerzek”, “aptal” ve benzeri sözler söylerler.b. Peki sen bu davranışı ne kadar yapıyorsun?**

Hiç bir zaman Bir kere Birden fazla Hiç bir zaman Bir kere Birden fazla
() () () () () ()

12) **a. Konuşma biçimimle alay ederler.b. Peki sen bu davranışı ne kadar yapıyorsun?**

Hiç bir zaman Bir kere Birden fazla Hiç bir zaman Bir kere Birden fazla
() () () () () ()

13) **a. Beni tekmelerler.b. Peki sen bu davranışı ne kadar yapıyorsun?**

Hiç bir zaman Bir kere Birden fazla Hiç bir zaman Bir kere Birden fazla
() () () () () ()

14) **a. Canımı acıttılar.b. Peki sen bu davranışı ne kadar yapıyorsun?**

Hiç bir zaman Bir kere Birden fazla Hiç bir zaman Bir kere Birden fazla
() () () () () ()

15) **a. Beni döverler.b. Peki sen bu davranışı ne kadar yapıyorsun?**

Hiç bir zaman Bir kere Birden fazla Hiç bir zaman Bir kere Birden fazla
() () () () () ()

- 16) **a. Bana küfür ederler.b. Peki sen bu davranışı ne kadar yapıyorsun?**
Hiç bir zaman Bir kere Birden fazla Hiç bir zaman Bir kere Birden fazla
() () () () () ()
- 17) **a. Çelme takıp beni düşürmeye çalışırlar.b. Peki sen bu davranışı ne kadar yapıyorsun?**
Hiç bir zaman Bir kere Birden fazla Hiç bir zaman Bir kere Birden fazla
() () () () () ()
- 18) **a. Bana tükürürler.b. Peki sen bu davranışı ne kadar yapıyorsun?**
Hiç bir zaman Bir kere Birden fazla Hiç bir zaman Bir kere Birden fazla
() () () () () ()
- 19) **a. Arkadaşlarımla aramı bozmaya çalışırlar.b. Peki sen bu davranışı ne kadar yapıyorsun?**
Hiç bir zaman Bir kere Birden fazla Hiç bir zaman Bir kere Birden fazla
() () () () () ()
- 20) **a. Arkadaşlarımı bana karşı kıskırtmaya çalışırlar.b. Peki sen bu davranışı ne kadar yapıyorsun?**
Hiç bir zaman Bir kere Birden fazla Hiç bir zaman Bir kere Birden fazla
() () () () () ()
- 21) **a. Başkalarının benimle konuşmasına engel olurlar.b. Peki sen bu davranışı ne kadar yapıyorsun?**
Hiç bir zaman Bir kere Birden fazla Hiç bir zaman Bir kere Birden fazla
() () () () () ()
- 22) **a. Hakkımda yalan söylerler.b. Peki sen bu davranışı ne kadar yapıyorsun?**
Hiç bir zaman Bir kere Birden fazla Hiç bir zaman Bir kere Birden fazla
() () () () () ()
- 23) **a. İzin olmadan bana ait eşyaları alırlar.b. Peki sen bu davranışı ne kadar yapıyorsun?**
Hiç bir zaman Bir kere Birden fazla Hiç bir zaman Bir kere Birden fazla
() () () () () ()
- 24) **a. Bana ait eşyalara bilerek zarar verirler. b. Peki sen bu davranışı ne kadar yapıyorsun?**
Hiç bir zaman Bir kere Birden fazla Hiç bir zaman Bir kere Birden fazla
() () () () () ()
- 25) **a. Bana ait eşyaları çalarlar. b. Peki sen bu davranışı ne kadar yapıyorsun?**
Hiç bir zaman Bir kere Birden fazla Hiç bir zaman Bir kere Birden fazla
() () () () () ()
- 26) **a. Bana ait bir şeyi kırıp bozmaya çalışırlar. b. Peki sen bu davranışı ne kadar yapıyorsun?**
Hiç bir zaman Bir kere Birden fazla Hiç bir zaman Bir kere Birden fazla
() () () () () ()
- 27) **a. Paramı çalarlar.b. Peki sen bu davranışı ne kadar yapıyorsun?**
Hiç bir zaman Bir kere Birden fazla Hiç bir zaman Bir kere Birden fazla
() () () () () ()
- 28) **a.Sana tüm bu davranışları çoğunlukla kız arkadaşlarınız mı yoksa erkek arkadaşlarınız mı yapıyor?**
Hiç kimse Çoğunlukla kızlar Çoğunlukla erkekler Hem kızlar hem erkekler
() () () () () ()
- b. Peki sen bu davranışları çoğunlukla kız arkadaşlarına mı yoksa erkek arkadaşlarına mı yapıyorsun?**
Hiç kimse Çoğunlukla kızlara Çoğunlukla erkeklere Hem kızlara hem erkeklere
() () () () () ()

Ek 3

Eğitimi Değerlendirme Formu

Sevgili öğrenciler aşağıda akran zorbalığıyla ilgili sizlerin bilmesini istediğimiz sorular yer almaktadır. Bu soruların sadece bir doğru seçeneği vardır. Öncelikle soruların başındaki açıklayıcı bilgileri okuyup sonra soruları yanıtmanız gerekmektedir. Teşekkürler.

A. Aşağıdakilerden akran zorbalığı yapma nedenlerinden doğru bulduğunuzun yanına (D) yanlış bulduğunuzun yanına (Y) harfi korunuz.

1. (D) Bir öğrenci zorbalığı seyrediyor ve bir şey yapmıyorsa bir süre sonra zorba ya da kurban olabilir.
2. (D) Zorbalar gösteri yapmak ve sert görünmek isterler
3. (Y) Zorbalar uyumlu kişilerdir
4. (D) Zorbalar başka insanları incitmeyi doğru davranış sanırlar
5. (D) Zorbalar başkaları tarafından zorbalığa uğradıkları için zorbalık yaparlar
6. (Y) Zorbalar kendilerini severler
7. (Y) Zorbaların ailelerinde birbirlerine şiddet asla yoktur.
8. (D) Zorbalar evlerinde aileleri tarafından sıklıkla cezalandırılan çocuklar olabilir
9. (D) Zorbaların zorbaca davranan abla veya ağabeyleri olabilir
10. (Y) Zorbalık önlenemeyen nedenlere bağlıdır.

B. Aşağıdaki zorbalık türleri ve bu türlerin davranış içerikleri verilmiştir. Davranış içeriklerinin başındaki parantezin içine tanımın başındaki harfi yazınız.

11. (a) Fiziksel zorbalık () vurmak, yumruklamak, tekmelemek, tırmalamak, çelmelemek, tükürmek
12. (b) Sözel zorbalık () isim takmak, alay etmek, onurunu zedelemek, küçük düşürmek, iğnelemek, hakaret etmek, söylentiler çıkarmak ve küfür etmek
13. (c) Cinsel zorbalık () kişi istemediği halde onun bir yerlerine dokunmak
14. (d) Sosyal zorbalık () bir veya birden çok öğrenciyi görmezden gelerek, dışlayarak veya yabancılaştırarak gruptan izole etmek
15. (e) Siber zorbalık () chat odasından birini atmak, chat odasında hakaret etme, internetten görüşme sırasında başka birilerine görüntüleri gösterme, SMS aracılığı ile incitici mesaj gönderme

C. Aşağıdaki soruların seçeneklerinden sadece biri doğrudur. Doğru olan seçeneği işaretleyiniz.

16. Aşağıdaki özelliklerden hangisi zorbalık yapan kişinin özelliği **değildir**?
 - a. Kurbanı kasıtlı olarak zarar verir.
 - b. Fiziksel olarak kurbanı göre daha güçlüdür.
 - c. Zorbalığı farklı zaman dilimlerinde yineler.
 - d. **Arkadaşlarının duygularını iyi anlar.**
17. Aşağıdakilerden hangisi kurbanın yaşadıklarından olabilir?
 - a. Okula güven içinde gider
 - b. Ödevlerini yapmaya her zaman isteklidir
 - c. **Korkulu rüyalar görür, uykusunda ağlayabilir, yatağını ıslatabilir**
 - d. Fiziksel faaliyetlere katılmaya bayılır.
18. Aşağıdakilerden hangisi normal akran çatışmasından **sayılmaz**?
 - a. **Normal akran çatışması ciddidir ve fiziksel ve ruhsal zarara yol açar**
 - b. Normal akran çatışmasında eşit güçler; arkadaşlık var
 - c. Normal akran çatışması arada sırada olur
 - d. Normal akran çatışmasında güçlü olma ve dikkat çekme isteği yok
19. Akran zorbalığı aşağıdaki alanlardan hangisinde görülmektedir?
 - a. Sınıflarda,
 - b. Okul koridorlarında,
 - c. Spor alanlarında,
 - d. Okul kantininde,
 - e. **Hepsi.**

20. Aşağıdakilerden hangisi zorbalıkla ilgili doğru **değildir**?
- Kurban olan kişi zorbalığı hak eder**
 - Başkalarını kızdırmak kızdırılan için hiç eğlenceli değildir
 - Zorbalık yapanların bildirilmesi gerekir
 - Kavga etmek saldırganca davranmak büyümenin bir parçası değildir
21. Aşağıdakilerden hangisi okulda uymamız gereken kurallardandır?
- Herkes birbirine iyi ve anlayışlı davranmalı, herkes birbirinin eşyasına saygı duymalıdır,
 - Herkes birbirinin arkasından iyiliklerini konuşmalı, arkadaşlarını yüceltmeli, arkadaşları için iyi niyetli düşünmelidir.
 - Herkes birbirinin kişisel farklılıklarına saygı göstermelidir.
 - Hepsi**
22. Zorbalığa uğrayan kurban bu durumdan kurtulmak için aşağıdaki yollardan hangisini **kullanmamalıdır**?
- Zorbalığa uğradıklarında okul çalışanlarına bildirmeliler.
 - Zorbalığa uğradıklarında aile bireylerine bildirmeliler.
 - Zorbalığa uğradıklarında değer verdikleri büyüklerine anlatmalılar.
 - Zorbalık yapan kişiye aynı yolla cevap vermeliler**
23. Aşağıdakilerden hangisi zorbalığı önlemede doğru bir düşünce **değildir**?
- Herkes bana iyi davranmalı benim herkese nasıl davrandığım kimseyi ilgilendirmez.**
 - Ben hem kendim hem de arkadaşlarım için iyilik düşünür iyilik yaparım.
 - Ben ve arkadaşlarımın, yani hepimizin farklı ve güzel özellikleri var.
 - Hepimiz hem kendimiz hem de birbirimiz için çok özeliiz.
24. Aşağıdakilerden hangisi kurbanların kendilerini güçlendirmek için kendi kendilerine söylemeleri gereken sözlerdendir?
- Herkesin güzel bir özelliği vardır. Eminim benimde güzel bir özelliğim var.
 - İnsanların hepsinin benzer özellikleri olduğu gibi farklı özellikleri de vardır.
 - Hissettiklerimi rahatça insanlara söyleyebilmeliyim. Bu benim kendimi rahatlamış hissetmemi sağlar.
 - Her insan hayatta iyi şeyleri hak eder. Bende iyilikleri hak ediyorum.
 - Hepsi.**
25. Aşağıdakilerden hangisi zorbalığa tanık olan kişilerin yapması gereken davranışlardandır?
- Zor durumda kalan arkadaşıma yardım etmeliyim.
 - Güçlünün yanındaymış gibi görünmek ancak bu günü kurtarır. Ben gerçekten ne hissediyorsam öyle davranmalıyım.
 - Arkadaşımın başına gelen kötü şeyleri güvendiğim büyük birisine anlatmam gerekir.
 - Hepsi**

D. Aşağıdaki durum için ne yapmanız gerektiğini yazınız.

26. Sınıf arkadaşınızdan biri sizin istemediğiniz fotoğraflarınızı sizin haberiniz olmadan çekmiş. Sizin facebook adresinize gönderdi ve sizden her gün onun isteklerini yapmanızı istiyor. Eğer onun isteklerini yapmazsanız fotoğraflarınızı herkesle paylaşacağını söylüyor. Sizin bu durumda ne yapmanız gerekir. Yazınız.

Ek 4

Okulda Zorbalığı Önleme Programı Uygulamaları İle İlgili Görüşleri Değerlendirme Formu

Sevgili öğrenci,

Geçen yıldan bu yana okulunuzda akran zorbalığını kaldırmak için çalışmalar yapmaktayım. Şimdi sizden bu uygulamaları değerlendirmenizi istiyorum. Aşağıda okulunuzda zorbalığı kaldırmak için yapılan uygulamalar yer almaktadır. Bu uygulamaların hangisinin ne kadar etkili olduğunu öğrenmek istiyorum. Bu amaçla aşağıdaki uygulamalar için geçerli olanlara “X” işareti koyunuz.

Teşekkürler

Sevil Albayrak

	Hiç Etkili değil	Az Etkili	Etkili	Çok Etkili	En etkili
1. Gazetede zorbalıkla ilgili çıkan yazılar					
2. İnternette yayınlanan zorbalıkla ilgili yazı					
3. Sınıf duvarına asılan zorbalığı yok edelim sözleşmesi					
4. Okul çevresinde alınan güvenlik önlemleri					
5. Öğrencilere verilen eğitim					
6. Ailelere verilen eğitim					
7. Öğretmenlere verilen eğitim					
8. Ailelere verilen broşür					
9. Öğrencilere verilen broşür					
10. Sınıfın duvarına asılan sloganlar					

Okulunuzda zorbalığı azaltmak için önerileriniz varsa yazınız.

Ek 5**Uzman Görüşü Formu Örneği**

Öğrencilere Verilecek **Birinci** Eğitim Oturumu İçin Değerlendirilecektir.

		Uygun	Az düzeltme var	Çok düzeltme var	Uygun değil
1.	Eğitimin bilişsel hedefleri eğitim konusuna ve amaca uygun mu? Öneri:				
2.	Eğitimin duyuşsal hedefleri eğitim konusuna ve amaca uygun mu? Öneri:				
3.	Eğitimin davranışsal hedefleri eğitim konusuna ve amaca uygun mu? Öneri:				
4.	Eğitim içeriği amaca uygun mu? Öneri:				
5.	Eğitim içeriği hedeflere uygun mu? Öneri:				
6.	Eğitim Yöntemi ve Materyali eğitim için uygun mu? Öneri:				
7.	Sunum planı uygun mu? Öneri:				
8.	Eğitimin süresi içerik için yeterli mi? Öneri:				
9.	Değerlendirme ölçütleri hedefleri karşılıyor mu? Öneri:				

Okullarda Akran Zorbalığı

İÇİNDEKİLER

1. Şiddet ve Zorbalık Arasındaki İlişki
2. Zorba, Kurban Zorba/Kurban ve Seyirci Tanımı,
3. Zorbalıkla İlgili Bilinmesi Gerekenler
4. Zorbalık Yapmada Amaç
5. Zorbalık Çeşitleri
6. Zorba, Kurban, Zorba/Kurban Olmanın Nedenleri
7. Zorba, Kurban, Zorba/Kurban Olmanın Çocuklar Üzerindeki Etkileri
8. Zorbalığın Yol Açtığı Sorunlar
9. Akran Zorbalığının Yapıldığı Alanlar
10. Akran Zorbalığını Ortadan Kaldırma Yöntemleri
11. Akran Zorbalığı Yapan Öğrencilerin Aileleriyle İletişim
12. Kaynaklar

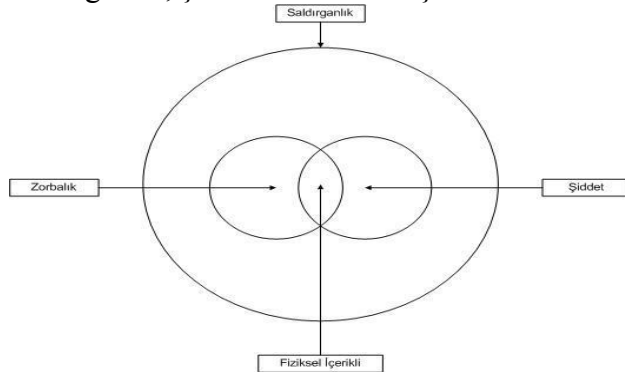
**Hazırlayan: Sevil
ALBAYRAK
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ
ENSTİTÜSÜ**

1. Şiddet ve Zorbalık Arasındaki İlişki

Okullardaki şiddetle ilgili çalışmalarda genellikle zorbalık, saldırganlıkla veya şiddetle karıştırılmaktadır. Çoğu araştırmada zorbalık, saldırganlık ve şiddet birbirlerinin yerine kullanılmaktadır. Her ne kadar zorbalık saldırganlığın alt boyutlarında yer alsın da şiddetten veya saldırganlıktan ayrılması gereken belirgin özelliklere sahiptir. Saldırganlık bedensel ve ruhsal açıdan başkalarına zarar verme amacıyla, kızgınlık, öfke ve nefret dolu yıkıcı davranışlardır. Saldırganlık yaşayan bir varlığa zarar vermek amacıyla yapılmakta sonucunda ise hedefte belirgin yaralanmaya neden olmaktadır.

Saldırganlığı birden çok alt boyuta ayıran araştırmalar bulunmaktadır. Ancak en yaygın olanda, saldırganlık, tepkisel, proaktif/düşünmeden, açık/aleni ve ilişkisel olarak sınıflandırılmaktadır. Saldırgan davranışları çeşitli boyutlarıyla kapsayan; karşı koyma bozukluğu, davranım bozukluğu ve antisosyal kişilik bozukluğu gibi psikolojik bozukluklar yer almaktadır. Ancak zorbalık bu psikolojik bozukluklar sınıflandırması içinde yer almamaktadır.

Saldırganlık, şiddet ve zorbalık Şeması

Olweus (1999) saldırganlık, şiddet ve zorbalık arasındaki farkı bir şemayla açıklamaktadır. Bu şemaya göre, saldırganlık, zorbalık ve şiddeti kapsamaktadır. Zorbalık ve şiddet, saldırganlığın içinde yer alan davranışlarda fiziksel içerikli olduklarında birbiriyle birleşmektedir. Bu anlamda fiziksel

zorbalık aynı zamanda fiziksel şiddet gibi de anlaşılmaktadır. Ancak zorbalık tekrarlılık ve taraflar arasında güç dengesizliği olması açısından fiziksel şiddetten ayrılmaktadır. Bir davranışın şiddet olarak tanımlanması için tekrarlı olmasına veya taraflar arasında güç dengesizliğinin olmasına gerek yoktur.

Kartal ve Bilgi'nin yaptığı çalışmanın bulgularında özellikle öğretmenlerin bilmesi açısından iki önemli nokta göze çarpmaktadır;

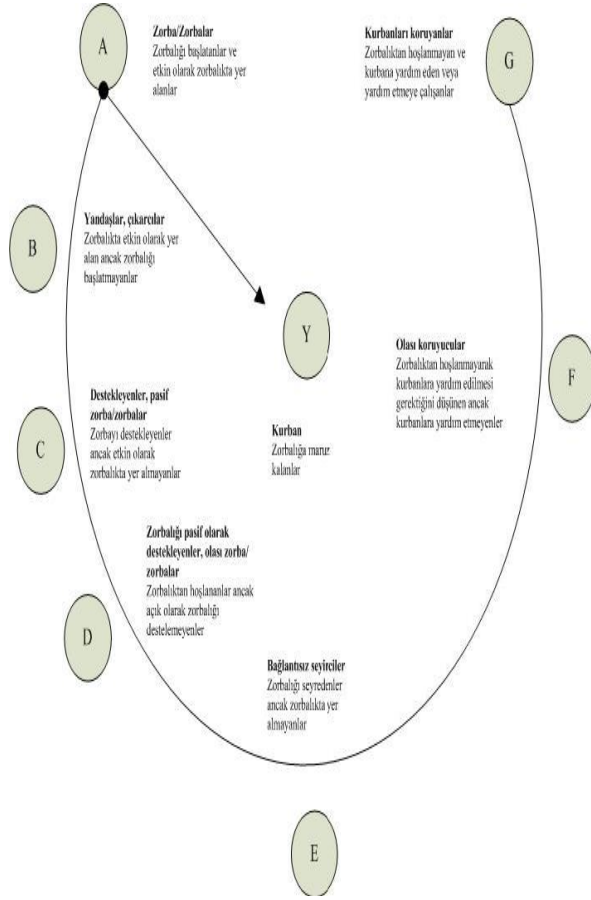
1. Öğretmenler zorbalığın öğrencilerin ve velilerin algıladığından daha sık gerçekleştiğini düşünmektedir.

2. Öğretmenler çoğunlukla öğrencilerin zorbalığa uğradığında durumu ilkin kendilerine anlattığını düşünmekte, oysa öğrenci ve velilerin çok azı bu görüşü paylaşmaktadır.

Normal akran çatışması ile akran zorbalığı arasındaki farklar

Normal akran çatışması	Akran zorbalığı
Eşit güçler; arkadaşlık var	Güçte dengesizlik; arkadaşlık yok
Arada sırada olur	Tekrarlayıcı olumsuz hareketler var
Ciddi değil	Ciddidir- fiziksel ve ruhsal zarara yol açar
Güç ve dikkat arayışı yok	Güç ve kontrol arayışı var
Belli bir kazanç arayışı yok	Güç kazanmayı ya da belli bir eşyayı, parayı çalmayı deneme var
Pişmanlık ve sorumluluk alma var	Pişmanlık ve sorumluluk alma yok
Problemi çözmek için çaba sarf edilir	Problemi çözmek için çaba sarf edilmez
Eşit duygusal tepki	Sadece kurbanda yoğun olumsuz duygusal tepki

Zorba, kurban zorba/kurban ve seyirci tanımı

Zorbalık: Bir veya birçok kişi tarafından bir bireyin açıkça, tekrarlı olarak ve birçok kez, olumsuz hareketlere maruz kalması durumudur. Diğer bir tanımla, zorbalık; bir ya da birden çok öğrencinin, kendilerinden daha güçsüz öğrencileri kasıtlı ve sürekli olarak rahatsız etmesiyle sonuçlanan ve kurbanın kendisini koruyamayacak durumda olduğu bir saldırganlık türüdür. Zorbalık için akran istismarı da kullanılmaktadır.

Olweus'a göre zorbalık tanımı yapılabilmesi için 3 ölçüt dikkate alınmalıdır. Bunlar:

1. Zorbalık, saldırganca olmalıdır veya içinde kasıtlı zarar verme bulunmalıdır.
2. Zorbalık, tekrarlı olmalıdır ve birden çok kez meydana gelmelidir.
3. Zorbalığa katılan kişiler arasında güç dengesizliği olmalıdır.

Zorba: Zorbalık karşılıklı olan bir eylem değildir. Zorba zorbalığı başlatan, zorbalığı yaparak kurbanı zarar veren ve zorbalık

eğiliminde fiziksel veya psikolojik olarak güçlü olan kişiyi nitelendirir.

Kurban: Zorbanın saldırgan davranışlarına tekrarlı olarak maruz kalan, zorba ile aralarında kendisi aleyhine güç eşitsizliği bulunan ve kendini korumasız, savunmasız hisseden bireylerdir.

Zorba/Kurban: Kimi zaman zorbalığı başlatarak zorba olan kimi zaman da başkaları tarafından kendisine yönelik zorbalığa maruz kalarak kurban olan bireylerdir.

Katılmayanlar/Dışarıda

kalanlar/Seyirciler: Zorbalık olayına tanık olan ancak bu zorbalığa kurbanı korumak amacıyla veya zorba'yı desteklemek amacıyla katılmayan kişilerdir.

Genel olarak yerli ve yabancı literatürde okullarda saldırganlıkla ilgili yapılan araştırmalarda, güçlü lehine güç dengesizliğinin olduğu, kurbanın kendini savunmasız, örselenmiş hissettiği, tekrarlılığın söz konusu olduğu ve zorbanın kurbanla empati kurmadığı saldırganca davranışlar için zorbalık tanımlaması yapılmaktadır.

Ülkemizde ve yurt dışında gözlenen zorbalık türleri ve zorbalığın ortaya çıkma biçimleri birbirlerinden bazı farklılıklar göstermektedir. Yurt dışındaki okullarda, zorbalık daha çok öğretmenlerin, idarecilerin ve yetişkinliklerin gözü önünde ortaya çıkmama bir bakıma saklanma eğilimi gösterirken, ülkemizdeki okullarda gözlenen zorbalık davranışları ise daha çok okullarda, sınıflarda, okul çıkışlarında ve okul çevresinde diğer öğrencilerin ve eğitimcilerin tanık olabileceği şekilde meydana gelmektedir.

Akran zorbalığı ile ilgili bilinmesi gerekenler

Pek çok zorbanın özgüveni normal düzeydedir. Saldırgan tavır sergilerler, empati kurmada güçlük yaşarlar.

Akran zorbalığı yapan öğrenci kontrol peşindedir. Göz ardı edildiğinde nadiren durur. Yetişkinler tarafından tespit

edilmediği sürece zorbalığın şiddeti giderek artar.

Akran zorbalığı büyümenin doğal bir paçası değildir. Aksine eğer önlem alınmazsa, bu olumsuz davranışlar yıllar içinde başka olumsuz davranışlara dönüşmektedir. Ortaokul yıllarında zorbalık yapan öğrencilerin %60'ı, 24 yaşına kadar en az birkaç kez suç işlemektedir.

Fiziksel farklılıklar akran zorbalığı konusunda çok küçük bir rol oynar. Kurbanların çoğu kırılgan, aşırı kaygılı ve kendini savunamayan çocuk ve ergen oldukları için hedef seçilmektedir.

Kurbanlar genellikle zorbalardan daha küçük ve fiziksel olarak zayıftır. Ayrıca genellikle destekleyici ve koruyucu arkadaş ilişkileri geliştirebilme becerisinden yoksundurlar. Söz konusu durumla kendileri başa çıkamazlar.

Sınıf ya da okul büyüklüğü ile akran zorbalığı arasında herhangi bir ilişki yoktur. Aslında, potansiyel zorbalık kurbanlarının büyük okullarda bu durum karşısında kendisine yardımcı olabilecek arkadaş bulabilme fırsatlarının arttığı yolunda bir takım bulgular vardır.

Her ne kadar akran zorbalığı okula giderken, okuldan dönerken, ya da okul dışında gerçekleşiyor olsa da pek çoğu sınıflarda, koridorda ya da okul içindeki oyun alanlarında görülmektedir.

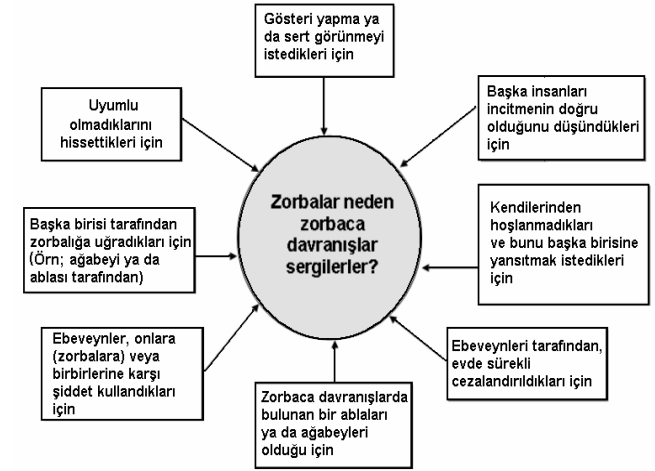
ABD'de öğrencilerin %20'si zorbalık içeren davranışlara maruz kalmaktadır. Resmi tahminlere göre 160.000 öğrenci her gün zorbalığa uğrama korkusu ile okula gitmeyi ret etmektedir.

Akran zorbalığı içeren davranışların çoğu öğretmenlerin gözlerinden uzak yerlerde gerçekleşmektedir. Çoğu kurban utandıkları için ya da tekrar zorbalığa uğrama korkusu nedeniyle durumu büyüklerine bildirme konusunda isteksizdirler.

Uzun süreli akran zorbalığına uğrayan çocuk ve ergenlerin, genellikle özgüvenleri düşüktür. Depresyonda ve intihara eğilimli olabilirler. Yaşamları boyunca ruhsal

sağlık sorunları yaşayan insanlar olarak kalırlar.

Zorbalık yapma amacı

Zorbalık çeşitleri

Akran zorbalığı farklı türde davranışlarla karşımıza çıkabilmektedir.

- Doğrudan zorbalık
- Dolaylı zorbalık

Doğrudan akran zorbalığında, zorba ile kurban karşı karşıyadır. "Ad takma" doğrudan akran zorbalığının en sık görülen şeklidir. Ad takmada neden bireysel özellikler olabileceği gibi, öğrencinin etnik kökeni, uyruğu, ırkı, cinsel yönelimi ya da bazı kısıtlılıkları/özürleri olabilir.

Dolaylı akran zorbalığında zorba ile kurban karşı karşıya gelmez. Bu zorbalık türü, kurban hakkında söylentiler yayma, gruptan dışlama, oyuna almama, aşağılayıcı mektup/mesaj gönderme gibi davranışları içerir.

Davranış içeriğine göre;

- Fiziksel zorbalık
- Sözel zorbalık

- + Cinsel zorbalık
- + Sosyal zorbalık
- + Siber zorbalık

Akran zorbalığının fiziksel ya da sözel olması davranışın içeriğini belirler. Fiziksel zorbalığın içine giren davranışlar arasında vurmak, yumruklamak, tekmelemek, tırmalamak, çelmelemek, tükürmek bulunurken, sözel zorbalıkta ise isim takmak, alay etmek, onurunu zedelemek, küçük düşürmek, iğnelemek, hakaret etmek, söylentiler çıkarmak ve küfür etmek yer almaktadır. Fiziksel ve sözel zorbalığın yanı sıra üçüncü bir kategoride de bir veya birden çok öğrenciyi görmezden gelerek, dışlayarak veya yabancılaştırarak gruptan izole eden sosyal zorbalık türü bulunmaktadır.

Türkiye’de yapılan araştırmalarda öncelik sırasına göre en çok sözel, fiziksel, duygusal ve cinsel içerikli zorbalık türleri gözlemlendiği belirlenmiştir.

Yukarıda sıralanan zorbalık türlerine ek olarak teknolojik araçların kötüye kullanılması ile ortaya çıkan siber zorbalıkta son zamanlarda yaygın bir zorbalık türü olarak ele alınmaktadır. Öğrencilerin interneti, chat odalarını, cep telefonlarını, anlık ileti programlarını (MSN, Yahoo Messenger, AOL vs.) kullanarak zorbalık yapmaları gün geçtikçe yaygınlaşmaktadır. Artık yerli ve yabancı literatürde siber zorbalık sıklıkla yerini almaya başlamıştır.

Ergenlerin en sık yaptıkları siber zorbalık türleri sırasıyla chat odasından birini atmak, chat odasında hakaret etme, internetten görüşme sırasında başka birilerine görüntüleri gösterme, SMS aracılığı ile incitici mesaj gönderme ve benzeri zorbalık türleridir. Siber kurban olma ise web cam görüntülerini başkasının izlemesi, başkasının takma adını kullanması, internet şifrelerin alınması, chat odasında hakarete maruz kalma, anlık mesaj gönderen programlarda paylaşılan kişisel bilgilerinin başkalarına yayılması, chat odasından atılma şeklindedir.

Zorbaca davranışların biçimleri

Davranış kategorileri	Endişelenilmesi gereken davranışlar	Ciddiyetle endişelenilmesi gereken davranışlar
Fiziksel saldırganlık	+ İtme + Dürtme + Tükürme + Tekmeleme + Vurma	+ Silahla tehdit etme + Mala zarar verme + Hırsızlık
Sözel saldırganlık	+ Alay etme + İsim takma + Kötü bakma + Sataşma	+ Telefonla korkutma + Alt kimliğiyle, cinsel eğilimleriyle alay etme + Başkasını tehlikeli işlere cesaretlendirme + Mala karşı sözel tehdit oluşturma (Çalmakla, kırmakla tehdit etmek gibi) + Sözel olarak şiddet tehdidi oluşturmak veya başkasının bedenine zarar vermesini dayatmak. + Baskı kurma + Haraç alma
Sosyal İzolasyon	+ Dedikodu yayma + Utandırma + Diğer öğrencilerin ona aptalmış gibi bakmasını sağlama + Hakkında söylenti yayma + Gruptan dışlama	+ Kine kıskırtma + Irkçı, seksist veya homofobik izolasyon + Diğerlerinin suçlamasını sağlamak + Toplum önünde küçük düşürme + Kötü niyetli söylentiler yayma

Zorba, kurban, zorba/kurban olmanın nedenleri

Akran zorbalığının nedenleri üç ana başlık altında incelenebilir

1. Bireysel nedenler

2. Ailesel nedenler

3. Okula ait nedenler

1. Bireysel nedenler;

a) Zorbaların bireysel özellikleri;

- ✚ Koordinasyonları yüksektir, sporda ve bahçe oyunlarında başarılıdır. Enerjik ve aktiftirler.
- ✚ Acıya dayanma eşikleri yüksektir, gözü pektirler. Saldırgan ve dürtüsel mizaca sahiptir, erkeklerde fiziksel üstünlükte eşlik eder.
- ✚ Kurbanlardan yaşça ve bedence büyük olabilirler.
- ✚ Görünümleri normaldir. Fiziksel olarak çekicidirler.
- ✚ Güvenli, hazır cevap, dalgacı ve alaycıdır. İletişimde başarılıdır.
- ✚ Kendi sosyal idealine uygun olan baskın ve güçlü erkeklere uyma gösterir, yaşlılarınca kabul gören "maço" imajı taşırlar (erkekler).
- ✚ Kaygı düzeyleri düşüktür.
- ✚ Güce dayalı benlik algısına sahiptir; kendilerini sert, başarılı ve becerikli görürler; tatminsizlik duymazlar.
- ✚ Baş etme becerileri yüksektir, bağımsızdır ve kendini güvenle ortaya koyabilirler.
- ✚ Kurbanın cezayı hak ettiğine inanırlar.
- ✚ Bu çocuklar evde az zaman geçirir, aile içinde olumlu etkileşimi azdır. Eve geliş saatleri denetlenmez.
- ✚ Bu çocuklar anne babalarına yönelik olumsuz duygular taşırlar, aile içindeki empati düzeyi, sevgi ve şefkat düşüktür. Saldırganlığın ve çatışmanın yoğun olduğu ailelerden gelmektedirler. Ailede model olarak görebileceği erişkinler arasında istismar yaygındır.
- ✚ Erişkin yaşlarına gelindiğinde bu çocukların yarısından çoğu suça eğilim gösterir.
- ✚ Empati kurma yeteneğinden yoksundurlar.

- ✚ Duygusal izolasyonları vardır.
- ✚ Sosyal becerilerinde ve ilişki kurma biçimlerinde yetersizlik vardır.

b) Kurbanların bireysel özellikleri;

- ✚ Zorbaca davranışlara maruz kalan çocuklar ev yaşamından hoşlanırlar, ailesi ile yakın ilişki içindedir. Genellikle aşırı koruyucu ailelerin çocuklarıdır. Çocuklar anne babalarının beklentilerini karşılayamayacaklarına inanırlar.
- ✚ Çekingen, içedönük, güvensiz, endişeli, pasif, boyun eğicidirler ve elleri sıkıdır.
- ✚ Uyum zorlukları çeker, etkili olamama gibi kaygı sorunları vardır.
- ✚ Aşağılık duygusu vardır. Kendilerini zihinsel yetenek ve çekicilikte yetersiz görürler.
- ✚ Bazı sorunlarla tek başına baş edemeyeceğine inanırlar ve yaşlılarından yardım isteyemezler. Kendilerini çaresiz ve etkisiz hissederler. Zorbaları hak ettiklerini sanırlar.
- ✚ Kurbanların fiziksel güçleri zayıftır, intikam alamazlar.
- ✚ Bahçe oyunlarına ilgileri ve becerileri yoktur. Enerji düzeyleri düşüktür.
- ✚ Acıya dayanma eşikleri düşüktür, güvensiz oldukları için korkaktırlar.
- ✚ Zorbalarından yaşça ve bedence küçüktürler.
- ✚ Fiziksel bozuklukları -gözlük, şişmanlık, aşırı zayıflık vs. olabilir.
- ✚ Farklı özelliklere sahip olabilirler (kekeme gibi)

- ✚ Özel öğrenme gereksinimleri ya da engelleri olabilir.
- ✚ Farklı ırk ya da etnik grup üyesi olabilirler.
- ✚ Yakın arkadaşları yoktur.
- ✚ Pahalı eşyalara sahip olabilirler (son model cep telefonu gibi)

c) Zorbalığa katılmayan ancak kışkırtan öğrencilerin bireysel özellikleri;

Akran zorbalığına uğrayan küçük bir grup öğrenci, hem kaygılı hem de saldırgan davranış biçimlerine sahip olan kışkırtıcı kurban özellikleri gösterirler. Sık ve yoğun biçimde sorun çıkarırlar ve çevresindekilerin genelliklede bütün sınıftakilerin gerilimini yükseltecek şekilde davranırlar. Bunun sonucunda sınıf içinde bu tip öğrencilere karşı olumsuz tepki gelişir. Bazılar “hiperaktif” belirti gösterebilirler. Genellikle diğerlerine karşılık vermeyi kışkırtan şekilde saldırgan davranış sergileyebilirler. İşlevselliği bozuk ailelerden gelmiş ve davranışlarını değiştirmek için özel yardıma ihtiyaç duyan öğrenciler olabilir. Bu öğrencilerin ortak özellikleri;

- ✚ Zorbalığa uğradığında uygun olmayan şekilde tepki verirler.
- ✚ Aşırı hareketli, huzursuz, dikkatsiz, sıkıntı yaratıcı özellikleri vardır.
- ✚ Öğretmenler dahil diğer yetişkinler tarafından da onaylanmazlar.
- ✚ Kendinden güçsüz öğrencilere zorbalık yapma eğilimleri vardır.

2. Ailesel nedenler

Zorbalık düşmanca tutumlar sergileyen aile çevresinde büyümekte, birincil bakıcıları tarafından sevilmediklerini düşünmekte, ailelerine karşı güvensiz ve kaçınan bağlanma örüntülerine sahip bireylerdir.

Özellikle yaşamın ilk yıllarında sevgisiz ilgisiz bırakılan çocukların daha zorbaca davranışlar gösterdikleri bilinmektedir.

Ebeveynler arasında çatışma, ailenin sosyoekonomik statüsü, ebeveynlerin boşanması, ailede yaşanan psikiyatrik rahatsızlıklar, aile üyelerinin alkol problemleri, ebeveynlerden birinin çocuğunu terk etmesi, ailenin çocuğunun bakımıyla ilgilenmemesi, otoriter ve cezalandırıcı aile tutumları ergenin zorbalığa kurban veya zorba olarak katılmasında birinci dereceden etkilemektedir. Zorba öğrenciler ailelerini saldırgan, olumsuz ve sıcak duygulardan yoksun olarak betimlemektedir. Ergenlik döneminde aile içi iletişimde annenin babaya oranla çocuğuyla daha kaliteli iletişim kurduğu vurgulanmaktadır.

Ergenler genellikle anneleriyle babalarına oranla daha çok çatışma içindedir. Bunun nedenlerinin ise annenin babaya göre aile içinde daha güçsüz rollere sahip olması dolayısıyla da ergenin anneye tartışmasının daha kolay olmasından ya da annenin çocuk için duygusal önemini fazla olduğundan ergenlik döneminde anneden daha çok uzaklaşmaya çalışmasından veya çocuğun gündelik kontrollerini annenin sorumluluğunda olmasından kaynaklandığı vurgulanmaktadır. Ayrıca ailelerde, aile içinde saldırganlığa göz yumulmaktadır, güçlü ve sert imaj güçlendirilmektedir. Anne babaların da geçmişte zorba olma ihtimalleri yüksektir.

Kurbanların ailelerinde ise; aşırı koruyucu anne baba tutumları vardır. Aileye aşırı bağımlılık görülür. Aile içinde fazla yakın ilişkiler görülmektedir.

3. Okula ait nedenler

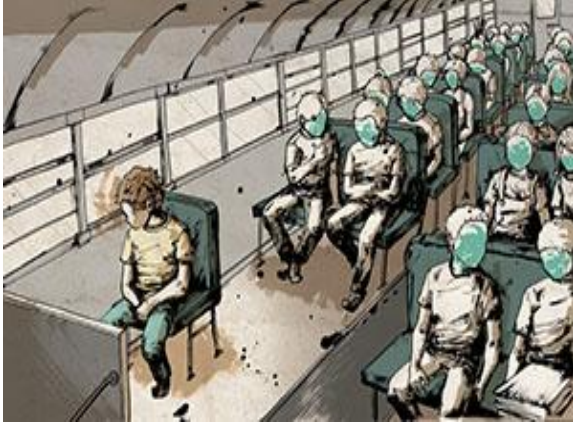
Sınıflarda agresif öğrencilerin varlığı zorbalığın yaygınlaşma nedenlerindedir. Öğrencilerin okul ortamındaki, özellikle oyun alanları, okul bahçesi ve okul yolundaki yetersiz denetimleri akran zorbalığının artmasına neden olabilir. Okul kurallarının uygulanmasında tutarlı davranılmaması öğrencilerin bu durumu

kullanmalarına neden olabilir. Okulun sosyal ortamının, genel havasının öğrencilere karşı soğuk olması ve ret edici olması, okul yönetiminin ve öğretmenlerin öğrencilerin saldırgan tutumlarını normal kabul etmeleri de akran zorbalığının artmasına neden olmaktadır.

Zorbaca davranışlara karşı çocuk ve ergenlerin yaklaşımları

Zorbalıkla baş etmede daha çok ve daha az tercih edilen baş etme yaklaşımlarına bakıldığında, kızların iyimser yaklaşım ve çaresiz yaklaşımı, erkeklerin ise kendine güvenli yaklaşımı daha fazla kullandığı gözlenmektedir. Zorbalıkla baş etmede kendine güven/problem çözme stratejisinin en çok tercih edilen strateji olduğu ve bunu sırası ile uzak durma, sosyal destek alma, içselleştirme ve dışsallaştırma stratejilerinin izlediği görülmektedir. Genel olarak ergenlerin bu sorunla baş etmede, olumlu çabalarını yitirdikleri ve durumu pasif bir şekilde kabullenip çaresizlik, boyun eğme yaklaşımlarını ağırlıklı kullandıkları gösterilmiştir.

Ergen üzerinde yapılan bir araştırmada dışa ve içe yönelik öfke, öfkeyi dışa vurma zorbalığı yordayıcı değişkenler olarak bulunmuştur. Oysa öfke kontrolü arttıkça zorbalığa katılımın azaldığı bulunmuştur.

Zorba, kurban, zorba/kurban olmanın çocuklar üzerindeki etkileri

Zorbalığın Yol Açtığı Sorunlar

- ✚ Ruhsal sorunlar
- ✚ Akademik sorunlar

✚ Sosyal beceri sorunları

Ruhsal Sorunlar:

Zorbalığa uğramış kişilerin verdiği en genel ruhsal tepkiler arasında; huzursuzluk, tekrarlayan çağrışımsız anılar, panik ve gerginlik hissi ve yoğunlaşma bozukluğu bulunmaktadır.

Uzun süre zorbalığa uğramak önceden var olan ruhsal sorunun ya da çatışmanın artmasına yol açabilmektedir (örn: kekeleme). Okulda meydana gelen akran zorbalığının yol açtığı sorunların en ağır ve belki de en ciddi olanı az sayıda olsa da bazı öğrencilerin intihara teşebbüs etmesidir. Uzun süre zorbalığa maruz kalan öğrencilerin zorbalığa uğramayanlara göre benlik saygısı ve kendine güven duyguları daha düşük, kaygı ve güvensizlik duyguları, daha yüksek çıkmıştır.

Akademik Sorunlar:

Zorbalığa uğrayan öğrenciler sıklıkla okuldan korkarlar, okulu güvensiz ve mutsuzluk veren bir yer olarak algırlar. Yapılan araştırmalar uzun süre okul devamsızlığının altında zorbalığa uğrama korkusu ya da gerçekten zorbalığa uğramış olmanın önemli bir etken olduğunu ortaya koymuştur.

Sosyal Beceri Sorunları:

Akran zorbalığı normal gelişimin bir parçası değildir. Bu olumsuz davranışın kurbanlar üzerinde olağanüstü yıkıcı bir etkisi vardır. Bu etki onların yaşamlarında iz bırakır, onlarla birlikte büyür. Zorbalığa maruz kalmış kişiler mutluluklarını ve başarılarını yeterince yaşayamazlar çünkü mutlu bir yaşamı hak etmediklerini düşünürler. Bunun sonucu olarak sosyal ve duygusal sorunlar yaşarlar. Arkadaşlık kurmak ve sürdürmek onlar için çok güçtür. Bu sorunlar yetişkinlikte de ilerleyerek devam eder ve ağır sosyal uyum sorunları ortaya çıkabilir.

Akran zorbalığının yapıldığı alanlar

Ankara'da 1063 ergen üzerinde yapılan bir araştırmada zorbalığın daha çok okul içinde meydana geldiği ve erkek ergenlerin kız ergenlere oranla hem okul içinde hem de okul dışında zorbalık yapmaya daha

fazla eğilimli oldukları rapor edilmiştir. Başka bir araştırmada zorbalığın en çok sınıflarda, daha sonra sırasıyla okul dışında, okul koridorlarında, oyun alanlarında ve spor alanları okul kantini gibi diğer alanlarda meydana geldiği bulunmuştur.

Akran zorbalığını ortadan kaldırma yöntemleri

Okulda yapılması gerekenler;

- ✚ Aile-okul- çevre arasındaki bağların geliştirilmesi,
- ✚ Aile- okul arası düzenli ve sürekli iletişimin sağlanması,
- ✚ Anne- babalar ve çevreninde işbirliği ile etkinliklerin düzenlenmesi,
- ✚ Çocuğun onuruna saygı gösterilmesi,
- ✚ Öğrenciler ve personel için davranış kurallarının belirlenmesi,
- ✚ Disiplinin özdenetim kazandırmaya yönelik ve gelişim dönemine uygun olması
- ✚ Şiddet olaylarına karşı net ve tutarlı olunması
- ✚ Okulda tartışma platformlarının oluşturulması
- ✚ Olumlu davranışların ödüllendirilmesi
- ✚ Öğretmenlere çatışma çözme, arabuluculuk ve olumlu disiplin yöntemleri konularında eğitim verilmesi,
- ✚ Öğretmen-öğrenci-idareci iletişiminin açık bir şekilde sürdürülmesi,
- ✚ Ders dışı sosyal etkinliklere önem verilmesi,

Okul personelinin zorbalığa tepkisinin en iyimser tahminle hoşnutsuzluk olacağı tahmin edilebilir. Farklı ülkelerde elde edilen araştırma bulguları, okul personelinin zorbalığa karşı tepkisinin yetersiz olduğunu ortaya koymaktadır. Okul personelinin zorbalığa karşı ciddi müdahalelerde bulunmamasının çeşitli nedenleri olabilir. Bu nedenlerden biri, zorbalığın daha çok sözlü sataşma, kızdırma, alaya alma, gruptan dışlama şeklinde ortaya çıkması ve gerek okul yöneticilerinin gerekse öğretmenlerin sorunu kolayca görülebilen yerlerdeki maddi hasarlar kadar önemsememeleridir. Bir diğer nedeni ise, kurbanların kişilik özellikleri gereği daha edilgen olmaları ve sosyal beceri yetersizlikleri nedeniyle öğretmenleri yeterince haberdar edememeleri ve onları müdahale sürecine güdüleyememeleri olabilir.

Kurbanlar, karşılaştıkları zorbalık türü olayları bir yetişkine söylememelerinde en önemli engeller olarak da;

a) Güvendikleri birisinin de benzer bir davranışa maruz kalması endişesi,

b) Bazılarının, zorbalığa maruz kalmalarını zayıflığın bir işareti olarak algılamaları nedeniyle yaşadıkları mahcubiyet hissi ve

c) Bazı kurbanlar da yaşadıkları zorbalık olaylarını bir yetişkine söylediklerinde üzerlerindeki zorbalığın daha da artacağı korkusu biçiminde sıralamaktadırlar.

Kurbanlardan bazıları da durumu değiştirmek için hiçbir şey yapılamayacağı kanısıyla işi olurlarına bırakmaktadırlar.

Bu nedenle okulda öğrenciler zorbalığa uğradıklarıyla ilgili bilgi verdiklerinde öğretmenlerin konuyla ilgilenmesi gereklidir. Öğretmenler öğrencilerin zorbalık hakkında konuşmalarını cesaretlendirmeli ve başlarına gelen olayları anlattıkları takdirde herhangi bir sorunla karşılaşmayacakları yönünde öğrencilere güven kazandırmalıdır. Öğrencilere bu durumun zayıflığın işareti olmadığı ve bu konuda yapabileceği davranışların olduğuyla ilgili güvence verilmelidir. Ayrıca zorbalığın daha da

artırılmasına izin verilemeyeceği anlatılmalı ve takipçisi olunmalıdır.

Yaş olarak daha büyük öğrenciler, kendilerinden daha küçük öğrencilere destek olmaları yönünde cesaretlendirilmelidirler. Ancak bu süreç içerisinde yaşça büyük öğrencilerin zorbalığa dahil olmaması için önlemler alınması gerekmektedir. Destek olacak öğrencilerin daha küçük yaştaki öğrencilerin zorbalığa dahil olduğunu gözlemlediğinde ortamdan uzaklaştırma, okul hemşiresini, okul psikolojik danışmanını, sınıf rehber öğretmenini haberdar etmesi gibi önlemler alınmalıdır.

Öğretmenlerin zorbalık sorununa çözüm bulmasında sınıfta var olan gruplaşmaları anlamasının önemli olduğu görülmektedir. Bu amaçla rehber öğretmenle işbirliğine gidilmesi ve rehber öğretmenin koordinatörlüğünde sınıftaki sosyal ilişkilerin yapısı ile ilgili veriler sunan “Sosyometri”, “Kimdir Bu?” gibi envanterlerin uygulanması yararlı olabilir. Ayrıca öğretmenlerin sınıf içi çatışmalara duyarsız kalmaması ve bunların çözümünde arabuluculuk yapmasının da zorbalığın önlenmesine katkı sağlayacağı söylenebilir. Görüşülen öğrencilerden biri rehber öğretmenin kendisini, sınıfta kendisini tehdit eden bir grup öğrenciyle barıştırdığını ve bu süreçten sonra tehdit sürecinin sona erdiğini belirtmesi, arabuluculuk rolünün zorbalık olaylarını engellemedeki etkisine işaret etmektedir.

Akran zorbalığı yapan öğrencilerin aileleriyle iletişim

Çocuklarının zorbaca davranışlar sergilediğini öğrenen aileler, çocuklarını cezalandırmaya başvurabileceklerdir. Bunun iyi bir problem çözme becerisi olmadığı yönünde eğitimcilerin aileye bilgi vererek farkındalık kazandırılması gerekmektedir.

Öğretmenler okulda kurban olan öğrencileri belirleyerek ailelerle iletişim kurabilirler. Bunun için mağduriyet belirtilerini bilmeleri gerekir. Ayrıca

aileyle evdeki mağduriyet belirtileri hakkında görüşebilirler

Mağduriyet belirtileri

Okuldaki belirtiler:

- Teneffüslerde genellikle yalnız olması, sınıfta hiç yakın arkadaşının olmaması,
- Takım oyunlarına seçilmemesi veya en son seçilmesi,
- Teneffüslerde öğretmene veya diğer yetişkinlere yakın olmak istemesi,
- Sınıfta konuşma zorluğu çekmesi, endişeli ve güvensiz bir yüz ifadesine sahip olması,
- Okul başarısının aniden veya yavaş yavaş düşmesi,
- Canını acıtmaktan korkması,
- Yaşıt grupları içinde kendini göstermekten (fiziksel veya sosyal olarak) kaçınması,

Evdeki belirtiler:

- Eve üstü başı, kitapları ve çantası yırtılmış veya kirlenmiş gelmesi,
- Belli bir açıklama olmaksızın vücudunda yara, çürük, kesik, tırnak izi olması
- Eve arkadaş getirmemesi, arkadaşlarına hiç gitmemesi,
- Partilere davet edilmemesi, kendi partisine okuldan kimseyi davet etmek istememesi,
- Okula gitmek istememesi, okul değiştirmek istemesi, sabahları iştahsızlık çekmesi, sürekli karın

ağrısı ve baş ağrısından şikayet etmesi,

- Okula giderken yolu gereksiz uzatması
- Korkulu rüyalar görmesi, uykusunda ağlaması, yatağını ıslatması
- Ödev yapma isteğinin azalması
- Duygusal değişiklikler, sık ve nedensiz ağlama
- Sık sık nedensiz ekstra para istemesi

Akran zorbalığı tespit eden öğretmenler ve çalışanlar bu durumun kayıt altına alınması için eğer okuldaysa araştırmacı hemşireye eğer okulda değilse okul müdürüne olay hakkında bilgi verir. Araştırmacı hemşire ya da okul müdürü “akran zorbalığı olayının raporlandırılması formuna”kayıt eder.

Kaynaklar:

- Englander E, Muldowney AM. (2007). Just Turn The Darn Thing Off: Understanding Cyberbullying. Proceedings of Persistently Safe Schools: The 2007 National Conference on Safe Schools and Communities, 21, 83- 91.
- Gül Kapıcı E. (2004) İlköğretim öğrencilerinin zorbalığa maruz kalma türünün ve sıklığının depresyon, kaygı ve benlik saygısıyla ilişkisi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 37(1), 1-13.
- Güvenir T. (ed.) (2004) Okulda Akran İstismarı, Kök Yayıncılık, Ankara, ISBN 975-499-272-X.
<http://www.yeniden.org.tr/vio/zorbaca.asp> (ET:22.07.2010).
- Kartal H, Bilgin A. (2007). İlköğretim öğrencilerine yönelik bir zorbalık karşıtı program uygulaması: okulu zorbalıktan arındırma programı, Eğitimde Kuram ve Uygulama, 3(2):207-227 (http://eku.comu.edu.tr/index/3/2/hkartal_abilgin.pdf).
- Kartal H, Bilgin A. (2008). Öğrenci, veli ve öğretmen gözüyle ilköğretim okullarında yaşanan zorbalık, İlköğretim Online, 7(2), 485-495.
- Totan T. (2007).Okulda zorbalığı önlemede eğitimcilere ve ebeveynlere öneriler, *AİBÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(2), 190-202.
- Ural B, Özteke B. (2007) Okulda Zorbalık, Kök Yayıncılık, Ankara, ISBN 978-975-499-418-6.
- Utkulu C, Tanrıkulu L, Demirel Hİ, Kuzucu M. (2007). Şiddet İçermeyen Eğitim Yaygın Eğitim MEB Yaygın Eğitim Enstitüsü Müdürlüğü, Ankara.
- Yöndem ZD, Totan T (2008) Ergenlerde zorbalık ve stresle baş etme, Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 3(35) (<http://egitim.cu.edu.tr/efdergieng/makaleler.asp?dosya=102>) (ET:02.05.2010).

Ek 7

Öğretmenlere Yönelik Eğitim

Katılımcılar; Müdür, Müdür Yardımcıları ve Öğretmenler

Eğitimin amacı; Zorbalık, zorbalığın çeşitleri, kurban olma durumu, zorba ve kurbanların özellikleri, zorbalığı ortadan kaldırmak için girişimler hakkında bilgi sahibi olmak ve uygun girişimlerde bulunmak.

Eğitim hedefleri;

Bilişsel;

- Zorbalıkla şiddet arasındaki farkları bilme,
- Zorba, kurban, zorba/kurban ve seyircinin anlamlarını bilme,
- Zorbalık çeşitlerini bilme,
- Zorba, kurban, zorba/kurban olmanın çocuklar üzerindeki etkilerini bilme,
- Zorbalıkla ilgili doğruları bilme,
- Zorba, kurban, zorba/kurban olmanın nedenlerini bilme,
- Zorba ve kurban özelliklerini bilme,
- Akran zorbalığının daha fazla olduğu alanları bilme,
- Akran zorbalığını ortadan kaldırma yöntemlerini bilme.

Duyuşsal;

- Öğrenciler arasında yaşanan akran zorbalığını fark etme,
- Zorba, kurban, zorba/kurban ve seyirci olan öğrencileri fark etme,
- Zorba, kurban, zorba/kurban ve seyirci olan öğrencileri anlama,

Davranışsal;

- Akran zorbalığı yapan öğrencilere uygun müdahale etme,
- Akran zorbalığı yapan öğrencilere müdahalede başarısız olduğunda uygun yerlere başvurma,
- Kurban öğrencilerin benlik saygılarını yükseltecek davranışlarda bulunma,
- Kurban olan ya da seyirci olan öğrencilerin durumlarını anlatabilecekleri ortam oluşturma,
- Zorba, kurban, zorba/kurban olan öğrencilerin aileleriyle etkili iletişimde bulunma,
- Seyirci öğrencilerin zorba ya da kurban olmasını engelleyen davranışlarda bulunma.

Eğitim Yöntemi ve Materyali

- Soru-cevap, Anlatım-Sunum, Beyin Fırtınası, Tartışma, Projeksiyon, Kitapçık

Sunum planı;

- Tanışma, Isınma, Giriş, Ana bölüm, Bitiş ve Özet

Süre;

Eğitim yeri ve tarihi;

Eğitimci;

100 dakika Gazeteciler Cemiyeti İlköğretim Okulu dersliği Sevil Albayrak

Eğitim Metin İçeriği

Şiddet ve zorbalık arasındaki ilişki

Zorba, kurban zorba/kurban ve seyirci tanımı,

Zorbalıkla ilgili doğrular

Zorbalık yapmada amaç, Zorbalık çeşitleri

Zorba, kurban, zorba/kurban olmanın nedenleri

Zorba, kurban, zorba/kurban olmanın çocuklar üzerindeki etkileri
Zorbalığın Yol Açtığı Sorunlar
Akran zorbalığının yapıldığı alanlar
Akran zorbalığını ortadan kaldırma yöntemleri
Akran zorbalığı yapan öğrencilerin aileleriyle iletişim

4/6/2012

Akran Zorbalığı

Sevil Albayrak

Marmara Üniversitesi
Sağlık Bilimleri Enstitüsü

23.05.2011 1

Amacım

Sizlerle;

- zorbalık,
- zorbalığın çeşitleri,
- kurban olma durumu,
- zorba ve kurbanların özellikleri,
- zorbalığı ortadan kaldırmak için girişimler

hakkında bilgilerimizi paylaşmaktır.

23.05.2011 2

- Öğretmenler, zorbalığın, öğrenciler ve velilerin algıladığından daha sık gerçekleştiğini düşünmektedir.
- Öğretmenler çoğunlukla öğrencilerin zorbalığa uğradığında durumu ilk önce kendilerine anlattığını düşünmekte, oysa öğrenci ve velilerin çok azı bu görüşü paylaşmaktadır.

23.05.2011 3

- Yapılan birçok çalışma ailenin öğretmenin ve öğrencinin zorbalığın çeşitleri, yapıldığı alanlar, haber verilen kişi gibi bilgileri farklı bildiklerini göstermiştir.
- Bu nedenle öğretmen, aile ve öğrencilerin zorbalık, çeşitleri, yapıldığı alanlar, nedenleri ve nasıl düzletilebileceği hakkında hem fikir olabilmeleri için ortak konuların olduğu eğitim almalarının uygun olacağı bildirilmiştir.
- Bu durum zorbalıkla mücadeleyi kolaylaştıracaktır.
- Öğrenci, öğretmen ve velilerin raporları arasındaki farklılığın nedenlerinin öğrencilerin ailelerinin ve öğretmenlerinin zorbalığa uğradıklarında kendilerine yardım edemeyeceklerini düşünme, tarafların ne tür davranışları zorbalık olarak algıladıkları ve kurbanların yazılı görünmek istememeleri olduğu rapor edilmiştir.

23.05.2011 4

- Akran zorbalığı büyümenin doğal bir paçası değildir.
- Aksine eğer önlem alınmazsa, bu olumsuz davranışlar yıllar içinde başka olumsuz davranışlara dönüşmektedir.
- Ortaokul yıllarında zorbalık yapan öğrencilerin %60'ı, 24 yaşına kadar en az birkaç kez suç işlemektedir.
- ABD'de öğrencilerin %20'si zorbalık içeren davranışlara maruz kalmaktadır. Resmi tahminlere göre 160.000 öğrenci her gün zorbalığa uğrama korkusu ile okula gitmeyi ret etmektedir.

23.05.2011 5

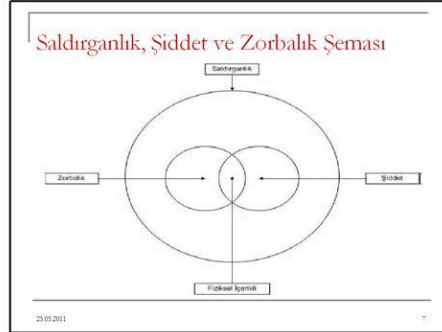
Saldırganlık

Saldırganlık bedensel ve ruhsal açıdan başkalarına zarar verme amacıyla, kızgınlık, öfke ve nefret dolu yıkıcı davranışlardır

Büyük İnançsızlık, Küçük İnançsızlık
Kuvvetli İnançsızlık
Muharrem Güneş

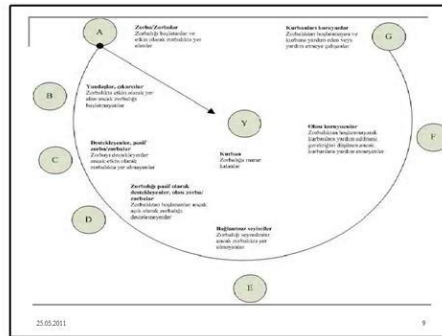
23.05.2011 6

Normal akran çatışması ile akran zorbalığı arasındaki farklar

Normal akran çatışması	Akran zorbalığı
Eşit güçler, arkadaşlık var	Güçte dengesizlik, arkadaşlık yok
Arada sırada olur	Tekrarlayıcı olumsuz hareketler var
Ciddi değil	Ciddidir- fiziksel ve malsal zarara yol açar
Güç ve dilkat arışıysa yok	Güç ve kontrol arışıysa var
Belli bir kazanç arışıysa yok	Güç kazanmayı ya da belli bir eşya, parayı çalmayı deneme var
Pişmanlık ve sorumluluk alma var	Pişmanlık ve sorumluluk alma yok
Problemi çözmek için çaba sarf edilir	Problemi çözmek için çaba sarf edilmez
Eşit duygusal tepki	Sadece kınfında yoğun olumsuz duygusal tepki

25.05.2011

- Zorbalık**
1. Bir veya birçok kişi tarafından bir bireyin açıkça, tekrarlı olarak ve birçok kez, olumsuz hareketlere maruz kalması durumudur.
 2. Bir ya da birden çok öğrencinin, kendilerinden daha güçsüz öğrencileri kasıtlı ve sürekli olarak rahatsız etmesiyle sonuçlanan ve kurbanın kendisini koruyamayacak durumda olduğu bir saldırganlık türüdür.
- 25.05.2011

- Bir davranışın zorbalık olarak kabul edilebilmesi için araştırmacıların üzerinde fikir birliğine vardığı 5 davranışın olması gerektiğini ileri sürmektedir. Bunlar:
1. Zorba, kurbanı zarar verme veya korkutma niyetinde olmalıdır.
 2. Kurbanı yönelik saldırganlık tekrarlı olarak meydana gelmelidir.
 3. Kurban sözel ya da fiziksel saldırganlığa girecek şekilde zorbalıyı kıskırtmamalıdır.
 4. Zorbalık benzer sosyal gruplar içinde meydana gelmelidir.
 5. Zorba gerçekte veya algılanan güç olarak kurbandan daha güçlü olmalıdır.
- 25.05.2011

- Zorbalık çeşitleri**
- Zorbalık;
- doğrudan zorbalık ve
 - dolaylı zorbalık olarak iki boyuta ayrılmaktadır.
1. Doğrudan zorbalık fiziksel ve sözel saldırı davranışlarını içerirken,
 2. Dolaylı zorbalık veya sosyal/ilişkisel zorbalık, kurban hakkında söylentiler yayma, gruptan dışlama, oyuna almama, aşağılayıcı mektup/mesaj gönderme gibi davranışları içerir.
- 25.05.2011

Davranış İçeriğine Göre Zorbalık Çeşitleri

- Fiziksel zorbalık
- Sözel zorbalık
- Cinsel zorbalık
- Sosyal zorbalık
- Siber zorbalık

25.05.2011

13

Fiziksel Zorbalık

- vurmak,
- yumruklamak,
- tekmelemek,
- tırmalamak,
- çelmelemek,
- tükürmek vb.

25.05.2011

14

Sözel Zorbalık

- isim takmak,
- alay etmek,
- onurunu zedelemek,
- küçük düşürmek,
- iğnelemek,
- hakaret etmek,
- söylentiler çıkarmak ve
- küfür etmek vb.

25.05.2011

15

Cinsel Zorbalık

- elle taciz,
- Sarkıntılık,
- cinsellik içeren sözler söyleme vb.

25.05.2011

16

Sosyal Zorbalık

- Bir veya birden çok öğrenciyi görmezden gelerek, dışlayarak veya yabancılaştırarak gruptan izole etmek

25.05.2011

17

Siber Zorbalık

Teknolojik araçların kötüye kullanılması ile ortaya çıkar

- Öğrencilerin interneti,
- chat odalarını,
- cep telefonlarını,
- anlık ileti programlarını (MSN, Yahoo Messenger, AOL vs.) kullanarak zorbalık yapmalarıdır.

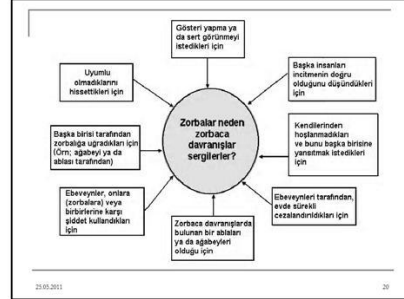
25.05.2011

18

Türkiye'de yapılan araştırmalarda öncelik sırasına göre en çok

- sözel,
- fiziksel,
- duygusal ve
- cinsel içerikli zorbalık türleri gözleendiği bulunmuştur.

23.05.2011 19

Zorba, kurban, zorba/kurban olmanın nedenleri

- Zorbalıca düşmanca tutumlar sergileyen aile çevresinde büyüyen,
- birincil bakıcıları tarafından sevilmediklerini düşünen,
- ailelerine karşı güvensiz ve kaçınan bağlanma örüntülerine sahip bireylerdir.

23.05.2011 21

- ebeveynlerin boşanmış olmasının,
- ailenin sosyoekonomik statüsünün,
- ailenin disiplin uygulamalarının ve çocuğun ailesiyle arasındaki ilişkiyi algılayış biçiminin zorbalığa etkisi olduğuna ilişkin bulgular bulunmaktadır.
- Zorba öğrencilerin aileleri saldırgan, olumsuz ve sıcak duygulardan yoksun olarak betimlenmektedir.

23.05.2011 22

Zorba, kurban, zorba/kurban olmanın çocuklar üzerindeki etkileri

- Ruhsal Sorunlar
- Akademik Sorunlar
- Sosyal Beceri Sorunlar

23.05.2011 23

Ruhsal Sorunlar

Zorbalığa uğramış kişilerin verdiği en genel ruhsal tepkiler arasında;

- huzursuzluk,
- tekrarlayan çağrışsız anılar,
- panik ve gerginlik hissi ve konsantrasyon bozukluğu bulunmaktadır.
- Uzun süre zorbalığa uğramak önceden var olan ruhsal sorunun ya da çalışmanın artmasını yol açabilmektedir (örn: kekeleme).
- Okulda meydana gelen akran zorbalığının yol açtığı sorunların en ağırı ve belki de en ciddi olanı az sayıda olsa da bazı öğrencilerin intihara teşebbüs etmesidir.
- Uzun süre zorbalığa maruz kalan öğrencilerin zorbalığa uğramayanlara göre benlik saygısı ve kendine güven duyguları daha düşük, kaygı ve güvensizlik duyguları, daha yüksek çıkmıştır.

23.05.2011 24

Akademik Sorunlar

- Zorbaliğa uğrayan öğrenciler sıklıkla okuldan korkarlar,
- okulu güvensiz ve mutsuzluk veren bir yer olarak algılarlar.
- Yapılan araştırmalar uzun süre okul devamsızlığının altında zorbalığı uğrama korkusu ya da gerçekten zorbalığı uğramış olmanın önemli bir etken olduğunu ortaya koymuştur.

25.05.2011

25

Sosyal Beceri Sorunları

- Zorbalık kurbanlar üzerinde iz bırakır.
- Onlarla birlikte büyür.
- Zorbaliğa maruz kalmış kişiler mutluluklarını ve başarılarını yeterince yaşayamazlar çünkü mutlu bir yaşamı hak etmediklerini düşünürler.
- Bunun sonucu olarak sosyal ve duygusal sorunlar yaşarlar.
- Arkadaşlık kurmak ve sürdürmek onlar için çok güçtür.
- Bu sorunlar yetişkinlikte de ilerleyerek devam eder ve ağır sosyal uyum sorunları ortaya çıkabilir.

25.05.2011

26

25.05.2011

27

Akran zorbalığı özellikleri (1)

- Pek çok zorbanın özgüveni normal düzeydedir. Saldırgan tavır sergilerler, empati kurmada güçlük yaşarlar.
- Akran zorbalığı yapan öğrenci kontrol peşindedir. Göz ardı edildiğinde nadiren durur. Yetişkinler tarafından tespit edilmediği sürece zorbalığın şiddeti giderek artar.
- Fiziksel farklılıklar akran zorbalığı konusunda çok küçük bir rol oynar. Kurbanların çoğu kırılған, aşırı kaygılı ve kendini savunamayan çocuk ve ergen oldukları için hedef seçilmektedir.

25.05.2011

28

Akran zorbalığı özellikleri(2)

- Kurbanlar genellikle destekleyici ve koruyucu arkadaş ilişkileri geliştirebilme becerisinden yoksundur. Söz konusu duruma kendileri başa çıkamazlar.
- Sınıf ya da okul büyüklüğü ile akran zorbalığı arasında herhangi bir ilişki yoktur. Aslında, potansiyel zorbalık kurbanların büyük okullarda bu durum karşısında kendisine yardımcı olabilecek arkadaş bulabilme fırsatlarının arttığı yolunda bir takım bulgular vardır.

25.05.2011

29

Zorbalık davranışlarının biçimleri	Endişelenilmesi gereken davranışlar	Ciddiyette endişelenilmesi gereken davranışlar
Dağınık Davranışlar	Farklı tür	
Farklı tür	☐ İme	☐ Sözlü tehdit etme
Farklı tür	☐ Dürme	☐ Malı zarar verme
Farklı tür	☐ Takas	☐ Haraklik
Farklı tür	☐ Takas	
Farklı tür	☐ Yeme	
Sözlü zorbalık	☐ Alay etme	☐ Telefonla korkutma
Sözlü zorbalık	☐ İme	☐ Aile üyeleriyle, sınıf arkadaşlarıyla alay etme
Sözlü zorbalık	☐ Kötü haklama	☐ Başkalarını tehdit etmeye teşvik etme
Sözlü zorbalık	☐ Sataşma	☐ Malı kayıpsız tehdit etme (Çalmakla, kırarak tehdit etme gibi)
Sözlü zorbalık		☐ Sosyal olarak izole edilme tehdidi oluşturmak veya bakışlarını bedene zarar vermesini sağlamak
Sözlü zorbalık		☐ Bankı kurma
Sözlü zorbalık		☐ Haraklik
Sosyal İzolasyon	☐ Dedikodu yayma	☐ Kine çıkartma
Sosyal İzolasyon	☐ Çılgınlık	☐ İnce, sokak veya homofobik
Sosyal İzolasyon	☐ Diğer öğrencilerin ona yaklaşmaması için haklarını savunmasını sağlamak	☐ Sosyal olarak izole edilme
Sosyal İzolasyon	☐ Haklarında söylenen yalanları	☐ Diğerlerinin suçlamasını sağlamak
Sosyal İzolasyon	☐ Gruptan dışlama	☐ Toplum önünde küçük düşürme
Sosyal İzolasyon		☐ Kötü niyetli söylentiler yayma

25.05.2011

30

- Ankara'da 1063 ergen üzerinde yapılan bir araştırmada zorbalığın daha çok okul içinde meydana geldiği ve erkek ergenlerin kız ergenlere oranla hem okul içinde hem de okul dışında zorbalık yapmaya daha fazla eğilimli oldukları rapor edilmiştir.

- Başka bir araştırmada zorbalığın en çok sınıflarda, daha sonra sırasıyla okul dışında, okul koridorlarında, oyun alanlarında ve spor alanları okul kantini gibi diğer alanlarda meydana geldiği bulunmuştur

Mağduriyet Belirtileri

Okulda

- Teneffüslerde genellikle yalnızdır, sınıfta hiç yakın arkadaşı yoktur
- Takım oyunlarına seçilmez veya en son seçilir
- Teneffüslerde öğretmene veya diğer yetişkinlere yakın olmak ister
- Sınıfta konuşma zorluğu çeker, endişeli ve güvensiz bir yüz ifadesine sahiptir
- Okul başarısı aniden veya yavaş yavaş düşer
- Canını acıtmaktan korkar
- Yaşıt grupları içinde kendini göstermekten (fiziksel veya sosyal olarak) kaçınır

Evde (1)

- Eve üstü başı, kitapları ve çantası yırtılmış veya kirlenmiş gelir
- Belli bir açıklama olmaksızın vücudunda yara, çürük, kesik, tırnak izi vardır
- Eve arkadaş getirmez, arkadaşlarına hiç gitmez,
- Partilere davet edilmez, kendi partisine okuldan kimseyi davet etmek istemez
- Okula gitmek istemez, okul değiştirmek ister, sabahları iştahsızlık çeker, sürekli karın ağrısı ve baş ağrısı vardır.

Evde (2)

- Okula giderken yolu gereksiz uzatır
- Korkulu rüyalar görür, uykusunda ağlar, yatağını ıslatır
- Ödev yapma isteği azalır
- Duygusal değişiklikler, sık ve nedensiz ağlama vardır
- Sık sık nedensiz ekstra para ister.

23.03.2011

37

Kurbanlar, Karşılaştıkları Zorbalık Türü Olayları Bir Yetiskine Söylemeleneninde En Önemli Engeller

- (1) Güvendikleri birisinin de benzer bir davranışa maruz kalması endişesi,
- (2) Bazılarının, zorbalığa maruz kalmalarını zayıflığın bir işareti olarak algılamaları nedeniyle yaşadıkları mahcupiyet hissi ve
- (3) Bazı kurbanlar da yaşadıkları zorbalık olaylarını bir yetiskine söylediklerinde üzerlerindeki zorbalığın daha da artacağı korkusudur.

23.03.2011

38

Zorbalıkla ilgili davranışların kişisel olduğundan daha çok çevresel faktörlerle ilgili olduğu söylenebilir.

Bu noktada etkili öğretmen davranışları

- hem zorbanın davranışlarının güçlenmemesi,
- hem kurbanın mağdur olmaması ve
- hem de izleyicilerin yanlış davranışları model almamaları açısından büyük önem taşımaktadır.

23.03.2011

39

- Öğretmenler öğrencilerin zorbalık hakkında konuşmalarını cesaretlendirmeli ve başlarına gelen olayları anlattıkları takdirde herhangi bir sorunla karşılaşmayacakları yönünde öğrencilere güven kazandırmalıdır.

- Öğrencilere bu durumun zayıflığın işareti olmadığı ve bu konuda yapabileceği davranışların olduğuyla ilgili güvence verilmelidir.

- Ayrıca zorbalığın daha da artırılmasına izin verilmeyeceği anlatılmalı ve takipçisi olunmalıdır.

23.03.2011

40

Akran zorbalığını ortadan kaldırma yöntemleri (1)

Okulda yapılması gerekenler;

- Aile-okul- çevre arasındaki bağların geliştirilmesi,
- Aile- okul arası düzenli ve sürekli iletişimin sağlanması,
- Anne- babalar ve çevreninde işbirliği ile etkinliklerin düzenlenmesi,
- Çocuğun onuruna saygı gösterilmesi,
- Öğrenciler ve personel için davranış kurallarının belirlenmesi,
- Disiplinin özdenetim kazandırmaya yönelik ve gelişim dönemine uygun olması

23.03.2011

41

Akran zorbalığını ortadan kaldırma yöntemleri (2)

- Şiddet olaylarına karşı net ve tutarlı olunması
- Okulda tartışma platformlarının oluşturulması
- Olumlu davranışların ödüllendirilmesi
- Öğretmenlere çatışma çözme, arabuluculuk ve olumlu disiplin yöntemleri konularında eğitim verilmesi,
- Öğretmen-öğrenci-idareci iletişiminin açık bir şekilde sürdürülmesi,
- Ders dışı sosyal etkinliklere önem verilmesi,

23.03.2011

42

Öğrenci Velilerine Gönderilen Davetiye Örneği

Sevgili Öğrencimizin Değerli Ailesi

Çocuğunuzun bulunduğu okulda akran zorbalığını azaltmak için çeşitli hemşirelik uygulamaları yapmak istiyorum.

Bu nedenle sizlere de okulda neleri yapacağımı, sizin desteğimize hangi konularda ihtiyaç duyduğumu anlatmak ve

bu çalışmalarla ilgili sizlerin izniniz almak istiyorum.

Katılımınız ve desteğiniz hem çocuğunuzun daha güvenli bir okulda okumasına katkı sağlayacak, hem de benim yapacağım uygulamaları geliştirecektir.

Ayrıca bu uygulamaların başarılı olması durumunda Milli Eğitim Bakanlığı'na sunulacak önerilerle tüm okullara uygulamaların yayılması mümkün olabilecektir.

Katkı ve katılımınız bizleri onurlandıracaktır. Saygılarımla;

Araştırma Görevlisi Uzman Sevil Albayrak

Marmara Üniversitesi

Sağlık Bilimleri Enstitüsü Doktora Öğrencisi

05359239939

Tarih: 16.03.2011

Yer: Selimiye İlköğretim Okulu derslikleri

Saat 10:00-12:00 arası

Aileler İçin Broşür

Aileler Ne Yapmalı?

Zorbalık ortaya çıkmadan önce;

• Çocuklara etkili zaman ayırması, zorbalık davranışlarına karşı dikkatli ve özenli olunmalıdır.

• Çocuklar akranlarıyla kıyaslanmamalıdır.

• Çocuklara zaman zaman arkadaşları içinde onları üzen veya kızdıran arkadaşları olup olmadığını sorulmalıdır.

Zorbalık meydana gelmişse;

• Çocuklarla durumu tartışmak yerine onların duygularını ve hissettikleri anlaşılmasına çalışılmalıdır.

• Sorun öğrenildiğinde salın kalmalı, durumu daha da güçleştirmemek için çaba gösterilmelidir.

• Çocuğun zorbalığa karşı öğretilmesinde, öncelikle çocuk dikkatle dinlenmeli, çocuğa nasıl yardım edilebileceği üzerinde düşünülmeli, okul ile işbirliği yapılmalı ve olanak varsa okul dışındaki uzmanlardan da destek alınmalıdır.

• Zorbalığın nerede meydana geldiği, nasıl olduğunu öğrenilmelidir.

• Çocuklarla birlikte nasıl yardımcı olunabileceği araştırılmalıdır. Duruma erken müdahale de önemlidir.

• Zor olan bu durum tek başına çözülmeye çalışılmamalıdır. Okulun ve okulda çalışan ilgili tüm personelin çözümü içine dahil edilmesi faydalı olacaktır.

• Çocuk bağlarından yardım alma konusunda zorlanmamalı, çocuğun istediği ve hazır olması sağladıktan sonra bu çözüme başvurulmalıdır.

• Zorbalık olası geliş gidiş yolunda oluyorsa, çocuğun başka bir yolu kullanması ya da okula giden diğer çocuklara katılması sağlanabilir.

• Bu süre içinde çocuğun daha güçlü başka bir çocukla arkadaşlık etmesi sağlanabilir.

• Çocuk arkadaş edinmekte güçlük çekiyorsa, kendisi bu konuda özel çaba göstermeye özendirilebilir.

• Okulda başlayan ilişkileri güçlendirmek için çocuğun okul arkadaşlarını eve davet edilebilir.

Akran Zorbalığını Ortadan Kaldıralım!

Akran Zorbalığının Farkında mısınız?

Marmara Üniversitesi
Sağlık Bilimleri Enstitüsü
Hazırlayan: Sevil Albayrak
Telefon: 053 59 23 99 39
Email: sevil.albayrak@marmara.edu.tr

Zorbalık

Zorbalık:

Çocuğa bir veya birçok kişi tarafından, tekrar tekrar olumsuz hareketleri yapılmıştır.

Zorbalık çeşitleri:

- "Ad takma"
- Çocuğun etnik kökeni, uyruğu, ırkı, cinsel yönelimi ya da bazı kusurlulukları/özürleri ile dalga geçme,
- Çocuk hakkında söylentiler yayma,
- Gruptan dışlama,
- Oyuna almama,

Kurban Olma Belirtileri

Eve:

- Eve üstü başı, kitapları ve çantası yırtılmış veya kirlenmiş gelir.
- Belli bir açıklama olmaksızın vücudunda yara, çürük, kesik, tınak izi olur.
- Eve arkadaş getirmez, arkadaşlarına hiç gitmez.
- Partilere davet edilmez, kendi partisine okuldan kimsesini davet etmek istemez.
- Okula gitmek istemez, okul değiştirmek ister, sabahları iştahsızlık çeker, sürekli karın ağrısı ve baş ağrısı olur.
- Okula giderken yolu gereksiz uzatır.
- Korkulu rüyalar görür, uykusunda ağlar, yatağına ıslatır.
- Ödev yapma isteği azdır.
- Duygusal değişiklikler, sık ve nedensiz ağlama vardır.
- Sık sık nedensiz ekstre para ister.

Okulda:

- Teneffüslerde genellikle yalnızdır, sınıfta hiç yakın arkadaşı yoktur.
- Takım oyunlarına seçilmez veya en son seçilir.
- Teneffüslerde öğretmene veya diğer yetişkinlere yakın olmak ister.
- Sınıfta konuşma zorluğu çeker, endişeli ve güvensiz bir yüz ifadesine sahiptir.
- Okul başarısı aniden veya yavaş yavaş düşer.
- Canının acımasından korkar ve canını acıtacağını düşündüğü faaliyetlere girmez.
- Yaşlı grupları içinde kendini göstermekten (fiziksel veya sosyal olarak) kaçınır.

Ek 10

Anne-Babalar İçin Eğitim Planı

Katılımcılar;

6.7.8. sınıf öğrencilerinin anne ve babaları

Eğitimin amacı;

Zorbalık, zorbalığın çeşitleri, kurban olma durumu, zorba ve kurbanların özelliklerini bilmek, evde çocuğunun zorba ya da kurban olduğunu fark etmek ve uygun girişimlerde bulunmak.

Eğitim hedefleri;

Bilişsel Hedefler

- Zorba, kurban, zorba/kurban ve seyircinin anlamlarını söyleyebilme,
- Zorbalık çeşitlerini sıralayabilme,
- Zorba, kurban, zorba/kurban olmanın çocuklar üzerindeki etkilerini söyleyebilme,
- Zorbalıkla ilgili doğruları sıralayabilme,
- Zorba, kurban, zorba/kurban olmanın nedenlerini ifade edebilme,
- Akran zorbalığını fark ettiğinde yapılacakları söyleyebilme,
- Zorba ya da kurban olma durumunu fark ettiğinde başvurulacak yerleri sıralayabilme,

Duyuşsal Hedefler

- Çocuklardaki zorba ya da kurban olma durumunu fark edebilme,

Davranışsal Hedefler

- Çocuklardaki zorba kurban olma durumlarına uygun girişimde bulunma,

Eğitim Yöntemi ve Materyali

- Sunum-anlatım, Beyin fırtınası, Tartışma, Power point, Broşür

Sunum planı;

- Tanışma, Isınma, Giriş, Ana bölüm, Tartışma, Bitiş ve Özet

Eğitim Materyalleri;

Süre;

90 dakika

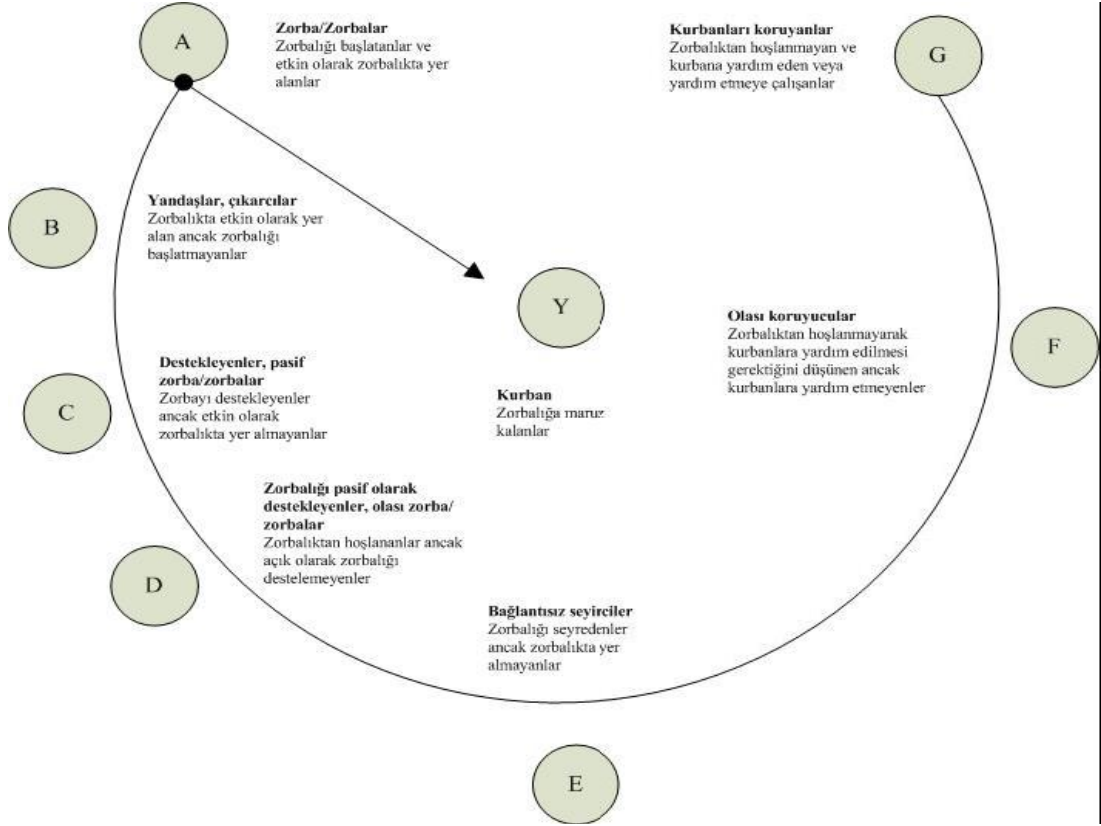
Eğitim yeri ve tarihi; Eğitimci;

Gazeteciler Cemiyeti İlköğretim Okulu dersliği, Sevil Albayrak

Eğitim Metin İçeriği

- Zorba, kurban, zorba/kurban ve seyirci
- Zorbalık çeşitleri
- Akran zorbalığı ile ilgili yanlış bilinenler
- Zorbaca davranışların biçimleri
- Zorba, kurban, zorba/kurban olmanın nedenleri
- Zorbalık yapma amacı
- Zorba, kurban, zorba/kurban olmanın çocuklar üzerindeki etkileri
- Zorbalıkla ilgili yanlış bilgiler
- Zorba ve kurban olan çocukların davranışları
- Çocuklardaki zorba kurban olma durumlarına uygun müdahalede bulunma
- Zorba ya da kurban olma durumunu fark edildiğinde başvurulacak yerler

Zorba, kurban, zorba/kurban ve seyirci

Zorbalık: Bir veya birçok kişi tarafından bir bireyin açıkça, tekrarlı olarak ve birçok kez, olumsuz hareketlere maruz kalması durumudur. Diğer bir tanımla, zorbalık; bir ya da birden çok öğrencinin, kendilerinden daha güçsüz öğrencileri kasıtlı ve sürekli olarak rahatsız etmesiyle sonuçlanan ve kurbanın kendisini koruyamayacak durumda olduğu bir saldırganlık türüdür. Zorbalık için akran istismarı da kullanılmaktadır.

Tekrarlılık ve güç eşitsizliği zorbalık için evrensel bir kriter olarak kabul görmektedir. Bir davranışın zorbaca kabul edilmesi için; kasıtlı olarak zarar verme amacına dayanması, zorba ve kurban arasında zorba lehine psikolojik veya fiziksel güç eşitsizliği bulunması ve davranışın zorba tarafından farklı zaman dilimlerinde yinelenmesi gerekmektedir.

Zorba: Zorbalık karşılıklı olan bir eylem değildir. Zorba zorbalığı başlatan, zorbalığı yaparak kurbanı zarar veren ve zorbalık eğiliminde fiziksel veya psikolojik olarak güçlü olan kişiyi nitelemektedir.

Kurban: Zorbanın saldırgan davranışlarına tekrarlı olarak maruz kalan, zorba ile aralarında kendisi aleyhine güç eşitsizliği bulunan ve kendini korumasız, savunmasız hisseden bireylerdir.

Zorba/Kurban: Kimi zaman zorbalığı başlatarak zorba olan kimi zaman da başkaları tarafından kendisine yönelik zorbalığa maruz kalarak kurban olan bireylerdir.

Katılmayanlar/Dışarıda kalanlar: Zorbalık olayına tanık olan ancak bu zorbalığa kurbanı korumak amacıyla veya zorba'yı desteklemek amacıyla katılmayan kişilerdir.

Genel olarak yerli ve yabancı literatürde okullarda saldırganlıkla ilgili yapılan araştırmalarda, güçlü lehine güç dengesizliğinin olduğu, kurbanın kendini savunmasız, örselenmiş hissettiği, tekrarlılığın söz konusu olduğu ve zorbanın kurbanla empati kuramadığı saldırganca davranışlar için zorbalık tanımlaması yapılmaktadır.

Her şeyin odağında ve zorbanın olumsuz tekrarlayıcı davranışlarına maruz kalan kurban bulunmaktadır. Zorbalığa karışan farklı gruptaki öğrenciler birbirlerinden çok ayrılmış gibi algılansa da aslında birbirlerine pamuk ipliğiyle bağlıdırlar. Bunun için öğrenci her an zorba veya kurban olabilmektedir.

Normal akran çatışması ile akran zorbalığı arasındaki farklar

Normal akran çatışması	Akran zorbalığı
Eşit güçler; arkadaşlık var	Güçte dengesizlik; arkadaşlık yok
Arada sırada olur	Tekrarlayıcı olumsuz hareketler var
Ciddi değil	Ciddidir- fiziksel ve ruhsal zarara yol açar
Güç ve dikkat arayışı yok	Güç ve kontrol arayışı var
Belli bir kazanç arayışı yok	Güç kazanmayı ya da belli bir eşyayı, parayı çalmayı deneme var
Pişmanlık ve sorumluluk alma var	Pişmanlık ve sorumluluk alma yok
Problemi çözmek için çaba sarf edilir	Problemi çözmek için çaba sarf edilmez
Eşit duygusal tepki	Sadece kurbanda yoğun olumsuz duygusal tepki

Akran Zorbalığı Çeşitleri

Akran zorbalığı farklı türde davranışlarla karşımıza çıkabilmektedir.

Doğrudan zorbalık

Dolaylı zorbalık

Doğrudan akran zorbalığında zorba ile kurban karşı karşıyadır. “Ad takma” doğrudan akran zorbalığının en sık görülen şeklidir. Ad takmada neden bireysel özellikler olabileceği gibi, öğrencinin etnik kökeni, uyruğu, ırkı, cinsel yönelimi ya da bazı kısıtlılıkları/özürleri olabilir.

Dolaylı akran zorbalığında zorba ile kurban karşı karşıya gelmez. Bu zorbalık türü, kurban hakkında söylentiler yayma, gruptan dışlama, oyuna almama, aşağılayıcı mektup/mesaj gönderme gibi davranışları içerir.

Davranış içeriğine göre;

- Fiziksel zorbalık
- Sözel zorbalık
- Cinsel zorbalık
- Sosyal zorbalık
- Siber zorbalık

Akran zorbalığının fiziksel ya da sözel olması davranışın içeriğini belirler. Fiziksel zorbalığın içine giren davranışlar arasında vurmak, yumruklamak, tekmelemek, tırmalamak, çelmelemek, tükürmek bulunurken, sözel zorbalıkta ise isim takmak, alay etmek, onurunu zedelemek, küçük düşürmek, iğnelemek, hakaret etmek, söylentiler çıkarmak ve küfür etmek yer almaktadır. Fiziksel ve sözel zorbalığın yanı sıra üçüncü bir kategoride de bir veya birden çok öğrenciyi görmezden gelerek, dışlayarak veya yabancılaştırarak gruptan izole eden sosyal zorbalık türü bulunmaktadır.

Türkiye’de yapılan araştırmalarda öncelik sırasına göre en çok sözel, fiziksel, duygusal ve cinsel içerikli zorbalık türleri gözlemlendiği belirlenmiştir.

Yukarıda sıralanan zorbalık türlerine ek olarak teknolojik araçların kötüye kullanılması ile ortaya çıkan siber zorbalıkta son zamanlarda yaygın bir zorbalık türü olarak ele alınmaktadır. Öğrencilerin interneti, chat odalarını, cep telefonlarını, anlık ileti programlarını (MSN, Yahoo Messenger, AOL vs.) kullanarak zorbalık yapmaları gün geçtikçe yaygınlaşmaktadır. Artık yerli ve yabancı literatürde siber zorbalık sıklıkla yerini almaya başlamıştır.

Ergenlerin en sık yaptıkları siber zorbalık türleri sırasıyla chat odasından birini atmak, chat odasında hakaret etme, internetten görüşme sırasında başka birilerine görüntüleri gösterme, SMS aracılığı ile incitici mesaj gönderme ve benzeri zorbalık türleridir. Siber kurban olma ise web cam görüntülerini başkasına izletme, başkasının takma adını kullanma, internet şifrelerini alma, chat odasında hakarete maruz kalma, anlık mesaj gönderen programlarda paylaşılan kişisel bilgileri başkalarına yayma, internet şifreleri alma, chat odasından atılma şeklindedir.

Akran zorbalığı için doğrular

Pek çok zorbanın özgüveni normal düzeydedir. Saldırgan tavır sergilerler, empati kurmada güçlük yaşarlar.

Akran zorbalığı yapan öğrenci kontrol peşindedir. Göz ardı edildiğinde nadiren durur. Yetişkinler tarafından tespit edilmediği sürece zorbalığın şiddeti giderek artar.

Akran zorbalığı büyümenin doğal bir paçası değildir. Aksine eğer önlem alınmazsa, bu olumsuz davranışlar yıllar içinde başka olumsuz davranışlara dönüşmektedir. Ortaokul yıllarında zorbalık yapan öğrencilerin %60’ı, 24 yaşına kadar en az birkaç kez suç işlemektedir.

Fiziksel farklılıklar akran zorbalığı konusunda çok küçük bir rol oynar. Kurbanların çoğu kırılgan, aşırı kaygılı ve kendini savunamayan çocuk ve ergen oldukları için hedef seçilmektedir.

Kurbanlar genellikle zorbalardan daha küçük ve fiziksel olarak zayıftır. Ayrıca genellikle destekleyici ve koruyucu arkadaş ilişkileri geliştirebilme becerisinden yoksundurlar. Söz konusu durumla kendileri başa çıkamazlar.

Sınıf ya da okul büyüklüğü ile akran zorbalığı arasında herhangi bir ilişki yoktur. Aslında, potansiyel zorbalar kurbanların büyük okullarda bu durum karşısında kendisine yardımcı olabilecek arkadaş bulabilme fırsatlarının arttığı yolunda bir takım bulgular vardır.

Her ne kadar akran zorbalığı okula giderken, okuldan dönerken, ya da okul dışında gerçekleşiyor olsa da pek çoğu sınıflarda, koridorda ya da okul içindeki oyun alanlarında görülmektedir.

ABD’de öğrencilerin %20’si zorbalık içeren davranışlara maruz kalmaktadır. Resmi tahminlere göre 160.000 öğrenci her gün zorbalığa uğrama korkusu ile okula gitmeyi ret etmektedir.

Akran zorbalığı içeren davranışların çoğu öğretmenlerin gözlerinden uzak yerlerde gerçekleşmektedir. Çoğu kurban utandıkları için ya da tekrar zorbalığa uğrama korkusu nedeniyle durumu büyüklerin bildirme konusunda isteksizdirler.

Uzun süreli akran zorbalığına uğrayan çocuk ve ergenlerin, genellikle özgüvenleri düşüktür. Depresyonda ve intihara eğilimli olabilirler. Yaşamları boyunca ruhsal sağlık sorunları yaşayan insanlar olarak kalırlar.

Zorba, kurban, zorba/kurban olmanın nedenleri

Zorba, kurban, zorba/kurban olmanın nedenleri bireysel okulla ilgili ve ailesel olabilir. Aileyle ilgili nedenler şunlardır;

Zorbalar düşmanca tutumlar sergileyen aile çevresinde büyümekte, birincil bakıcıları tarafından sevilmediklerini düşünmekte, ailelerine karşı güvensiz ve kaçınan bağlanma örüntülerine sahip bireylerdir.

Ebeveynler arasında çatışma, ailenin sosyoekonomik statüsü, ebeveynlerin boşanması, ailede yaşanan psikiyatrik rahatsızlıklar, aile üyelerinin alkol problemleri, ebeveynlerden birinin çocuğunu terk etmesi, ailenin çocuğunun bakımıyla ilgilenmemesi, otoriter ve cezalandırıcı aile tutumları ergenin zorbalığa kurban veya zorba olarak katılmasındaki etkenlerdir. Zorba öğrenciler ailelerini saldırgan, olumsuz ve sıcak duygulardan yoksun olarak betimlemektedir. Ergenlik döneminde aile içi iletişimde annenin babaya oranla çocuğuyla daha kaliteli iletişim kurduğu vurgulanmaktadır.

Ergenler genellikle anneleriyle babalarına oranla daha çok çatışma içindedir. Bunun nedenlerinin ise annenin babaya göre aile içinde daha güçsüz rollere sahip olması dolayısıyla da ergenin anneyle tartışmasının daha kolay olmasından ya da annenin çocuk için duygusal öneminin fazla olduğundan ergenlik döneminde anneden daha çok uzaklaşmaya çalışmasından veya çocuğun gündelik kontrollerini annenin sorumluluğunda olmasından kaynaklandığı vurgulanmaktadır.

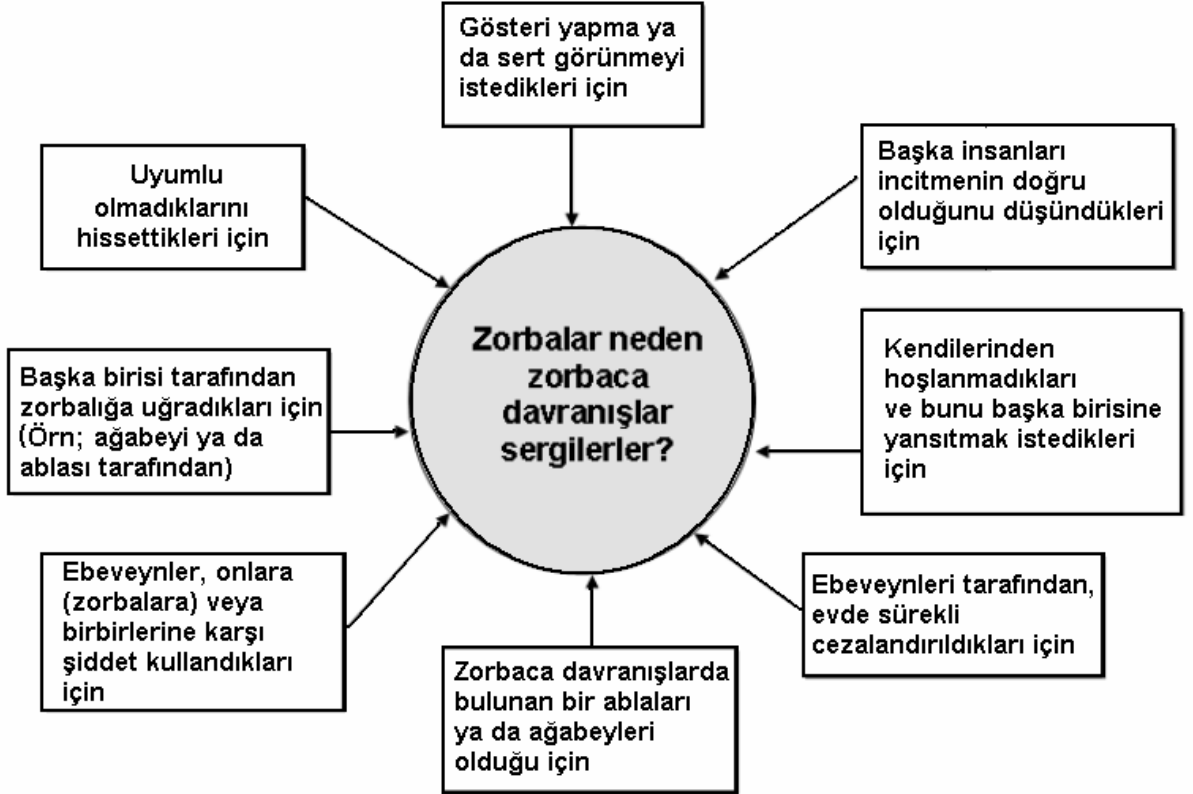
Ebeveynlerin yetersiz anne babalık yapmaları, sorumluluklarını yerine getirmemeleri çocuklarının sapkın ve sorunlu arkadaşlar edinmesine neden olmaktadır. Sapkın arkadaşlar edinen çocukların anti sosyal davranışlarda bulunma riskleri ve suç ve saldırganlık gibi olumsuz davranışlara yönelme olasılıkları artmaktadır.

Zorbaların aileleri genellikle, otoriter, kırıcı, uzak, çatışma eğilimli, çocuğuna bağlı olmayan ve fiziksel ve güce dayalı cezayı disiplin yöntemi olarak kullanan özelliklere sahiptirler.

Özellikle annesi tarafından ret edilen ve az destek gören bireyler zorba olmaktadır. Yetersiz ve sorumluluklarını yerine getirmeyen ebeveynlerin çocukları, olumsuz arkadaşlıklar kurarak istenmeyen davranışlar sergilemektedirler.

Aşırı korumacı annelerin çocuklarının kurban olma olasılığı daha yüksektir. Kurbanların ailelerine daha bağımlı olduğu belirtilmektedir. Ailelerin ise kendi çocuklarını diğer öğrencilerden daha zayıf ve küçük olarak görmekte, sorun yaşayacaklarını düşünmekte ve buna dayanarak çocuklarına karşı daha kontrollü ve sınırlayıcı olmaktadır.

Zorbalık yapma amacı

Zorba, kurban, zorba/kurban olmanın çocuklar üzerindeki etkileri

Ruhsal Sorunlar:

Zorbaliğa uğramış kişilerin verdiği en genel ruhsal tepkiler arasında; huzursuzluk, tekrarlayan çağrışimsız anılar, panik ve gerginlik hissi ve konsantasyon bozukluğu bulunmaktadır. Uzun süre zorbalığa uğramak önceden var olan ruhsal sorunun ya da çatışmanın artmasına yol açabilmektedir (örn: kekeleme). Okulda meydana gelen akran zorbalığının yol açtığı sorunların en ağırı ve belki de en ciddi olanı az sayıda olsa da bazı öğrencilerin intihara teşebbüs etmesidir. Uzun süre zorbalığa maruz kalan öğrencilerin zorbalığa uğramayanlara göre benlik saygısı ve kendine güven duyguları daha düşük, kaygı ve güvensizlik duyguları, daha yüksek çıkmıştır.

Akademik Sorunlar:

Zorbalığa uğrayan öğrenciler sıklıkla okuldan korkarlar, okulu güvensiz ve mutsuzluk veren bir yer olarak algırlar. Yapılan araştırmalar uzun süre okul devamsızlığının altında zorbalığa uğrama korkusu ya da gerçekten zorbalığa uğramış olmanın önemli bir etken olduğunu ortaya koymuştur.

Sosyal Beceri Sorunları:

Akran zorbalığı normal gelişimin bir parçası değildir. Bu olumsuz davranışın kurbanlar üzerinde olağanüstü yıkıcı bir etkisi vardır. Bu etki onların yaşamlarında iz bırakır, onlarla birlikte büyür. Zorbalığa maruz kalmış kişiler mutluluklarını ve başarılarını yeterince yaşayamazlar çünkü mutlu bir yaşamı hak etmediklerini düşünürler. Bunun sonucu olarak sosyal ve duygusal sorunlar yaşarlar. Arkadaşlık kurmak ve sürdürmek onlar için çok güçtür. Bu sorunlar yetişkinlikte de ilerleyerek devam eder ve ağır sosyal uyum sorunları ortaya çıkabilir.

Zorbalığın yol açtığı sosyal beceri sorunları şöyle özetlenebilir;

- Olumsuz kendilik algısı
- Arkadaşları tarafından ihmal edildiği duygusu
- Güvensizlik ve içine kapanıklık
- Utangaçlık
- Düşük benlik saygısı
- Azalmış kendine güven.

Kurban Olma Belirtileri

Okulda:

- Teneffüslerde genellikle yalnızdır, sınıfta hiç yakın arkadaşı yoktur
- Takım oyunlarına seçilmez veya en son seçilir
- Teneffüslerde öğretmene veya diğer yetişkinlere yakın olmak ister
- Sınıfta konuşma zorluğu çeker, endişeli ve güvensiz bir yüz ifadesine sahiptir
- Okul başarısı aniden veya yavaş yavaş düşer
- Canının acımasından korkar ve canını acıtacağını düşündüğü faaliyetlere girmez
- Yaşıt grupları içinde kendini göstermekten (fiziksel veya sosyal olarak) kaçınır

Evde:

Çocuğun;

- Eve üstü başı, kitapları ve çantası yırtılmış veya kirlenmiş gelmesi
- Belli bir açıklama olmaksızın vücudunda yara, çürük, kesik, tırnak izi olması
- Eve arkadaş getirmemesi, arkadaşlarına hiç gitmemesi

- Partilere davet edilmemesi, kendi partisine okuldan kimseyi davet etmek istememesi
- Okula gitmek istememesi, okul değiştirmek istemesi, sabahları iştahsızlık çekmesi, sürekli karın ağrısı ve baş ağrısı
- Okula giderken yolu gereksiz uzatması
- Korkulu rüyalar görmesi, uykusunda ağlaması, yatağını ıslatması
- Ödev yapma isteğinin azalması
- Duygusal değişiklikler, sık ve nedensiz ağlama
- Sık sık nedensiz ekstra para istemesi, zorbalığa uğradığını gösterebilir.

Çocuklardaki zorba kurban olma durumlarına uygun müdahalede bulunma

Ebeveynler, çocuklarının zorbalığa maruz kaldıklarını ya da çocuklarının zorbaca davranışlar gösterdiğini öğrendiklerinde nasıl bir strateji izleyeceklerini bilememektedirler. Ailelerin bazı yanlış yaklaşımları, zorbalığın azalmasından çok ailelerin de şiddetin unsuru haline gelmesine neden olabilmektedir.

Aileler saldırganca davranışlarıyla, yanlış disiplin uygulamalarıyla, aşırı kuralcılıklarıyla, zayıf problem çözme becerileriyle ve uygun olmayan çocuk yetiştirme tutumlarıyla çocuklarının zorbalık davranışlarını olumsuz yönde etkilemektedirler. Zorbalıktan kaçınan çocukların anne babaları ise çocuklarını okul sorunlarında ve çevresel problemlerinde destekleyici özelliklere sahiptir.

Ebeveynlerin zorbalık hakkında hazır bulunuşluluk düzeyini artırmanın zorbalığı önlemede fayda sağlayacağı düşünölmektedir. Bunun için literatüre ve araştırma bulgularına dayalı olarak bazı öneriler sunulmaktadır.

- Aileler çocuklarının diğer arkadaşlarının yanında popüler olması yönündeki arzularını, çocuklarına yansıtmaktan kaçınmalıdır. Çocuklar istemeyerek de olsa ailelerinin duygularından etkilenmekte ve bu etkilenme onların davranışlarına yansiyabilmektedir. Bu nedenle ailelerin bunu dikkate alarak çocuğuna karşı tepkilerinde kontrollü olmaları gerekmektedir.
- Ailelerin, çocuklarına etkili zaman ayırması, zorbalık davranışlarına karşı dikkatli özenli olması önerilebilir. Çocuklarının telefonda veya internet üzerinden kimlerle arkadaşlık yaptığı, çocuğunun arkadaş çevresinde ya da çocuğun ebeveynlerine karşı davranışlarında değişiklik olup olmadığı konusuna ailelerin daha dikkatli ve duyarlı olmaları önerilebilir. Bu durumu erken fark edip etkili önlemler alabilmek için ailelerin çocuklarıyla daha fazla ortak zaman geçirmeleri, onları dinlemeleri ve iyi ilişkiler kurmaları önerilir.
- Ailelerin belli zaman dilimleri içerisinde çocuklarını üzen veya kızdıran arkadaşları olup olmadığını ve bu durumun nasıl olduğunu sorması çocuklarının zorbalığa kurban veya zorba olarak katılmasını önlemede faydalı olacaktır.
- Araştırmalara göre ebeveynler genellikle çocuklarının kimlerle zaman geçirdiğini öğrenme, çocuklarını kendilerine benzeyen akran gruplarıyla iletişim kurmaları yönünde yönlendirme, beğenmedikleri arkadaşlarıyla iletişimleri kesme veya önleme eğilimi göstermektedirler. Her ne kadar bu eğilimde olan ailelerin ergen çocuklarının madde kullanımı ve suça katılma oranlarında azalma gözöense de dozajı kaçan

yönlendirmeciliğin çocukları olumsuz akran gruplarına daha da yaklaştırabileceği unutulmamalıdır.

Yukarıda henüz ortaya çıkmayan zorbalık için ailelere önleyici bilgiler sunulmaktadır. Ancak zorbalık meydana gelmişse bu stratejiler ise yaramayabilir. Bunun için yabancı literatür incelendiğinde meydana gelen zorbalık için ebeveynlere aşağıdaki gibi bazı öneriler sunulmaktadır:

- Çocuğu zorbalığa karışan ebeveynin öncelikle çocuğunu dikkatle dinlemesi, çocuğuna nasıl yardım edebileceği üzerinde düşünmesi, okul ile işbirliği yapması ve olanak varsa okul dışındaki uzmanlardan da destek alarak çözüm üretmede işbirlikçi yaklaşımları kullanması önerilmektedir.
- Zorba veya kurban olan öğrencilerin ailelerinin çocuklarıyla empati kurması ve durumu tartışmak yerine çocuklarının duygularını ve hissettiklerini anlamaya çalışması önerilmektedir.
- Ailelerin sorunu öğrendiğinde sakin kalması, durumu daha da güçleştirmemek için çaba göstermesi gerekmektedir.
- Zorbalığın nerede meydana geldiğini, nasıl oluştuğunu öğrenmek ailelerin yapması gerekenler arasında yer almaktadır.
- Ailelerin çocuklarıyla birlikte beyin fırtınası yaparak nasıl yardımcı olabileceğini araştırması, duruma erken müdahale de önemlidir. Bu konuda okul psikolojik danışmanı ile iletişim kurularak uygun iletişim ve tartışma becerileri hakkında bilgi alınması yerinde olacaktır.
- Ailelerin durumu tek başına çözmeye çalışmaması gerekmektedir. Okulun ve okulda çalışan ilgili tüm personelin çözüm içine dahil edilmesi faydalı olacaktır.
- Genellikle zorbalığa maruz kalan öğrenciler, bu davranışı hak ettiği için yaşadığı yönünde düşüncelere sahip olabilmektedir. Ailelerin çocuklarının rol yapmasını sağlayarak olayı tekrar canlandırmasını sağlaması ve olay hakkında konuşması, çocukların kendini suçlama tutumunu azaltmada etkili olabilir.
- Ailelerin çocuklarının düşünceleri, duyguları ya da sosyal tercihleri hakkında yargılayıcı olmaması gerekmektedir. Olumsuz eleştiriler çocuğun kendini daha da kötü hissetmesine neden olacaktır. Ailelerin her davranışından önce kendisine “Ona nasıl yardımcı olabilirim?” diye sorması önerilmektedir.
- Son olarak aile başka ebeveynlerle ve öğretmenlerle (eğer çocuk da istiyorsa veya aile çocuğunun kendini daha iyi hissedeceğini düşünüyorsa) konuşarak ortak çözüm yolları belirlemeye çalışması yararlı olabilir. Ancak aile çocuğunu bunun için zorlamamalı çocuğunun istekli ve hazır olduğundan emin olduğunda bu çözüme başvurmalıdır. Unutulmamalıdır ki aileler okuldan gittiğinde çocuklar kendisini korumasız, zayıf, yetersiz olarak hissedebilmektedir.

Zorba ya da kurban olma durumu fark edildiğinde başvurulacak yerler,

Zorba davranışlarda bulunan çocukları aileler hiçbir zaman kendi başına karar vererek cezalandırmamalıdır. Bu durum nadiren çözüm getirir ve genellikle durumu daha da kötüleştirir.

Durum tam olarak anlaşıldığında, aile ve çocuk sorunu nasıl çözeceği konusunda ortak bir fikir sahibi olmalı daha sonra okulla iletişime geçilmelidir.

Ailenin, okul müdürü, sınıf öğretmeni veya görüşmek için en uygun olduğunu düşündüğü herhangi bir kişi ile konuşmak için bir randevu alması gerekir. Okula habersiz gitmek uygun olmaz.

Bilinenler sakın bir şekilde paylaşılmalıdır.

Bu sorunun çözümünde, ailenin okulla ortak tavır içinde olduğunun okul tarafından açık bir şekilde anlaşılması gerekir. Aile ve çocuk yapmak istediklerini okuldaki ilgili kişiye iletmeli ve ayrıca okuldaki ilgili kişinin bu konudaki görüşlerini de almalıdır.

Zorbalık okula geliş gidiş yolunda oluyorsa, çocuğun başka bir yolu kullanması ya da okula giden diğer çocuklara katılması sağlanabilir. Sorun çözümlenirken bu tür uygulamaların yardımı olabilir. Ayrıca, bu süre içinde çocuğun daha güçlü başka bir çocukla arkadaşlık etmesi de sağlanabilir. Bu konuda okul çalışanları yardımcı olabilir. Çocuk arkadaş edinmekte güçlük çekiyorsa, kendisi bu konuda özel çaba göstermeye özendirilebilir. İyi bir arkadaş büyük değişiklik yaratabilir. Okulda başlayan ilişkileri güçlendirmek için çocuğun okul arkadaşları eve davet edilebilir.

Unutulmaması gereken bazı noktalar vardır. Çocuklar eşsiz varlıklardır. Her birinin kendine özgü özellikleri vardır ve bu özelliklerin bazılarının aileye hoş görünmemesi normaldir. Ama bakıldığında hepsinin sevilecek çok fazla özelliği vardır. Anne babaların güzel özellikleri daha çok görmeye çalışmaları hoşlanmadıkları özellikleri de anlamaya çalışmaları gerekir. Bu durum çocukların her davranışı kabul edilmelidir anlamına gelmez. Çocuklarının ruhsal sağlıklarının yerinde olması için çocuklardaki değişiklikleri fark etmek onların neler yaşadıklarını anlamaya çalışmak, çocukları gerçekten dinlemek anne babaların yerine getirmesi gereken en önemli sorumluluklardır.

Akran Zorbalığı

Sevil Albayrak

Marmara Üniversitesi
Sağlık Bilimleri Enstitüsü

16.02.2011

Amacım

Sizlerle;

- zorbalık,
- zorbalığın çeşitleri,
- kurban olma durumu,
- zorba ve kurbanların özellikleri,
- zorbalığı ortadan kaldırmak için girişimler

hakkında bilgilerimizi paylaşmaktır.

16.02.2011

2

- Akran zorbalığı büyümenin doğal bir parçası değildir.
- Aksine eğer önlem alınmazsa, bu olumsuz davranışlar yıllar içinde başka olumsuz davranışlara dönüşmektedir.
- Ortaokul yıllarında zorbalık yapan öğrencilerin %60'ı, 24 yaşına kadar en az birkaç kez suç işlemektedir.
- ABD'de öğrencilerin %20'si zorbalık içeren davranışlara maruz kalmaktadır. Resmî tahminlere göre 160.000 öğrenci her gün zorbalığa uğrama korkusu ile okula gitmeyi ret etmektedir.

Büyük insanlığı, şiddet kavramının
kaynaklarıdır.
Halkın birliği

16.02.2011

3

Normal akran çatışması ile akran zorbalığı arasındaki farklar

Normal akran çatışması	Akran zorbalığı
Eğit güçler: arkadaşlık var	Güçte dengesizlik, adaletsizlik yok
Azada şaradı olur	Tezahıyıcı olumsuz davranışlar var
Çiddi değil	Yıldırım- fiziksel ve mülki zarar yol açar
Ölç ve dikkat arıyor yok	Ölç ve kontrol arıyor var
Belli bir kazanç arıyor yok	Ölç kazanmayı ya da belli bir etkiye parayı kazanmayı deneme var
Pişmanlık ve sorumluluk alma var	Pişmanlık ve sorumluluk alma yok
Problemi çözme: açın çaba sarf edilir	Problemi çözme: kaçın çaba sarf edilmez
Eğit dnyasal tepki	Sadece katında yığın olumsuz dnyasal tepki

4

Bir davranışın zorbalık olarak kabul edilebilmesi için araştırmacıların üzerinde fikir birliğine vardığı 5 davranışın olması gerektiği ileri sürülmektedir. Bunlar:

1. Zorba, kurbanı zarar verme veya korkutma niyetinde olmalıdır.
2. Kurbanı yönelik saldırganlık tekrarlı olarak meydana gelmelidir.
3. Kurban sözel ya da fiziksel saldırganlığa girecek şekilde zorbalı kişiktirmemelidir.
4. Zorbalık benzer sosyal gruplar içinde meydana gelmelidir.
5. Zorba gerçekte veya algılanan güç olarak kurbandan daha güçlü olmalıdır.

16.02.2011

5

Davranış İçeriğine Göre Zorbalık Çeşitleri

- Fiziksel zorbalık
- Sözel zorbalık
- Cinsel zorbalık
- Sosyal zorbalık
- Siber zorbalık

16.02.2011

6

Fiziksel Zorbalık

- vurmak,
- yumruklamak,
- tekmelemek,
- tırmalamak,
- çelmelemek,
- tükürmek vb.

14.03.2011 7

Sözel Zorbalık

- isim takmak,
- alay etmek,
- onurunu zedelemek,
- küçük düşürmek,
- iğnelemek,
- hakaret etmek,
- söylentiler çıkarmak ve
- küfür etmek vb.

14.03.2011 8

Cinsel Zorbalık

- Elle taciz,
- Sarkıntılık,
- Cinsellik içeren sözler söyleme vb.

14.03.2011 9

Sosyal Zorbalık

- Bir veya birden çok öğrenciyi görmezden gelerek, dışlayarak veya yabancılaştırarak gruptan izole etmek

14.03.2011 10

Siber Zorbalık

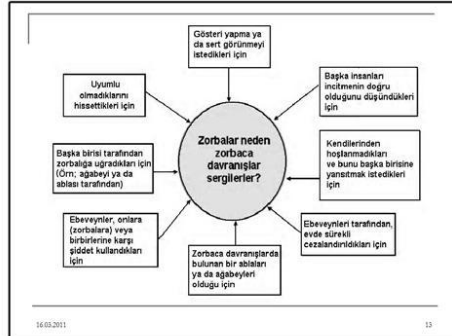
Teknolojik araçların kötüye kullanılması ile ortaya çıkar

- Öğrencilerin interneti,
- chat odalarını,
- cep telefonlarını,
- anlık ileti programlarını (MSN, Yahoo Messenger, AOL vs.) kullanarak zorbalık yapmalarıdır.

14.03.2011 11

- Öğrenci her an zorba veya kurban olabilmektedir.
- Yurt dışındaki okullarda, zorbalık daha çok öğretmenlerin, idarecilerin ve yetişkinliklerin gözü önünde ortaya çıkmama bir bakıma saklanma eğilimi gösterirken.
- Ülkemizdeki okullarda gözlenen zorbalık davranışları ise daha çok okullarda, sınıflarda, okul çıkışlarında ve okul çevresinde diğer öğrencilerin ve eğitimcilerin tanık olabileceği şekilde meydana gelmektedir.

14.03.2011 12

Zorba, kurban, zorba/kurban olmanın nedenleri

- Bireysel
 - Okulla ilgili ve
 - Ailesel olabilir.
- 14.03.2011 14

Ailesel Nedenler

- Zorbalar düşmanca tutumlar sergileyen aile çevresinde büyümekte,
 - birincil bakıcıları tarafından sevilmediklerini düşünmekte,
 - ailelerine karşı güvensiz ve kaçınan bağlanma örüntülerine sahip bireylerdir.
- 14.03.2011 15

- Ebeveynler arasında çatışma,
 - ailenin sosyoekonomik statüsü,
 - ebeveynlerin boşanması,
 - ailede yaşanan psikiyatrik rahatsızlıklar,
 - aile üyelerinin alkol problemleri,
 - ebeveynlerden birinin çocuğunu terk etmesi, ailenin çocuğunun bakımıyla ilgilenmemesi,
 - otoriter ve cezalandırıcı aile tutumları ergenin zorbalığa kurban veya zorba olarak katılmasındaki etkenlerdir.
 - Zorba öğrenciler ailelerini saldırgan, olumsuz ve sıcak duygulardan yoksun olarak betimlemektedir.
- 14.03.2011 16

- Ergenlik döneminde aile içi iletişimde annenin babaya oranla çocuğuyla daha kaliteli iletişim kurduğu vurgulanmaktadır.
 - Ergenler genellikle anneleriyle babalarına oranla daha çok çatışma içindedir.
 - Bunun nedenlerinin ise annenin babaya göre aile içinde daha güçsüz rollere sahip olması dolayısıyla da ergenin anneye tartışmasının daha kolay olmasından ya da
 - annenin çocuk için duygusal öneminin fazla olduğundan
 - ergenlik döneminde anneden daha çok uzaklaşmaya çalışmasından veya
 - çocuğun gündelik kontrollerini annenin sorumluluğunda olmasından kaynaklandığı vurgulanmaktadır.
- 14.03.2011 17

- Ebeveynlerin yetersiz anne babalık yapmaları, sorumluluklarını yerine getirmemeleri çocuklarının sakin ve sorunlu arkadaşlar edinmesine neden olmaktadır.
 - Sakin arkadaşlar edinen çocukların anti sosyal davranışlarda bulunma riskleri ve suç ve saldırganlık gibi olumsuz davranışlara yönelme olasılıkları artmaktadır.
- 14.03.2011 18

- Zorbalanın aileleri genellikle,
- otoriter,
 - kırıcı,
 - uzak,
 - çatışma eğilimli,
 - çocuğuna bağlı olmayan ve
 - fiziksel ve güce dayalı cezayı disiplin yöntemi olarak kullanan özelliklere sahiptirler.

16.03.2011

19

- Özellikle annesi tarafından ret edilen ve az destek gören bireyler zorba olmaktadır.
- Yetersiz ve sorumluluklarını yerine getirmeyen ebeveynlerin çocukları, olumsuz arkadaşlıklar kurarak istenmeyen davranışlar sergilemektedirler.

16.03.2011

20

- Aşırı korumacı annelerin çocuklarının kurban olma olasılığı daha yüksektir.
- Kurbanların ailelerine daha bağımlı olduğu belirtilmektedir.
- Ailelerin ise kendi çocuklarını diğer öğrencilerden daha zayıf ve küçük olarak görmekte,
- sorun yaşayacaklarını düşünmekte ve
- buna dayanarak çocuklarına karşı daha kontrollü ve sınırlayıcı olmaktadır.

16.03.2011

21

16.03.2011

22

Akran zorbalığı özellikleri (1)

- Pek çok zorbanın özgüveni normal düzeydedir. Saldırgan tavır sergilerler, empati kurmada güçlük yaşarlar.
- Akran zorbalığı yapan öğrenci kontrol peşindedir. Göz ardı edildiğinde nadiren durur. Yetişkinler tarafından tespit edilmediği sürece zorbalığın şiddeti giderek artar.
- Fiziksel farklılıklar akran zorbalığı konusunda çok küçük bir rol oynar. Kurbanların çoğu kırılğan, aşırı kaygılı ve kendini savunamayan çocuk ve ergen oldukları için hedef seçilmektedir.

16.03.2011

23

Akran zorbalığı özellikleri(2)

- Kurbanlar genellikle destekleyici ve koruyucu arkadaş ilişkileri geliştirebilme becerisinden yoksundurlar. Söz konusu duruma kendileri başa çıkamazlar.
- Sınıf ya da okul büyüklüğü ile akran zorbalığı arasında herhangi bir ilişki yoktur. Aslında, potansiyel zorbalı kurbanların büyük okullarda bu durum karşısında kendisine yardımcı olabilecek arkadaş bulabilme fırsatlarının arttığı yolunda bir takım bulgular vardır.

16.03.2011

24

Zorba, kurban, zorba/kurban olmanın çocuklar üzerindeki etkileri

- Ruhsal Sorunlar
- Akademik Sorunlar
- Sosyal Beceri Sorunları

16.03.2011

25

Ruhsal Sorunlar (1)

Zorbaliğa uğramış kişilerin verdiği en genel ruhsal tepkiler arasında;

- huzursuzluk,
- tekrarlayan çağrışımsız anılar,
- panik ve gerginlik hissi ve konsantrasyon bozukluğu bulunmaktadır.
- Uzun süre zorbaliğa uğramak önceden var olan ruhsal sorunun ya da çatışmanın artmasına yol açabilmektedir (örn: kekeleme).

16.03.2011

26

Ruhsal Sorunlar (1)

- Okulda meydana gelen akran zorbalığının yol açtığı sorunların en ağırı ve belki de en ciddi olanı az sayıda olsa da bazı öğrencilerin intihara teşebbüs etmesidir.
- Uzun süre zorbaliğa maruz kalan öğrencilerin zorbaliğa uğramayanlara göre benlik saygısı ve kendine güven duyguları daha düşük, kaygı ve güvensizlik duyguları, daha yüksek çıkmıştır.

16.03.2011

27

Akademik Sorunlar

- Zorbaliğa uğrayan öğrenciler sıklıkla okuldan korkarlar,
- okulu güvensiz ve mutsuzluk veren bir yer olarak algırlarlar.
- Yapılan araştırmalar uzun süre okul devamsızlığının altında zorbaliğa uğrama korkusu ya da gerçekten zorbaliğa uğramış olmanın önemli bir etken olduğunu ortaya koymuştur.

16.03.2011

28

Sosyal Beceri Sorunları

- Zorbalık kurbanlar üzerinde iz bırakır.
- Onlarla birlikte büyür.
- Zorbaliğa maruz kalmış kişiler mutluluklarını ve başarılarını yeterince yaşayamazlar çünkü mutlu bir yaşamı hak etmediklerini düşünürler.
- Bunun sonucu olarak sosyal ve duygusal sorunlar yaşarlar.
- Arkadaşlık kurmak ve sürdürmek onlar için çok güçtür.
- Bu sorunlar yetişkinlikte de ilerleyerek devam eder ve ağır sosyal uyum sorunları ortaya çıkabilir.

16.03.2011

29

Mağduriyet Belirtileri

16.03.2011

30

Okulda

- Teneffüslerde genellikle yalnızdır, sınıfta hiç yakın arkadaşı yoktur
- Takım oyunlarına seçilmez veya en son seçilir
- Teneffüslerde öğretmene veya diğer yetişkinlere yakın olmak ister
- Sınıfta konuşma zorluğu çeker, endişeli ve güvensiz bir yüz ifadesine sahiptir
- Okul başarısı aniden veya yavaş yavaş düşer
- Canını acıtmaktan korkar
- Yaşit grupları içinde kendini göstermekten (fiziksel veya sosyal olarak) kaçınır

16.03.2011

31

Evide

- Eve üstü başı, kitapları ve çantası yırtılmış veya kirlenmiş gelir
- Belli bir açıklama olmaksızın vücudunda yara, çürük, kesik, tırnak izi vardır
- Eve arkadaş getirmez, arkadaşlarına hiç gitmez,
- Partilere davet edilmez, kendi partisine okuldan kimseyi davet etmek istemez
- Okula gitmek istemez, okul değiştirmek ister, sabahları iştahsızlık çeker, sürekli karın ağrısı ve baş ağrısı vardır
- Okula giderken yolu gereksiz uzatır
- Korkulu rüyalar görür, uykusunda ağlar, yatağını ıslatır
- Ödev yapma isteği azalır
- Duygusal değişiklikler, sık ve nedensiz ağlama vardır
- Sık sık nedensiz ekstra para ister.

16.03.2011

32

Kurbanlar, Karşılaştıkları Zorbalık Türü Olayları Bir Yetişkine Söylemelerinde En Önemli Engeller

- (1) Güvendikleri birisinin de benzer bir davranışa maruz kalması endişesi,
- (2) Bazılarının, zorbalığa maruz kalmalarını zayıflığın bir işareti olarak algılamaları nedeniyle yaşadıkları mahcubiyet hissi ve
- (3) Bazı kurbanlar da yaşadıkları zorbalık olaylarını bir yetişkine söylediklerinde üzerlerindeki zorbalığın daha da artacağı korkusudur.

16.03.2011

33

Zorbalık durumunda aile ne yapmalı?

16.03.2011

34

Zorbalık ortaya çıkmadan önce

- ⊙ Çocuklara etkili zaman ayrılmalı, zorbalık davranışlarına karşı dikkatli ve özenli olunmalıdır.
- ⊙ Çocuklar akranlarıyla kıyaslanmamalıdır.
- ⊙ Çocuklara zaman zaman arkadaşları içinde onları üzen veya kızdıran arkadaşları olup olmadığını sorulmalıdır.

16.03.2011

35

Zorbalık meydana gelmişse

- ⊙ Çocuklarla durumu tartışmak yerine onların duygularını ve hissettikleri anlaşılmalı çalışmalıdır.
- ⊙ Sorun öğrenildiğinde sakın kalınmalı, durumu daha da güçleştirmemek için çaba gösterilmelidir.
- ⊙ Çocuğun zorbalığa karıştığı öğrenildiğinde, öncelikle çocuk dikkatle dinlenmeli, çocuğa nasıl yardım edilebileceği üzerinde düşünülmeli, okul ile işbirliği yapılmalı ve olanak varsa okul dışındaki uzmanlardan da destek alınmalıdır.

16.03.2011

36

Zorbalık meydana gelmişse

Zorbalığın nerede meydana geldiği, nasıl oluştuğu öğrenilmelidir.
Çocuklarla birlikte nasıl yardımcı olunabileceği araştırılmalıdır. Duruma erken müdahale de önemlidir.
Zor olan bu durum tek başına çözülmeye çalışılmamalıdır. Okulun ve okulda çalışan ilgili tüm personelin çözüm içine dahil edilmesi faydalı olacaktır.

16.03.2011

37

Zorbalık meydana gelmişse

Çocuk başkalarından yardım alma konusunda zorlanmamalı, çocuğun istekli ve hazır olması sağladıktan sonra bu çözüme başvurulmalıdır.

Zorbalık okula geliş gidiş yolunda oluyorsa, çocuğun başka bir yolu kullanması ya da okula giden diğer çocuklara katılması sağlanabilir.

16.03.2011

38

Zorbalık meydana gelmişse

Bu süre içinde çocuğun daha güçlü başka bir çocukla arkadaşlık etmesi sağlanabilir.
Çocuk arkadaş edinmekte güçlük çekiyorsa, kendisi bu konuda özel çaba göstermeye özendirilebilir.
Okulda başlayan ilişkileri güçlendirmek için çocuğun okul arkadaşları eve davet edilebilir.

16.03.2011

39

Unutulmaması gereken bazı noktalar

- ☺ Çocuklar eşsiz varlıklardır.
- ☺ Her birinin kendine özgü özellikleri vardır ve bu özelliklerin bazılarının aileye hoş görünmemesi normaldir.
- ☺ Ama bakıldığında hepsinin sevinecek çok fazla özelliği vardır.
- ☺ Anne babaların güzel özellikleri daha çok görmeye çalışmaları hoşlanmadıkları özellikleri de anlamaya çalışmaları gerekir.
- ☺ Bu durum çocukların her davranışı kabul edilmelidir anlamına gelmez.

16.03.2011

40

Çocuklarının ruhsal sağlıklarının yerinde olması için;

- ! çocuklardaki değişiklikleri fark etmek
- ! onların neler yaşadıklarını anlamaya çalışmak,
- ! çocukları gerçekten dinlemek

anne babaların yerine getirmesi gereken en önemli sorumluluklardır.

16.03.2011

41

Teşekkürler

16.03.2011

42

Öğrencilere Yönelik Broşür

Zorbalığa uğranmış öğrenci ne yapmalı

• Zorbalık yapan kişiden intikam alamaya çalışmaz.

• Anlaşmazlıkları önce konuşarak çözmeye çalışır (bana bunu yapma diyebilirsiniz).

• Anlaşmazlıklarda arabuluculuk yapacak öğrenci ya da öğretmene başvurur.

• Zorbalık durumunu öğretmenlere, okul hemşiresine ya da psikolojik rehberlik danışmanına bildirir.

• Zorbalık durumu aile içinde değer verdiği birine bildirir.

• Kendinden küçük öğrencilere olumlu örnek olacak davranışlar yapar.

Bilgi insanlığın, şiddet hayvanlığın kanunudur.

Mahatma Gandhi

! Ben herkese bana davranılmasını istediğim gibi davranırım.

! Ben hem kendim hem de arkadaşlarım için iyilik düşünür iyilik yaparım.

! Ben ve arkadaşlarımla, yani hepimizin farklı ve güzel özellikleri var.

**Okulumuzda
Akran Zorbalığını
Ortadan Kaldıralım**

Marmara Üniversitesi
Sağlık Bilimleri Enstitüsü
Hazırlayan: Sevil Albayrak

Zorbalık

Zorbalık:

Birine bir veya birçok kişi tarafından , tekrar tekrar olumsuz hareketlerin yapılmasıdır .

Zorbalık çeşitleri:

◆ "Ad takma"

◆ Kişilerin etnik kökeni, uyruğu, ırkı, cinsel yönelimi ya da bazı kısırlılıkları/özürleri ile dalga geçme,

◆ Birisi hakkında söylentiler yayma,

◆ Gruptan dışlama,

◆ Oyuna almama,

◆ Aşağılayıcı mektup/ mesaj gönderme gibi davranışlardır.

Zorbalıkla ilgili bilinmesi gerekenler

- ◆ Hiç kimse zorbalığı hak etmez.
- ◆ Başkalarını kızdırmak kızdırtılan için hiç eğlenceli değildir.
- ◆ **Tablo** yapanların bildirilmesi gerekir.
- ◆ Zorbalık yapanlar yaptıklarının kötü olduğunu bilmelidir.
- ◆ Zorbalarla kavga etmek ya da intikam almaya çalışmak çözüm değildir.
- ◆ Zorbalığa uğrayanlarda kötü izler kalıcı olabilir.
- ◆ Kavga etmek saldırganca davranmak büyümeyi göstermez.

Zorbalığa tanık olanların yapabilecekleri

- ◆ Bu sorun bir gün benimde başıma gelebilir düşüncesiyle zorda kalan arkadaşşıma yardım etmeliyim .
- ◆ Zor durumda kalan insanların durumu komik değildir. Seyirci kalmak yerine müdahale etmeliyim.
- ◆ Zorbanın yanındaymış gibi görünmek doğru bir davranış değildir. Ben doğru olan şekilde davranmalıyım.
- ◆ Arkadaşımanın başına gelen kötü şeyleri, öğretmenime, aileme, rehberlik danışmana ya da okul hemşiresine anlatmam arkadaşşıma yardım etmek istediğimi gösterir. Bu iyi bir davranıştır.

Öğrenci Eğitim Plan ve İçerikleri

Birinci oturum:

Katılımcılar;

6.7.8. sınıf öğrencileri

Eğitimin amacı;

Zorbalık, zorbalığın çeşitleri, kurban olma durumu, zorba ve kurbanların özellikleri hakkında bilgi düzeyini ortaya koymak ve bu konularda bilgi vermek.

Eğitim hedefleri;

Bilişsel Hedefler;

- Zorba, kurban, zorba/kurban ve seyircinin tanımını söyleyebilme,
- Zorbalık çeşitlerini sıralayabilme,
- Zorba, kurban, zorba/kurban olmanın nedenlerini ifade edebilme,
- Normal akran çatışması ile zorbalık arasındaki farkları sıralayabilme,

Duyuşsal Hedefler;

- Normal akran çatışması ile zorbalık arasındaki farkları algılayabilme,

Eğitim Yöntemi ve Materyali

- Soru-cevap, Anlatım-Sunum, Broşür

Sunum planı;

- Tanışma, Bilgi ölçüm aracının doldurulması, Giriş, Ana bölüm, Bitiş ve Özet

Eğitim akışı

Sınıftaki öğrencilerin akran zorbalığı hakkında ne bildiklerinin bilgi ölçüm aracı aracılığıyla öğrenilecektir. Öğrencilerin zorba, kurban, zorba/kurban olmanın nedenleri hakkındaki düşünceleri alınacak yanıtlar düzeltilenecektir. Eğitim sonunda eğitim oturumu özetlenecektir.

Süre;

40 dakika

Eğitim yeri ve tarihi;

Selimiye İlköğretim Okulu dersliği

Eğitimci;

Sevil Albayrak

Eğitim Metin İçeriği

- Zorba, kurban, zorba/kurban ve seyirci tanımları
- Zorbalık çeşitleri
- Zorba, kurban, zorba/kurban olmanın nedenleri
- Normal akran çatışması ile akran zorbalığı arasındaki farklar

Zorba, kurban, zorba/kurban ve seyirci tanımları

Zorbalık: Bir veya birçok kişi tarafından bir bireyin açıkça, tekrarlı olarak ve birçok kez, olumsuz hareketlere maruz kalması durumudur. Diğer bir tanımla, zorbalık; bir ya da birden çok öğrencinin, kendilerinden daha güçsüz öğrencileri kasıtlı ve sürekli olarak rahatsız etmesiyle sonuçlanan ve kurbanın kendisini koruyamayacak durumda olduğu bir saldırganlık türüdür.

Bir davranışın zorbaca kabul edilmesi için; kasıtlı olarak zarar verme amacına dayanması, zorba ve kurban arasında zorba lehine psikolojik veya fiziksel güç

eşitsizliği bulunması ve davranışın zorba tarafından farklı zaman dilimlerinde yinelenmesi gerekmektedir.

Zorba: Zorbalık karşılıklı olan bir eylem değildir. Zorba zorbalığı başlatan, zorbalığı yaparak kurbanı zarar veren ve zorbalık eğiliminde fiziksel veya psikolojik olarak güçlü olan kişiyi nitelemektedir.

Kurban: Zorbanın saldırgan davranışlarına tekrarlı olarak maruz kalan, zorbayla aralarında kendisi aleyhine güç eşitsizliği bulunan ve kendini korumasız, savunmasız hisseden bireylerdir.

Zorba/Kurban: Kimi zaman zorbalığı başlatarak zorba olan kimi zaman da başkaları tarafından kendisine yönelik zorbalığa maruz kalarak kurban olan bireylerdir.

Katılmayanlar/Dışarıda kalanlar: Zorbalık olayına tanık olan ancak bu zorbalığa kurbanı korumak amacıyla veya zorbayı desteklemek amacıyla katılmayan kişilerdir. Zorbalığı seyreden ve bundan zevk alan bir grup öğrenci gelecekte zorba olabilir. Bir grup öğrenci ise zorbalığı görmesine rağmen tepki vermeden zorbalığın olduğu yerden uzaklaşır. Zorbalığa karışan farklı gruptaki öğrenciler birbirlerinden çok ayrılmış gibi algılansa da aslında birbirlerine pamuk ipliğiyle bağlıdır. Bunun için bu döngü içine giren her bir öğrenci her an zorba veya kurban olabilmektedir.

Ülkemizde ve yurt dışındaki akran zorbalığı türlerinde ve akran zorbalığının ortaya çıkma biçimlerinde bazı farklılıklar gözlenmektedir. Yurt dışındaki okullarda, zorbalık, öğretmenlerin, idarecilerin ve yetişkinlerin gözü önünde gerçekleştirilmeyip daha çok saklanma eğilimi gösterirken, ülkemizdeki okullarda ise daha çok okullarda, sınıflarda, okul çıkışlarında ve okul çevresinde diğer öğrencilerin ve eğitimcilerin tanık olabileceği şekilde gerçekleştirilmektedir.

Zorbalık çeşitleri

Akran zorbalığı farklı türde davranışlarla karşımıza çıkabilmektedir.

Doğrudan zorbalık

Dolaylı zorbalık

Doğrudan akran zorbalığında zorba ile kurban karşı karşıyadır. “Ad takma” doğrudan akran zorbalığının en sık görülen şeklidir. Ad takmada neden bireysel özellikler olabileceği gibi, öğrencinin etnik kökeni, uyruğu, ırkı, cinsel yönelimi ya da bazı kısıtlılıkları/özürleri olabilir.

Dolaylı akran zorbalığında zorba ile kurban karşı karşıya gelmez. Bu zorbalık türü, kurban hakkında söylentiler yayma, gruptan dışlama, oyuna almama, aşağılayıcı mektup/mesaj gönderme gibi davranışları içerir.

Davranış içeriğine göre;

- Fiziksel zorbalık
- Sözel zorbalık
- Cinsel zorbalık
- Sosyal zorbalık
- Siber zorbalık

Akran zorbalığının fiziksel ya da sözel olması davranışın içeriğini belirler. Fiziksel zorbalığın içine giren davranışlar arasında vurmak, yumruklamak, tekmelemek, tırmalamak, çelmelemek, tükürmek bulunurken, sözel zorbalıkta ise isim takmak, alay etmek, onurunu zedelemek, küçük düşürmek, iğnelemek, hakaret etmek,

söylentiler çıkarmak ve küfür etmek yer almaktadır. Fiziksel ve sözel zorbalığın yanı sıra üçüncü bir kategoride de bir veya birden çok öğrenciyi görmezden gelerek, dışlayarak veya yabancılaştırarak gruptan izole eden sosyal zorbalık türü bulunmaktadır.

Türkiye’de yapılan araştırmalarda öncelik sırasına göre en çok sözel, fiziksel, duygusal ve cinsel içerikli zorbalık türleri gözlemlendiği belirlenmiştir.

Yukarıda sıralanan zorbalık türlerine ek olarak teknolojik araçların kötüye kullanılması ile ortaya çıkan siber zorbalıkta son zamanlarda yaygın bir zorbalık türü olarak ele alınmaktadır. Öğrencilerin interneti, chat odalarını, cep telefonlarını, anlık ileti programlarını (MSN, Yahoo Messenger, AOL vs.) kullanarak zorbalık yapmaları gün geçtikçe yaygınlaşmaktadır. Artık yerli ve yabancı literatürde siber zorbalık sıklıkla yerini almaya başlamıştır.

Ergenlerin en sık yaptıkları siber zorbalık türleri sırasıyla chat odasından birini atmak, chat odasında hakaret etme, internetten görüşme sırasında başka birilerine görüntüleri gösterme, SMS aracılığı ile incitici mesaj gönderme ve benzeri zorbalık türleridir. Siber kurban olma ise web cam görüntülerini başkasına izletme, başkasının takma adını kullanma, internet şifrelerini alma, chat odasında hakarete maruz kalma, anlık mesaj gönderen programlarda paylaşılan kişisel bilgileri başkalarına yayma, internet şifreleri alma, chat odasından atılma şeklindedir.

Zorba, kurban, zorba/kurban olmanın nedenleri

Zorba, kurban, zorba/kurban olmanın nedenleri bireysel, ailesel ve okulla ilgili olabilir. Öğrencilerin doğuştan getirdikleri özelliklerin zorba olma durumunu etkilediği gibi saldırgan, olumsuz tavır içinde ve sıcak duygulardan yoksun olan ailelerde zorba olmayı etkiler. Kurbanların aileleri ise tam tersine fazla koruyucu kollayıcı ve çocuğun özgüveninin ve kişiliğinin gelişmesini engelleyici şekildedir. Okulda da saldırgan davranışların desteklenmesi ya da engel olunmaması, ya da tutarsız yönetici ve öğretmen davranışları zorba, kurban ve her ikisi birden olmayı etkilemektedir. Ancak bunların her biri önlenebilir nedenlerdir.

Normal akran çatışması ile akran zorbalık arasındaki farklar

Normal akran çatışması, çocukların gelişim özellikleri ile karakterizedir. Bütün yaşlar için saldırganlığın bir parçası olarak ifade edilmektedir.

Normal akran çatışması	Akran zorbalığı
Eşit güçler; arkadaşlık var	Güçte dengesizlik; arkadaşlık yok
Arada sırada olur	Tekrarlayıcı olumsuz hareketler var
Ciddi değil	Ciddidir- fiziksel ve ruhsal zarara yol açar
Güç ve dikkat arayışı yok	Güç ve kontrol arayışı var
Belli bir kazanç arayışı yok	Güç kazanmayı ya da belli bir eşyayı, parayı çalmayı deneme var
Pişmanlık ve sorumluluk alma var	Pişmanlık ve sorumluluk alma yok
Problemi çözmek için çaba sarf edilir	Problemi çözmek için çaba sarf edilmez
Eşit duygusal tepki	Sadece kurbanda yoğun olumsuz duygusal tepki

İkinci oturum:

Katılımcılar

6.7.8. sınıf öğrencileri

Eğitimin amacı

Zorbaların zorbalık yapma amaçları, kurbanların yaşadıkları hakkında bilgi vermek ve okulda uygulanacak kuralların zorbalığın azalmasına etkisinin kavratmak.

Eğitim hedefleri

Bilişsel Hedefler

- Zorbalık yapmadaki amacı söyleyebilme,
- Kurbanda ortaya çıkan duygusal sorunları ifade edebilme,
- Akran zorbalığının daha fazla olduğu alanları söyleyebilme,
- Okulda uygulanacak kuralları sıralayabilme.

Duyuşsal Hedefler

- Mağduriyet belirtileri hakkında farkındalık geliştirebilme,
- Zorbalığa yönelik uygulanabilecek kuralların önemini kavrayabilme.

Davranışsal Hedefler

- Zorbalığı kaldırmak için sınıf içi kurallarını belirlenmesi,
- Belirlenen sınıf içi kurallarının kağıda yazılıp sınıfın görünür yerine asılması,
- Sınıf içi kurallarına uymayanlara verilecek cezayı belirlenmesi.

Eğitim Yöntemi ve Materyalleri

- Soru-cevap
- Sözlü anlatım
- Power point

Sunum Planı

Bir önceki haftanın içeriğinin paylaşılması

Konunun öneminin anlatılması,

Öğrencilerin uygulama yapması

Eğitim Akışı

Bir önceki derste konuşulanların soru cevap yöntemiyle tekrarlanması, zorbaların zorbalık yapmadaki amaçlarının, kurbanlarının yaşadıklarının anlatılması, sınıftaki öğrencilerin zorbalığın ortadan kaldırılması için neler yapılacağı konusunda fikirlerinin alınması, akran zorbalığının yapıldığı yerler hakkında tartışılması, öğrencilerle öncelikle sınıflarının, aynı zamanda okullarının daha güvenli olması için yapılması gerekenlerin kararlaştırılması, herkesin fikir birliğine vardığı kuralların sınıfın uygun bir yerine asılması planlanmıştır.

Süre

40 dakika

Eğitim yeri

Selimiye İlköğretim Okulu dersliği

Eğitimci

Sevil Albayrak

Eğitim Metin İçeriği

- Zorbalık yapmadaki amaç
- Kurbanda ortaya çıkan duygusal sorunlar
- Akran zorbalığının daha fazla olduğu alanlar
- Zorbalıkla ilgili okulda ve sınıfta uygulanacak kurallar
- Kuralların A4 kağıdına yazılması ve sınıfta uygun yerlere asılması

Zorbalık yapmadaki amaç

Kurbanda ortaya çıkan duygusal sorunlar

Okulda:

- Teneffüslerde genellikle yalnızdır, sınıfta hiç yakın arkadaşı yoktur
- Takım oyunlarına seçilmez veya en son seçilir
- Teneffüslerde öğretmene veya diğer yetişkinlere yakın olmak ister
- Sınıfta konuşma zorluğu çeker, endişeli ve güvensiz bir yüz ifadesine sahiptir
- Okul başarısı aniden veya yavaş yavaş düşer
- Canının acımasından korkar. Bu nedenle fiziksel faaliyetlere katılmaktan çekinir.
- Yaşıt grupları içinde kendini göstermekten (fiziksel veya sosyal olarak) kaçınır

Evde:

- Eve üstü başı, kitapları ve çantası yırtılmış veya kirlenmiş gider
- Vücudunda yara, çürük, kesik, tırnak izi vardır
- Eve arkadaş götürmez ve arkadaşlarına gitmez
- Partilere davet edilmez, kendi partisine okuldan kimseyi davet etmek istemez
- Okula gitmek istemez, okul değiştirmek ister, sabahları işsizlik çeker, sürekli karın ağrısı ve baş ağrısı vardır
- Okula giderken yolu gereksiz uzatır
- Korkulu rüyalar görür, uykusunda ağlayabilir, yatağını ıslatabilir
- Ödev yapma isteği azdır
- Duygusal değişiklikler, sık ve nedensiz ağlama vardır
- Ailesinden sık sık nedensiz ekstra para ister

Akran zorbalığının daha fazla olduğu alanlar

- Araştırmalar zorbalığın daha çok okul içinde meydana geldiğini ve erkeklerin kızlara oranla hem okul içinde hem de okul dışında zorbalık yapmaya daha fazla eğilimli olduklarını göstermektedir.
- Zorbalık en çok sınıflarda, daha sonra sırasıyla okul dışında, okul koridorlarında, oyun alanlarında, spor alanlarında ve okul kantininde meydana gelmektedir.

Zorbalıkla ilgili bilinmesi gerekenler aşağıda sıralanmıştır.

Hiç kimse zorbalığı hak etmez.

Başkalarını kızdırmak kızdırılan için hiç eğlenceli değildir.

Zorbalık yapanlar bildirilmelidir.

Zorbalık yapanlar yaptıklarının kötü olduğunu bilmelidir

Zorbalarla kavga etmek ya da intikam almaya çalışmak çözüm değildir

Zorbalık, zorbalığa uğrayanların üzerinde kötü izler bırakabilir.

Kavga etmek saldırganca davranmak büyümenin bir parçası değildir

Sınıf kuralları

Bu sınıfta herkes birbirine iyi davranır, herkes birbirinin eşyasına saygı duyar, birbirine anlayışlı davranır

Bu sınıfta hiç kimse arkadaşlarıyla alay etmez, onlara isim takmaz, kötü bakmaz ve sataşmaz. Herkes arkadaşlarına gerçek isimleriyle hitap eder, birbirine güzel sözler söyler.

Bu sınıfta herkes gerektiğinde telefonla birbirini arar, arkadaşları arasında ayırım yapmaz, cinsel eğilimlerine karışmaz, arkadaşlarına fiziksel olarak zarar vermez başkalarına ait herhangi bir şey almaz.

Bu sınıfta hiç kimse dedikodu yapmaz. Arkadaşları hakkında iyi konuşur, kin tutmaz, arkadaşları için iyi niyetli düşünür.

Bu sınıfta herkes birbirinin iyiliğini düşünür oyunlarını birlikte oynar derslerini birlikte yapar.

Bu sınıfta hiç kimse arkadaşının istemediği davranışı ona yapmaz.

Bu sınıfta hiç kimse arkadaşını aşağılamaz.

Bu sınıftakiler chat odasından birini atmak, chat odasında hakaret etme, internetten görüşme sırasında başka birilerine görüntüleri gösterme, SMS aracılığı ile incitici mesaj gönderme gibi davranışlarda bulunmaz

Bu sınıftakiler web cam görüntülerini başkasına izletme, başkasının takma adını kullanma, internet şifrelerini alma, chat odasında hakaret etme, anlık mesaj gönderen programlarda paylaşılan kişisel bilgileri başkalarına yayma, internet şifreleri alma gibi davranışlarda bulunmazlar.

Üçüncü oturum:

Katılımcılar;

6.7.8. sınıf öğrencileri

Eğitimin amacı;

Okulda uygulanacak kuralların zorbalığın azalmasına etkisini kavramak.

Eğitim hedefleri;

Duyuşsal Hedefler

- Kurban olmanın doğal olmadığını kavrayabilme
- Kurban olmakla baş edilebileceğini kavrayabilme

Davranışsal Hedefler

- Zorba tarafından rahatsız edilmede; yardım isteme, kendini savunma, dalga geçme, kaçınma, kendi kendine konuşma ve sahiplenme gibi davranışlarda bulunma
- Gruplar oluşturarak zorbalığa yönelik kuralların slogan şeklinde renkli kartonlara yazılması,
- Bu sloganların sınıfta görülebilecek yerlere asılması,

Eğitim Yöntemi ve Materyalleri;

- Öykü
- Kartonlar,
- Renkli kalemler.
- Kartonlara slogan yazma faaliyeti
- Öykü okuma
- Tartışma

Sunum planı;

Zorba-kurban ilişkisine ilişkin bir öykü okunması

Öykünün tartışılması

Çıkarılan derslerin sloganlaştırılarak kartonlara yazılması

Süre;

40 dakika

Eğitim yeri;

Selimiye İlköğretim Okulu dersliği

Eğitimci;

Sevil Albayrak

Eğitim Metin İçeriği

- Zorbalığa uğrayan bir öğrencinin hissettiklerinin yer aldığı öykü
- Zorbalığa uğramış öğrencinin yapabilecekleri

Zorbalığa uğrayan bir öğrencinin hissettiklerinin yer aldığı öykü

Ali ile Ömer

Ali çok iyi futbol oynayan bir öğrencidir. Herkes futbol oynarken onu hayranlıkla izlemektedir. Arkadaşları hep onun bulunduğu takımda yer almak istemektedir. Ömer’de futbolu çok sevmektedir. Ama bedeni jimnastik yapmaya daha uygundur. Ancak okulda jimnastik yapmak hiçte popüler değildir. Bu yüzden Ömer de popüler olan futbolu oynamak istemektedir. Ama Ali, Ömer ne zaman futbol oynamak istese “git ya sen muhallebi çocuğusun bizimle oynama” demektedir. Ali okulda çok popüler olduğu için Ali’nin birlikte oynamak istediği arkadaşları da Ömer’i takımda

istememektedirler. Ömer bu yüzden Beden Eğitimi derslerinin olduğu günler okula gitmek istememekte, annesine karnının ağrıldığını söyleyerek evde kalmaktadır. Annesi gerçekte karnının ağrımamasını gerektirecek bir durumun olmadığını bilmesine rağmen Ömer'in okula gitmek istememesini anlayışla karşılamaktadır. Ancak Beden Eğitimi dersinin olduğu günler okulda aynı zamanda Matematik dersi de vardır ve Ömer Matematik dersinden de geri kalmıştır. Son zamanlarda Matematik derslerine girme isteği de azaldığı için bu dersin olduğu diğer günlerde de Ömer okula gitmek istememeye başlamıştır. Aslında Ömer son günlerde okulda kendini yalnız ve mutsuz hissetmektedir. Evde de içine kapanık ve kimseyle konuşmak istemeyen bir tavır içindedir. Ömer'in okulda çok sevdiği arkadaşları vardır. Ancak okula devamsızlığı arttığı için arkadaşları kendilerine başka arkadaşlar edinmeye başlamışlardır bile. Burada öğrencilere Ömer'in aslında bu duruma gelmeden önce neler yapabileceği sorulacak.

Ömer'in arkadaşlarının yaptıkları tartışılacak.

Ömer'in bu durumdan sonra neler yapabileceği tartışılacak ve sonrasında aşağıdaki önermelerle durum özetlenecek.

Keşke Ali'nin Ömer'i ilk takıma almak istemediği günlerde Ömer öğretmenine “öğretmenim bende çok futbol oynamak istiyorum” dese idi. Öğretmeni de ona futboldan daha çok jimnastik için uygun olduğunu ve onu özel olarak jimnastik için çalıştırmayı önerseydi. Ömer'de jimnastikte çok başarılı olduğu için popüler olabilirdi. Hatta yarışmalara bile girebilir ve dereceler alabilirdi.

Ya da keşke Ömer durumunu annesine anlatabilseydi. Böylece Ömer'in ailesi belki onu okul dışında bir jimnastik kursuna gönderir, Ömer de orda yeni arkadaşlar edinirdi. Böylece okulda Ali'nin grubuna katılma isteği azalabilirdi ve okula da devamsızlığı olmayabilirdi.

Ya da keşke Ömer öğretmeni ya da annesiyle konuşmaya cesaret edemiyorsa bu durumu okul hemşiresi ya da okuldaki danışmanla konuşsaydı, kendisine farklı çözümler önerebilir, hiç olmazsa anlaşıldığını hisseder ve böylece okuldan ve okul arkadaşlarından kopmaz daha mutlu ve huzurlu olabilirdi.

Zorbalığa uğramış öğrencinin yapacakları

Maruz kaldıkları ya da gördükleri şiddet olaylarını öğretmenlere, okul hemşiresine ya da psikolojik rehberlik danışmanına bildirmeliler

Zorbalığa uğradıklarını aile bireylerine bildirmeliler

Zorbalığa uğradıklarını aile içinde, akrabalar arasında ya da tanıyıp çok değer verdikleri büyük kişilerle anlatmalılar.

Anlaşmazlıklarını diyalog yoluyla çözümlemeliler,

Anlaşmazlıklarında arabuluculuk yapacak öğrenci ya da öğretmen seçebilirler,

Okula kesici ateşli vb. alet getirmemeliler,

Yaşça kendilerinden küçük öğrencilere olumlu örnek olmak için kendileri zorbalık yapmamalılar.

Sloganlar

Ben herkese bana davranılmasını istediğim gibi davranırım.

Ben hem kendim hem de arkadaşlarım için iyilik düşünür iyilik yaparım

Ben ve arkadaşlarımın, yani hepimizin farklı ve güzel özellikleri var.

Dördüncü oturum:**Katılımcılar;**

6.7.8. sınıf öğrencileri

Eğitimin amacı;

Zorbalığa karşı taktikleri hayata geçirmek.

Eğitim hedefleri;**Bilişsel Hedefler**

- Kurban durumuna düştüğünde ne yapacağını söyleyebilme,
- Zorbalığa tanık olduğunda ne yapacağını söyleyebilme,

Duyuşsal Hedefler

- Kurbanı anlayabilme
- Zorbalığın zararlarını fark edebilme

Davranışsal Hedefler

- Zorbalığa uğrama durumunda kullanılacak taktikleri hayata geçirme
- Öfke kontrolü yapabilme

Eğitim Yöntemi ve Materyalleri;

- Rol play
- Demonstrasyon
- Tartışma
- Kağıt kalem
- Kukla

Sunum planı;

- Zorbalığın sonuçlarının anlatılması
- Öğrencilerin başlarından geçenleri yazması,
- Yazılanların sınıfta oyunlaştırılması,
- Oyunların arkasından tartışma yaparak doğru davranışın netleştirilmesi,
- Öğrencilerin oyunlaştırmaması durumunda kuklalarla oyunlaştırma.

Eğitim akışı;

Zorbalığın sonuçlarının anlatılmasından sonra sınıftaki öğrencilerin başlarına gelen ya da tanık oldukları zorbalık örneklerini yazmaları için desteklenecek, gönüllülerden bu durumlardan birini oyunlaştırmaları istenecek, doğru davranış netleştirilecek, eğer öğrencilerden bu durumu canlandırmak isteyen çıkmazsa kukla oyunuyla canlandırma yapılacak, öfke kontrolü anlatılacak ve uygulama yapılacaktır.

Süre;

40 dakika

Eğitim yeri ve tarihi;

Selimiye İlköğretim Okulu dersliği

Eğitimci;

Sevil Albayrak

Eğitim Metin İçeriği

- Kurban olmaktan kurtulmak için taktikler
- Zorbalığa tanık olanların yapabilecekleri
- Zorbalığın sonuçları
- Öfke kontrolü

Zorbalığın sonuçları

Zorbalığın Yol Açtığı Sorunlar

- Ruhsal sorunlar
- Akademik sorunlar
- Sosyal beceri sorunları

Ruhsal Sorunlar:

- Var olan sorunların daha çok artması
- Uyku sorunları
- Geceleri altını ıslatma
- Depresyon
- Okul fobisi
- İntihar düşünceleri ve girişimi

Akademik Sorunlar:

- Ders başarısında düşme
- Konsantrasyon kaybı
- Ders içi uyumsuzluk
- Okul reddi

Sosyal Beceri Sorunları:

- Olumsuz kendilik algısı
- Arkadaşları tarafından ihmal edildiği duygusu
- Güvensizlik ve içine kapanıklık
- Utangaçlık
- Düşük benlik saygısı
- Azalmış kendine güven

Kurban olmaktan kurtulmak için taktikler

Herkesin güzel bir özelliği vardır. Eminim benimde güzel bir özelliğim var.

İnsanların hepsinin benzer özellikleri olduğu gibi farklı özellikleri de vardır.

Hissettiklerimi rahatça insanlara söyleyebilmeliyim. Bu benim kendimi rahatlamış hissetmemi sağlar.

Her insan hayatta iyi şeyleri hak eder. Bende iyilikleri hak ediyorum.

Zorbalığa tanıklananların yapabilecekleri

Bu sorun bir gün benimde başıma gelebilir. Bu korkuları içimde büyütme bence bunun çözümünü bulmalıyım. Zorda olan arkadaşşıma yardım etmeliyim.

Zor durumda kalan insanların durumu komik değildir. Bu duruma gülen insanlar sıkıntılarını saklamak isterler.

Güçlünün yanındaymış gibi görünmek ancak bu günü kurtarır. Ben gerçekten ne hissediyorsam öyle davranmalıyım.

Arkadaşıma başına gelen kötü şeyleri, öğretmenime, aileme, rehberlik danışmana ya da okul hemşiresine anlatmam arkadaşşıma yardım etmek istediğimi gösterir. Bu iyi bir davranıştır.

Öfke kontrolü

Zorba öğrenciler öfkelerini dışa vurarak saldırganlaşabilmektedirler. Öğrencilere öfkelerini kontrol etmeye yönelik teknikler öğretilmesi zorbalığı azaltmada etkili olacaktır. Burada verilen küçük bir teknik öğrencinin öfkelerini kontrol etmede yardımcı olabilir:

1+3+10 = SAKİN

1 _ Kendine sakinleşeceğini söyle,

3 _ 3 derin nefes al,

10 _ 10'a kadar say.

Bu eşitlikte 1, öğrencinin sakinleşeceğini kendisine söylemesini, 3, öğrencinin 3 derin nefes alması gerektiğini ve 10'sa 10'a kadar sayması gerektiğini göstermektedir. Bu denklem

“1+3+10= SAKİN” şeklinde bir tekerleme olarak yapılır.

Zorbalığı gören veya zorbalığa uğrayan öğrencilerin bu durumu mutlaka yetişkin birine bildirmeleri gerekmektedir. Eğer öğrenci buna cesaret edemiyorsa okulda oluşturulan akran destek gruplarından yardım istemelidir.

Besinci oturum:**Katılımcılar;**

6.7.8. sınıf öğrencileri

Eğitimin amacı;

Zorbalığa karşı sessiz kalanları harekete geçirmek

Eğitim hedefleri;**Bilişsel Hedefler**

- Zorbalıkla ortaya çıkan duyguları tanımlayabilme

Duyuşsal Hedefler

- Kurbanın ve izleyicilerin duygularını anlayabilme

Davranışsal Hedefler

- Zorbayı durdurma
- Kurbanı kurtarma

Eğitim Yöntemi ve Materyalleri;

- Beyin fırtınası
- Anı anlatma
- Tartışma
- Sınıf tahtası ve tahta kalem

Sunum planı;

- Kurban olanların yaşadıkları duyguların tahtaya yazılması
- Kurban olanların duygularının özetlenmesi
- Zorbalığı önleme yollarından bahsedilmesi
- Anıların paylaşılması (eğer anılar paylaşılmazsa eğitimcinin tecrübelerinin paylaşılması)
- Tartışma
- Öğrencilerin katılımı sağlanabilirse canlandırma

Süre;

40 dakika

Eğitim yeri ve tarihi;

Selimiye İlköğretim Okulu dersliği

Eğitimci;

Sevil Albayrak

Eğitim Metin İçeriği;

- Kurbanın izleyicilerin duyguları
- Kurban olmayı önleme ve zorbayı durdurma

Kurbanın ve izleyicilerin duyguları

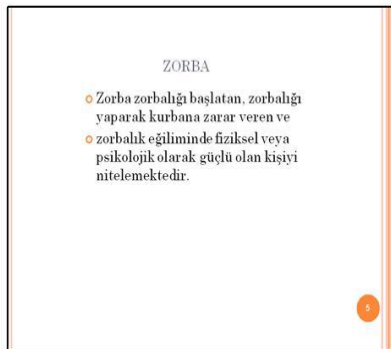
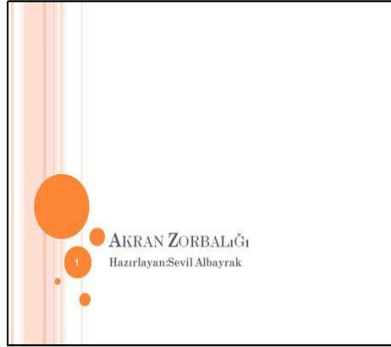
Okuldaki tüm enerjilerini korkmak ve bir daha ne zaman zorbalığa uğrayacakları konusunda endişelenerek harcarlar. Huzursuzluk, tekrarlayan çağrışımsız anılar, panik ve gerginlik hissi, konsantrasyon eksikliği yaşarlar. Gerçek nedeni olmaksızın baş ağrısı, karın ağrısı, mutsuzluk, alt ıslatma, uyku sorunu yakınmaları olabilir. Eğer zorbalık fiziksel olarak gerçekleşmişse ağrı ve rahatsızlık duyarlar. Okul aktivitelerinden ya da zorbalığın gerçekleştiği okuldaki bazı yerlerden uzak dururlar. Okuldan uzaklaşabilir hatta daha kötüsü hasta olma, depresyona girme, intihara teşebbüs etme olasılıkları yüksektir. Bazı öğrenciler kendilerine şiddet uygulayanlara silahla ya da daha tehlikeli yollarla karşılık verebilirler.

Kurban olmayı önleme ve zorbayı durdurma

Kurban olmak hiç kimsenin kaderi değildir. Hiç kimse zorbalığa uğramayı hak etmez. Kişinin zorbalarla mücadelesi çoğunlukla zordur. Bu nedenle zorbalığa uğrayan kişilerin mutlaka bu durumu kendilerine yakın hissettikleri büyüklerine anlatması gerekir. Bu durumu büyüklere anlatmak doğru bir yöntemdir.

Zorbalığı görenlerin mutlaka durdurmak için çaba harcaması gerekir. Bu o anda arkadaşına destek olarak, kendisi müdahale edemiyorsa büyüklerinden birisine haber vererek olabilir. Okulu güvenli bir yer haline getirmek herkesin görevidir. Okul güvenli olduğunda herkes okulu daha çok sevecek ve okulda öğrenmesi gerekenden daha fazlasını öğrenecek, ilerisi için güzel anılar biriktirecektir.

Burada öğrenci anılarından biri anlatılabilir ve bu anılardan birisi canlandırılabilir. Eğer öğrenciler bu etkinliğe katılmak istemezlerse okul tecrübelerinden biri paylaşarak, büyüklere nasıl anlatması gerektiği öğrencilerle paylaşılacak.

KURBAN

- Zorbanın saldırgan davranışlarına tekrarlı olarak maruz kalan,
- zorbaıyla aralarında kendisi aleyhine güç eşitsizliği bulunan ve
- kendini korumasız, savunmasız hisseden bireylerdir.

7

ZORBA/KURBAN KİMDİR?

8

ZORBA/KURBAN

- Kimi zaman zorbalığı başlatarak zorba olan kimi zaman da başkaları tarafından kendisine yönelik zorbalığa maruz kalarak kurban olan bireylerdir.

9

KATILMAYANLAR/DIŞARIDA KALANLAR KİMLERDİR?

10

KATILMAYANLAR/DIŞARIDA KALANLAR

- Zorbalık olayına tanık olan ancak bu zorbalığa kurbanı korumak amacıyla veya zorbayı desteklemek amacıyla katılmayan kişilerdir.
- Zorbalığa seyreden ve bundan zevk alan bir grup öğrenci gelecekte zorba olabilir.
- Bir grup öğrenci ise zorbalığı görmesine rağmen tepki vermeden zorbalığın olduğu yerden uzaklaşır.
- Bu tür öğrenciler her an zorba veya kurban olabilmektedir.

11

FİZİKSEL ZORBALIK NEDİR?

12

FİZİKSEL ZORBALIĞIN İÇİNE GİREN DAVRANIŞLAR

- vurmak,
- yumruklamak,
- tekmelemek,
- tırmalamak,
- çelmelemek,
- tükürmek

13

SÖZEL ZORBALIK NEDİR?

14

SÖZEL ZORBALIK

- isim takmak,
- alay etmek,
- onurunu zedelemek,
- küçük düşürmek,
- iğnelemek,
- hakaret etmek,
- söylentiler çıkarmak ve
- küfür etmek yer almaktadır

15

SOSYAL ZORBALIK NEDİR?

16

SOSYAL ZORBALIK

- bir veya birden çok öğrenciyi görmezden gelerek, dışlayarak veya yabancılaştırarak gruptan izole etmektir

17

CİNSEL ZORBALIK NEDİR?

18

CİNSEL İÇERİKLİ ZORBALIK

- Kişinin istemediği yerlerine dokunulmasıdır

18

SİBER ZORBALIK NEDİR?

20

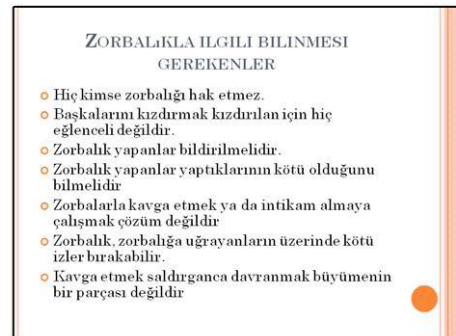
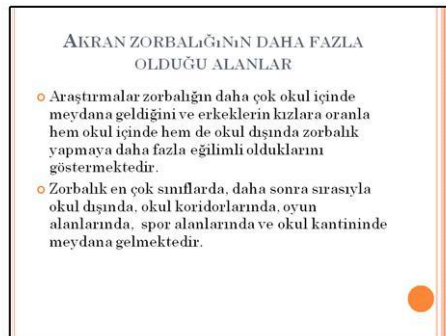
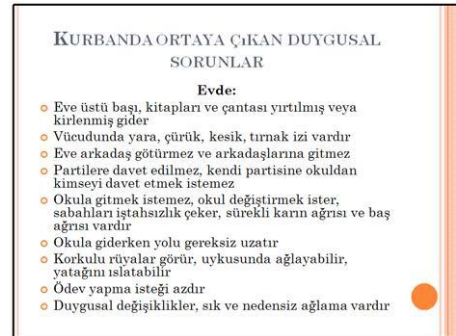
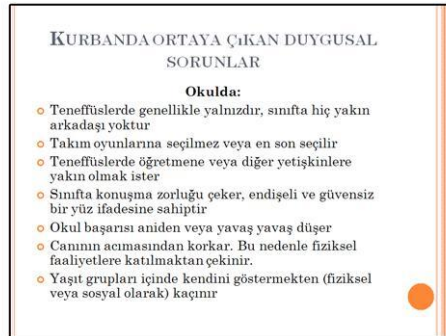
SİBER ZORBALIK

- chat odasından birini atmak,
- chat odasında hakaret etme,
- internetten görüşme sırasında başka birilerine görüntüleri gösterme,
- SMS aracılığı ile incitici mesaj gönderme ve benzeri zorbalık türleridir.
- Siber kurban olma ise web cam görüntülerini başkasına izletme,
- başkasının takma adını kullanma,
- internet şifrelerini alma,
- chat odasında hakarete maruz kalma,
- anlık mesaj gönderen programlarda paylaşılan kişisel bilgileri başkalarına yayma,
- internet şifreleri alma, chat odasından atılma şeklindedir.

21

- Teşekkürler

22

SINIF KURALLARI (1)

- Bu sınıfta herkes birbirine iyi davranır, herkes birbirinin eşyasına saygı duyar, birbirine anlayışlı davranır
- Bu sınıfta hiç kimse arkadaşlarıyla alay etmez, onlara isim takmaz, kötü bakmaz ve sataşmaz. Herkes arkadaşlarına gerçek isimleriyle hitap eder, birbirine güzel sözler söyler.
- Bu sınıfta herkes gerektiğinde telefonla birbirini arar, arkadaşları arasında ayırım yapmaz, cinsel eğilimlerine karışmaz, arkadaşlarına fiziksel olarak zarar vermez başkalarına ait herhangi bir şey almaz.
- Bu sınıfta hiç kimse arkadaşının istemediği davranışı ona yapmaz.
- Bu sınıfta hiç kimse arkadaşını aşağılamaz.

SINIF KURALLARI (2)

- Bu sınıfta hiç kimse dedikodu yapmaz. Arkadaşları hakkında iyi konuşur, kin tutmaz, arkadaşları için iyi niyetli düşünür.
- Bu sınıfta herkes birbirinin iyiliğini düşünür oyunlarını birlikte oynar derslerini birlikte yapar.
- Bu sınıftakiler chat odasından birini atmak, chat odasında hakaret etme, internetten görüşme sırasında başka birilerine görüntüleri gösterme, SMS aracılığı ile incitici mesaj gönderme gibi davranışlarda bulunmaz
- Bu sınıftakiler web cam görüntülerini başkasına izletme, başkasının takma adını kullanma, internet şifrelerini alma, chat odasında hakaret etme, anlık mesaj gönderen programlarda paylaşılan kişisel bilgileri başkalarına yayma, internet şifreleri alma gibi davranışlarda bulunmazlar.

Kurbanın Yapabilecekleri Sevil albayrak

Ali ile Ömer

- Ali çok iyi futbol oynayan bir öğrencidir. Herkes futbol oynarken onu hayranlıkla izlemektedir. Arkadaşları hep onun bulunduğu takımda yer almak istemektedir. Ömer de futbolu çok sevmektedir. Ama bedeni jimnastik yapmaya daha uygundur. Ancak okulda jimnastik yapmak hiçte popüler değildir. Bu yüzden Ömer de popüler olan futbolu oynamak istemektedir. Ama Ali, Ömer ne zaman futbol oynamak istese "git ya sen muhallebi çocuğusun bizimle oynama" demektedir. Ali okulda çok popüler olduğu için Ali'nin birlikte oynamak istediği arkadaşları da Ömer'i takımda istememektedirler. Ömer bu yüzden Beden Eğitimi derslerinin olduğu günler okula gitmek istememekte, annesine karnının ağrığını söyleyerek evde kalmaktadır.

- Annesi gerçekte karnının ağrısını gerektirecek bir durumun olmadığını bilmesine rağmen Ömer'in okula gitmek istememesini anlayışla karşılamaktadır. Ancak Beden Eğitimi dersinin olduğu günler okulda aynı zamanda Matematik dersi de vardır ve Ömer Matematik dersinden de geri kalmıştır. Son zamanlarda Matematik derslerine girme isteği de azaldığı için bu dersin olduğu diğer günlerde de Ömer okula gitmek istememeye başlamıştır. Aslında Ömer son günlerde okulda kendini yalnız ve mutsuz hissetmektedir. Evde de içine kapanık ve kimseyle konuşmak istemeyen bir tavır içindedir. Ömer'in okulda çok sevdiği arkadaşları vardır. Ancak okula devamsızlığı arttığı için arkadaşları kendilerine başka arkadaşlar edinmeye başlamışlardır bile.

Keşke

- Ali'nin Ömer'i ilk takıma almak istemediği günlerde Ömer öğretmenine "öğretmenim bende çok futbol oynamak istiyorum" deseydi. Öğretmeni de ona futboldan daha çok jimnastik için uygun olduğunu ve onu özel olarak jimnastik için çalıştırmayı önerseydi. Ömer'de jimnastikte çok başarılı olduğu için popüler olabilirdi. Hatta yarışmalara bile girebilir ve dereceler alabilirdi.

Ya da keşke

- Ömer durumunu annesine anlatabilseydi. Böylece Ömer'in ailesi belki onu okul dışında bir jimnastik kursuna gönderir, Ömer de orda yeni arkadaşlar edinirdi. Böylece okulda Ali'nin grubuna katılma isteği azalabilirdi ve okula da devamsızlığı olmayabilirdi.

Ya da keşke

- Ömer öğretmenini ya da annesiyle konuşmaya cesaret edemiyorsa bu durumu okul hemşiresi ya da okuldaki danışmanla konuşsaydı, kendisine farklı çözümler önerebilir, hiç olmazsa anlaşıldığını hisseder ve böylece okuldan ve okul arkadaşlarından kopmaz daha mutlu ve huzurlu olabilirdi.

Zorbalığa uğramış öğrencinin yapacakları

- Maruz kaldıkları ya da gördükleri şiddet olaylarını öğretmenlere, okul hemşiresine ya da psikolojik rehberlik danışmanına bildirmeliler
- Zorbalığa uğradıklarını aile bireylerine bildirmeliler
- Zorbalığa uğradıklarını aile içinde, akrabalar arasında ya da tanıyıp çok değer verdikleri büyük kişilerle anlatmalılar.
- Anlaşmazlıklarını diyalog yoluyla çözümlenmelidir.
- Anlaşmazlıklarında arabuluculuk yapacak öğrenci ya da öğretmen seçebilirler.
- Okula kesici ateşli vb. alet getirmemeliler.
- Yaşça kendilerinden küçük öğrencilere olumlu örnek olmak için kendileri zorbalık yapmamalılar.

Sloganlar

- Ben herkese bana davranılmasını istediğim gibi davranırım.
- Ben hem kendim hem de arkadaşlarım için iyilik düşünür iyilik yaparım
- Ben ve arkadaşlarımın, yani hepimizin farklı ve güzel özellikleri var.

Selimiye ilköğretimde akran zorbalığını kaldırmak için öğrencilerle yapılacak çalışmaların derslere göresaatleri

HAFTA	6A		6B		7A		7B		8A		8B	
	Gün	Saat /ders	Gün	Saat /ders	Gün	Saat /ders	Gün	Saat /ders	Gün	Saat /ders	Gün	Saat /ders
1 (4-8 Nisan)	Pzt (4 Nisan)	09:50/tek	Pzt (4 Nisan)	09:00/bed	Salı (5 nisan)	13:50/müz	Perş (8 Nisan)	13:00/ing	Pzt (4 Nisan)	13:00/tek	Perş (7 nisan)	09:00/tek
2 (11-15 Nisan)	Cuma (15 nisan)	09:00/ing	Pzt (11 nisan)	10:50/din	Perş (14 Nisan)	10:50/tek	Çarş (13 Nisan)	09:50/din			Çarş (13 Nisan)	09:00/gör
3 (18-22 Nisan)	Çarş (20 Nisan)	09:00/din	Çarş (20 Nisan)	10:50/bil	Perş (21 Nisan)	09:00/bil	Çarş (20 Nisan)	11:40/tek	Salı (19 Nisan) Perş (21 nisan)	10:50/gör 13:00 ing	Çarş (20 Nisan)	09:50/din
4 (25-29 Nisan)	Perş (28 Nisan)	09:00/bed	Perş (28 Nisan)	10:50/ing	Perş (28 Nisan)	13:00/bed	Perş (28 Nisan)	13:50/ing	Perş (28 Nisan)	11:40/bil	Perş (28 Nisan)	09:50/tek
5 (2-6 Nisan)	Çarş (4Mayıs)	09:50/gör	Salı (3 Mayıs)	09:00/tek	Salı (3 Mayıs)	13:00/gör	Çarş (4 Mayıs)	09:00/bil	Salı (3 Mayıs)	11:40/müz	Salı (3 Mayıs)	09:50/bil

Ölçek Kullanım İzni

The screenshot shows a webmail interface in a browser window. The address bar displays the URL: https://posta.marmara.edu.tr/p/?_task=mail&_action=show&_uid=71&_mbox=INBOX&_search=6b229404d5cal34b6fd0892453505f28. The browser is identified as Internet Explorer. The page title is "Marmara Üniversitesi E-Posta Hizmeti :: Re: ak...". The interface is powered by Roundcube, with the tagline "Free webmail for the masses".

The email content is as follows:

Konu Re: akran zorbalığı ölçeği

Gönderen NILAY PEKEL

Alıcı Sevil ALBAYRAK

Tarih 2010-12-03 16:59

Akran Zorbalığını Belirleme Ölçeği.doc

Sevil Hanım,
 Ölçeği doktora tez çalışmanızda kullanmanızda bir sakınca bulunmamaktadır.
 Ölçeği konuyla ilgili bilgisi olan kişilerle paylaşmanızı ve gerekli referans atıflarına dikkat etmenizi rica eder, başarılar dilerim.

Nilay Pekel Uludağlı

Not: Son soru ölçeğe dahil değil, araştırma kapsamında o konuyla ilgilendiği için ölçeğe eklenmişti.

Per, Aralık 2, 2010 16:00 tarihinde, Sevil ALBAYRAK yazmış:
 sayın nilay pekel "Okuldaki Akran Zorbalığının Azaltılmasında Çevresel-Davranışsal Model ve Neuman Sistem Modeli Doğrultusunda Hemşirelik Yaklaşımları" doktora tez çalışmam için kullanılmak üzere hazırladığınız akranlarla ilgili ölçeği kullanmak için izin istiyorum. bana ölçeğin tamamını ve kullanma izin

The interface also shows a sidebar with folders: Gelen (1), Taslaklar, Giden, İstenmeyen, and Çöp. At the bottom right, it indicates "Posta: 3 / 5".

Kaynak kullanım izni

The screenshot shows a webmail interface for Marmara University. The browser address bar displays the URL: https://posta.marmara.edu.tr/p/?_task=mail&_action=show&_uid=51&_mbox=INBOX&_search=57198027aae0528f3b62db07f5c0b5b4. The page title is "(1) Marmara Üniversitesi E-Posta Hizmeti :: RE: zo...". The email header shows the subject "Konu: RE: zorbalik hakkında", sender "Gönderen: Banu Savkin", recipient "Alıcı: Sevil ALBAYRAK", and date "Tarih: 2010-08-27 11:29". The email body contains the following text:

Merhaba Sevil Hanım,
Öncelikle vellelerimiz için hazırladığımız bültenimizi beğendiğiniz için teşekkür ederim. Ayrıca bilgileri kullanmak ile ilgili izin isteme nezaketini gösterdiğiniz için de tekrar teşekkürler. Biz Doğu Akdeniz Koleji Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Servisi olarak bu bülteni hazırlarken aslında Kaynakça'da belirttiğimiz yayınlardan ve internet sitelerinden yararlandık. Sanırım siz de aynı kaynakları kullanarak daha ayrıntılı bilgiye ulaşabilirsiniz ve bizim velle bültenimizden tabii ki faydalanabilirsiniz. İyi çalışmalar dilerim.

Psikolojik Danışman ve Rehber Öğretmen
Banu Şavkın

**Araştırma İzni Valilik
Oluru**

T.C.
İSTANBUL VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : B.08.4.MEM.4.34.00.18.580/14028J
Konu : Anket.
Sevil ALBAYRAK.

24/12/2010

VALİLİK MAKAMINA

- İlgi** : a) Marmara Üniversitesi Rektörlüğü Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı'nın 19/10/2010 tarih ve 15849 sayılı yazısı.
b) Millî Eğitim Bakanlığına Bağlı Okul ve Kurumlarda Yapılacak Araştırma ve Araştırma Desteğine Yönelik İzin ve Uygulama Yönergesi.
c) Millî Eğitim Bakanlığı Eğitim Araştırma Geliştirme Dairesi Başkanlığı'nın 11/04/2007 tarih ve 1950 sayılı emri.
d) Millî Eğitim Müdürlüğü Anket Komisyonu'nun 15/12/2010 tarihli tutanağı.

Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Halk Sağlığı Hemşireliği Anabilim Dalı Doktora öğrencisi Sevil ALBAYRAK'ın, İlimiz Küçükçekmece Türkiye Gazeteciler Cemiyeti İlköğretim Okulu ve Üsküdar Selimiye İlköğretim Okulu'nda "Okuldaki Akran Zorbalığının Azaltılmasında Çevresel-Davranışsal Model ve Neuman Sistem Modeli Doğrultusunda Hemşirelik Yaklaşımları" konulu anket çalışmasını yapma istekleri hakkındaki ilgi (a) yazı ve ekleri Müdürlüğümüze incelenmiştir.

Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Halk Sağlığı Hemşireliği Anabilim Dalı Doktora öğrencisi Sevil ALBAYRAK'ın, İlimiz Küçükçekmece Türkiye Gazeteciler Cemiyeti İlköğretim Okulu ve Üsküdar Selimiye İlköğretim Okulu'nda "Okuldaki Akran Zorbalığının Azaltılmasında Çevresel-Davranışsal Model ve Neuman Sistem Modeli Doğrultusunda Hemşirelik Yaklaşımları" konulu anket çalışmasını yapması, bilimsel amaç dışında kullanılmaması koşuluyla, okul idarelerinin denetim, gözetim ve sorumluluğunda, ilgi (c) Bakanlık Emri esasları dahilinde uygulanması, sonuçtan Müdürlüğümüze rapor halinde (CD formatında) bilgi verilmesi kaydıyla Müdürlüğümüze uygun görülmektedir.

Makamınıza da uygun görüldüğü takdirde Olularınıza arz ederim.

Dr. Muhammed YILDIZ
Millî Eğitim Müdürü

EKLER:

1- İlgi yazı bendeği ve ekleri.

OLUR
24/12/2010
Feyzullah ÖZCAN
Vali a.
Vali Yardımcısı

Araştırma İzni İstanbul İl Millî Eğitim Müdürlüğü

İSTANBUL VALİLİĞİ İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : B.08.4.MEM.4.34.00.18.580/ 44777

22.12.2010

Konu : Anket.

Sevil ALBAYRAK.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı

- İlgi** : a) 19/10/2010 tarih ve 15849 sayılı yazınız.
b) Valilik Makamının 21/12/2010 tarih ve 140281 sayılı Oluru.
c) Millî Eğitim Bakanlığı Eğitim Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı'nın Okul ve Kurumlarda Yapılacak Araştırma ve Araştırma Desteğine Yönelik izin ve Uygulama Yönergesi.

Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Halk Sağlığı Hemşireliği Anabilim Dalı Doktora öğrencisi **Sevil ALBAYRAK**'ın, İlimiz Küçükçekmece Türkiye Gazeteciler Cemiyeti İlköğretim Okulu ve Üsküdar Selimiye İlköğretim Okulu'nda "**Okuldaki Akran Zorbahğının Azaltılmasında Çevresel-Davranışsal Model ve Neuman Sistem Modeli Doğrultusunda Hemşirelik Yaklaşımları**" konulu anket çalışmasını yapma isteği ilgi (b) Valilik Oluru ile uygun görülmüştür.

Bilgilerinizi, gereğinin ilgi (b) Valilik Oluru doğrultusunda, gerekli duyurunun anketçi tarafından yapılmasını, işlem bitikten sonra 2(iki) hafta içinde sonuçtan Müdürlüğünüz Kültür Bölümüne rapor halinde bilgi verilmesini arz ederim.

Mustafa USLU
Müdür a.
Müdür Yardımcısı V.

EKLER:

- 1- Valilik Oluru.
- 2- Anket soruları.

İstanbul İl Millî Eğitim Müdürlüğü (Kültür Bölümü)
Büyük Postahane Sk. No: 70 Sirkeci - Fatih / İSTANBUL
Tel (Santral): (0 212) 5192851 - 54 - 55 / 339, 340, 341
Direkt: (0212) 4550677
E-Posta : kultur24@meb.gov.tr
Elektronik Ağ: <http://istanbul.meb.gov.tr>

edinece heronun
Daha aydınlık
gelecek!

EGITIME
%100
DESTEK

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

Sağlık Bilimleri Enstitüsü Klinik Araştırmalar

Ön Değerlendirme Komisyonu

PROJENİN ADI: Okuldaki Akran Zorbalığının Azaltılmasında Çevresel-Davranışsal Model ve Neuman Sistem Modeli Doğrultusunda Hemşirelik Yaklaşımları

PROJE YÜRÜTÜCÜSÜ: Sayın Yrd. Doç. Dr. Ayşe YILDIZ

PROJEDEKİ ARAŞTIRICILAR: Sevil ALBAYRAK

ONAY TARİHİ VE ONAY SAYISI:27.07.2010 – 15

Sayın Yrd. Doç. Dr. Ayşe YILDIZ

1207 protokol nolu "Okuldaki Akran Zorbalığının Azaltılmasında Çevresel-Davranışsal Model ve Neuman Sistem Modeli Doğrultusunda Hemşirelik Yaklaşımları" isimli projeniz Enstitümüzün ön değerlendirme komisyonunda incelenmiş ve araştırmanın Komisyonumuzun ön değerlendirme kriterlerine uygunluğuna karar verilmiştir.

Doç. Dr. Ümit ŞEHİRLİ
Komisyon Başkanı

Prof. Dr. Gül DÜLGER AYANOĞLU

Prof. Dr. Bahar GÜR SOY

Prof. Dr. Can İKİZLER

Doç. Dr. Oğuzhan DANYELİ

Doç. Dr. Asım ÇİNGİL

Yrd. Doç. Dr. Murat ÇEKİN

Yrd. Doç. Dr. Mustafa TAŞDEMİR

Öğr. Gör. Dr. Tolga GÜVEN

Ek 17

VELİLER İÇİN BİLGİLENDİRİLMİŞ ONAM FORMU

Sayın Veli;

Okulunuzda Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü Halk Sağlığı Hemşireliği Anabilim Dalı'na bağlı olarak doktora tez çalışması sürdürmekteyim. Çalışmamda, okullarda şiddetin bir türü olan akran zorbalığının azaltılması için girişimde bulunacağım. Çalışmamla ilgili olarak Yerel Etik Kurul ve İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden gerekli izinleri almış bulunmaktayım. Çalışmam sırasında çoğunuzun okulundaki akran zorbalığı durumunu gösteren ve çocuklarınızın sizlerle ilişkisini irdeleyen bir anket uygulayacağım. Katılım için öğrencilerin de izinleri ayrıca alınacaktır. Toplanan bilgiler tamamen gizli tutulacaktır. Sonuçlar sayesinde okullarda şiddetin bir şekli olan akran zorbalığı konusunda yapılacak çalışmalarda ilerleme kaydedilecektir. Çocuğunuzun çalışmaya katılmasını reddedebilir ya da başladıktan sonra devam ettirmeyebilirsiniz. Araştırmanın sonuçları bilimsel amaçla kullanılacaktır; çocuğunuzun çalışmadan çekilmesi ya da araştırmacı tarafından çıkarılması durumunda, çocuğunuzla ilgili veriler gerekirse bilimsel amaçla kullanılabilir. Eğer konuyla ilgili daha fazla bilgi almak ya da soru sormak isterseniz aşağıdaki numaradan benimle görüşebilirsiniz.

Yardımlarınız ve desteğiniz için teşekkürler;

Sevil Albayrak

Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü Halk Sağlığı
Hemşireliği Anabilim Dalı

Tel: 0535 9239939

Yukarıda veliye araştırmadan önce verilmesi gereken bilgileri gösteren toplam bir sayfalık metni okudum. Bu koşullarda vasisi olduğum çocuğum araştırmaya katılmasını kendi isteğimle kabul ediyorum.

Öğrencinin		
Adı Soyadı		
Sınıfı		
Veli veya Vasisin	İmzası	
Adı Soyadı		
Tarih		

Araştırmanın Zaman Çizelgesi

	Kaynak tarama	Uygulama araçlarının hazırlanması	Kurum izinlerinin alınması	Etik kurul onayı	Ön Çalışma	Veri Toplama	Verilerin analizi	Modellere göre uygulama yapma	Araştırmayı raporlandırma	Sunum	Yayın için makale yazımı
2009											
9. ay	+										
10.ay	+										
11.ay	+										
12.ay	+										
2010											
1.ay	+										
2.ay	+										
3.ay	+										
4.ay	+	+									
5.ay	+	+									
6.ay	+	+									
7.ay	+	+	+								
8.ay	+	+	+								
9.ay	+	+	+	+							
10.ay	+				+						
11.ay	+										
12.ay	+										
2011											
1.ay	+										
2.ay	+										
3.ay	+					+		+	+		
4.ay						+		+	+		
5.ay						+		+	+		
6.ay							+		+		
7.ay									+		
8.ay									+		
9.ay									+		
10.ay						+			+		
11.ay							+		+		
12.ay									+		
2012									+		
1.ay											
2.ay											+
3.ay											+
4.ay										+	+

Araştırmacının bu tez için katıldığı kurslar

PSIKODRAMA
VE GRUP TERAPİLERİ
DERNEĞİ

KATILIM BELGESİ

Sayın

SEVİL ALBAYRAK

30.12.2010 tarihinde Dr. Janfen LOTHAR tarafından verilen

OKULLARDA SÖZLEŞİM ÖĞRETİMİ konulu kurs / konferans'a katılmıştır.

www.psikodramatist.com
Tel: (535) 733 89 85

Psikodrama ve Grup Terapileri
Derneği
Bşk. Fatma Sayman

FATMA

Küçük Murat

Küçük Muratın hayatı değişmek üzereydi çünkü Murat yeni bir. Çünkü Murat yeni bir okula girmişti.

Murat yeni arkadaş bulamıyordu. İddiüdüyor du ve haklıydı arkadaşları ona işimle birlikte Murat köyünde tur at diyorlardı. 1 ay sonra Murat'in ter etmeye çalıştı.

Bunu duyan okulları gezerek akran zorban hakkında seminer yapan sevdi köce okula gelip zorbalı anlatıp bunun hakkında bilgiler veriyordu. 5 hafta sonunda arkadaşları Muratla bir daha hiç bir dalga geçmediler.

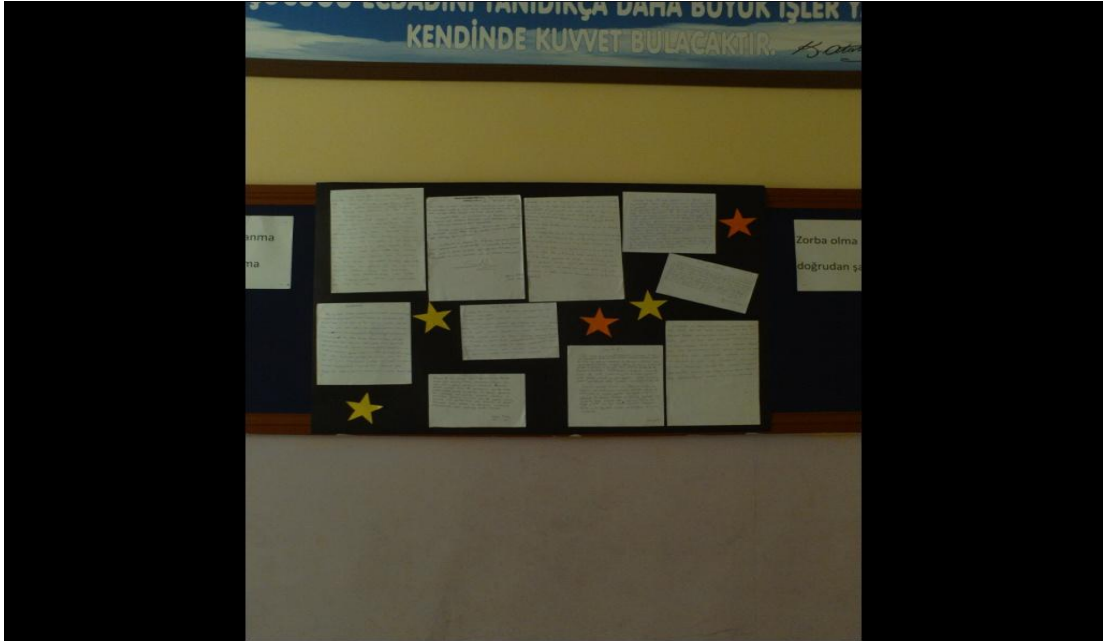
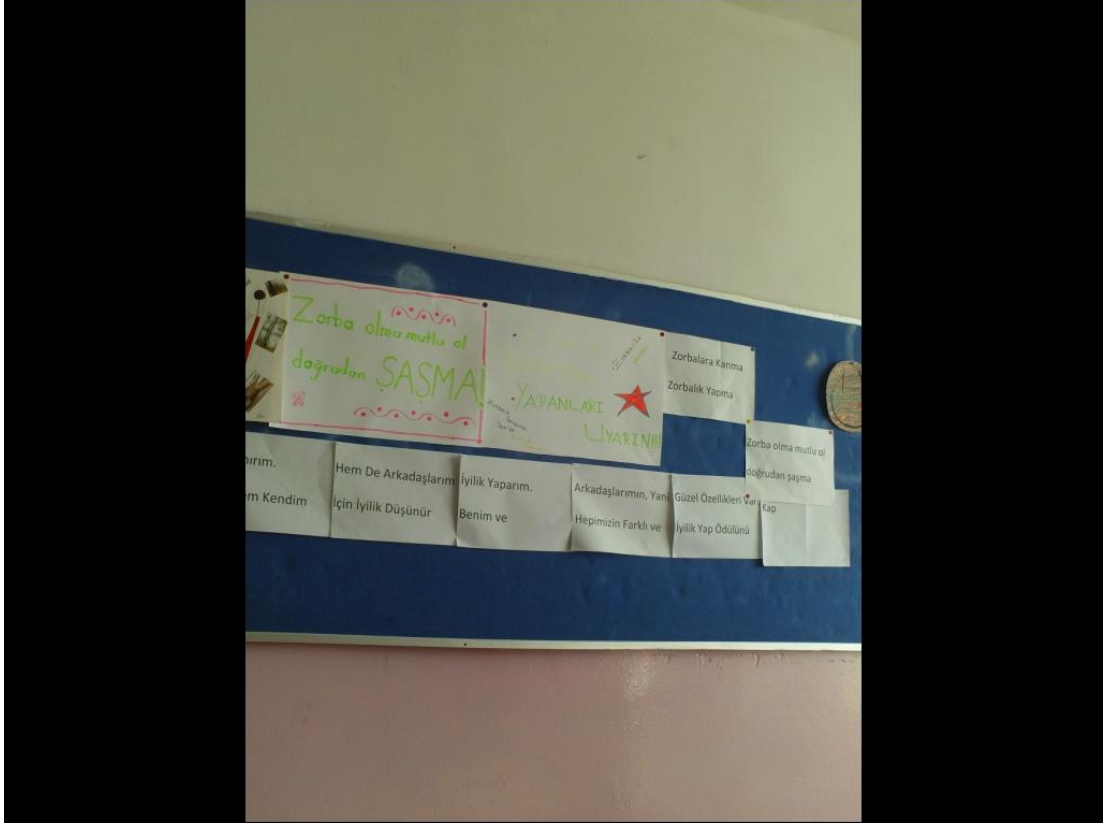
Anmet İ. Biricik

7. sınıfa giden bir kız öğrenci vardı. Ve çok kilolu olduğu için herkes onu dışlıyordu. Ama bufs olay onun pek hoşuna gitmiyordu. Çünkü dışlanmak, tek kalmak o kadar da ilgi bir şey değildi. Pelin bu olayları öğretmene ve ailesine anlatmak istedi, fakat ailesi içerisinde siddet olduğu için bu olayları ailesine anlatmak pek doğru değildi. Ya da Pelin; ailesinden göremediği sevgiyi arkadaşlarından görmek umudunu kapıldığında çok iyi hissediyordu kendini. Ancak; arkadaşları da ona kötü davranınca, tek çareyi; öğretmeninle bulan Pelin olayları, hocasına anlattı. Pelin'in dersleri çok iyi olmasına rağmen, dersleri çok değmişti. Bir gün ailesi maddi durum nedeni ile Pelin'i okuldan almaya karar verdi. Ama Pelin, gitmek istemiyordu. Öğretmeni ise çok sağdı. Gerekirse burs dahil olabileceğini söyledi. Ama anne ve baba burs almak için Pelin'in pek çabakın olmadığı düşüncesindeydi. Öğretmeni sayesinde Pelin; okulda kaldı, ve ileride çok başarılı bir öğrenci olacağı kesin'di. Lütfen sizler de zorbaları uyarın, zorbalık yapmayın.

Seferay Öztürk
7-B 300

Öğrenci Eğitiminden Fotoğraflar

10. ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı	Sevil	Soyadı	Albayrak
Doğum Yeri	Kurşunlu	Doğum Tarihi	01.01.1972
Uyruğu	TC	TC Kimlik No	13111202348
E-mail	sevil.albayrak@marmara.edu.tr	Tel	05359239939

Eğitim Düzeyi

	Mezun Olduğu Kurumun Adı	Mezuniyet Yılı
Doktora/Uzmanlık		
Yüksek Lisans	Hacettepe üniversitesi	2003
Lisans	Hacettepe üniversitesi	1996
Lise	Zonguldak Sağlık Meslek Lisesi	1990

İş Deneyimi (Sondan geçmişe doğru sıralayın)

	Görevi	Kurum	Süre (Yıl - Yıl)
.	Araştırma Görevlisi	Marmara Üniversitesi	2008-..
.	Araştırma Görevlisi	Abant İzzet Baysal Üniversitesi	2007-2008
.	Öğretim Görevlisi	Abant İzzet Baysal Üniversitesi	2001-2007

Yabancı Dilleri	Okuduğunu Anlama*	Konuşma*	Yazma*
İngilizce	iyi	orta	orta

* Çok iyi, iyi, orta, zayıf olarak değerlendirin

Yabancı Dil Sınav Notu #								
KPDS	ÜDS	IELTS	TOEFL IBT	TOEFL PBT	TOEFL CBT	FCE	CAE	CPE
	60							

Bilgisayar Bilgisi

Program	Kullanma becerisi
SPSS	İyi
Mikrosoft ofice	Çok iyi